

ПРАВОСЛАВНЫЙ
ПАЛЕСТИНСКИЙ СБОРНИКЪ

104 -й (41 -й) ВЫПУСКЪ

ИЗДАНИЕ
ИМПЕРАТОРСКАГО ПРАВОСЛАВНАГО ПАЛЕСТИНСКАГО
ОБЩЕСТВА

С.-Петербургъ
2005

РОССИЙСКАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
ИМПЕРАТОРСКОЕ ПРАВОСЛАВНОЕ ПАЛЕСТИНСКОЕ ОБЩЕСТВО

**ПРАВОСЛАВНЫЙ
ПАЛЕСТИНСКИЙ
СБОРНИК**

ВЫПУСК
104

К. Н. ЮЗБАШЯН

АРМЯНСКИЕ РУКОПИСИ
В ПЕТЕРБУРГСКИХ СОБРАНИЯХ

Каталог

С.-ПЕТЕРБУРГ
2005

Каталог содержит описание армянских рукописей, хранящихся в Российской Национальной библиотеке, Санкт-Петербургском филиале Института востоковедения РАН, Санкт-Петербургском государственном университете, Государственном Эрмитаже, Санкт-Петербургском отделении Архива РАН и в Институте русской литературы (Пушкинский Дом) РАН.

Православный Палестинский сборник. Вып. 104 (41): Юзбашян К. Н. Армянские рукописи в петербургских собраниях. Каталог. — СПб.: «Дмитрий Буланин», 2005. — 344 с.

ISBN 5-86007-457-3

*Издание осуществлено при финансовой поддержке
Российского гуманитарного научного фонда (РГНФ)
проект 04-02-16297д*

ISBN 5-86007-457-3

© К. Н. Юзбашян, 2005

© «Дмитрий Буланин», 2005

Настоящий каталог содержит описание армянских рукописей, хранящихся в Российской национальной библиотеке (РНБ), Санкт-Петербургском филиале Института востоковедения Российской Академии наук (ИВ), Санкт-Петербургском Государственном университете (СПбГУ), Государственном Эрмитаже (ГЭ), Санкт-Петербургском отделении Архива РАН (АРАН) и Институте русской литературы РАН (ИРЛИ).

Рукописный отдел РНБ — бывшей Императорской, затем Государственной Публичной библиотеки им. М. Е. Салтыкова-Щедрина — был образован в самом начале XIX в. и таким образом явился почти ровесником крупнейшего в России книгохранилища. Основу Рукописного отдела (или, как он назывался в старину, Депо манускриптов) составили материалы знаменитой коллекции Петра Петровича Дубровского. П. П. Дубровский и стал первым хранителем Депо.¹ К 1812 г. в Депо хранились манускрипты на 38 языках, при этом восточные рукописи были представлены во всем своем многообразии и с достаточной полнотой. Согласно официальной ведомости, в Депо манускриптов уже тогда имелись две армянские рукописи.² Как явствует из Отчета Публичной библиотеки, в 1814 г. «армянин Араратский подарил армянский молитвенник, называемый по-армянски *шар-акан*, со многими миниатюрными украшениями и позолотой».³ В Отчете за 1815 г. имеются сведения, что директор Библиотеки, т. е. А. Н. Оленин, принес в дар армянский молитвенник в восьмую долю листа.⁴ Через два года А. Н. Оленин подарил Библиотеке еще один молитвенник, рукопись на бумаге, в двенадцатую долю листа.⁵ В том же 1817 г. были приобретены две рукописи из собрания Фролова.⁶ В 1818 г. Библиотека получила в дар рукописи Лазарева и И. Иоаннисяна. В 20—30-е гг. в

¹ Императорская Публичная Библиотека за сто лет. 1814—1914. СПб., 1914. С. 23.

² Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою, представленный... Олениным, за 1808, 1809, 1810, 1811 и 1812 года. СПб., 1813. Ведомость (7).

³ Отчет... за 1814 г. С. 23. Подстрочное примечание.

⁴ Отчет... за 1815 г. Ведомость «О разных приношениях...».

⁵ Отчет... за 1817 г. СПб., 1818. С. 16.

⁶ Dorn B. Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Impériale publique de St.Pétersbourg. St.Pétersbourg, 1852. С. XI.

Библиотеку поступает ряд богатых собраний восточных рукописей, но армянских среди них немного. Несколько рукописей было приобретено в 1831 г.⁷ Когда подготавливался к печати сводный каталог восточных рукописей Б. Дорна, Рукописный отдел насчитывал всего 11 армянских рукописей, учтенных в каталоге под № 631—641.

Дошли ли до нас старейшие памятники собрания, т. е. те две рукописи, которые хранились в Библиотеке к 1812 г.? Можно попытаться выяснить это методом исключения.

№ 631. Это гимнарий (*Шаракноц*), который, согласно «Отчету», преподнес «армянин Араратский»;⁸

№ 632—634 переписаны в 1816—1817 гг. Они, очевидно, входили в число рукописей, приобретенных в 1831 г.

№ 635 подарен Лазаревым в 1818 г.

№ 636 — дар Оленина.

№ 638 и 640 — дар Фролова.

№ 641 — дар И. Иоаннисяна.

Остаются № 637 и 639. № 637 из собрания П. П. Дубровского, так что в 1812 г. рукопись уже принадлежала Библиотеке и вполне могла входить в число упомянутых под этим годом рукописей. Под номером же 639 числится послание католикаса Давида Александру I. Мало вероятно, что документ был передан в Библиотеку еще при жизни царя. Следует думать, что № 639 поступил в Библиотеку позднее, а вторая из упомянутых в «Отчете» рукописей утрачена. Известно, что при П. П. Дубровском в Библиотеке случались хищения.

Собрание армянских рукописей росло медленно, за счет единичных, зачастую случайных приобретений, о чем в литературе имеются лишь краткие упоминания. Крупное собрание поступило в 1891 г. — 44 памятника, приобретенных через посредство Н. Я. Марра. Это были рукописи, переписанные в армянских колониях Польши и Украины, главным образом в Каменце-Подольском, преимущественно литургического содержания.⁹

Пополнение собрания происходило и после революции, но также за счет единичных поступлений: армянские рукописи сосредоточивались в Азиатском музее.

В настоящее время армянские рукописи Российской национальной библиотеки хранятся в составе трех коллекций:

⁷ Dorn B., Catalogue... С. XV.

⁸ Это известный Артемий Араратский (Аракел Астуацатреан Араратеан), под именем Богданова-Араратского он упоминается и в каталоге Б. Дорна, (с. X). В 1815 г. коллежский секретарь подарил Библиотеке русскую арифметику в рукописи XVII в. (см.: Отчет... за 1815 г. Ведомость «О разных приношениях...»). А в 1950 г. Публичная библиотека приобрела переписанную им «Историю Армении» автора X в. Йовханнэса Драсханакертци, см. № 53 настоящего каталога. См. также: Жизнь Артемия Араратского / Изд. подгот. К. Н. Григорян, при участии Р. Р. Орбели. Л., 1980.

⁹ См.: Отчет... за 1891 г. СПб., 1894. С. 11—16.

а) Рукописи, учтенные в сводном каталоге Б. Дорна¹⁰ — 11 единиц. Их описание было выполнено М. Броссе при директоре Библиотеки А. Н. Оленине;

б) Армянская новая серия. Начало коллекции было положено 5 рукописями из числа 109, вывезенных Л. Ф. К. Тишендорфом в 1859 г.¹¹ Насчитывает 57 единиц, которые значатся под № 1—55, 60, 61, при том, что сама рукопись № 28 утрачена, сохранилась аннотация Н. Я. Марра, которая составляет под этим же номером отдельную единицу хранения. В «Отчетах» Библиотеки имеются краткие упоминания об их поступлении. Имеется также старый карточный каталог, содержащий сведения и об источниках поступления;

в) Армянская особая коллекция. Насчитывает 44 единицы. Состоит из рукописей, приобретенных через Н. Я. Марра в 1891 г. В «Отчете» за этот год опубликованы составленные им же краткие аннотации к 12 рукописям.

Помимо этого одна армянская рукопись значится в собрании разноязычных рукописей РНБ, и таким образом общее количество армянских рукописей составляет 113 единиц (№ 1—113 настоящего каталога).¹²

Собрание армянских рукописей Санкт-Петербургского филиала Института востоковедения РАН ненамного моложе собрания РНБ. Рукописи начали поступать с первых лет существования Азиатского музея, основанного в 1818 г. и в 1930 г. преобразованного в Институт востоковедения. История собрания ИВ разработана Р. Р. Орбели, которая на протяжении многих лет была куратором армянских и грузинских рукописей. Ниже приводится соответствующая часть статьи Р. Р. Орбели, посвященной армянским рукописям ИВ:

«Собрание армянских рукописей Института востоковедения Академии наук СССР создавалось на протяжении почти столетия. Начало его образования близко к году основания самого Азиатского музея (1818). Первое приобретение армянской рукописи отмечено в протоколах Академии наук еще в 1828 г., последнее обширное поступление состоялось в 1919 г., а остальные рукописи и небольшие коллекции поступали вплоть до 1939 г. <...>

По своему составу, в сравнении с другими более богатыми коллекциями армянских рукописей, собрание Института востоковедения занимает довольно скромное место. Тем не менее оно содержит ряд рукописных материалов, представляющих несомненный научный интерес. Некоторые из них легли в основу исследований по арменоведению, но многие еще не изучены

¹⁰ См. примеч. 6.

¹¹ Подробности см.: Императорская Публичная Библиотека... С. 246.

¹² Историю поступления в РНБ восточных рукописей, в частности армянских, см.: Васильева О. В. Христианские рукописи Востока в Российской Национальной библиотеке // Россия и Христианский Восток. СПб.: Индрик, 2004. Вып. 2—3. С. 524—537.

и при специальных разысканиях могли бы оказаться ценными для современного исследователя.

Источники, из которых собрание пополнялось, разнообразны: они состоят из нескольких частных коллекций, быть может, не во всей их полноте, но со следами известного подбора, и из отдельных поступлений. Над изучением и описанием некоторых списков работали в свое время ведущие ученые. Их занятия оставили научный след и в научной литературе, и на страницах наших рукописей.

Пополнение собрания с самого момента его образования шло как за счет покупок рукописей у владельцев, так и за счет дарственных поступлений. Некоторые тома имеют печать библиотеки Учебного отделения восточных языков Министерств иностранных дел. Эти экземпляры поступали в Академию наук через посредство Азиатского департамента, куда они попадали первоначально. Кроме того, ряд рукописей был приобретен Академией наук в итоге специальной экспедиции, отправленной для спасения памятников от гибели (Ванская коллекция).

История собрания армянских рукописей Азиатского музея восходит к имени первого его директора академика Х. Д. Френа (1782—1851). Интерес этого ученого к памятникам культуры Востока распространялся и на армянские письменные источники. Многие армянские рукописи, приобретенные Музеем в период деятельности Френа, хранят на себе его автографы — перевод заглавий сочинений, регистрационные номера и другие записи. В 1844 г. Френ составил каталог армянских рукописей Азиатского музея, содержащий перечень 22 рукописей. В 1846 г. каталог Френа был напечатан в сборнике академика Б. А. Дорна *Das Asiatische Museum* по автографу, хранящемуся и поныне в нашем фонде.

Но наиболее последовательным и многолетним собирателем армянских рукописей для Азиатского музея был академик М. И. Броссе (1802—1880), прежде всего грузиновед, но также и арменист, кавказовед в широком смысле слова. Действительный член С.-Петербургской Академии наук — М. И. Броссе стремился создать в ней центр русского научного кавказоведения и поставить его на должную высоту. Поддерживая длительную связь с учеными и собирателями древностей в Армении и Грузии, зная ценнейшие хранилища и частные коллекции рукописей Востока, Закавказья и Западной Европы, М. И. Броссе за время своих путешествий и с помощью местных деятелей неустанно приобретал материалы для собраний Азиатского музея. То были как оригиналы, так и копии, снятые по заказу М. И. Броссе с интересовавших его списков.

Трудами М. И. Броссе собрание армянских рукописей не только пополнялось на протяжении многих лет, но и закреплялось в его исследованиях как целостное собрание источников. После смерти М. И. Броссе армянское и грузинское собра-

ния пополнились (1884) рукописями его личной коллекции, тогда же в Азиатский музей был передан и его научный архив.

Затем, после довольно длительного перерыва, с 1893 г., собрание снова начало пополняться, работа над ним возобновилась и стала находить свое отражение в исследовательской литературе. Этим собрание обязано нашим ученым кавказоведам. Отдельные экземпляры и обширные коллекции приобретались Азиатским музеем при деятельном участии и по их представлению. Многое в пополнении собрания было сделано археологом кавказоведом С. В. Тер-Аветисяном. Ценные приобретения 1912 и 1916 гг. неразрывно связаны с его именем.

Собрание армянских рукописей комплектовалось на протяжении десятков лет. Но работа по описанию его велась главным образом в плане интереса отдельных ученых к тем или иным сочинениям. Единственный каталог 1844 г., даже после его составления, мог иметь только историческую ценность. Только в 1934 г. С. В. Тер-Аветисян предпринял составление карточного каталога армянских рукописей нашего собрания. Полное отсутствие каталога до тех пор вынуждало составителя сосредоточить свое внимание в первую очередь на регистрации томов, иногда лишь по названию первого сочинения или по обобщенному заглавию, например „Книга проповедей“. Кроме того, в каталоге регистрировались краткие сведения палеографического характера. К сожалению, дело, начатое С. В. Тер-Аветисяном, знатоком армянских письменных источников, не было доведено до конца им лично, а продолжено и закончено лицами, недостаточно подготовленными. Материалы же, оставленные С. В. Тер-Аветисяном, в виде кратких записей на листочках, вложенных в рукописи, очевидно, в большей части утеряны.

Было положено начало и научным описаниям отдельных коллекций. Так, с большой подробностью были описаны рукописи Н. Н. Муравьева-Карсского. Однако эта работа осталась незаконченной. Позднее, в 1935 г., Р. Шаумян осуществил очень сложную работу — описание пергаменных фрагментов из коллекции К. А. Костянина.¹³ Если отдельные списки получили освещение в ряде специальных исследований и некоторые упоминаются с краткой их характеристикой в протоколах заседаний Историко-филологического отделения Академии наук, то о фонде в целом в печати было опубликовано очень мало¹⁴ <...>

¹³ Р. Р. Орбели имеет в виду, по-видимому, собрание фрагментов, которые хранятся в Санкт-Петербургском отделении Архива РАН.

¹⁴ Можно назвать: сборник Б. А. Дорна «Das Asiatische Museum der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu St. Petersburg», SPb., 1846, с каталогом Френа и несколькими краткими сообщениями о поступлениях рукописей; К. П. Патканова «Библиографический очерк армянской исторической литературы», со сведениями об объеме фонда армянских рукописей Азиатского музея — 1880 г. и, наконец, краткий очерк Н. Я. Марра «Кавказ», в сборнике «Азиатский музей Российской Академии Наук», 1818—1918. Краткая памят-

Собрание армянских рукописей состоит из девяти неравных по объему коллекций и отдельных экземпляров, поступавших разновременно и из различных источников. Часть нашего собрания, сложившаяся при жизни Х. Д. Френа, как старейшая названа „основным фондом“. Создание рук М. И. Броссе, эта часть носит на себе в известной мере отпечаток и его личных интересов: в ней преобладают сочинения исторического характера. В состав „основного фонда“ помимо отдельных поступлений входят две коллекции: П. П. Сухтелена — 1837 г. (11 томов) и М. И. Броссе — 1884 г. (17 томов), а в целом „основной фонд“ содержит 67 экземпляров. Эта часть сложилась за время с 1828 по 1884 г.

Дальнейшие поступления хронологически распределяются следующим образом: Н. Я. Марра — 1893 г. (5 томов), Г. Агаяна — 1912 г. (79 томов), К. А. Абрамяна — 1914 г. (13 томов), Ванская коллекция — 1916 г. (26 томов), К. И. Костаняна — 1919 г. (2304 единицы),¹⁵ И. А. Орбели — 1923 г. (6 томов), Н. Н. Муравьева-Карсского — 1905—1917 гг. (15 томов). Кроме того, 27 единиц поступили из неустановленного источника, но есть основания думать, что они вывезены из Вана. Таким образом, „Ванская коллекция“, видимо, состоит из 53 рукописей. Помимо коллекций с 1884 и по 1939 г. собрание армянских рукописей пополнялось отдельными экземплярами; их насчитывается шестнадцать».¹⁶

К сказанному нужно добавить следующее. В 1953 г. армянское собрание пополнилось рядом рукописей, которые до этого числились в грузинском. Часть этих манускриптов ранее находилась в архиве М. И. Броссе,¹⁷ но есть среди них и такие, которые хранились в Азиатском музее раньше. Далее, в 1976 г. в собрание поступили 2 рукописи, принадлежавшие А. Н. Акулянцу. Наконец, в 1980 г. в армянское собрание влились 24 рукописи, которые до этого находились в библиотеке Н. Я. Марра (сама библиотека поступила в Ленинградское отделение Института востоковедения в 1960 г.). В отличие от коллекции Н. Я. Марра,

ка (Пг., 1920), где характеристике армянских рукописей посвящен один абзац. (Примеч. Р. Р. Орбели).

¹⁵ Рукописи и документы — 78 рукописей и 2226 документов. (Примеч. Р. Р. Орбели).

¹⁶ Орбели Р. Р. Собрание армянских рукописей Института востоковедения Академии наук СССР // Уч. зап. Института востоковедения. 1953. Т. 6. С. 104—107. См. также: Орбели Р. Р. Кавказоведение // Азиатский музей — Ленинградское отделение Института востоковедения. М., 1972. С. 468—499. Р. Р. Орбели проделала трудоемкую работу по выявлению коллекций и по выяснению обстоятельств поступления отдельных рукописей. Результаты ее изысканий отражены не только в названных выше статьях, но и в составленном ею карточном каталоге и в материалах формуляра фонда, переданных мне в процессе подготовки настоящего каталога.

¹⁷ Manuscripts, Correspondance et Ouvrages de feu Mr. M. Brosset, в издании: Musei Asiatici Petropolitani Notitiae IV.V.VI. Petropoli, 1904.

которая, как было сказано, вошла в собрание в 1891 г., эти рукописи составляют отдельную коллекцию (в каталоге обозначена как «Библ. Н. Я. Марра»).

В настоящее время собрание армянских рукописей Санкт-Петербургского филиала Института востоковедения РАН состоит из 410 единиц хранения, распределенных по форматам: ИВ, А — 128 единиц (описания А 114—А 116, А 117 и А 118 воссоединены); ИВ, В — 175, под № В 70 рукописи не числятся, описания В 136—В 167 и В 174—В 176 воссоединены; ИВ, С — 107 единиц (каталог, № 114—457).

Как было сказано выше, 22 рукописи отражены в каталоге, составленном Х. Д. Френом.¹⁸ Имеется также два печатных каталога 7 рукописей, поступивших из Учебного отделения восточных языков Министерства иностранных дел, первый из них выполнен К. П. Паткановым,¹⁹ второй — Н. Я. Марром.²⁰ Наконец, цитированная выше статья Р. Р. Орбели «Собрание армянских рукописей Института востоковедения Академии наук СССР» также выполняет некоторые функции каталога. Упомянутые же в этой статье прочие описания не изданы и хранятся в формуляре фонда. Р. Р. Орбели составлен также карточный каталог, который продолжает сохранять свое значение (здесь, в частности, даются более подробные, чем в настоящем каталоге, сведения о поступлении рукописей).

Собрание Санкт-Петербургского государственного университета (№ 458—462 настоящего каталога) насчитывает 5 рукописей, одна из которых хранится в отделе редких книг Научной библиотеки университета (СПбГУ, ОРК), остальные же — в библиотеке восточного факультета (СПбГУ ВФ). Рукопись отдела редких книг значилась в инвентаре 1888 г.,²¹ время и источники поступления прочих рукописей неизвестны.²²

Рукопись отдела редких книг (Книга канонов) описана и использована С. Тиграняном (см. № 458 настоящего каталога). Среди рукописей восточного факультета список «Толкований грамматики» Йовханнэса Ерзнкаци, выполненный по оригина-

¹⁸ См.: *Dorn B.* Das Asiatische Museum der kaiserlichen Academie der Wissenschaften zu St. Petersburg. St. Petersburg, 1846. P. 742—744.

¹⁹ Les manuscrits arabes (non compris dans le N° 1), karchounis, grecs, coptes, éthiopiens, arméniens, géorgiens et babys de l'Institut des Langues Orientales, décrits par MM. D. Günzburg, V. Rosen, B. Dorn, K. Patkanof, J. Tchoubinof, 2-e fascicule в издании: Collections scientifiques de l'Institut des Langues Orientales du Ministère des affaires étrangères. Saint-Petersbourg, 1891. P. 260—266. Описание выполнено К. П. Паткановым.

²⁰ *Ե. Մարր.* Հայկական ձեռագիրք ճեմարանի Արևելեան Լեզուայ և Պեղորհորի // Հանդես Ամսօրեայ. 1892. С. 45—54, 80—85, 111—117.

²¹ Ms. E.I.37.

²² Ms. Caus. N° 1—3 и 5; N° 4 — грузинская рукопись. В статье А. Т. Абрамова «Восточный отдел Научной библиотеки им. А. М. Горького Ленинградского государственного университета им. А. А. Жданова (Востоковедные фонды крупнейших библиотек Советского Союза. М., 1963) наличие армянских и грузинских рукописей не оговорено, ср. с. 227.

лу, хранящемуся в Парижской национальной библиотеке. В докторской диссертации профессора факультета Н. Г. Адонца²³ этот список почему-то не учтен, при том, что для сбора материала ученому приходилось выезжать в Эчмиадзин, Вену и Венецию. Карандашные пометки на рукописи свидетельствуют о том, что список кем-то внимательно читан.

Собрание Государственного Эрмитажа насчитывает в настоящее время 8 рукописей (№ 463—470 каталога).²⁴ Собираение коллекции началось в 1909 г. Эти рукописи представляют особый художественный интерес, они подробно описаны и исследованы таким знатоком армянской средневековой миниатюры, каким была Т. А. Измайлова.²⁵ Это обстоятельство позволило в настоящем каталоге ограничиться самыми общими сведениями, с соответствующими отсылками к трудам Т. А. Измайловой, также и ее преемницы А. С. Мирзоян.

В Санкт-Петербургском отделении Архива Российской Академии наук, в фонде Н. Я. Марра имеется подборка фрагментов, разобранных и разнесенных по номерам Р. А. Шаумяном (№ 471 каталога).

В Дрвелехранилище Института русской литературы хранится одна рукопись (№ 472 каталога).

Всего в каталоге учтено 537 реальных единиц хранения.

Значительная часть армянских рукописей, охваченных настоящим каталогом, имеет сборный характер,²⁶ и тематическое описание весьма усложнило бы представление о рукописи в целом, не говоря уж об известной условности разделения материала. В данном случае сочтено целесообразным в качестве основной единицы описания взять рукописную книгу как таковую (а не отдельное сочинение) и следовать порядку, в котором числятся, соответственно и хранятся, рукописи. Описание дается в следующей последовательности:

²³ Адонц Н. Г. Дионисий Фракийский и армянские толкователи. Пг., 1915.

²⁴ В 1958 г. 10 рукописей Эрмитажа, не представлявших художественной ценности, были переданы Матенадарану (Институт древних рукописей им. Маштоца, Ереван). Рукопись AP 1610 (№ 470 наст. каталога) поступила в 2001 г.

²⁵ Измайлова Т. А. 1) Армянская рукопись, написанная в Генуе в 1325 г., и ее серебряный оклад 1347 г. // Византийский временник. 1961. Т. 20; 2) Киликийская рукопись 1290 г. и ее мастер Торос Философ // Сообщения Государственного Эрмитажа. 1962. Т. 23. С. 45—49; 3) Армянские иллюстрированные рукописи Государственного Эрмитажа // Труды Государственного Эрмитажа. 1969. Т. 10. С. 110—141.

²⁶ Строго говоря, следует различать сборники, содержащие однородный материал, и сборные рукописи со смешанным содержанием. На практике, однако, подобное деление носит зачастую условный характер. Ср., напр., Акимушкин О. Ф. и др. Персидские и таджикские рукописи Института народов Азии АН СССР (Краткий алфавитный каталог) / Под ред. Н. Д. Миклухо-Маклая. М., 1964. Ч. 1. С. 10—12.

1. Сквозной номер описания.
2. Шифр единицы хранения.
3. Заглавие описания соответственно содержанию данной рукописной книги.

4. Название сочинения по данному списку. Если заглавие отсутствует, то название воспроизводится по другим источникам с соответствующей оговоркой. Здесь же приводится название сочинения по колофонам или прочим заметкам данной рукописи.

5. Определение сочинения — описательно или переводом заглавия (в кавычках), с отсылками к каталогам, специальной литературе, изданиям и пр.

Сочинения описаны соответственно с их порядком в рукописной книге и, в зависимости от их близости по характеру, выделены условно или римскими, или арабскими цифрами.

6. Сведения, относящиеся к художественному оформлению рукописи: наличие лицевых изображений, заставок, маргиналий и пр.

7. Сведения о времени и месте создания рукописной книги, имена переписчиков, получателей (заказчиков), переплетчиков и других лиц, причастных к появлению и дальнейшему бытованию манускрипта.

8. Внешнее описание рукописи дается в следующей последовательности: коллекция, размер в сантиметрах, количество листов, количество столбцов текста, количество строк на листе, материал, письмо, переплет.²⁷

9. Библиография, относящаяся к данному списку (но никак не сочинению).

Дефектность отмечена лишь у наиболее поврежденных рукописей.

При воспроизведении текста рукописи аббревиатуры под титлами раскрываются, идеограммы переданы буквенным написанием. Орфография подлинника сохранена повсеместно. В некоторых случаях искажения рядом указывается правильное чтение, поясняющее смысл. Бросающиеся в глаза описки в тексте выделены жирным шрифтом. Собственные имена и термины приводятся, как правило, в транслитерации на русской графической основе (см. таблицу на с. 15). Пунктуация в текстах на армянском языке приведена в соответствие с современной практикой, равно как и употребление заглавных и строчных букв.²⁸

Следуя давней традиции описания армянских рукописей, и в данном каталоге воспроизводятся все более или менее значитель-

²⁷ В ряде случаев материал исключал возможность столь подробного описания каждого памятника в отдельности.

²⁸ В армянском тексте правила переноса в ряде случаев нарушены. Учитывая, что настоящий труд адресован прежде всего специалистам, для которых это обстоятельство не может быть препятствием к пониманию текста, издательство отказалось от правки, обеспечив точность воспроизведения текста в целом.

ные колофоны, приписки, пометки (арм. *йишатакаран* и *йишатакагрутюн*, т. е. памятные записи и памятные приписки; термин «ишатакаран» получил распространение в русской научной литературе). Ишатакараны составляют характерную черту значительной части армянских рукописей. Записи могут появиться не только при создании манускрипта, но и много позднее. В армянской книжной культуре они выступают в качестве своеобразного литературного жанра и нередко представляют больший интерес, чем основное содержание рукописи.²⁹ Текст записи приводится полностью, за исключением трафаретного словословия, которое после заглавного слова обычно опускается. В каталоге приводятся все записи, представляющие хоть какой-то научный интерес. Исключение составляют лишь ишатакараны, которые уже опубликованы в известной, близкой к завершению серии «Памятные записи армянских рукописей» (см. раздел «Библиография»).³⁰ В ряде случаев жирным шрифтом выделено написание, которое явно противоречит армянской орфографии и более-менее устоявшейся форме написания имен.

Памятные записи изучаются не только применительно к данной рукописи, но и как массовый материал, относящийся к истории и культуре средневекового армянского общества. В связи с этим автор каталога счел возможным нарушить традицию: колофоны публикуются не в качестве составной части отдельных описаний, но в особом приложении «Памятные записи армянских рукописей в петербургских собраниях» в общей для них хронологической последовательности со своими указателями. Отдельные номера основной части каталога и приложения снабжены перекрестными ссылками. Издание текста следует правилам, которые приняты в упомянутой выше серии «Памятные записи армянских рукописей».

Ссылки на литературу даются в сокращении и раскрываются в разделе «Библиография». Основная часть каталога и приложения снабжены собственными указателями. Прилагается таблица знаков армянской транслитерации на основе современного русского алфавита и таблица условных знаков и сокращений.

Терминология, принятая в каталоге, носит в целом общий характер, и лишь термины, относящиеся к отдельным видам шрифта, нуждаются в пояснениях.

²⁹ Подробнее см.: *Хачикян Л. С.* Памятные записи армянских рукописей XIV в. Ереван, 1950. С. V и сл. [на арм. яз.]; *Бахчинян Г.* Памятные записи рукописей // *Жанры армянской средневековой литературы.* Ереван, 1984. С. 395—414 [на арм. яз.]; *Юзбашян К. Н.* 1) Армянские рукописи // *Рукописная книга в культуре народов Востока.* М., 1987. Кн. 1. С. 145—175; 2) *Собираемый образ переписчика в колофонах армянских рукописей // Литература и искусство в системе культуры.* М., 1988. С. 69—75.

³⁰ Серия началась изданием записей XIV в. (см. предыдущую сноску). Опубликованные в ней записи относятся к V—XVII вв. (до 1660 г.). Собрание ишатакаранов XVI в., начатое в 1950-х гг., пока не завершено.

Армянская графика являет собой яркий пример фонетического письма. Созданный Маштоцем алфавит (ок. 405 г.) состоял из 36 знаков, соответствующих фонемному строю языка. Этот алфавит дошел до нас без существенных изменений. Лишь в XII—XIII вв. появляется знак о [o] для передачи сочетания ш в закрытом слоге, когда тот становится простым звуком. Тогда же алфавит пополнился знаком ф, с помощью которого в заимствованных словах передавали европейское f. С течением времени образовалась гибкая система пунктуации, число знаков которой в рукописях доходит до шести. Текст образуют горизонтальные строки, следуя от верхней к нижней, письмо слева направо. Распространены аббревиатуры и сокращения под титлом. В поздних рукописях применяются идеограммы.

Армянское письмо, так же как и греческое, латинское, грузинское, славянское, делится на маюскульное и минускульное.

К маюскульной группе (где письмо определяется двумя воображаемыми параллельными линиями и не выбрасывает или почти не выбрасывает за их пределы элементы букв), относится в первую очередь «заглавный», «округлый» или «собственно месроповский» *еркатагир*; в литературе он обозначается также как унциальное, лапидарное и пр. письмо. В настоящем каталоге принят термин еркатагир. Это, по-видимому, древнейший из армянских шрифтов, торжественное письмо как рукописей, так и надписей на твердом материале, прежде всего на камне. Округлый еркатагир образуется сочетанием вертикальных осей и соединяющих их дуг. Связи между буквами нет, словораздел отсутствует. Округлый еркатагир удержался до XII—XIII вв. (позднее он применялся лишь при написании заглавных букв или заглавий и заглавных строк).

Другой разновидностью еркатагира является «прямолинейный», который в научной литературе обозначается также как «среднемесроповский» или полуунциал. Как показывает само название, дугообразные связи в этом письме уступают место прямолинейным. Прямолинейный еркатагир выводится вертикально или с наклоном вправо. Как и в предыдущем случае, связи между буквами и последовательный словораздел отсутствуют. Датированные памятники этого письма восходят к X в., оно удержалось до XII—XIII вв.

Округлый еркатагир и прямолинейный еркатагир образуют две основные группы маюскульного письма. Наряду с ними в качестве разновидности часто выделяется «мелкий еркатагир». Это довольно четко определяемая группа, но она не содержит конструктивных отличий от прямолинейного еркатагира, за исключением размера. Вряд ли целесообразно рассматривать мелкий еркатагир как самостоятельный вид письма.

Письмо минускульной группы определяется четырьмя параллельными линиями, между которыми располагаются отдельные элементы букв. Основной элемент помещается между

двумя средними линиями; он может иметь выбросы вверх и вниз или в одном лишь направлении.

Минускульная группа представлена тремя видами письма. В первую очередь это *болорагир*, «круглое письмо», которое вопреки своему названию образуется почти исключительно сочетанием прямолинейных частиц. Буквы выписываются обычно с наклоном вправо, появляется некоторая тенденция к вязи. Между группами слов, а позднее и отдельными словами, появляется дистанция. Древнейшие датированные памятники восходят к XII в. Болорагир послужил основой для шрифтов, которые до недавнего времени доминировали в типографской практике.

Нотрагир, «нотариальное письмо» (в литературе зовется также курсивом), образуется сочетанием прямолинейных, округлых и волнистых элементов. Нотрагир меньше болорагира, при пользовании этим шрифтом достигалась известная экономия писчего материала. При переписке канонических книг (Ветхого и Нового Заветов) и некоторых других этим письмом обычно не пользовались. Древнейшие образцы нотрагира восходят к XIV в.

Шлагир, скоропись, образуется сочетанием прямоугольных, ломаных и округлых элементов. Сравнительно широкое распространение шлагир получает начиная с XVII—XVIII вв. Это письмо послужило основой для современной скорописи.

Разумеется, в пределах каждого из указанных видов возможны многочисленные вариации. Углубленное изучение армянского письма приведет, безусловно, к более подробной классификации, чем предложенная выше. В настоящем же каталоге при определении письма автор остается, как правило, в границах двух видов маюскульной группы (еркатагира и прямоугольного еркатагира) и трех видов минускульной (болорагира, нотрагира и шлагира).

Настоящий каталог следует в целом общим принципам, принятым в практике Санкт-Петербургского филиала РАН с конца 1950-х гг., когда начали издаваться описания отдельных коллекций восточных рукописей. Каталог был завершен к 1970 г., затем он долгое время находился в Матенадаране, где главный хранитель рукописей О. Еганян проделал кропотливую работу по его редактированию. Эта работа была завершена к 1981 г. Составитель учел большинство исправлений и уточнений, которые были внесены таким замечательным знатоком армянских рукописей, каким был О. Еганян. Лишь в некоторых случаях я счел возможным отказаться от чрезмерно подробной росписи содержания манускрипта. С другой стороны, в первоначальном варианте памятные записи, по техническим причинам, были опущены. В настоящем варианте, как было отмечено, они воспроизводятся текстуально.

В принципе ни один каталог не может считаться совершенным, никакое описание не способно заменить знакомство с самим манускриптом. В данном случае мы имеем дело с каталогом, где зафиксированы главные особенности рукописей применительно к требованиям современной науки, но отсутствие подручной справочной литературы заставило в ряде случаев дать более общее, чем это желательно, описание памятника. Каталог призван служить гидом при ознакомлении с собранием в целом и с отдельными рукописями с той степенью подробности, которая оказалась возможна в условиях Петербурга. Следует отметить, что в настоящее время микрофильмами большинства охваченных описанием памятников располагает также и Матенадаран с его богатейшей научной библиотекой. Таким образом ответы на многие вопросы, которые в условиях Петербурга остались нерешенными, можно будет получить и за его пределами.

В заключение мне хочется поблагодарить издательство «Дмитрий Буланин», выразившее готовность принять к печати нелегкий для издания текст, и особо редактора Ирину Роальдовну Нордстрем за ее внимание к автору и поразительное умение преодолевать трудности, которые возникали в работе над публикацией текстов на древнеармянском языке.

Пользуясь случаем отмечу, что традиция академических изданий древнеармянских текстов была прервана в Петербурге в начале 20-х гг. прошлого столетия, и ее возрождение является одним из достижений издательского дела в нашем городе.

Транслитерация знаков армянского алфавита:

ш	а	ժ	ж	ճ	ճ	п	р
р	б	ի	и	մ	մ	и	с
գ	г	լ	л	յ	յ	ц	в
դ	д	խ	х	ն	ն	т	
ե	е	օ	օ	շ	շ	р	р
զ	з	կ	к	օ	օ	у	ц
է	э	հ	х	չ	չ	і	в
թ	ə	ճ	ճ	պ	պ	փ	п
ր	т	դ	л	ջ	ճ	ֆ	к
		օ	օ	ֆ	ֆ		

նի передается через у, ին в закрытом слогe через ю, լн через ев.
Точно такие же диакритические знаки предусмотрены и для передачи заглавных букв.

Некоторые термины, воспроизводящие армянское написание, в транслитерации и в тексте выделены курсивом:

вардапет — почетный титул, который прилагался к ученому монаху (см. также *рабунапет*);
гандзаран — сборник церковных гимнов, которые исполняются применительно к церковному календарю;
ерэц, эрэц — титул, прилагаемый к духовному лицу;
каханай — священник;
кондак — грамота, послание армянского католикоса или патриарха;
махдаси, махтаси — лицо, совершившее паломничество в Иерусалим;
манрусмунк — сборник песнопений во время церковной службы;
Оскэһорик — «Златочрев», сборник проповедей Григора Татеваци;
парзатомар — календарь подвижных праздников;
парон — господин;
рабунапет — почетный титул, который прилагался к ученому монаху (см. также *вардапет*);
тэр — букв. «господин». Титул прилагался к светскому лицу, но одновременно был обычным обозначением для духовного лица, священника и выше;
устай — «мастер» как почетный титул;
ходжай — почетный титул;
чашоц — минея;
шаракноц — сборник церковных гимнов, *шараканов*;
шаракноц-дзайнкал — сборник шараканов, сгруппированных по отдельным дням церковного календаря.

Список сокращений:

Доп. свед. — дополнительные сведения
Изд. рук. — издание рукописи
Изд. соч. — издание сочинения
Изд. сп. — издание списка
Исп. рук. — использование рукописи
Иссл. рук. — исследование рукописи
Иссл. соч. — исследование сочинения
Оп. рук. — описание рукописи
Пер. рук. — перевод рукописи
Пер. соч. — перевод сочинения
Уп. рук. — упоминание рукописи

ОПИСАНИЕ РУКОПИСЕЙ

1

РНБ, Дорн 631

Шаракноц

В ишатакаране названо: երգի ժամակարգութեան որ կոչի Շարակնոյ (л. 400 б—401 а).

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы с применением золота.

Переписана в 1645 г., Кафа, переписчик, художник и переплетчик Николайос.

Принесена в дар Публичной библиотеке в 1814 г., даритель Йарутюн Валаршапатци (он же Артемий Араратский).

Записи: л. 118 б, 155 б, 248 а, 318 б, 342 б, 400 б—402 б (ПЗ 1641—1660, № 284), 402 б (Приложение, № 112).

13.7×9.7; 402 л.; текст в один столбец; строка 23; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 631, *ул. рук.*: Отчет 1814, с. 23, Dorn, с. X.

2

РНБ, Дорн 632

Григор Либананеанц. Нравственное богословие

Բարոյական աստուածաբանութիւն, յօրինեալ Աբօնսօս Աեկօրէի ի Բիվարդէ, յԱնդովնէ, ի Թովմայէ և այլոց երևելի և հասարակոն հեղինակաց: Թարգմանութեամբ ի լոյս ածեալ ի լարինական լեզուէ ի հայ բարբառ արժանապարհի ի Գրիգոր վարդապետէ Լիբանանեանց, եւ օրինակեալ աշխատասիրութեամբ յեզրին պաշտօնէի Անտօն արեւաիսկոպոսի Բուրադեան Զորաթիսցի, յամի Տեառն 1816 ի մայիսի 10, ի հայրապետութեան երիցս երանեալ և աստուածընկեր տեառն տեառն Գրիգորի սրբապան կաթողիկոսի վեցերորդ: Ի Լիբանան, ի սուրբ աթոռ փոխման սրբոյ Կուսին, ի փառս Յիսուսի և մօր նորա Կուսին Մարիամոյ, ի ծայրագոյն պարտիարգարան Հայոց ողորմաբանաց (л. II а).

Григор Либананеанц переложил с лат. на арм. сочинение католического автора, имя которого транскрибировано Албонсос Лекуорэ. См. также № 3, 4.

Закончена перепиской 10 мая 1816 г., Ливан, переписчик Антон Бурадеан Кутайисци.

Запись переписчика от 2 января 1816 г.: л. 75 а.

24×16.5; 188 л.; текст в один столбец; строк 29, 30, 31; бумага; шлагир; крышки деревянные; обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 632.

3

РНБ, Дорн 633

**Андреас Либананеанц.
Нравственное богословие**

Բարոյական աստուածաբանութիւն, յօրինեալ ի Պօղոսէ Գաբրիէլեանց Անդովնոյ յընկերութենէ յիսուեանց:

Թարգմանութեամբ ի լոյս ընծայեալ ի լատինական լեզուէ ի հայ բարբառ արժանապատիւ ի յԱնդրեաս վարդապետէ Լիբանանեանց, հրամանաւ գերերջանիկ տեառն տեառն Գրիգոր հինգերորդ կաթողիկոսի, յամի Տեառն 1790, ի նոյեմբերի 3, եւ օրինակեալ աշխատասիրութեամբ յեզին պաշտօնէի Անտօն արմաշիսկոպոսի Բուրադեան Բութայիսցի, յամի Տեառն 1817, ի յունվարի 17, ի հայրապետութեան երիցս երանեալ և աստուածընկիր տեառն տեառն Գրիգորի երկրորդի արժանաժառանգ սրբազան կաթողիկոսի վեցերորդի:

Ի Լիբանան, ի սուրբ աթոռ փոխման փառատուրեալ Կուսի, ի փառս Յիսուսի և մօր նորա Կուսին Մարիամու, ի ծայրագոյն Պատրիարքարանի Հայոց ուղղափառաց (լ. 1 ա). Нач.: Բարոյական առաքնութիւնք են այնք... (լ. 4 ա).

Андреас Либананеанц переложил с лат. на арм. сочинение католического автора, имя которого транскрибировано Պօղոս Գաբրիէլեանց. См. также № 2, 4.

Закончена перепиской 17 января 1817 г., Ливан, переписчик Антон Бурадеан Кутайисци.

22.3×16.3; 266 л.; текст в один столбец; строк 29, 30; бумага; шлагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 633.

4

РНБ, Дорн 634

**Андреас Либананеанц.
Нравственное богословие**

Բարոյական աստուածաբանութիւն, յօրինեալ ի Պօղոսէ Գաբրիէլեանց Անդովնոյ յընկերութենէ յիսուեանց:

Թարգմանութեամբ ի լոյս ընծայեալ ի լատինական լեզուէ ի հայ բարբառ արժանապատիւ յԱնդրեաս վարդապետէ Լիբանանեանց, հրամանաւ գերերջանիկ տեառն տեառն Գրիգոր հինգերորդ կաթողիկոսի, յամի Տեառն 1790, ի նոյեմբերի 3, եւ օրինակեալ աշխատասիրութեամբ յեզին պաշտօնէի Անտօն արմաշիսկոպոսի Բուրադեան Բութայիսցի 1817, ի յապրիլի 10, ի հայրապետութեան երիցս երանեալ և աստուածընկիր

տեանն տեանն Գրիգորի երկրորդի արժանաժառանգ
կաթողիկոսի վեցերորդի:

Ի Լիբանան, ի սուրբ աթոռ փոխման փառապրեալ Կուսի, ի
փառս Յիսուսի և մօր նորա Կուսին Մարիամո, ի ծայրագոյն
պարբիարգարանի Հայոյ ուղղափառաւ (լ. 1 ա).

Андреас Либананеанц переложил с лат. яз. на арм. сочине-
ние католического автора, имя которого транскрибировано Պօղոս
Գարրիէլեանս. См. также № 2, 3.

Закончена перепиской 10 апреля 1817 г., Ливан, переписчик
Антон Бурадеан Кутайисци.

20.3×14.8; 347 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага;
шлагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 634.

5

РНБ, Дорн 635

Служебник

Заглавие на рус. яз. (приводится в совр. орфографии): «О изъ-
явлении армянской литургии, которая с армянского на россий-
ский диалект переведена государственной коллегии иностран-
ных дел посольства дворянином и переводчиком Львом Петровым
сыном Залеевым в царствующем великом граде Москве в лето
спасительное 1740 году, месяца мая».

Далее следует текст служебника (Պաշարազամաւորոյ) с па-
раллельным рус. переводом. См. также № 12.

Переписана в мае 1740 г., Москва, переводчик и перепис-
чик (?) Лев Петрович Залеев.

Принесена в дар библиотеке 21 января 1818 г., даритель
коллежский ассесор и кавалер Христофор Якимович Лазарев.

Запись дарителя: л. I б.

30.5×19.5; 52 л.; текст в два столбца; строк 25, 28; бумага;
болорагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 635, ул. рук.: Dorn, с. X, Отчет 1857, с. 88.

6

РНБ, Дорн 636.

Часослов

Без заглавия (начало и конец утрачены). Обиходное наиме-
нование: Աղօրամաւորոյ или Ժամագիրք. Заглавия на кипчакском
языке, переданные арм. графикой, напр.: Էփնչի սերէմ-ննիւս,
Արուսի արդը էղմախկայ, էր դուկի Աղրշղա, խայսիփի դուկալանի
նիր, Օղու թէ նկրիկայ խարշի... (л. 17 а).

Пометы на рус. и польск. яз.

Переписана в XVII—XVIII вв., Польша.

Принесена в дар библиотеке А. Н. Олениным.

14.8×9.5; 329 л.; текст в один столбец; строк 15, 16; бумага; нотрагир; переплет новый.

Оп. рук.: Dorn, № 636, *уп. рук.:* Отчет 1815, ведомость «О разных приношениях...».

7

РНБ, Дорн 637 и Арм. н. с. 2

Заклинания

Первоначально обе рукописи составляли одно целое.

В записи названо: Շիւրիւնի (Арм. н. с. 2, л. 4 б).

Содержит молитвы, часть учебника (Չիւր բժշկութիւն շիւնիւնի ւնիւն — Дорн 637, л. 34 б), заклинание от головной боли и др.

Переписана в 1663 г., Константинополь, владелец Сэргис.

Записи с благопожеланиями Нортуку (имя вписано позднее): Dorn 637, л. 49, 55 а, 65 б, 70 б.

Поступила в библиотеку в составе собрания П. П. Дубровского.

Dorn 637: 10.0×7.0; 72 л.; текст в один столбец; строк 15, 17; бумага; нотрагир; крышки картонные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 637.

Арм. н. с. 2. Поступила в библиотеку от почетного корреспондента библиотеки Малышевича.

10×7; 8 л.; текст в один столбец; строк 15; бумага; нотрагир; без переплета.

Уп. рук.: Отчет 1852, с. 57.

8

РНБ, Дорн 638

Календарь церковный Տօնացոյց

Ташьян, № 201.

Переписана 8 декабря 1714—2 марта 1715 гг., переписчик Дави́т.

Записи: л. 2 а (Приложение, № 91), 268 а.

Поступила в библиотеку из собрания Петра Фролова.

9.8×7.7; 268 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; борлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 638, *уп. рук.:* Dorn, с. XI.

РНБ, Дорн 639

**Послание католикоса Дави́та У Энеге́тци.
императору Александру I**

Содержит просьбу признать автора послания католикосом. Отправлено 4 мая 1801 г. из Эчмиадзина. На пакете пометка: «Бывшаго патріарха Давида грамота къ Государю с переводомъ».

Орнаменты, миниатюры.

Печать Дави́та от 1801 г.

62×45; 1 л. (в пакете); бумага; нотрагир.

Оп. рук.: Дорн, № 639.

РНБ, Дорн 640

Сборник

I. Л. 3 б. Перечисление 12 пыток, нач.: Առաջին. շառաշէղա աղի՝ է օր / Երկրորդն. կախել գլխավայր՝ է օր...

II. Л. 4 а—38 а. Մրարեալ է Աշխարհացոյցս նորոգ թարգմանչին և երկրորդ լուսատրչին Վարդանա վարդապետի պարզ և համառաւ տրեւմամբ. Нач.: Միայնսն պամենայն խնդրեսցու...

Вардан Аревелци. География. — Сопубеаре, № 118; *изд. соч.*: Берберян 1960, *иссл. соч.*: Антабян 1962.

III. Л. 38 б—42 б. Պատմութիւն սուրբ գեղարդեանն և այլ տրեւրինականացն Քրիստոսի. Нач.: Վասն սուրբ և պատուական տրեւրինականացն սրբութեանցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերո այսպէս գտաք ի գործոց ոսկէ գրով ի պատմագիրք թագաւորութեան ի հաղախ Կոստանդինուպոլիս...

О разграблении Константинополя крестоносцами в 1204 г.

IV. Л. 43 а—50 б. Աշխարհացոյց համառաւ: Նախասկիզբն նորա, որ հաղաք է հիսիսական, Բոխարի ասեն նմա...

Карапет Балишеци. Краткая география. — Каталог Матенадарана, № 527, л. 148 б.

V. Л. 52 б—151 а. Григор Դաժեւաւ. Проповеди. Нач.: Բարոյախօսն Փրկարոս ըստ բնութեան բարոյս ասայ...

VI. Л. 153 а—181 б. Կարգ և կանոն աղօթից զոր խնդրեալ է հոգեկիր արանց յումեմնէ միայնացելոյ արթուն և զուարթուն հոգւոյ Գրիգորոյ որ և ցուցանէ նախադրութիւն բանիս... Нач.: Աստուածային առաքեալն Պօղոս անօրն ընկրութեան...

Григор. Порядок и правила молитвы.

VII. Л. 181 б—186 б. Վասն խնդրոյն, որ եղև ի մէջ քրիստոնէից վասն Հոգւոյն Սրբոյ՝ թէ ի Հօրէ միայն պարտ է ասել թէ ի Հօրէ և յՈրդւոյ. Нач.: Ի Հոռմայեսցոյ ազգաց շարժեսալ այս խնդիր...

Об исхождении Св. Духа — от Отца или от Отца и Сына?

VIII. Л. 201 а—222 а. Երանելոյն Եփրեմի ասացեալ յաղագս ապաշխարութեան. Нач.: [Ա]յն երանելի մարգարէն Եգեկիէլ անօրէն եթէ դարսի ի յանօրէնութեանս...

Ефрем Сирин. О покаянии.

IX. Л. 222 а—233 б. Յայլմէ քարոյ մեծի ուրբաթու. Нач.: Սովորութիւն է մարդկան յորժամ մեռանի ոք ի յայլ տեղիս...

Проповедь в Великую Пятницу.

Переписана в XVII в., л. 1—150 и 51—233 записаны разными почерками.

Записи на арм., польск. и тюрк. яз., приписка переписчика: л. 42 б.

На защитных листах в начале и в конце послание вардапета Оноприоса Ереванци и его печать от 1852 г.

Поступила в библиотеку из собрания Петра Фролова.

15.2×10; 236 л.; текст в один столбец; строк 17 и 21, 22; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Dorn, № 640, ул. рук.: Dorn, с. XI.

11

РНБ, Дорн 641

Сборник

I. Л. 6 а—95 б. Է Միմէնի վարդապետի Ջուղապետի արարեալ ներականութիւն ըստ լեզուի մերում Հայկականս. Нач.: Քերականութիւն է գիտութիւն գաղիս և ասութեանս...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 96 а—226 б. Միմէնի վարդապետի Ջուղապետի արարեալ վրամաբանութեան հաւանմունս. Нач.: Ի սկզբան վրամաբանութեանս պարտ է...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

III. Л. 227 а—252 б. Ի թուին Հայոց ՌՃԽԱ Յովհաննէս վարդապետի Իսպահանս արարեալ համառօտ վրամաբանութիւն ի փառս Քրիստոսի. Нач.: Եւ արդ, շնորհօք սուրբ Հոգւոյն յետ մեծի խաղման...

Йовханнэс Испаханци. Логика. — Философские труды, с. 428—429 (значится под именем Йовханнэс Мркъуз Джулайеци).

IV. Л. 253 а—262 б. Յաղագս զանազան նշանակութեանս քաղիս. Нач.: Գոյութիւն և էութիւն մի են. որ հասարակաբար ասին ի վերայ գոյացութեան...

Словарь синонимов.

V. Л. 263 а—282 б. Պոքփիրի ներածութիւն. Нач.: Ելոյր Հարկատրի...

Порфирий. Введение к «Категориям» Аристотеля. — Философские труды, с. 439—441.

VI. Л. 283 а—320 а. Ստորոգութիւնս Արիստոտելի. Нач.: Հոմանունք ասին որոյ անուանն...

Аристотель. Категории. — Философские труды, с. 394—395.

VII. Л. 320 б—340 а. Սկիզբն և նախադրութիւն գրոյն որ ասի ըստ յունարէն Պերիարմենիաս և հայերէն Յաղագս մեկնութեան, արդարեալ ի մեծ իմաստնոյն Արիստոտելէ, թարգմանեալ և մեկնեալ ի Գաբէ. Нач.: Նախ արժան է դնել...

Давит. Начало и преддверие книги, называемой по-гречески «Периармениас», а по-армянски «Об истолковании». — Философские труды, с. 397.

VIII. Л. 340 б—346 б. Արիստոտելի Յաղագս առաջնութեանց աս Աղէմանդր թագաւոր. Нач.: Գովելի են գեղեցիկն...

Аристотель. О добродетели — царю Александру. — Ташьян, № 263. 11. 2, Философские труды, с. 398—400.

IX. Л. 347 б—361 а. Նորին Գրիգորի աշակերտի Յովհաննոս մեծի Համառոտ լուծումն Առաջնութեանց Արիստոտելի. Нач.: Զի յետ Աշխարհայ գրոյ...

Григор Татеваци. Краткое толкование сочинения Аристотеля «О добродетели».

На л. 364 а—368 а изображение философского древа (Դմաւարաւորութեան ծառն) Аристотеля. На л. 368 а его принадлежность Аристотелю отрицается.

Переписана в 1693 г., Шóш (Аспахан, переписчик Астуацатур Фахрапатци, имя которого значится и на переплете).

Записи: л. 3 а (запись дарителя), л. 320 а (приписка Давита принадлежит, по-видимому, оригиналу данного списка), л. 361 б—362 б (Приложение, № 82).

Принесена в дар Публичной библиотеке 25 декабря 1818 г., даритель дьякон Йовсэп Йóханнисеан.

15×10.5; 373 л.; текст в один столбец; строк 20, 21; бумага; ногагри; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, на верхней крышке надпись по ободу: Ի ԹՎԻՐՆ ՌՃԽԲ [1142/1693 г.] ԳԲԵՏԱՐ ԶԵՌԱՄԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅՈՒՐ ՎԱՐՂԱՂԵՏԷ ՅԻՐՇԱՅԱԿ ԻԻՐ ԾՆՕՂԱՅՆ ՅՈՂԿԱՆՆԻՍԵԱՆ ԵԹԱՐԻՆ. Окончание имени отца автора надписи допускает варианты, об имени матери см. САЛИ, т. II, с. 99—100.

Оп. рук.: Дорн, № 641, ул. рук.: Дорн, с. X.

12

РНБ, Разн. F 1 17

Требник

Заглавие на рус. яз. (приводится в совр. орфографии): «О изъявлении армянского крещения, которое с армянского требника и языка на российский диалект государственной коллегии иностранных дел посольства дворянином и переводчиком Львом Петровым сыном Залеевым в царствующем граде Москве в лето спасительное 1742 года сентября 18 дня переведено».

Далее следует текст требника (Մշշչոյ), содержащий чин крещения, с параллельным рус. переводом. См. также № 5.

Закончена перепиской 18 сентября 1742 г., Москва, автор и переписчик (?) Лев Петрович Залеев.

Поступила в библиотеку в 1857 г.

30.3×19.4; 83 л.; текст в два столбца; строк 24, 31; бумага; болорагир; переплет дерматиновый, новый.

Ул. рук.: Отчет 1857, с. 88.

13

РНБ, Арм. н. с. 1.

Четвероевангелие

В настоящем виде рукопись содержит Евангелие от Марка и Евангелие от Луки.

Заставки, маргиналии, инициалы, на л. 1 б изображение евангелиста Иоанна.

Переписана в 1688 г., [Нор Джула], переписчик Хо́чик, заказчик Гаспар Чу́лайеци.

Запись переписчика: л. 87 б (Приложение, № 78), запись заказчика: л. 88 а (там же).

Принадлежала генеральному консулу в Лейпциге А. Н. Schmidt'-у.

29×19.5; 88 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; болорагир; переплет бумажный, новый.

14

РНБ, Арм. н. с. 2

Продолжение рукописи РНБ, Дорн 637, см. описание под № 7.

15

РНБ, Арм. н. с. 3

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

13×9; 302 л.; текст в один столбец; строк 14; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

16

РНБ, Арм. н. с. 4

Манрусмунк

В ишатакаране названо: եղանակաւոր փառս, որ կոչի Մանրումունք (л. 230 б).

Нач.: Յիշեսցոյնք ի զիշերի... (л. 2 а).

Ташьян, № 183.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1331 г., пúстынь Андреасанц, переписчик Карапет.

Запись: л. 230 б—232 б (Приложение, № 9).

На л. 1 б и 232 б — печать *тэр* Саргиса.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

11.2×7.8; 233 л.; текст в один столбец; строка 16; пергамен; болорагир; верхняя крышка деревянная, обтянута кожей с тиснением, нижняя крышка отсутствует.

17

РНБ, Арм. н. с. 5

Псалтырь

Ташьян, № 153

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

9.5×6.5; 239 л.; текст в один столбец; строка 17; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

18

РНБ, Арм. н. с. 6

Шаракноц

В иштатакаране названо: շարակնոց (л. 337 б)

Ташьян, № 142.

Переписана в 1595 г., Ерзэнкай, переписчик Петрос.

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

Записи: л. 1 а (от 1685 г., Степанос Каменци), 337 б—338 а (Приложение, № 36), 338 б.

13.7×10; 340 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (первоначально переплет принадлежал печатной книге).

19

РНБ, Арм. н. с. 7

Сборник

I. Л. 1 а—70 а. Без заглавия, в др. рукописях: Բանք իմաստասիրականք և աստուածաբանականք, համառոտաբար իբր սահմանօրէն արդագրեալք և հաւաքեալք ըստ պարտքնիս, աշխատասիրութեամբ Լեւոնի Ստեփաննոսի բանասիրի. Нач: Արրահամ է առաջին օրինակ հասարոյ...

«Термины философские и богословские, записанные кратко и по правилам и расположенные в алфавитном порядке любителем слова Степаносом Леґаци». — Философские труды, с. 449.

II. Л. 70 6—83 6. Դուսնաեայ բանս թարգմանեցաւ ի լարին-
այոց բարբառոյ ի Հայոց լեզու ի ձեռն ուրումն Լեհայի Սրեմիան-
նոս վարդապետի, որ ասի Պարճառայ գիրք... Нач.: Ամենայն
պարճառ է նախկին...

Степанос Леґаци. Книга причин. — Ташьян, № 483.3.

III. Л. 84 а—116 а. Подборка апологетических сочинений:
1. Առաջին գլուխ ընդդէմ նոցա, որք ասեն ոչ զոլ Աստուած,
нач.: Վարդապետն հեթանոսայ և քարոզն ճշմարտութեան...
2. Երրորդ ճառ՝ թէ մի է Աստուած. 3. Ընդդէմ կռապաշտիցն
չորրորդ գլուխ. 4. Գլուխ Ե ընդդէմ Մանեայ. 5. Այլ արդ Քրիստոս
յարուցեալ է ի մեռելոց, առաջին պտուղ ննջեցելոց...

IV. Л. 118 а. Сентенция о правосудии Александра Македон-
ского: Գրեալ է պատմութիւնս աշխարհակալին Աղէսանորի,
թէ յորժամ բերէին ընծայս յամենայն կողմանց, բերէին և նմա
ակն մի պատուական որ յարկութիւն էր այս...

На л. 118 6 карта с Иерусалимом в центре и подписью:
Աշխարհս երեք բաժին է. կէս բաժինն որ է արևելեան կողմն
և անուանի Ասիա. կէսն այլ՝ երկու բաժին է. մինն անուանի
Էրրոպա և միւսն այլ որ կոչի Աֆրիկայ: Դարձեալ այսպէս
գիրեան երեք բաժին է աշխարհս. հարաւային կողմն արևմտիւմ
է Լիբիայ. հիւսիսային կողմն արևմտիւմ Երոպիայ է. հիւսիս
և հարաւ արևելեմ Ասիայ է.

V. Л. 118 6—129 6. Աշխարհացոյց սահմանեալ ի Լարինայոց
ոմեմն Յոհաննիսի Անկիրացոյ յաղագս բոլոր հողեղէն
րիեպերաց. Нач.: Աշխարհս յերկուս են բաժանեալ... (л. 119 а).

Йоһанэс Анкюраци. География.

VI. Л. 129 6—133 6. Այս է աշխարհացոյց արարեալ ի
վարդապետաց ոմանց. Нач.: Նախ քան վամենայն խնդրեսցոյ՝
յեղեալն...

Вардан Ареѣлци. География.

VII. Л. 134 а—145 6, 213 а—222 6. Ի Սիմէօնէ Ջողայեցոյ
Հայոց վարդապետէ: Արտադրութիւն վասն անձին մարդոյ:
Համառօր հաւաքումն վասն մարմնոյ և հոգոյ և յորոց
բաղկանայ մարմին. Нач.: Հասարակաց մտաց ըղձալի...

Симэон Джулайеци. О человеческой душе. Философские тру-
ды, с. 445.

VIII. Л. 223 6. Без заглавия, нач.: Դահեկանն մի ոսկի է,
որոյ կշիռս յամենայն ապինս միևնոյն է...

IX. Л. 201 а. Ընդ այնոսիկ և առաջիկայ բան իմաստնոյ՝
Ամենայն չար րանջելի...

Давит Аняаіт. Всякое зло наказуемо. Философские труды,
с. 416.

X. Л. 202 6—212 6. Դարթի փիլիսոփայի առածք Ե, թէ զինչ
արդեօք իյէ սահման կամ զինչ բնատրական սահման,
ստորագրութիւն և ստորադրական սահման և կամ ոյք ի սոցանէ

վոյս ոմանս վիճակեցան ի գոյիսն. Нач.: Արդ, սահման է բան համառօտ յայտնիչ գոյացութեան...

«Пять притч философа Дави́та о том, что такое определение и естественное определение, описание и описательное определение, или о том, какое из этих [определений] какому из сущих выпало на долю». — Философские труды, с. 413.

XI. Мелкие сочинения философского, грамматического, космологического и др. содержания:

1. Մ. 189 ա—6. Հարս. Վի՞նչ է կէտ կամ գիծ, մակերևոյթ և մարմին: Պարասխանի. կէտ, գիծ... 2. Մ. 189 6—190 6., нач.: Յաղագս բոլորակին քառանկիւնութեան, нач.: Արդ, ամենայն բոլորակ թէ ըստ ուսումնականին, որ է տրամախոհութիւն տպատրեալ... 3. Մ. 190 6—191 6. Ասեն բժիշկի, թէ ամենայն կենդանութիւն մարդոյ ի սրտէ ելանէ... 4. Մ. 191 6—192 ա. Յաղագս ետոյն վոր ի հետմն մարգարէն օծանէին զթագաւորսն, нач.: Արդ, իտոյն որակութիւն զանազան է... 5. Մ. 192 6—193 6. Երեւ եղանակաւ Բ ինչ կամ բազում ինչ մի՛ լինին, нач.: Առաջին՝ մի ինչ բաղկացեալ լինի ի բազում կապարեալ իրաց... 6. Մ. 193 6—194 6. Վասն երկրիս, թէ որոյ վերայ կայ... нач.: Տեսցոյ՛ թէ զերկիրս յեր վերայ հաստատեաց Աստուած. 7. Մ. 194 6—195 6. Տեսցոյ՛ թէ արտաքին իմաստասէրն զմի ունէին դիտաւորութիւն թէ այլ և այլ յաղագս երկրի, нач.: Արտաքին իմաստասէրն այլ և այլ սրացան կարծիս... 8. Մ. 195 6—196 6. Յաղագս ասարիոնի, շերտոնի և դանկի՝ Անանիայ Շիրակացոյն համարողի յաղագս կշռոյ և կշռորդաց. Анасян, Библиология, I, стб. 740—743. 9. Մ. 196 6—197 6. Յաղագս չափոյ չափոյ. Անանիայ Շիրակացոյն համարողի յաղագս չափոյ և չափոյ և պարարաց, յաղագս Քսեստոսի (там же). 10. Մ. 197 6—200 ա. Անունք ականց և գունատրութիւնք նոյնի (там же, стб. 755). 11. Մ. 200 ա—6, 177 ա—6. Յաղագս Դից տարերաց, нач.: Ասեն ստոյիկեանն վարերսս զոմանս արարողականս... 12. Մ. 177 6. Խրար իմն ուսուցանէ հեզական, որ պիտոյ է ամենայն ուսումնասիրաց. нач.: Որք հարցանեն և որք պարասխանեն այսպէս... 13. Մ. 178 ա—180 ա. Մեկնութիւն այբուրենին, թէ Վի՞նչ տեղիս պիտոյանան: Արարեալ է սա Սիմէօն քաջ հռետորի, սակս անվարժից յաղագս այբի. Нач.: Յառաջին մասն բանի... 14. Մ. 180 ա—6. Նորին դարձեալ յաղագս խակավարժիցն, թէ քանիք են արծարծմունք անուան, ընդ նմին և զմեկնութիւնն ևս և վասն առասականացն, թէ ոյք են որ միմեանց համեմատին և ոչ զանազանին. Нач.: Հոլովք են անուանց Թ... 15. Մ. 181 ա—182 6. Նորին մեկնութիւն յաղագս բայից խոնարհմանց ի խնդրոյ դեռաբոյս աշակերտացն իւրոյ. Нач.: Բայ՝ սահմանական, ներգործական...

XII. Մ. 182 6—188 6, 165 ա. Մովսէսի Խորենացոյ Բան իմաստութեան. нач.: Յաստուծոյ խորհրդով և իմաստութեամբ հաստատեցաւ...

«Мовсеса Хоренаци Слово о мудрости».

XIII. Л. 165 б—172 б. Մեկնութիւն Դաւթի ֆիլիսոֆայի, որ ի կապարտումն նորին տառի որ վասն փորձանայ իմաստութեան, առաջեալ տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի, ի խնդրոյ ունեմն Սրեպիանոսի, սիրողի իմաստութեան. նաչ.: Զխնդիր հոգևորական հաւատով...

Нерсэс Шнорхали. Толкование слов философа Дави́та, содержащихся в конце его книги об определениях философии. — Философские труды, с. 435.

XIV. Л. 158 а—164 б, 146 а—156 б. Фрагменты философских сочинений, проповедей, послания Дионисия Ареопагита и др.

Переписана в 1676 г., Эчмиадзин.

Запись: л. 172 б.

При вторичном переплетении тетради XIII—XIX оказались расположены в обратном порядке (описание следует первоначальной последовательности тетрадей).

Из собрания Тишендорфа, 1859 г.

20×14; 233 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; переплет картонный, новый.

20

РНБ, Арм. н. с. 8

Астрология

Список без заглавия (листы утрачены), обычное наименование Ռամգիրք, начинается со второй главы: Բ. Այս են ամրիք և ժամք քոր պարսի է քարնոյ քրանի և այլ ոչ և. նաչ.: Բ լուսնին ամաջին օրէն մինչև ի Դ օրն հանապազ քարկ... (л. 8 а).

Содержит астрологические предсказания.

Многочисленные записи родственного содержания.

Переписана в XVII в.

На л. 8 а печать вардапета Дави́та от 1681 г.

15.8×10.8; 163 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

21

РНБ, Арм. н. с. 9

Сборник

I. С. 01. Оглавление книг Ветхого и Нового Заветов.

II. С. 1—74. Список без заглавия, в др. рукописях: Միստրիք արանի և կանանի. Нач: ցԽոյն և իր ամրդն մատչին է...

Знаки зодиака и объяснение их влияния на судьбы человека.

III. С. 54—70. Без заглавия, в др. рукописях: Վիճակարան. Жребий.

IV. С. 71—72. Без заглавия, в др. рукописях: Զօրութիւնք ականց պարտականայ.

Определение свойств драгоценных камней, напр.: ոսկէֆարն պարողոնի ոսկէգուն է, օգրակար է սրամոխի և որովայնա ցափ. նաապեղֆ և նաապիփի սմանէ լինէին.

V. С. 73. Таблица с объяснением изображенных знаков, напр.: և է այս թի առաջին հանդիսին Կոր արարին Մովսէս և Սարոն.

VI. С. 74—86. Список без заглавия (листы утрачены), нач.: Յուն[ուար] ԻԱ.

Календарь астрономический.

VII. С. 86—98. Календарь астрологический с заметками и предсказаниями на дни недели. На с. 86 ключ к пользованию календарем: Բանալիփ գրոցս փոմարական արուեստիս որ կոչի ըրվէմի: Տոմար արեգական և լուսնի... Нач.: Առաջին գաւազան կենդանակերպն են...

VIII. С. 99—130. Տանուրէր փարոյն ամենայն պարտիասիս, нач.: Յորժամ Խոյն լինի փանուրէր փարոյն, գարուն ազնի գա ամենայն իրայ...

Трактат о стихийных явлениях, болезнях и пр. — в зависимости от расположения небесных светил.

IX. С. 132—153. Ագաթոնի իմաստասիրի ասացեալ վասն վերջին ժամանակին և սուրբ թագաւորացն յայտնելոց, և վասն ներողայ կործանման, և դարձեալ յայտնելոց աճումք և գազանք և լեկ կոչեն, և վասն պիղծ և անմահուր նեղին յայտնելոց են և դարձեալ կործանելոց է Կորութեամբ սուրբ Խաչին, և վասն ահեղ և սոսկալի գալստեան Տեառն մերո Յիսուսի Քրիստոսի Որդոյն Աստուծոյ, և վասն հալոյսման արդարոց և մեղաւորաց. Нач.: Յայնժամ թագաւորեսցէ մեծն Կոստանդիանոս...

Агафон. Видение. Анасян, Библиология, 1, стб. 144—149.

X. С. 154—161. Կանոնք սուրբ հայրապետացն է այս... нач.: Ի դամբարանէ արքոյն Լուսաւորչի՝ սուրբ վարդապետէ Մովսէսէ...

Мовсэс Ерзнкаци. Всеобщее послание.

XI. С. 162—170. Без заглавия, в др. рукописях: Թուրք երկնառափ. Нач.: Ի մեծ ֆաղաֆն Հռոմ[...] յորժամ մրի ի փաճարն, րեսի քթախորս...

«Небесное послание».

XII. С. 172—174. Տեսիլ առաւելոյն Պօղոսի, нач.: Եւ յորժամ փարան զՊօղոս...

Видение апостола Павла.

XIII. С. 194—201. Յոհաննու վարդապետի [Կոպոսն] ասացեալ վասն աւերման աշխարհիս, վասն գալստեանքի դաւարան առնելո, нач.: Մեք ական ունիմք գալստեան Քրիստոսի...

Вардапет Йоханнэс Козерн. О разрушении мира.

XIV. С. 202—209. Հարսմոնի սրբոյն Գրիգորի և Բարսեղի վարդապետի, նախ: Բարսեղ ասի՝ Յորժամ ոչ էին յերկինս...

XV. С. 210—250. Выписки из Евангелий, молитвы и пр. (поздние записи).

Переписана после 1615 г., см. с. 85, где помечена эта дата.

Поступила в библиотеку в 1878 г.

20×14.5; 127 л.; текст в два столбца; строк 29, 31; бумага; болорагир; без переплета.

После реставрации рукопись состоит из отдельных листов, последовательность в ряде случаев нарушена.

Оп. рук.: Отчет 1878, с. 87—89, Brosset 1878.

22

РНБ, Арм. н. с. 10

Четвероевангелие

На л. 17 б—18 а Послание Евсевия Карпиану, на л. 19 б—26 а — каноны согласия.

Евангельский цикл, хораны, изображения евангелистов, заставки, маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в 1688 г., Шюш (Аспахан), переписчик Йовхан-нэс.

Записи: л. 333 б—334 б, 335 а—336 а (Приложение, № 79 и 99), 15 б.

Поступила в библиотеку в 1882 г.

11.3×7.3; 336 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1882, с. 74—75.

23

РНБ, Арм. н. с. 11

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану (л. 29 б—30 а), каноны согласия (л. 31 б—36 а), объяснения к канонам, составленные Нерсэсом Шнорхали (л. 37 а—42 а): Տիեզերալոյս և աշխարհալոյս վարդապետի և հոգէնուագ երգողի Կրեանն Ներսեսի Հայոց կաթողիկոսի Կապեւոյ արարեալ Վարձառ Ժ խորանայն [ս]րբոյ Անտարանիս... Нач.: Առանկապէս հրաշիս արժանի...

Евангельский цикл, хораны, изображения Иисуса, Марии, евангелистов, заставки, маргиналии, инициалы. В изображениях Иисуса и Марии заметны портретные черты реальных лиц (художника и заказчицы Мариама?).

Переписана в 1635 г., Балэш, переписчик и художник Са-хак Балишеци.

Записи: л. 25 б, 26 а, 230 а, 284 а—287 б (Приложение № 45, также ПЗ 1621—1640, № 911).

В 1856 г. находилась в книжной лавке Аветика Энфиаче-анца (л. 3 а).

Принесена в дар библиотеке в 1887 г., даритель действительный статский советник А. В. Звенигородский.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

16.2×11.5; 292 л.; текст в два столбца; строк 23; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1887, с. 102, изд. рук.: Стасов 1887. № 23 (воспроизведены миниатюра и орнамент).

24

РНБ, Арм. н. с. 12

«Картины любви божественной и человеческой»

Печатная книга, сброшюрована из листов с гравюрными изображениями и текстом на фр. и лат. языках, с вписанным арм. переводом.

Титульный лист: Les emblemes d'amour divin et humain ensemble. Expliquez par les vers françois Par un Père Capucin A Paris chez Pierre Mariette rue S. Jacques à l'Esperance Avec Privilège du Roy.

Арм. заглавие: Առաջի նկարեալի կամ Պարկերի Սիրոյն ասարածայնոյ և մարդկայնոյ համանգամայն, պարզարանեալի և րողաբիւի չափեալ յումեմնէ Գաբրիւի վարդապետի ի Բաղնի Փարիզոյ (л. 1 б).

Книга подготавливалась в качестве образца для напечатания арм. варианта.

XVIII в.

Записи: л. 120 б (дарственная дьякона Гэорга), 121 а, 121 б.

Принесена в дар библиотеке в 1891 г., даритель Н. А. Шляпкин.

15.5×9.5; 121 л.; нотрагир; переплет фр. издания.

25

РНБ, Арм. н. с. 13

Четвероевангелие

В настоящем виде сохранилась часть Евангелия от Марка, полностью — Евангелия от Луки и от Иоанна.

Маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в XII—XIII вв. Архаичность написания сказывается в перебоях Ե и Է.

На л. 33 а, 90 а, 99 а грузинские приписки, согласно которым рукопись в 1840 г. была приобретена в Телави Михаилом Мамаджановым.

В 1891 г. рукопись поступила в библиотеку от А. Н. Грена. 27.8×20.5; 128 л.; текст в два столбца; строка 21; пергамен; еркатагир; переплет утрачен.

Рукопись повреждена огнем, многие листы разорваны или отрезаны.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 247—248.

26

РНБ, Арм. н. с. 14

Сборник

I. Л. 1 б—4 б. ЁռաՎարժումն գլուխ երրորդ համարողութեան որ կոչի Բազմապարիկ վասն մանկանց կրթութեան.

Анания Ширакаци. Таблицы умножения (автор назван на л. 4 б). — Анасян, Библиология, I, стб. 735—740.

II. Л. 5 а. Без заглавия, в др. рукописях: Յաղագս Կաթի Դաթի փիլիսոփայի. Нач.: Գիր է երեսուն և վեց, այլ է մինչև ի Բ...

Классификация звуков арм. языка.

III. Л. 6 а—172 б. Без заглавия, в колофоне названо: Բաղարանուագ և հոգեշունչ մարեան Դաթի փիլիսոփայի մարգարէին (л. 254 а).

Псалтырь. — Ташьян, № 153.

IV. Л. 173 а—186 б. Без заглавия, в записях (л. 5 б, 154 б) названо: Տումար. Нач.: Կրկնակ ամսոյ այսպէս արմ. Կալ Վճառաւարդի ամիսն... Руководство по календарю.

V. Л. 187 б—254 а. Աղաթամարոյ (в записях, л. 5 б, 254 б: Վճառամարերն), нач.: Ջարթոյեալս ամենեւեան ի հանգրուանէ Բայ...

Часослов.

VI. Л. 217 а—232 а. Без заглавия, в тексте названо: Պաշարազամարոյ (л. 217 а).

Литургия.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1554 г., Марас, переписчик Степаннос.

Записи: л. 4 б, 5 б, 172 б, 179 а (ПЗ 1621—1640, № 647 и 979), 254 а—б (Приложение, № 26).

Поступила в библиотеку в 1897 г.

Весь сборник на палимпсесте (об этом говорится и в записи, л. 254 а), смытый текст местами отчетлив, письмо еркатагир. Частью рукописи-палимпсеста является и обрывок защитного листа в конце рукописи в ее нынешнем состоянии

20.5×15.5; 254 л.; текст в два столбца; строка 25, 26; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Отчет 1897, с. 161—162.

РНБ, Арм. н. с. 15

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուժաւորք

Счисление ведется от 1 навасарда (11 августа).

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в 1427 г., Вараг (?), переписчик Карапет.

Записи: л. 507 а—б (ПЗ 1401—1450, № 740), в конце отдельных житий краткие записи переписчика и отдельно за-казчика.

На л. 27 а, 33 а печать *тэр* Мартироса, на л. 508 а печать с легендой, записанной арабицей.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в 1898—1899 гг.

35×27; 508 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Отчет 1889, с. 87.

РНБ, Арм. н. с. 16

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուժաւորք.

Счисление ведется от 1 навасарда (11 августа).

Ташьян, № 7, 10 и др.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., по заказу *махдеси* Григора и его семейства.

Записи: краткие приписки в конце житий.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в библиотеку в 1898—1899 гг.

37×23; текст в два столбца; строк 37; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, изнутри обклеены набойкой.

Оп. рук.: Отчет 1899, с. 87—88.

РНБ, Арм. н. с. 17

Шаракноц

Ташьян, № 142.

На л. 333 а правила для певчих: Երբ արարին ձայն լինիս, դո զ ամի...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик (?) *ерэц* Алекан.

Запись: л. 169 а.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в библиотеку в 1898—1899 г.

14.5×10.3; 333 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Оп. рук.: Отчет 1899, с. 88.

30

РНБ, Арм. н. с. 18

Евангелие отрочества Иисуса

Պատմութիւն յաղագս մարդեղութեան Բրիսպոսի Աստուծոյ մերոյ մարմնացելոյն ի սրբոյ Կոսէն Մարիմայ, զոր ասացեալ է սրբոյն Յակոբայ եղբար Տեառն, որ սկզբանէ ականայդէս և ըսպասատր եղև Բանին Աստուծոյ. Нач.: Արդ, սկիզբն արարեալ նախ խորհրդով... (л. 1 а). В иштатакаране названо: Անեղարանս մանկութեան (л. 193 а).

Каталог Матенадарана, I, № 1520.

Переписана в 1681 г., Атана, переписчик эСтепаннос.

Записи: л. 193 а—б (Приложение, № 70), 193 б, 194 а—б.

Из собрания архимандрита Антонина, поступила в библиотеку в 1898—1899 гг.

15×10.5; 194 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, изнутри оклеены набойкой, металлические украшения утрачены.

Оп. рук.: Отчет 1899, с. 88.

31

РНБ, Арм. н. с. 19

Четвероевангелие

В настоящем виде содержит 1 лист Евангелия от Иоанна (12:46—13:10), сложенный вдвое и обрезанный поперек, был использован в качестве защитных листов рукописи.

На л. 2 б маргиналия в виде розетки.

Не позже XI—XII вв.

На полях оттиски пуансонов, повторяющие орнаментацию переплетов.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

18.2×13; 4 л.; текст в два столбца; строк 11 (первоначально не менее 20); пергамен; еркатагир.

Уп. рук.: Отчет 1914—1939, с. 260.

РНБ, Арм. н. с. 20

Гандзаран

Ташьян, № 132.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV в.

Запись: л. 17 б (заказчики *каханай* Мхитар, *каханай* Григор, Церун, Карапет).

Поступила в библиотеку в 1916 г.

26×7.2, 170 л.; текст в два столбца; строка 26; бумага; боло-
рагир; без переплета.

Уп. рук.: Отчет 1914—1939, с. 260.

РНБ, Арм. н. с. 21

Сборник

I. Л. 1 а. Хронологические подсчеты: Յադամա մինչև ի ջրհեղեղն ամբ ՄՄԽԹ (2249)...

II. Л. 2 а—16 б. Без заглавия, нач.: Արդ, զառանելոյ ժամանակաց և զեղելութիւն իրացն որ ի նոսայ, ի հրաբուն մարեանս գրանելով...

На нижнем поле запись карандашом: Գործք և նշանք Տեառն Յիսուսի.

III. Л. 16 б—130 б. Слова, наставления, проповеди *вардапета* Саргиса, Нила, Анании, Григора Татеваци, Георга Банасэра и др.:

1. Л. 16 б—31 б. Մեկնութիւն չղրունական աղօթիցն[...] Հայր մեր, որ յերկինս ես[...] Ջասպուածային աղօթս ի Փրկչէն մեր ասանելալ...

2. Л. 31 б—38 а. Սարգսի վարդապետի ասացեալ Յորդ[որակ], нач.: Մեծ են հաւատք...

3. Л. 38 б—42 а. Նորին Սարգսի վարդապետի ասացեալ, нач.: Իսկ զլեզու մարդոյ ոչ ոք կարէ հնազանդել...

4. Л. 42 б—44 б. Նորին Սարգսի վարդապետի ասացեալ, нач.: Բարկացողն ոչ ճանաչէ զԱսպուած...

5. Л. 44 б—47 б. Նորին Սարգսի վարդապետի ասացեալ Յորդոր[ակ], нач.: Լուր նմին...

6. Л. 47 б—70 б. Սուրբ հորն Նեղոսի յաղագս Ը խորհրդոյ: Առաջինս վասն որովամոլութեան, нач.: Սկիզբն պղղաբերութեան ծաղիկ է...

7. Л. 70 б—94 а. Գրիգոր Եռամեծի..., Ջարոզ վասն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, нач.: Առաջեան հեթանոսաց և քարոզն աշխարհի...

8. Л. 94 б—105 а. Նորին Գրիգորի[...], Զարոպ վասն աղօթից, *нач.*: Վարդապետին ասեն, թէ աղօթքն յոյ[ժ] օգուր է...

9. Л. 105 б—114 а. Վերջապ բանի սիրողի Զարոպ[...], *нач.*: Եւ արդ, գիտելի է, զի Նախախնամութիւնն...

10. Л. 114 б—117 а. Վասն սիրոյ պարտիրանայն Սսրութոյ..., *нач.*: Լուարոյ վրանն կենայ...

11. Л. 117 а—120 а. Վասն առակի Սողոմոնի[...], *нач.*: Փառք Սսրութոյ ծածկեն վրանս...

12. Л. 120 а—124 б. Վասն աղօթից որ առնեն..., *нач.*: Յամենայն ժամ արինել զՍսրութեամբ...

13. Л. 125 а—127 б. Վասն մկրտութեան քրիստոնէից..., *нач.*: Վասն որոյ պարտ է մեզ համեմարել արինակաւ...

14. Л. 127 б—130 б. Խրալ վասն ապաշխարութեան..., *нач.*: Եւ արդ, եկայք ամենայն հաւարացեալք...

IV. Л. 131 а—176 б. Պարմութիւն Յովասափոյ թագաւորին և Բար[ա]ղամոյ ճգնաւորին. *нач.*: Արդ, ի մարդ եղանիլն Սսրութոյ Բանին...

Повесть о Варлааме и Иоасафе. Ташьян, № 10. У, 19.

V. Л. 176 б—190 б. Молитва, плачи вардапета Беника и иерея Саргиса.

Переписана в XVI в., переписчик Ованэс.

Записи: л. 37 б—38 а, 81 а (переписчик), 63 б—65 а (поздний владелец *танутэр* Мкртич, от 1691 г.), 1 б.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

18.5×13.5; 190 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. *рук.*: Отчет 1914—1939, с. 260.

34

РНБ, Арм. н. с. 22

Сборник

I. Л. 1 а—53 б. Այս բառք գերողական վասն չափոյ մերական տառիցն, վասն զի ճերթողական արուեստն չափաբերականն են և չափով վարին և են որ գեղջուկն են, որով ճարտարասանն վարին, զի յաճախապէս փոխաբերին սակա զարդոյ տաճասանիցն և հարկ է յոխտամար եղանիլ. բառք վանական լուծումն է դժուար.

Нач.: Սսրութեամբս — աստուծապարդ է...

Кон.: Ֆրեր — եղբայր.

На л. 53 а поздним почерком приписаны слова, начинающиеся на ш (о).

Толковый словарь определенного набора арм. слов.

II. Л. 53 б—58 б. Аристокэс, *вардапет* из Толата (поздним почерком) — высказывания о браке. *Нач.*: Սսրութոյ և Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Արիստակէս[...], ժամանեալ հասցէ աղօթք առաքելական...

III. Л. 59 а—219 б. Толковый словарь (включает также географические названия), нач.: Անդրեայ երկիրն՝ Երուսաղէմ է...
кон.: Քամէղոն՝ գելաշիծն է.

IV. Л. 219 б—222 а. Словарь старых и новых географических названий, нач.: Հնդկական քաղաքն Ճալիա հէգարն:
Ազն Ճաղաթիւ, քաղաքն Թաւառն...

Переписана в XVII в.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

14.7×10.5; 222 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

35

РНБ, Арм. н. с. 23

Житие св. Марины

В настоящем виде сохранилось 2 листа, нач.: ...սեն այն ւոր
արարի:

Սորբն Մարիանէ ասէ. ոչ պարտ է ինձ ասել և ոչ արժանի
ես դու լսել...

Переписана в XII в., повсеместно ш, է (вм. և), болорагир со-
храняет черты маюскульного письма.

Поступила в библиотеку в 1916 г.

24.5×16.3; 2 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага.

36

РНБ, Арм. н. с. 24

М. Горький. Песня о Соколе

На обложке (старой орфографией): М. Горький. Песня о Со-
коле. Перев. на армянский яз. Г. Айкуни.

Великому певцу свободы и света, дорогому автору труд свой
посвящает перев[одчик].

Нач.: Երգ քաղէի մասին. I. Վերև սարն ի վեր սողալ
Իժը...

На плотной серой бумаге, сложенной вдвое, на л. 1 а загла-
вие вписано в пейзаж, текст в орнаментальной рамке.

Подарена М. Горьким библиотеке в 1919 г.

35.3×24; 2 л.; текст в один столбец; скоропись.

37

РНБ, Арм. н. с. 25

Чин бракосочетания

Հանոն յորժամ կամենան ամուսնանալ՝ քահանայն խրաղէ
վիճեալն, նոյնպէս և զհարսն...

Часть требника (Մաշտոց).

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV—XV вв.
Поступила в библиотеку в 1916 г.
26.4×17.5; 1 л.; текст в два столбца; строк 24; бумага;
болорагир.

38

РНБ, Арм. н. с. 26

Աճետիս. Դիմն Եժմիադզինյ

Տաղ ի յԱնտրիս վարդապետէ յոգեալ
Нач.: Յարմար ձևով պարտական, պարտական / Խորհրդով
կերպեալ խորան...

Ташьян, № 412. 6.

На л. 2 а *шаракан*, нач.: Էջմիածի[ն]ն ի չորէ և լոյս փառայ...

Переписана в XVII в.

16.5×11.5; 2 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; нот-
рагир.

39

РНБ, Арм. н. с. 27

Маргар Խոժենц.

Сокращенное изложение Ветхого и Нового Завета.

Յանկ Կրակարանայ՝ արոհեալ յերիս մասունս, յորս
պարունակին նախ համառօտիւ հարկաւոր գիտելեայ չնոյ
Կրակարանի, ապա վասն գալստեան և տնօրէնութեան Փրկչին
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւս և վասն շնորհական օրինայ
և սահմանի հաւաքոյ ընդհանրական սրբոյ եկեղեցոյն
Քրիստոսի [...]: Աշխատասիրութեամբ Գեղամեան Մարգար
Ջաֆարեայ Խօճենց Երևանցոյ, վասն յիշատակի տեառն
Դանիէլի սրբապանակադար կաթողիկոսի ամենայն չայոյ ի
1808 ամի Տեառն[...] եւ ի լոյս ածեալ տպեցմամբ ի հայրապե-
տութեան լուսանկար սրբոյ Էջմիածնի տեառն Եփրեմայ
սրբապնաստօրբ ազգաբնիկ կաթողիկոսի ամենայն չայոյ
ազգի եւ յառաջնորդութեան տեառն Յօհաննու առաքելաշախիղ
սրբապան արեւիսկոպոսի ամենայն չայոյ Ռոսասարանայց,
ի տպարանի Յովսէփայ Դ Յօհաննիսեան, ի Սանկտ
Պետերբուրգ: Յամի Տեառն 181[1] և չայոյ ՌՄԿ (1811):

Типографский экземпляр.

22×17.5; 124 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нот-
рагир.

40

РНБ, Арм. н. с. 28

Евангелие от Иоанна (фрагмент)

Рукопись утрачена, сохранилось описание Н. Я. Марра: «Фраг-
мент из двух листов XV—XVI вв. Евангелие от Иоанна, гл. XX,
24—31, XXI, 3—25. Материал — бумага. Количество листов —

2. Размер — 27×18 см. Без переплета. Письмо — круглое, в два столбца. Заголовки красным. Имеются инициалы и украшения на полях. Сохранность — листы испорчены червями, края обтерты. Имеется запись другим почерком, гласящая, что писец Тер Степанос и заказчик Тер Сион».

41

РНБ, Арм. н. с. 29

Псалтырь

Обычное наименование: Սաղմոս Դավթի.

Ташьян, № 153.

Переписана в XVII в.

11.5×8; 165 лл.; текст в один столбец; строк 15; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

42

РНБ, Арм. н. с. 30

Йоваким. Подборка духовных стихов и гимнов

Կրթութիւն եւ տաղարան ըստ արարողութեան հոգեւոր քահանայութեան մերոյ, հաւաքեալ ընդիր ընդիր օրինակաց և գանձոց ձեռագրաց, գծագրեալ ի ձեռն սրբոր ծառայի յաշակերտութենէ տեառն Ներսէսի աստուածաբան քահանայի նուաստ Յովակիմայ յամի փրկութեան մերոյ Քրիստոսի 1814, յունիսի սկսբանն սկսեալ, ի փառս Տեառն Աստուծոյ և ի պատիւ ամենօրինեցելոյ Կուսին Մարիմո և ամենայն սրբոց և ի տալ[ը]ծութիւն մանկանց սրբոյ եկեղեցոյ հարսին Քրիստոսի, ընդ հովանեալ Սրբոյ Նիկողայոսի եկեղեցոյն, որ ի յԱմասիա (լ. 1 а). Нач.: Էջ անկեղծօք սուրբ հրեշտակին...

Переписана в 1814 г., Амасия, автограф. На л. 2 а повторяется в краткой форме заглавие, *ծմիր* (чтец) Йоваким просит помянуть ряд лиц.

16.3×10.2; 98 лл.; текст в один столбец; строк 23, 27, 29; бумага; болорагир; переплет картонный.

43

РНБ, Арм. н. с. 31

Григор Татеваци. Книга вопрошений

Գրիգորի աշակերտի [եռամե]ծի Յոհաննու Որոտնեցոյ [ե]ռամեծի հարցմունք, պատասխանիք եւ անգրականք գրոց աշակերտեալ անձանց. Нач.: Որպէս ամեն հերձուածողք...

В иштатакаране названо: Հարցմունք (л. 388 б).

Каталог Матенадарана, I, № 921.

Заставки, инициалы.

Переписана в 1419 г., Екелеац (монастырь Хермон), переписчик Григор, переплетчик Карапет.

Записи: л. 152 а, 388 б—390 а (ПЗ 1401—1450, № 739 ш).
На л. 1 а печати вардапета Лазара (?).
18.2×13.5; 392 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

44

РНБ, Арм. н. с. 32

Псалтырь

Обычное наименование Սաղմոս Դարժ.
Ташьян, № 153.
Переписана в XVI—XVII в.
10.2×7.4; 141 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты дерматином (переплет новый).

45

РНБ, Арм. н. с. 33

Гандзаран

Ташьян, № 132.
Переписана в XVII в., (Астрахань ? — на внутренней стороне
нижней крышки переплета запись: Չեղանք անարժան փրկար
Օսկար[ի որ]դի Կապարեղ Աշխարհանեսի).
20×16; 72 л.; текст в один столбец; строк 32, 35; бумага;
шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

46

РНБ, Арм. н. с. 34

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангелистов.

Переписана в 1430 г., Бердакай Ванк (Халтик), заново переплетена в 1676 г.

Записи: л. 283 а—285 б (ПЗ 1401-1450, № 742, 1430 г.), 286 а, 1 а.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

23×16; 286 л.; текст в два столбца; строк 20; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

47

РНБ, Арм. н. с. 35

Таларан

Л. 1 а—2 б. Без заглавия (начальные листы утрачены), нач.:
[րար]ձրեալ քան զիրեղէն, մայր, մայր, մայր Կոյս...

Л. 3 а—5 б. Տաղ սուրբ Աստուածածնի, *нач.*: Յանունդ օրհնեալ յաւեր սուրբ Կոյս գովելի...

Л. 5 б—8 б. Գովասան սուրբ Աստուածածնի, *нач.*: Յանիւ լուսոյ դու երևեալ...

Л. 9 а—11 а. Տաղ սրբոյն Գրիգորի մեր Լուսաւորչին, *нач.*: Յործամ այցել մեզ Յիսուս...

Л. 11 б—13 а. Տաղս կանխեալ իղաբերի գունն ասէ, *нач.*: Յործամ պրաղանդ պատուիրանին պահանջես...

Л. 13 а—16 а. Տաղ ի վերայ աշխարհի, *нач.*: Յանունդ աշխարհ կոչեցեալ է...

Л. 16 а—18 а. Տաղ հալածանայ, *нач.*: Յիմ (?) մեծի թշուառութեանս...

Л. 18 б—20 а. Տաղ պղծման, *нач.*: Յանձն իմ ընթեր հեղգացեալ ես...

Л. 20 б—22 б. Տաղ ի վերայ կափաեցի մահուեսի Թէմիրին կանխեալ իղաբերի գանձն ասա, *нач.*: Յայնծամ կայցէ արդարն համարձակապէս

Л. 23 а—26 а. Տաղ ի վերայ մահուեսի Թէմիրին, *нач.*: Տէրունական մեծ հրաման...

Л. 26 б—31 а. Անգրիս. Ամասիայի Յակոբ քահանայէ ասացեալ, *нач.*: Է սանրվ էվել սրընդան, Անգրիս...

Л. 31 б—33 а. Տաղ Մխիթար Արքայէ ասացեալ ի պարիս սուրբ Աստուածածնի, *нач.*: Ջարմանալի վերնոց սուրբ Կոյսն Մարիամ...

Л. 33 а—35 а. Տաղ Փիլիպպոս վարդապետէ՝ աշակերտ արքայէ, *нач.*: Ի հեռանալս պատուիրանայ՝ անկա ի մէջ բազմայ մեղայ...

Л. 35 а—36 б. Без заглавия, *нач.*: Մէն դալպինի եօջայը կոր...

Л. 36 б—37 б. Տաղ եօրն անոր արարչութեան, *нач.*: Եարէլէն տալիսն ալահա մալիմիր... (незаконченное).

Содержит сочинения Йакоба, Мхитар Себасти, Аветиса, Пилиппоса и др., некоторые на тур. яз.

Переписана в XVIII в.

10.8×8.3; 37 лл.; текст в один столбец; строка 14; бумага; нотрагир; переплет кожаный.

48

РНБ, Арм. н. с. 36

Տալարան

Без заглавия, начальные листы утрачены, *нач.*: ...մընեալ Պերոռոսին ի գերեզմանին / տեսեալ վարմանայր զվարջամակն ատանց մեռելին...

Содержит стихотворения и песни духовного содержания.

Переписана в XVIII в.

15.3×10.5; 37 лл.; текст в один столбец; строка 15; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут дерматином, новый.

РНБ, Арм. н. с. 37

Сборник

I. Л. 1 а—102 б. Без заглавия, в приписке названо: Փիլոն գիրքս (л. 106 б), нач.: Յորո՞ւմ կարարեսցա Փիլոն. Պ[արա-սխանի]. Պրոխորն ի Պարմոս, ի Ջահատր քաղաքի յիշե[ա]լ է, թէ Փիլոն ասէ ցՅոհաննէս՝ զի՞նչ է Սարուած...

Содержит толкования на сочинения Василия Кесарийского, Филона Александрийского, Григория Назианзина. — Каталог Матенадарана, I, № 1919.

II. Л. 103 а—106 б. Отрывок: Հայեաց ի քեզ, զգուշ լեր անձին քում, զույլ լինիսի բան ի ծածուկ ի սրտի քում անարէն, нач.: Արդ, մեծին Սօսիսի է բան...

III. Л. 107 а—117 а. Молитва, нач.: Ո՞ր փայր զլսոյ իմոյ ջոր և աչաց իմոյ աղբերս արարաստայ, և լա[ի] զժողովորդս վայս զտի և զգիշեր... [Иер. 9: 1].

IV. Л. 118 а—133 а. Դաւանութիւն և խոստովանութիւն ի սուրբ Երրորդութիւն, ասացեալ Եսաի վարդապետի ի յէպր վիրապին ի հասարակութիւն ողորպառայ և յանդիմանութիւն չարափառայ, нач.: Սարուածային բնութիւն... Вардапет Есаи. Почитание Св. Троицы, для утверждения правоверных и порицания иноверных.

V. Л. 134 а—207 а. Սուրբ հարն Վարդանայ ասացեալ, нач.: Եւ արդ, բազում անգամ խորհեցայ ողորմելիս Վարդան որ ի Մարաթայոյ ի միայնատր խցիս ի սահմանս ասարուածարնակ ոխտիս, որ կոչի Դրապարկ...

Вардан Айгекци. Двадцатидвухглавное послание. — Марр, Притчи Вардана, I, с. 325—328.

VI. Л. 208 а—214 б. Խրատական թուղթ ի ձեռն մեր վարդապետին Վարդանայ, нач.: Որպէս թէ ես եմ եկեալ...

Костандин Бардзрбердци. Назидательное послание. — Хачикян, Назидательное послание.

VII. Л. 215 а—229 а. Աշխարհալոյս վարդապետին Վարդանայ ասացեալ Գովասանութիւն, нач.: Տիեզերաց ծաղիկ և տունկ տենչալիք...

Вардан. Похвальное слово.

Переписана в XIV—XV вв.

Записи: л. 106 б, 330 а.

Поступила в библиотеку в 1950 г.

17.5×12; 231л.; текст в один столбец; строка, 26, 30, 32; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1950—1951, с. 73.

РНБ, Арм. н. с. 38

Повесть об Александре Македонском

Պատմութիւն մեծի աշխարհակալի Ալեքսանդրի Մակեդոնացոյ, կեանք վարոյս քաջութեան մինչ ի վախճան նշանօք (л. 1 б). Нач.: Իմաստունն Եգիպտացոյ երկրի... (л. 2 а).

Содержит перевод с греческого «Деяний Александра Македонского» Псевдо-Каллисфена в его краткой (начальной) редакции.

Переписана в 1653 г., переписчик Йован.

Запись: л. 154 б.

Поступила в библиотеку в 1950 г.

13.5×9.7; 155 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Симонян 1989, с. 64, *уп. рук.:* Отчет 1950—1951, с. 73.

РНБ, Арм. н. с. 39

Сборник

I. Л. 1 а—27 б. Без заглавия, в др. рукописях: Օրէնյադրոյ թագաւորս քրիստոնէիւ Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Լևոնի թագաւորս Հռոմայեցոյ, нач.: Ջարէնս բարի...

Сиро-ромейский судебник.—Bruns-Sachau 1880, с. 95—141.

II. Л. 27 б—72 а. Без заглавия, в тексте названо: Գիրք դաւաւանի (л. 36 а).

Мхитар Гош. Судебник. Содержит редакцию с кратким введением (10 глав, X и XI главы слиты), без деления на разделы церковных канонов и светских законов. — Торосян 1975.

III. Л. 72 б—75 б. История Марии и Марфы, нач.: Եւ Էր ոմն հիւանդ Դաւարոս ի Բիւրինիայ...

Переписана в 1404 г., переписчик Тума.

Записи: л. 27 б, 36 а (ПЗ 1401—1450, № 733), 77 б (от 1622 г.).

Поступила в библиотеку в 1950 г.

18.3×13.8; 77 л.; текст в один столбец; строк 36, 42; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Торосян 1975, с. 110—111, *уп. рук.:* Отчет 1950—1951, с. 73.

РНБ, Арм. н. с. 40

«Книга о сотворении мира в шесть дней»

Գիրք յաղագս վեցօրեայ գործոյ արարչութեանն, нач.: Մեանչելի եղև զիպութիւն ն, ասէ սաղմոսերգուն Դաւիթ. — Каталог Матенадарана, I, № 8922.

Перевод с лат. (л. 142 б).

Переписана в XVI—XVII вв., в 1743 г. обновлена Абрахамом, переплетена Соломоном.

Запись: л. 142 б.

Поступила в библиотеку 1950 г.

18.2×13.7; 143 л.; текст в один столбец; строк 29; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

53

РНБ, Арм. н. с. 41

Йовханнэс Драсханакертци. История Армении

Յովհաննու կաթողիկոսի Պարմագիրի հանութ Հայաստանի, յերիրեալ հոկտորապանծ համառօտաշարիդ ոճով և արուեստագործ ճոխ պերճաբանութեամբ, զոր սկզբնատրեալի Նոյէ ասարեալ կալարէ ցատորս իր, այն է՝ մինչև ցերկորդ Աշոտ Արեայ Արեայութեանն Բագրատունեայ՝ ցթուական Տեառն իր 920 և Հայոց ՅԷԹ (369/920 г.)

Ташьян, № 39.

Переписана в 1831 г., Тифлис, переписчик Аракеал Астуацатреан Араратеан, он же Аркадий Араратский (л. 3 б). Образцом послужила эчмиадзинская рукопись, сличенная с другой рукописью. Разночтения указаны на л. 3 а—б, см. предисловие, л. 3 б.

Записи: л. 3 а—б, 142 б («Не тронь меня, я не твоя, где ни лежу, Аркадию Араратову принадлежу»).

Поступила в библиотеку в 1950 г.

20.7×16.5; 144 л.; текст в один столбец; строк 24, 27; бумага; скоропись; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1950—51, с. 73.

54

РНБ, Арм. н. с. 42

Симэон Ереванци. Проповеди

Ի Միմօնէ յանարդին վարդապետէ Երևանայոյ և ի պաշտօնեայէ Սրբոյ Էջմիածնի, ի մեծ մայրաքաղաքի Կոստանդնուպոլիս, ի գործս նորիակութեան, ՌՄԷ (1207/1758 г.) թուոջն մերում (л. 2 а). Введение: Յառաջաբանութիւն, нач.: Առաքապարզէն Աստուած որ ի յրարեղծանէն վարարած... (л. 1 а).

Каталог Матенадарана, I, № 2115.

Переписана в 1758 г., Константинополь.

Поступила в библиотеку в 1941 г.

29.8×21.1; 50 л.; текст в два столбца; строк 42; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Уп. рук.: Отчет 1950—1951, с. 68.

РНБ, Арм. н. с. 43

Подшивка грамот, посланий, писем

Содержит переписку Лазаревых с католиками эчмиадзинским и иерусалимским, их печатные грамоты и послания и пр. На л. 21 — письмо епископа Гавриила Айвазовского из Феодосии от 18 сентября, с упоминанием М. Налбандяна, И. К. Айвазовского (на фр. яз.).

Принесена Лазаревыми в дар библиотеке (запись на внутренней стороне верхней крышки).

36×24; 19 л.; картонный переплет.

РНБ, Арм. н. с. 44

Послание католикаса Лукаса

Адресовано епископу Московскому и Калужскому Платону, с изъявлением благодарности за прием, оказанный архиепископу Йовсе́пу [Аргутинскому], от 31 января 1782 г.

45×31; бумага; нотрагир.

РНБ, Арм. н. с. 45

Папка декоративная

Папка картонная, обе крышки украшены миниатюрами, перс. школа, подписи арм. На внутренней стороне верхней створки запись: «Портфель этот, в восточном вкусе, полученный действительным статским советником, камергером Христофором Екимовичем Лазаревым, из столицы Персии, Тегерана, представляется в дар Императорской Публичной Библиотеке. 1858 года.

Лица, изображенные на сем портфеле, представляют бывших арм. царей: Гайка, Арама, Великого Тиридата и Ваг[арш]ака. На портфеле еще одно изображение — Эчмиадзина, первопрестольного монастыря Армении основанного в 307 году по Р. Х.».

43.5×25; папка, изнутри отделана муаром.

РНБ, Арм. н. с. 46

Послание католикаса Е́према

Адресовано П. П. Сухтелену, с выражением признательности, от 3 мая 1828 г., из Тифлиса.

42×25.5; бумага; скоропись.

РНБ, Арм. н. с. 47

3 фрагмента из богослужебной рукописи и молитвенника; бумага; нотрагир; XVII—XVIII вв.

РНБ, Арм. н. с. 48

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, изображения евангелистов.

Переписана в 1319 г., Нахиджаван, переписчик Йовсэб, переплетчик Йохан, обновлена и заново переплетена в 1677 г., переплетчик Влас.

На л. 242 а печать вардапета Власа от 1672 г.

Поступила в 1967 г.

Записи: л. 240 а—241 а, 242 а, (Приложение, № 5, 65), 110 б (запись переплетчика Йохана), на верхней створке надпись переплетчика Власа: ՀԱԶՍԵՅԱՐ ԶԵՆԱՍԵ ՎԼԱՍ ՎԱՐՎԱՐԵՏԻՆ ՌՃԻ ԵՒ ՎԵՐԻ Թ. [1677 г.]

Поступила в библиотеку в 1967 г.

30×23; 242 л.; текст в два столбца; строка 23; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением и надписью, с внутренней стороны оклеены набойкой.

РНБ, Арм. н. с. 49

Окружное послание католикоса Мкртича Хримяна

Копия, от 26 сентября 1904 г., исходящий № 918. Здесь же приписка о резне армян в Баку в феврале 1905 г.

35×22; 6 л.; скоропись.

РНБ, Арм. н. с. 50

Четвероевангелие

На л. 283 а—288 а сказание о кончине евангелиста Иоанна — Հանգիւր երանելոյն Յովհաննոս Աւերաբանչին, нач.: Էր ընդ երբարսն...

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангелистов.

Переписана в 1597 г., переписчик Петрос.

Записи: л. 288 б—289 а (Приложение, № 38), л. 289 б (приписка от 7 апреля 1735 г., имя владельца и его близких тщательно выскоблены).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

Поступила в 1968 г.

24.5×17.5; 290 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

63

РНБ, Арм. н. с. 51

Четвероевангелие

В настоящем виде содержит Евангелия от Луки и от Иоанна. Инициалы.

Переписана в XI—XII вв., обновлена Барселом в 1262 г.

Запись: л. 129 б (Приложение, № 3).

Поступила в 1969 г. (была обнаружена в развалинах дома С. А. Мелик-Каракозяна, г. Шуша).

28.5×22.5; 129 л.; текст в два столбца; строк 17; пергамен; прямоугольный еркатагир.

64

РНБ, Арм. н. с. 52

Имитация пергаменного листа с обгорелыми краями, с изображением ангела, в цвете, с применением бронзы, с арм. надписью. Современная поделка.

15×18; 1 л.

65

РНБ, Арм. н. с. 53

Аннотации Н. Я. Марра к 6 арм. рукописям (№ 1—4 аннотаций соответствуют № 17, 13, 19, 20 настоящего каталога).

6 л.

66

РНБ, Арм. н. с. 54

Аннотации Н. Я. Марра к 4 арм. рукописям (№ 27—30 аннотаций соответствуют № 27—30 настоящего каталога).

4 л. См. Отчет 1899, с. 87—88.

67

РНБ, Арм. н. с. 55

I. Л. 1—7. Кондаки арм. католикосов Киликии (24 декабря 1818 г.—21 февраля 1841 г.).

II. Л. 8. Кондак константинопольского армянского патриарха Степанноса от 24 января 1832 г.

III. Л. 9—10. Привилегии, дарованные купцам Монпелье от 13 января 1314 г. и 16 марта 1320 г., переданные в Императорский Эрмитаж Виктором Ланглуа — факсимиле документов, перенесенные на кальку.

IV. Л. 11—12. Письмо М. Броссе от 28 января 1860 г., адресованное Тиллю (Tille), заведующему I Отделением Императорского Эрмитажа, содержащее краткие аннотации к этим документам.

68

РНБ, Арм. н. с. 60

Шаракноц

Начало и конец утрачены. В иштатакаране названо: *լիսի Երանշարկանի ք լոնի շարակոյն*.

Ташьян, № 154.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1673 г., переписчик Епрем.

Запись: л. 196 б (Приложение № 58).

12,5×8,5; 200 л.; текст в один столбец; строка 21; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей (новые).

69

РНБ, Арм. н. с. 61

Выдержки из Св. Писания, молитвы, заклинания (*գիր ւիսիւնութան*), медицинские советы (*գիր բժշկութան*) и др. 41 миниатюра.

Вторая половина XIX в.

Поступила в 2002 г.

1744×11 (рулон); бумага русская со штампом «Фабрика № 6 Аристархова» (отсюда и датировка); нотрагир модернизированный.

70

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 1²

Чашоц

В одном из иштатакаранов названо: *Ճաշոյ գիրք* (ч. 1², л. II а), обычное наименование: *Ճաշոյ*.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1349 г., Сурхат, переписчик Степаннос. В 1394 г. приобретена *пароном* Синаном и поднесена церкви св. Николая в Каменце-Подольском. В 1711 г. была расчленена и переплетена (в настоящее время первая часть рукописи значится под номером 1², вторая — 1¹).

Записи: ч. I², л. 193 а и ч. I¹, л. 281 а (Приложение, № 12, а и б, от 1349 г.), ч. I¹, л. 281 а (Приложение, № 17, от 1394 г.), ч. I¹, л. 281 б, запись повторяется на л. II а (Приложение, № 90, от 1711 г.), ч. I¹, л. 1 б (Приложение, № 104, от 1767 г.) Записи переписчика имеются также в конце отдельных разделов. На л. 193 б (ч. I²) записи Минаса о неверных исчислениях дня Пасхи. Приписки на лат. и польск. яз.

36,5×24; 198 (ч. 1²) и 289 (ч. 1¹) л.; текст в два столбца; строк 33; бумага, пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 11—12.

71

РНБ, Арм. о. к. 2

Синаксарь

В иштатакаране названо: Յշյւմշարք (л. 604 б).

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1620 г., Каменец-Подольский, переписчик Йакоб.

Записи: л. II б, III а, 592 а, 603 б, 605 а (ПЗ 1601—1620, № 1001), л. II а (посетившие Каменец-Подольский отмечают, между прочим, что в церкви множество небрежно кинутых армянских книг и рукописей).

41×28; 608 лл.; текст в два столбца; строк 41; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 12—13.

72

РНБ, Арм. о. к. 3

Синаксарь

В иштатакаране названо: Յշյւմշարք (л. 661 а).

Заставки, инициалы.

Переписана в 1635 г., Каменец-Подольский, переписчик Затик.

Записи: л. 660 а—661 б (ПЗ 1621—1640, № 870), 664 а (от 1689 г.), записи переписчика также в конце многих житий.

41,3×27; 664 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, надпись: ANNO DOMINI 1635.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 13.

73

РНБ, Арм. о. к. 4

Вардан. Толкование на Ветхий Завет

Без заглавия, в др. рукопиях: Մեկնութիւն Արարածոյ

Заставка.

Требник переписан в 1568 г., Львов, заказчик ходжа эСкандар Камахци.

Записи: л. 114 а—115 б, 235 б—236 б (Приложение, № 29), 300 б (приписка нотариуса Тороса, 1610 г.), 7 а (от 1634 г., ПЗ 1621—1640, № 802).

На л. 1 б—3 б, 7 б поздние записи на арм. и польск. яз. арм. графикой, напр.: Բօզրով րօվինօսյի մօյի Բարլայնակի... (л. 2 а).

21.3×14.2; 303 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (переплет хранится отдельно, рукопись переплетена заново).

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

77

РНБ, арм. о. к. 8

Словарь армяно-кыпчакский

Без заглавия, нач.: Մ խորխորաւան քիմաւ չաիրրաւ: Արանա՝ աղանդնկ աղըռը... кон.: Օրդու՝ եօվ, լէշէր եա չէրավ:

Весь текст армянской графикой, в переводах армянских слов встречаются польские.

Переписана в XVI—XVII вв. (до 1646 г.).

Записи: л. 1 а (на лат. яз., о подношении рукописи церкви Григория Просветителя в Каменце-Подольском, 10 января 1714 г.), 141 а: L[exi ?] 1648 septembris и монограмма.

31×19.5; 141 л.; текст в два и три столбца; количество строк неопределенное; бумага; нотрагир; переплет прежде принадлежал печатной книге — картонный, обтянут кожей с тиснением, надпись REGESTVM и портреты с подписями: Ferdi[nandus], Carolus, Ludovi[cus].

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

78

РНБ, Арм. о. к. 9

Сборник

Черновая тетрадь, содержит словарь географических названий, словарь с переводом древнеармянских слов на новоармянский разговорный, начала арифметики, нравоучения, формулы завещаний, рецепты и пр. На л. 49 б—50 а исповедание веры: Դավանութիւն Յակոբայ և ամենայն Հայոց կաթողիկոսի от 1680 г. На л. 51 б запись о рукоположении Соломона, сына махтеси Азарии, Львов, 1710 г.

XVI—XVII вв., Львов.

20.3×15.8; 72 л.; текст в один и в два столбца; строка 30; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

79

РНБ, Арм. о. к. 10

Вардан. Послание к армянам г. Евдокии

Без заглавия, в др. рукописях: Թուրք քաջալերական առ ուղղափառ մերալենայս, որք ի քաղաքին Հվողկիայ. Нач.: Միքելեդոս արքոս մերոս ի Քրիստոս...

Ташьян, № 12.

В конце рукописи: Նույնպիսի ծառայ ձեր ի Քրիստոս Վարդան արքեպիսկոպոս Հուպըլոսյ и роспись, возможно автора сочинения (послание составлено в 1703 г.).

20.4×16.2; 40 л.; текст в один столбец; строка 26, 27; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

80

РНБ, Арм. о. к. 11

Сборник

I. Л. 10 а—206 б. Без заглавия, список с печатного издания: Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի նուէր մաղթանայս ներշնչական դաղիւ, որքումն հեծութեան ի խորոս արդէ խոսք ընդ Սալուծոյ, Վենետիկ, 1643 (Газикия, II, стб. 223—225).

Л. 209 а—271 б. Դրունք փիլիսոփայութեան ասացեալ ըստ Յունայ և ըստ Լաթինայոս լոճիգա և ըստ Հայոց թարգմանի տրամաբանութիւն, որ է ներածութիւն յամենայն իմաստասիրութիւն Արիստոտելի: Շարակարգեալ ի կարգէ թեաղինոսայ Կղեմէս աստուածաբան վարդապետէ: Յամի Տեառն ՌՌԽԵ (1645), ի Հոսմ: Список с печатного издания: Քերական և տրամաբանական ներածութիւն առ իմաստասիրութիւնն շահելոյ. Grammaticae et logicae institutiones linguae literalis Armenicae, Armenis traditae a D. Clemento Galano... Romae, MDCXLV (Газикия, I, стб. 1326).

Переписана в 1713 г., Каменец-Подольский, переписчик Петрос Астуацатуреан Դոհաբեци.

Записи: л. 200 б, 271 а.

15.7×9.5; 275 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

81

РНБ, Арм. о. к. 12

Сказания об Иисусе

Начальные листы утрачены, нач.: ...լիւն Բաղնալի և Կաթողիկոս...
Սուր անդ մեծ է Եղիշիկալի...

Содержит беседу Иисуса с Матерью, плач Богоматери и др.
Переписана в XVI в.

16.5×10.5; 45 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; пла-
гир; в бумажной обложке (новой).

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

82

РНБ, Арм. о. к. 13

**Образцы посланий к духовным лицам
и восхвалений, в стихах и прозе**

Обычное наименование: Օրինակք. Нач.: Ձեր սիրելիք միշտ
նրախ / յորոր կենալ և անխորհրդ...

Переписана в XVI—XVIII вв.

16×10.8; 73 л.; текст в один столбец; строк 19, 21; бумага;
нотрагир; переплет замшевый.

Уп. рук.: Отчет 1891, с. 14.

83

РНБ, Арм. о. к. 14

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в XVI—XVII вв.

12.5×8.5; 159 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага;
нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

84

РНБ, Арм. о. к. 15

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в XVII—XVIII вв.

15×9.5; л. 234; текст в один столбец; строк 19; бумага; нот-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

85

РНБ, Арм. о. к. 16

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в XVII в.

Запись: л. 1 а (от 1709 г.).

13.3×8.6; 206 л.; текст в один столбец; строка 19; бумага; нотрагир; переплет коленкорный (новый).

86

РНБ, Арм. о. к. 17

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Переписана в 1687 г.

Запись: л. 271 а.

14.7×9.5; 272 л.; текст в один столбец; строка 16; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

87

РНБ, Арм. о. к. 18

Служебник

Շարժ պարարագի ի մեծագոյն փառս Աստուծոյ, գրեալ յամի Տեառն 1680 (л. 1 а).

Заставки, лицевые изображения (гравюры).

Переписана в 1680 г.

Запись: л. 129 б (на польск. яз.).

23.3×9.3; 129 л.; текст в два столбца; строка 29; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

88

РНБ, Арм. о. к. 19

Служебник

Պարարագամարոյս ըստ ծիսին ուղղափառայ Հայոց եկեղեցոյ ի վայելումն գրծողիս, Յիսուս Զրիստոսի անարժան ծառային տէ[ր] Օսէնարիոսի: Յամին մարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ, որ է սենումն և օծեալ զառն և երկնաոր հայ, քահանայապետ և պարարագ. 1755 և թվին Հայոց ՌՄԴ (1204/1755 г.). Нач.: Յորժամ քահանայ կամի պարարագել...

Переписана в 1755 г., Каменец-Подольский (?), переписчик Оксэнтиос.

Запись: л. 67 б (Приложение, № 100).

23.5×18.5; 70 л.; текст в два столбца; строка 32; бумага; болорагир, шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

89

РНБ, Арм. о. к. 20

Служебник

Պարարագարեղոր հայկապեան ի մեծագոյն փառս Աստուծոյ, գրեալ յամի Փրկչին մերոյ ՌՌՀԶ (1676) և Հայոց ՌՃԻԵ (1676).

Раскрашенные от руки гравюры.
Переписана в 1676 г., Польша.
Записи: л. 16 б, 103 б (на польск. яз.).
27×18; 103 л.; текст в два столбца; строк 29, 30; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

90

РНБ, Арм. о. к. 21

Календарь церковный

Տօնացոյց.
Нач.: Ի՛՛՛ (24) դեկտեմբերի Ճրագալոյս ծննդեան Տեառն...
На л. 1 а—2 б церковный календарь (Պարզապտմար) на
1764—1858 гг.

Переписана в 1764 г., Каменец-Подольский, переписчик
Мкртич.

Записи: л. 1 а—б, 214 б, 215 а—б (на арм., польск. и лат. яз.).
Принадлежала армянской церкви в Каменце-Подольском.
15.2×9.6; 215 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

91

РНБ, Арм. о. к. 22

Календарь церковный

Տօնացոյց.
Переписана в 1764 г. (л. I а), Каменец-Подольский.
Записи: л. 128 б, 129 б (на польск. и лат. яз.).
Принадлежала армянской церкви в Каменце-Подольском.
16×9.5; 129 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нот-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей.

92

РНБ, Арм. о. к. 23

Календарь церковный

Տօնացոյց Վայոց ուղղափառաց.
Нач.: Տօնացոյցս այս շարադրեցաւ ըստ կարգի փարեգրաց...
(л. 1 а).

Переписана в 1759 г. (л. II а).
15×9.2; 138 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нот-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей.

93

РНБ, Арм. о. к. 24

Календарь церковный

Տօնացոյց Վայոց...

Нач.: Տարեգիրք Ա, Ը, Կ, Ն, Ս, Զ. Էջաթի՝ Թվականութիւն Տեան... (л. 1 а).

Переписана в XVIII в.

15.5×9.5; 35 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

94

РНБ, Арм. о. к. 25

Молитвенник

Обычное наименование: Աղօթամատույց (Ժամագիրք).

Начальные листы утрачены, нач.: Տէր, ով կայսլէ ի խորանի քով...

Переписана в XVIII в.

15.5×9.4; 234 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

95

РНБ, Арм. о. к. 26

Молитвы

Молитвы Василия Кесарийского, Ефрема Сирина, Григория Просветителя и др., нач.: Աղօլմ տորք վարդապետ Մեղարկո (вм. Մեղրական). Արինեալ է ամենատորք Երրորդութիւնն յամենայն արարածոյ իրոյ... (л. 1 а).

Переписана в XVII в.

14.5×9.6; 109 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

96

РНБ, Арм. о. к. 27

Молитвенник

Начальные листы утрачены, нач.: ...Այսօր մարդիկ արարաննն զքեզ...

Переписана в XVIII в.

18.3×11; 56 л.; текст в один столбец; строк 22, 24; бумага; болорагир, в бумажной обложке (новой).

97

РНБ, Арм. о. к. 28

Требник

Գիրք հանդիսատրութեան ի ժամակարգութիւնս Հայաստանեայց եկեղեցոյ (л. 11 а).

Переписана в 1715 г., Венеция.

16.5×11.7; 250 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

РНБ, Арм. о. к. 29

Шаракноц

Շարական լյորինեսեալի ի վարդապետապ չայոյ, այլև լիթանիայի և նուագ անանեսեալի ի լաթինականէն, յամի Տեառն 1707, նոյեմբերի ԺԱ (11), ի փառս մեծագոյն Աստուծոյ: Կանոն յորթեան Աստուածամօր ի Յովակիմա և Աննայէ ...

Переписана в 1707 г.

Принадлежала церкви св. Николая в Каменце-Подольском.

На л. 1 а—6 б записи гимнов на польск. и лат. яз.

15.4×9.5; 113 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; переплет картонный.

РНБ, Арм. о. к. 30

Шаракноц

Переписана до 1680 г.

Записи: на листах, приклеенных к крышкам переплета.

23.3×15.2; 265 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

РНБ, Арм. о. к. 31

Молитвы, псалмы, духовные песни

Переписана в XVII—XVIII вв.

17.7×14; 76 л.; текст в один столбец; строк 19, 23; бумага, болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

РНБ, Арм. о. к. 32

Требник

Ծիսարան հռովական, Պօղոսի հինգերորդի ևսհանայապետին ծայրագունի հրամանան Կապգրեսեալ, թարգմանեալ այժմ ի հայկական քարքառ, յամի Տեառն ՌՌՂԷ (1697), ի փետրվարի ԺԷ (17), ի Լժօփոլիս...

Переведен с лат. яз. на арм. яз. в 1697 г., Львов.

30×18.7; 157 л.; текст в один столбец; строк 34, 35; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

РНБ, Арм. о. к. 33

Требник

Переписана в XVIII в.

30.5×18; 56 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

103

РНБ, Арм. о. к. 34

Требник

Начальные листы утрачены, нач.: Ի վերանալ յինէն անորս իմոյ...

Переписана в 1736 г.

Записи: л. 70 а, крышки переплета с внутр. стороны (на польск. яз.).

18.6×15.6; 70 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; шлагир; переплет картонный.

104

РНБ, Арм. о. к. 35

Требник

Нач.: Կերս օրհնել զքորն հանապարհապէս...

Переписана в XVIII в.

На л. 82 а—б два плана и фасад двухэтажного дома с черепичной крышей, экспликации на польск. яз.

20×16; 82 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; шлагир; переплет картонный.

105

РНБ, Арм. о. к. 36

Требник

Начальные листы утрачены. По определению О. Еганяна, л. 272 а—295 б составляют часть *Чашоца* и взяты из др. рукописи (нач.: ...բերի և յամենարէ փրկեսս զիս..., кон.: ...յամհեստս խորն և բօրհ...), с сохранением прежней пагинации, с. 160—201...

Переписана в XVIII в.

36×23; 296 л.; текст в один столбец; строк 16, 24, 25; бумага; болорагир; 10 тетрадей различной толщины, подготовленных для переплетения, необрезанных.

106

РНБ, Арм. о. к. 37

Служебник

Կարգ պարարագի (л. 1 а) Ծննդեան և Յայրնորեան...
нач.: Բանսի երևեսս շնորհն Աստուծոյ... (л. 2 а).

Переписана в XVIII в.

31×19; 21 л.; текст в один и в два столбца; строк 32, 39; бумага; нотрагир и болорагир; переплет картонный (новый).

107

РНБ, Арм. о. к. 38

Служебник

Խորհրդարկերը վասն ննջեցելոյ (լ. 1 6) Нач.: Յորժամ կամիյի Բահանայ պարարագ մարտուանել... (լ. 2 а).

Переписана в 1737 г., Чуанчай, переписчик *тэр Ёарутюн*.

Запись: л. 19 а—20 а.

26.6×20.5; 23 л.; текст в два столбца; строк 28; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

108

РНБ, Арм. о. к. 39

Շափոյ

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVIII в.

29.3×19.7; 325 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

109

РНБ, Арм. о. к. 40

Служебник

Սրբազնասրբոյ խորհրդոյ պարարագի մարտուարկերը, շարակարգեալ ըստ ծիսի եկեղեցւոյն Հայոց, ի յօգուտ սրբակրօն և պարկեշտավար հռչակողաց փոքաշխարհ գրչագրութեամբ հասարակի վայելման, արարեալ ի մեծագոյն փառս ամենաբարոյն ամենամեծին Աստուծոյ եւ ի գերազանց պարիս ամենայարգելի սրբազնութեանն: Յամի Տեառն 1767.

Ср. № 110.

Переписана в 1767 г.

30.4×19.5; 197 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

110

РНБ, Арм. о. к. 41

Служебник

Սրբազնասրբոյ խորհրդոյ պարարագի մարտուարկերը, շարակարգեցեալ ըստ ծիսի եկեղեցւոյ Հայոց, ի յօգուտ սրբակրօն և պարկեշտավար հռչակողաց փոքաշխարհ գրչագրութեամբ հասարակի վայելման, արարեալ ի մեծագոյն փառս ամենաբարոյն ամենամեծին Աստուծոյ եւ ի պարիս մենայարգելի ամենայարգելի սրբազնութեանն յամի Փրկչին 1753 եւ ի թուարերութեան Հայոց ՌՄԼԲ (1232/1753 г.).

Ср. № 109.

Ср. № 109.

Переписана в 1753 г.

32.6×20.1; 304 л.; текст в два столбца; строк 33; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

111

РНБ, Арм. о. к. 42

Чашоц

Переписана в 1699 г., Станислав, переплетена в 1700 г.

Записи: крышки переплета с внутренней стороны (на арм. и польск. яз.).

35.6×23; 178 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

112

РНБ, Арм. о. к. 43

Чашоц

Missale eclessiae Camenecensis armenorum Sancti Nikolai (л. II б).

Переписана до 1736 г., Каменец-Подольский.

Запись: л. III а (об исправлении рукописи, произведенной Августинем Маскутовичем в 1736 г., на лат. яз.).

27×18; 64 л.; текст в два столбца; строк 25, 32; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

113

РНБ, Арм. о. к. 44

Молитва Иоанна Златоуста и Послание Кирилла Иерусалимского императору Константину

I. Л. 1 а—5 б. Աղօթք տրոյն Յոհանու Ոսկերեանի ի Կոնստանտինոս Կիրակի... , нач.: Ամենակալ անարար Աստուած...

II. Л. 6 а—8 а Թուղթ Կիրոսի Եպիսկոպոսի Երուսաղէմայայտ և Կոստանտինոս արքայ վասն երևելոյ Նշանի սուրբ Խաչին յերկնիս... , нач.: Թագաւորի աստուածասիրի և բարեպաշտի...

Переписана в XVIII в.

17.3×11; 8 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; болорагир; в бумажной обложке (новой).

114

ИБ, А 1

Сборник

I. Л. 1 а—55 б. Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Միմլոնի վարդապետի արարեալ

հերականութիւն ըստ լեզուի մերում Հայկական. Нач.: պ. մ. երկրորդ...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 56 а—130 б. Համառօտ հաւաքումն տրամաբանութեան արարեալ ի Սիմէօնէ քաջ բարոնապետէ Ջուլայեցոյ: Յաղագս տրամաբանութեան. Нач.: Ի սկսբան տրամաբանութեան...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

III. Л. 131 а—231 б. [Յ]աղաքս հերականութեան համառօտ լուծումն ի տէր Առաքել Սիւնեաց եպիսկոպոսէ... Нач.: [Ն]ախ պարտ է գիտել, զի ամենայն խորագիր...

Араке́л Сюне́ци. Толкование грамматики. — Каталог Матенадарана, I, № 2380; Джаукян 1954, с. 298—321.

IV. Л. 232 а—254 б. Արարեալ է աշխարհայտոյս նորոգ թարգմանչին և երկրորդ լուսաւորչին Վարդանա վարդապետի պարզ և համառօտութեամբ. Нач.: Նախ քան զամենայն...

Вардан Аре́велци. География. — Сопубеаре, № 118; Бербе-рян 1960; Антабян 1962.

V. Л. 254 б—255 б. [Վասն սուրբ և պապական տնայրինականայն] սրբութեանցն Քրիստոսի Աստուծոյ մերո այսպէս գրաւ ի գործոս ոսկէ գրով ի պատմագիրք թագաւորութեան ի Բաղասն Կոստանդինուպօլիս. Нач.: Յորժամ առին զթագաւորութեան Բաղասն...

О разграблении Константинополя крестоносцами в 1204 г. (восполнение заглавия см. № 10, разд. III).

VI. Л. 256 а—258 б. Կարապետ Բալիшеци. Краткая география. Отрывок, нач.: ...է պապն ի նոցա միջին որ գրուի թագաւորութեան, եպիսկոպոսոք ընկրեալ և յերկոյսասան կարգիայն...

См. № 10, разд. VI.

VII. Л. 259 а—260 а. Список географических пунктов Армении и сопредельных областей с указанием их нового наименования. Без заглавия, в др. рукописях: Անուանք Բաղասնայ և գիտօրէիս Հայաստանայ. Нач.: ...Եկեղեցայ գաւառ, որ է Եզնկան. Դարանաղեայ՝ Կամախ է...

Анасян, I, стб. 1018—1019. 39.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 187 б смытая печать и печать Петроса.

14×10; 260 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага; потрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Содержит проповеди, жития, толкования и др., всего 57 сочинений. Нач.: Մյս է պատմութիւն և պատճառ մարդկութեանն Քրիստոսի...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в.
Приписки в конце большинства сочинений.
На л. 51 б, 149 б, 223 б печать Маттэоса от 1792 г.
Колл. Г. Аганяна (в список С. В. Тер-Аветисяна не внесена).
15×10; 237 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.
Начало, конец и отдельные листы утрачены, от переплета сохранилась часть одной из крышек, рукопись наполовину расшита, поражена грибком.

116

ИБ, А 3

Вардапет Йакоб
Краткое наставление об исповеди

Список без заглавия, заглавие в тексте: Համառոտ խրատ խոսքովանութեան (л. 1 а). Введение: Յառաջարանութիւն հեղինակի գրոյս և մերազնեայ ընթերցող անձինս, նախ: Որովհետև պատուէր Փրկչին մերոյ Յիսուսի և աշակերտս իր...
Трактат об исповеди, предназначенный для священников.
Каталог Матенадарана, I, № 3369.
Переписана в XVIII в.
Колл. К. А. Абрамова.
15,3×10,0; 103 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир; переплет картонный.

117

ИБ, А 4

Шаракноц

Ташьян, № 142.
На л. 377 б—379 б — сочинение Йовханнэса Ерзнкаци: Յառաջ վերջին ժամանակի / Շինեալ իր Կուն զեկեղեցի ...
Переписана в XV—XVI вв.
Колл. К. Костанянца.
11×8; 379 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

118

ИБ, А 5

Шаракноц—Дзайнкал

В ишатакаране названо: Չայնալ (л. 330 а).
Нач.: Երգեստով երգ նոր Աստուծոյ Փրկչին մերոյ...
В заключительной части: Բարոյ հայրապետաւ եւ վարդապետաւ (л. 328 б), Բարոյ մարտիրոսաւ եւ ճրգնատրոսաւ (л. 329 а).
Ташьян, № 528. Большинство *шараканов* следует сплошным текстом, без выделения заголовков.

Заставки.

Переписана в 1583 г., Севастия (д. Чанчи), переписчик Минас.

Записи: л. 163 а, 228 б, 326 б, 329 б (Приложение, № 33).

Л. 145 и 146 из старопечатного издания, с заголовком: Շինն Սրբն Օրհորի Հայն լիւսնրի (соответствует утраченным листам рукописи).

На л. 12 б, 17 а — печать Степаноса.

Колл. К. Костанянца.

13,2 × 9; 330 л.; текст в один столбец; строка 21; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

119

ИБ, А 6

Шаракноц

Ташьян, № 142.

На л. 375 б—399 а — начальные слова и краткие извлечения из 79 шараканов: Քաղաքի արհմութեան րօնի րէրոնա-լանս և ամէնայն սրբն լիւս իրաւանչիրն ասիւշաճի.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1682 г., д. Авенданц, переписчик Вардан, художник и переплетчик Йованэс.

Записи: л. 374 б—375 а (Приложение, № 72), 389 а (на обороте текст почти не читается).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

Колл. К. Костанянца.

12,8 × 8,5; 390 л.; текст в один столбец; строка 23; бумага; болорагир и нотрагир; пергаменные защитные листы, письмо крупный еркатагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, с внутренней стороны наклеена набойка.

120

ИБ, А 7

Шаракноц

Ташьян, № 142, Сопубеаре, № 47.

Переписана в XIV—XV вв.

На л. 1 а пометка К. Костанянца о приобретении рукописи в Александрополе в 1891 г.

Колл. К. Костанянца.

13,5 × 8,5; 316 л.; текст в один столбец; строка 22; пергамен, болорагир и нотрагир, переплет утрачен.

121

ИБ, А 8

Шаракноц — Дзайнкал

В ишатакаране названо: Շայնի (л. 272 б), երգարն (л. 147 б).

Начальные листы утрачены, нач.: Որ գերազանցեալ գրար արարել քան զբնութիւն մարդկան...

Ташьян, № 528.

Переписана в 1452 г., пύстынь Аменаіркич, переписчик Йа-коб.

Записи: л. 1 а, б, 147 б, 272 б—274 а, 339 б—348 б (ПЗ 1451—1480, № 33).

Колл. К. Костанянца.

9.2×6.8; 357 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

122

ИБ, А 9

Повесть об Александре Македонском

Պարմութիւն մեծի յաշխարհակալին Աղէսանդրոյ Մակեդոն-այոյ, կեանք վարոյ քաջութեան եւ գործք արիականք, նաև վախճան նշանօք. Нач.: Բմայտունն եղիպարայոյ երկրի և ծովոյ չափոյ հասեալ...

Содержит перевод с греческого «Деяний Александра Македонского» Псевдо-Каллисфена в его первоначальной редакции. — Симонян 1989, с. 13—16.

Переписана в XVII—XVIII вв., многочисленные утраченные листы восполнены в 1792 г. в Карине переписчиком Йоҳаннэ-сом.

Запись: л. 85 а (Приложение, № 111).

Колл. К. Костанянца.

14.6×10; 85 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотра-гир и шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Оп. рук.: Симонян 1989, с. 63—64, изд. соч.: Симонян 1989, с. 364—445.

123

ИБ, А 10

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Переписана в XVI—XVII вв.

Начало и конец утрачены.

12×7.5; 282 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

124

ИБ, А 11

Календарь церковный

Список без заглавия, обычное наименование: Տօնայոյն.

Нач.: Բարոյ ամսոյ Հայոյ ի Ա և դեկտեմբերի Հոռմայեոյ Թ և երրայեոյ ի ԻԳ Անեդիք է Մանայի և Յովակիմայ... (л. 3 а).

Текст на л. 1 а—б и 2 а совпадает с л. 181 а—б и 182 а (на л. 1 а помечена XVIII тетрадь, на л. 6 б — I, хотя л. 1 и 6 принадлежат одной тетради).

Переписана в XVIII в., переписчик Мартирос.

Приписка на л. 7 б, на л. 192 а, приклеенном к створке переплета — начало ишатакарана.

Колл. К. Костанянца.

9.6×6.2; 192 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; боло-рагир; переплет кожаный, с тиснением.

125

ИБ, А 12

Сборник

I. Л. 1 а—31 б. Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Վիպասանութիւն նախնի ըստ Հոմերի սկսեալ ի վերոստ. Нач. ...Զօրս բազումս գումարեալ / Ջիւսիսականսն նուաճեալ...

Нерсэс Шнорхали. «Гомеровская поэма». — Ташьян, № 185.

II. Л. 32 а—50 а. Նորին տեսն Ներսէսի ուրնաչափեալ վճերբողեան կենսապոստորք Խաչին, ասացեալ ի Դաւթ անյաղթ փիլիսոփայէ.

Нерсэс Шнорхали. Стихотворное переложение похвального слова Дави́та Аняа́лта животворному Кресту. — Ташьян, № 185.

III. Л. 51 а—63 б. Արարեոյ թոռսս ի տոյն կարգ յարմարեալ բան բարառական ոգեալ դիմառնաբար ի դիմաց Վաղարշապատ Սուրբ Կաթողիկէին Ողբ առադականք և ձայն աշխարականք լեալ անհուն հեծեծանաւ վասն անբման աշխարհիս Հայոց և բնաին սպառելոյ հայրապետութեանն և թագաւորութեանն համագունդ իշխանութեան շարեալ չափարան բերմամբ հոմերական ա[ր]իետիս ի Ստեփաննոսէ Սիւնեաց այսելով խնդրոյ շնորհապարդ վարդապետի Խաչապուրոյ Կեչառեցի.

Стефанос Орбелеан. Плач об опустошении Армении. — Марр 1892, № 88, изд. сп.: Костанянц 1885.

IV. Л. 64 а—71 б. Կարապետի եռամեծի վարդապետի ասացեալ Խրափս պիտանի մանկանց եկեղեցոյ ուրանաւոր փառիւք.

«Карапета, трижды великого *вардапета*, полезное назидание...»

Ташьян, № 66. Изд. сп.: Костанянц 1903, с. 44—54.

V. Л. 72 а—161 а. Список без заглавия (листы утрачены), в др. рукописях: Տեսն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի նուր մաղթանայ ներչափական տաղի տրուողին բանից յղժումն աղօթից ներանձնական ոգոս Կաթուղեոս մոտք ի թմրութենէ կրօնից...

Нерсэс Шнорхали. Иисус, Сын...

Ташьян, № 185.

VI. Л. 161 а—162 а. Сентенции о сознании и непризнании собственного незнания (нач.: Չորս են կարգ գիտութեան գիտականայն...) и стихотворное толкование Аветика Օгостина, написанное, как это явствует из текста, 29 февраля 1381 г.

Изд. сп.: Костанянц 1903, с. 54—56.

VII. Л. 163 а—196 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Բան հասարակ պրանստր փաղի շափատր.

Нерсэс Шнорхали. Слово о вере.

VIII. Л. 200 а—215 б. Нерсэс Шнорхали. Наставления ученикам, применительно к алфавитному порядку букв. — *Conybeare*, № 106.

IX. Л. 218 а—220 б. [Թուղթ մխիթարական րեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի, ասացեալ ի ոմն իշխանի] արևելեան վասն որդոյ իր[ոյ] փարածամ մեռելոյ.

Нерсэс Шнорхали. Стихотворное послание некоему восточному правителю по поводу кончины его сына. — Ташьян, № 194.

X. Л. 221 а—222 б. Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի հոմերական ասացեալ յիշատակարան առակայն Սողովմոնի ըստ փառիս.

Нерсэс Шнорхали. Стихотворное толкование на притчи Соломона. — Ташьян, № 194.

К. Костанянц датирует рукопись условно 1381 г., руководствуясь, повидимому, датой сочинения Аветика Өгостина (VI), эта датировка вошла в литературу.

Приписка на л. 162 б.

Колл. К. Костанянца.

10×7.5; 222 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; боло-рагир; переплет утрачен.

126

ИБ, А 13

Сборник

I. Л. 1 а—71 б. Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Միմէռնի վարդապետի արարեալ երականութիւն ըստ լեզուի մերում Հայկազանս, нач.: ...սսին, զի ի միում հեկի երկճայնս երևին...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 71 а—89 а. Ի թվինն Հայոց Մեճայ ՌՃԽԲ (1693) յամսեանն դեկտեմբերի ԻԶ (26) անարժան յամենայնի Յոհաննէս վարդապետի՝ յորդոյ Ջաֆարիայի Իսպահանսոյ արարեալ Զերականութիւն՝ ժողովեալ ի երթողայ. Нач.: Զերականութիւն է արհեստ իմն հմտութեան փառիս...

Йоҳаннэс Варданет. Грамматика.

III. Л. 91 а—203 а. Միմէռնի վարդապետի Ջուղայեցոյ արարեալ զգրամարանութեան հաւաքումնս... Нач.: Ի սկզբան փրամարանութեանս...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

IV. Л. 206 а—219 а. Մեկնութիւն բառիս երականին ծանցական յայլմէ ածեալ կամ անցուցեալ օրինակ. Нач.: Ամանակ՝ մասն, նուազ ժամանակ / Աղօտ՝ նուազ կամ փոքր...

Толковый словарь грамматических терминов, в алфавитном порядке. — Каталог Матенадарана, I, № 2016, Амаян 1966, с. 154 сл.

V. Л. 220 а—221 б. Список без заглавия, нач.:

Արիիական գեղ,
արեգնափայլ ցահ,
անշիջանելի լուսովն լյեալ:
Բարունակ բարի,
բուրասարան ծաղկեալ,
բուրովառ ոսկեղէն հաշտարար խնգաւf...

Стихотворение из 36 строф, в каждой строфе 3 строки, начинаются словами на одну и ту же букву, строфы расположены в алфавитном порядке. На другой бумаге, записано другой рукой.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Окончена перепиской 24 января 1693 г., переписчик Йованэс Испаханаци из д. Джулаоц, правщик Закариай.

Записи: л. 88 б—89 б. (Приложение, № 83).

Колл. К. Костанянца.

16.5×11.5; 226 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; бо-
лорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

127

ИБ, А 14

**Պօլոս Դարօնացի.
Послание против сочинения
диофизита Феофиста**

Թուրք երանելոյն Պօղոսի Տարօնասոյն յաղթող ակոյնեան վարդապետի՝ ընդդէմ գրոյն Թէոփիստեայ երկադրական հայհոռոմ փիլիսոփային (լ. 1 б). Нач: Գոչեալ կաթողիկէ... (л. 2 а).

Каталог Матенадарана, I, № 670.

Переписана в XVII в.

Приписки: л. 1 а, 153 б.

Колл. К. Костанянца.

14.8×10.6; 153 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага;
вотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

128

ИБ, А 15

**Գրիգոր Նարեկացի.
Книга скорбных песнопений**

Список без заглавия (начальные листы утрачены). В др. рукописях: Գրիգորի Նարեկասոյն ասացեալ խաւաք ընդ Աստուծոյ.

Ташьян, № 323.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Колл. К. Костанянца.

13.2×9.8; 200 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир; обложка коленкоровая (новая).

Начало и конец утрачены, большая часть листов повреждена, рукопись поражена грибком.

129

ИБ, А 16

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Нерсэс.

Записи: л. 116 а, б, 263 а (Приложение, № 119).

Колл. К. Костанянца.

12.6×9; 296 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен; болорагир; переплет кожаный с тиснением.

130

ИБ, А 17

Шаракноц

Ташьян, № 142. Сопыбеаре, № 47.

Л. 325—335, содержащие отдельные *шараканы*, принадлежали др. рукописи, подшиты при вторичном переплетении. Тогда же, по-видимому, вся рукопись была умело реставрирована.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV—XVI вв., поздний переплетчик Григор.

Записи: л. 278 б (анонимная, принадлежит основной рукописи), 334 а (Приложение, № 120), здесь же приписка с именем священника Мкртича, двумя почерками, одинакового содержания.

Колл. К. Костанянца.

15×10; 335 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болорагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

131

ИБ, А 18

Товма Мецофечи. История Тимура и ишатакаран об обновлении Эчмиадзина

I. Л. 1 а—40 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Պարմութիւն համառօր անօրէն Թամուրիւն, որ ելեալ յաշխարհէն Խորասանու եւ գնաց մինչև ի ծովն Ովկիանոս, արարեալ ի Թումայ վարդապետի.

Товма Мецофечи. История Тимура. — Ташьян, № 65.

II. Л. 40 б—46 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Թովմայի վարդապետի Մեծովայ վանականի Յիշարակարան վասն նորոգութեան Ս. Էջմիածնի.

Товма Мецофеци. Ишатакаран об обновлении Эчмиадзина. — Ташьян, № 65.

Переписана в XVII в.

Колл. К. Костанянца.

15.5×10.5; 46 л.; текст в один столбец; строка 23; бумага; нот-рагир; переплет картонный (поздний).

132

ИБ, А 19

Сборник

I. Л. 1 а—32 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Օրէնք յարող թագաւորաց քիսպոնէից Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Լևոնի թագաւորաց հռոմայեցոյ

«Законы Константина, Феодосия и Льва» — армянская версия «Сиро-ромейского судебника». Содержит: оглавление (л. 1 а—5 б), введение и 150 статей (л. 6 а—32 б). — Bruns-Sachau, 1880, с. 95—141.

II. Л. 32 б—147 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Երանելի վարդապետին Մխիթարայ արարեալ Վճիռս դարաս-վանի, ի ինորոյ տեսոն Սրենիանոսի Աղուանից կաթողիկոսի.

Судебник Мхитара Гоша, содержит редакцию с кратким введением (10 глав, X и XI главы слиты, без деления на разделы церковных канонов и светских законов). Содержит: оглавление введения (л. 32 б), введение, 10 глав (л. 33 а—48 б), оглавление Судебника (л. 48 б—54 а), 251 статью Судебника (л. 54 а—147 а). — Торосян 1962.

III. Л. 147 б—182 б. Նոսապ վարդապետ Յոհանէս Եզնկա-յեցոյ իրաւր հասարակաց քիսպոնէից, քահանայից և ժողովրդոց ի կանոնական սահմանաց առաւելոյ սրբոց և հայրապետաց և վարդապետաց և հարն մերոյ Վարդան վարդապետի, յոր յամենայնի ժողովեցի և գրեցի (л. 148 б).

Йовханнэс Ерзнкаци. Поучение всем христианам — священникам, народу. Содержит: оглавление (л. 147 б—148 б) и 50 глав Поучения (л. 148 б—182 б). — Тигранян, Книга канонов, с. 86—88.

IV. Л. 182 б—190 б (текст обрывается). Սահմանք և կանոնք սուրբ առաւելոյն ի ձեռն Կղեմայ, առաւել հեթանոսաց. երկրորդ կանոնք.

Правила второапостольские — через Климента. Тигранян, Книга канонов, с. 48.

V. Л. 191 а—192 б. Отрывок из Учения апостолов, главы 3—31. Нач.: Ի յառաջին կանոնաց առաւելոյ: Կարգեցին առաւելաւն և եղին հասկալութեամբ...

Тигранян, Книга канонов, с. 48.

VI. Л. 192 б—193 а. Отрывок из Правил апостола Фаддея, нач.: Ի կանոնաց սուրբ առաւելոյն Թադէոսի. Հարցումն առաջին. Եպիսկոպոսն եղիցի անառապ...

Тигранян, Книга канонов, с. 48.

VII. Л. 193 а—197 б. Կանոնք երկրորդ նիկիական, զոր եղին ՅժԸ եպիսկոպոսն կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ. գլուխս ՃԺԸ.

Второникейские правила, статьи 1—114. — Тигранян, Книга канонов, с. 52.

VIII. Л. 197 б—202 б. Ներսէս կաթողիկոսի եղբար Կրիստոսի Հայոց կաթողիկոսի. Կանոնք փահանայից համա-
նարն է.

Краткие правила о бдительности священнослужителей, приписанные Нерсэсу Шнорхали. Слитно следуют статьи «О бдительном служении Св. Таинству» (Վասն զգոյութեամբ սպասարկելոյ սուրբ խորհրդոյն, л. 199 а—202 б), со сквозной нумерацией. — Тигранян, Книга канонов, с. 90—91.

IX. Л. 203 а—212 б. Различные правила, касающиеся службы, церковного обихода и пр. На л. 203 а—204 б правила против мышей, приписанные Кириллу (Կիրիլի).

Л. 147 б—202 б (разделы III—VIII) содержат одну из редакций Книги канонов, ту же редакцию см.: Karamianz, Verzeichniss, № 56.

Л. 203—312 (IX) записаны др. рукой и подшиты к основной части рукописи.

Переписана в XIV—XV вв.

Записи: л. 01 б, 89 а (на рус. яз.: Въ шушинскому архимандрита Гасанджалалов), 212 б. На л. 02 а—б перечисление 15 пыток Григория Просветителя.

Колл. К. Костанянца.

18×13; 214 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Рукопись поражена грибком, последние листы весьма повреждены.

133

ИБ, А 20

«Лисья книга»

Список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Սոսկաւոր բանք պիտանիք և խրատք ոգէշահ յիմաստնոյ. Обычное наименование родственных сборников — Աղոնաւորք — рукописной традицией не подтверждается.

Нач.: [և ասուցանայն վազեց և] ի ճառն ելաւ և ասէ կրիայն... (Обезьяна и черепаха).

Заключительная притча: Սովն մի ի յուզն ի մօր գնաւ... (л. 65 а, Мышь и верблюд).

Марр, Притчи Вардана; Анасян, Библиология, I, стб. 1060—1087.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 67 а печать Лазара от 1717 г.

Колл. К. Костанянца.

14.2×8.3; 67 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; коленкоровая обложка (новая).

ИВ, А 21

Словарь к Ветхому и Новому Заветам

Список без заглавия (начальные листы утрачены), нач.: Պարկեր՝ կերպ կամ տեսակ: / Կախարել՝ բովանդակել կամ փարկել...

Объяснения слов не в алфавитном порядке, а соответственно отдельным книгам Библии, от кн. Бытия до Второго послания к коринфянам.

Ачарян, Рукописи Тавриза, раздел VI, №40.

Переписана в XVII в.

На л. 5 б печать Йованэса от 1706 г.

Колл. К. Костанянца.

13×9.6; 143 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; бумажная обложка (новая).

ИВ, А 22

Григор Карнеци. Стихотворения

Без общего заглавия. На л. 1 а заглавие цикла: Երգ աղերսական գոհաբանութեան ի վերա տնօրէնութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ. այբբենական շարի ասացեալ ի Գրիգոր այրի արեղայէ Կարնեցոյ, որ երգի որպէս Առաօտ լուսոյն սրբոյն Ներսէսի Շնորհալոյն, ոչ երկու գրով մի տուն որպէս նորայն, այլ մի գրով մի տուն կախարեալ: Յետ աւարտման այբբենից վերստին սկսանին յիւրաքանչիւր բառից ըսկիպրն նոյն տառք, և մնացեալ տանց սկսբնաւորաւ բաղօղեն զայս ինչ: Արթուն անուն արեղայք ասացեալ տոյն այս բան ի փառս Միածնին. Нач.: Անեղ անծին Հօր անմարմին ծնունդ...

На л. 12 а заглавие другого цикла: Բան դարձեալ նորին Գրիգորի արեղայի մաղթողական գոհաբանութիւն ի վերա տնօրէնութեանն Քրիստոսի, յայբէն ի լէն, զոր յառաջ առանց այբբենական շարի ընդարձակ ասացեալ է, այժմ արթոթայի շարի համառօտեալ. Нач.: Անմարմին բանըղ Հօր մարմնաւոր...

Содержит стихотворения духовного содержания.

Переписана в XVIII в., автограф (?).

Колл. К. Костанянца.

18×11; 24 л.; текст в один столбец; строк 19, 20, 21; бумага; шлагир; бумажная обложка (новая).

ИВ, А 23

Պարакնոյ

В иштатакаране названо: եղանակաւոր տառս շարականայ (л. 431 а).

На л. 435 а—451 б указатель чтений по праздникам: Բաղորածոյք շարականայ ասացեալ կարգաւ.

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1669 г., Гандзасар, переписчик Йоханэс Глухой.

Записи: л. 123 а, 154 а, 162 а (приписка зачеркнута), 269 б, 431 а—432 а (Приложение, № 56), 433 а, 452 а (на груз. яз.).

Колл. К. Костанянца.

12×9,3; 452 л; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

137

ИБ, А 24

Шаракноц

В ишатакаране названо: շարակնոց (л. 431 а).

Ташьян, № 142.

На л. 408 а—411 б отрывок из *шаракана* (?) — восхваление Богоматери.

На л. 412 а—419 а *шараканы* Киракоса Ерэнкаци, записанные обновителем рукописи Мартиросом.

1. Л. 412 а—415 б список без заглавия (начальные листы утрачены), в др. рукописях: Անձինք սրբոյն Գրիգոր Լուսաւորչի [ի Յովհաննէս վարդապետի ասացեալ], нач.: Այսօր լուսարձայեալ ցընծայ Եկեղեցի...

Сопубеаре, № 46, ср. рукопись Матенадаран, № 1580, л. 343 а.

2. Л. 415 б—419 а. Անձինք սուրբ Աստուածայծնի Կիրակոս վարդապետի ասացեալ է. Нач.: Արեւել գեր արմին...

Ташьян, № 142, Сопубеаре, № 46.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения (иногда незавершенные).

Переписана в 1483 г., Балэш, переписчик Йовсэц, обновлена и переплетена в 1628 г., в 1637 г. приобретена Маркосом, в 1687 г. — Нурхагун.

Записи: л. 104 а, 142 б (Приложение, № 77), 276 а, 411 а (ПЗ 1481—1500, № 47), 419 а, 419 б (ПЗ 1621—1640, № 458, 1033).

Колл. К. Костанянца.

13×9; 421 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болора-
гир и шлагир, переплет утрачен.

Многие листы вырваны, несколько листов вшиты и записано Мартиросом.

138

ИБ, А 25

Шаракноц

В ишатакаране названо: եղանակաւոր վրառ (л. 230 б).

Ташьян, № 202.

На л. 237 б—262 а церковный календарь: Անկտարանայոյս եւ վանայոյս և կարգաւորութիւն եւ հրահանգ տէրունական վանից, գոր եղեալ է և սահմանեալ սրբոյն Սահակայ հայրա-

պելրին, нач.: Սսրոածայայրնութեան ճրագարույին առաջին խաւարն...

Ташьян, № 274.

Переписана в 1564—1566 гг., монастырь Амирдул, переписчик Йовсэй.

Записи: л. 44 а, 230 б, 185 а (Приложение, № 28), 191 а, 129 а—б (от 1796 г.). На л. 230 б запись в память *тэр* Вардана и родственников, без даты.

Колл. К. Костанянца.

13.8×9; 262 л.; текст в один столбец; строк 29; бумага; боло-рагир; переплет кожаный.

Некоторые листы вырваны, рукопись поражена грибком.

139

ИБ, А 26

Словарь к Ветхому и Новому Заветам

Բառք ասրոածաշունչ գրոյ (л. 3 а).

Содержит объяснения слов в алфавитном порядке. При каждой букве алфавита фонетическая характеристика соответствующего ей звука.

Нач.: Այր առձայնաւոր և երկամանակ ըսկիւրն գրոյ... (л. 2 б).

Սսրոածոյ անուն յասրիս անել կամ ասր էած / Սսրոած տեսող թարգմանի / Աներևոյթ՝ անրէս...

Переписана в XVII—XVIII вв.

Приписки на л. 02 а (от 1795 г.), 1 а, 162 б.

Колл. К. Костанянца.

14.5×10; 164 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

140

ИБ, А 27

Прокл Диадок. Богословские элементы

Պրոկղի Դիադոխոսի պապոնական իմաստասիրի Շաղկապ ասրոածարանականք (л. 7 а).

Нач.: Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միոյն...

Сочинение переведено с груз. яз. в 1248 г. Симеоном из Плндзаханка, на л. 184 б—185 а ишатакаран переводчика.

Ташьян, № 372, Философские труды, с. 442.

На л. 3 а—5 а — толкование Симеоном Гарнеци: Միմէնի Քանոյ եպիսկոպոսէ արարեալ Մեկնութիւն գրոյն Պրոկղի. Нач.: Ի թարգմանչայն մերոյ առաջնոյն... На л. 5 б—6 б оглавление.

Переписана в 1757 г., переписчик Йарутюн Полосеан.

Записи: л. 1 а (на груз. яз.), 2 а (от 1894 г.), 2 б, 185 а — 186 а (Приложение, № 101), 187 б, 188 б—189 а.

Колл. К. Костанянца.

16.2×11; 189 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага западная; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

141

ИБ, А 28

Сборник

I. Л. 1 а—33 а. Вардан Айгекци. Поучения. Начальные листы утрачены, нач.: ...նս ազահորեան շրջիս, զի այսար եմք և ի վաղին ոչ երևիմք... Марр, Притчи Вардана, I, с. 310—312.

II. Л. 33 а—58 б. Անանիայի հոգեւորագ իմաստասիրի Խրատք ոգեշահի վղջման և արվաստաւ.

«Душеполезные поучения философа Анании о раскаянии и слезах». — Анасян, Библиология, I, стб. 789—791.

III. Л. 59 а—66 а. Поучения о наиболее важных обязанностях верующего, особенно монаха, и о праведности. Без заглавия, нач.: Հաւարոյ դաւանութիւնն ծանաթութիւն է առ Աստուած... См. Матенадаран, № 108: Մովսէսի վարդապետի ասացեալ ի խնդրոյ Յակոբայ (О. Еганян).

IV. Л. 66 а—70 а. Հարցումն Աշոտոյ որդոյ Սմբատայ Հայոյ թագաւորի և պապասխանի Եզնկայ Հայոյ վարդապետի.

«Вопрошение армянского царя Ашота, сына Смбата, и ответ армянского *вардапета* Езнака». — Ташьян, № 364.

V. Л. 70 б—80 б. Տեսիլ արքայն Ներսէսի Հայոյ հայրապետին.

Видение Нерсэса о нашествии племени стрелков — из «Жития Нерсэса Великого» Месропа Ерэца. — Ташьян, № 364.

VI. Л. 80 б—93 а. Տեսիլ սուրբ վարդապետին Յոհաննիսի որ մականունն Կոպեռն կոչի.

Видение Йовханнэса Козерна. — *Изд. рук.*: Марр 1895.

VII. Л. 93 а—98 б. Заголовок: Խորովոյ, в др. рукописях: Մեծին Խորովոյ ասացեալ հորդորակ խրատական յոյժ պիտանի. Нач.: Յայսմ տեղ ասի, որպէս յարձակել զժողովորդ[եա]լն...

Наставление Хосрова Андзеваци. — Ташьян, № 324.4.

VIII. Л. 98 б—101 а. Заголовок: Մովսէսի չար, нач.: Չար է րանասրկուն և դարձեալ չարագոյն չար...

IX. Л. 101 а—109 б. Заголовок: Նորին ի խնդրոյ Յոհան[իս]ի, нач.: Ամենայն որ խնդրէ ի մէն՝ տնոր, ասէ տէրունական հրաման...

X. Л. 109 б—177 б. Вардан Айгекци. Поучения. — Подробно: Марр, Притчи Вардана, I, с. 313—320.

XI. Л. 178 а—182 а. Покаянное слово, начальные листы утрачены, кон.: ...Արդ, ով անձն, գրեւր զբժիշկոյ նոյն և զԱստուած բռնն հար վորիսն և մի թողոր զի մի խաւար քեզ հասցէ...

XII. Л. 182 а—184 б. Սրբոյն Գրիգորի Հայոյ Լուսաւորչի[...], нач.: Արդ, որք կենդանի մարմնով մեղաւ յաշխարհի վարին... Поучение (?) Григория Просветителя.

XIII. Л. 184 б—191 б. Յաղագս որ անխտիր հաղորդին ի մարմին և յարին [Գրիգորոսի], нач.: Որոյ հոգիսն թուպցեալ են յերկնատր առաքինութենէ, յորժամ տղաւանաւ են՝ աներկեղ կան ի կեանս իրեանս այնպիսիք...

«О тех, что беспорядочно приобщаются к плоти и крови [Христа]». Содержит сведения о гадальщиках, сказителях и пр., важные в этнографическом аспекте. — Марр, Притчи Вардана, I, с. 288, примеч. I, к.

XIV. Л. 191 б—192 а. Աղաթփ Յոհաննու անկարանչի, զոր ասասյն յառոր վախճանի ֆ.

«Молитва евангелиста Иоанна, которую произнесешь в день своей смерти».

XV. Л. 192 а—193 а. Կիրղի ասասյնալ վասն պարարագայ որ մարուսանն վասն ննջեցելոյն.

«Слово Кирилла [Иерусалимского] о службах, совершаемых в [память] усопших».

XVI. Л. 193 а. Отрывок о сорокоусте для усопших, с заголовком: Յնկեղեցոյ պարմութնէ.

XVII. Л. 193 а—194 а. Յոհաննու Ոսկերերանի ասասյնալ վասն աղաթից և պարարագայ ննջեցելոյ.

«Слово Иоанна Златоуста о молитвах и службах, по усопшим».

XVIII. Л. 194 а—200 б. Պարմութին սրբոյն Գրիգորի Հայոյ լուսաորչին զոր եհարց զիրեշտակն Տեառն մինչ է[ր] ի յայրին Մանեա. Нач.: Յառոր միում, յորում շրջէր յանապարի սորբ Գրիգորիոս, յանկարծակի զմտաւ ած...

«История о том, как Григорий, просветитель армян, спросил ангела Господня, пока был в пещере Манийской».

XIX. Л. 200 б—213 а. Սրբոյն Եղիշէի ասասյնալ ի յարութին Զրիստոսին Աստուծոյ մերոյ. Нач.: Այլ Տէրն մեր Յիսուս Զրիստոս զառ ի ներոյ արեգականն զամենայն փրկագործութիւնս կարարէր...

Елишэ. Слово о воскресении Христа.

XX. Л. 213 б—218 б. Երթնորորդ ատորն Պրոկղի արեւախնդոպոսի Կոստանդինուպալ[սոյ]ն /// և ի սորբ Կոյսն Մարիամ Աստուածածինն.

Прокл. Слово о благовещении Богоматери.

XXI. Л. 218 б—220 б. Տեառն Յոհաննու Ոսկի բերանի ասասյնալ յաղագս ողորմութեան և ապաշխարութեան.

Иоанн Златоуст. Слово о милости и покаянии.

XXII. Л. 221 а—223 б. Նորին Յոհաննու ասասյնալ վասն մեղաւորաց դարձի.

Иоанн Златоуст. Слово об обращении грешников.

XXIII. Л. 223 б—235 б. Վկայաբանութին սրբոյն Կիրղի Երուսաղէմի հայրապետին, որ յառաջն Յովաս էր, որ և վխաչն եգ[իպտոս].

Мученичество Кирилла Иерусалимского. — Ташьян, № 2.44.

XXIV. Л. 235 б—240 б. Տեսիլ Աթանասի Աղէսանորոյ հայրապետին զոր եղնս ի սորբ խորհուրդն ի սորբ եկեղեցւոջ Աստուծոյ. Нач.: Ամենեւոնս Աստուած սքանչելի տէսի երևեցոյ մարգարէիսն. Афанасий Александрийский. Видение во время таинства.

XXV. Л. 240 б—246 а. *Գերգեա վարդապետի աստուծայ վասն սուրբ հաղորդութեանն ի խնորոյ Յոհաննիսի Բահանայի*. Нач.: *Արեամբն Քրիստոսի փրկեալ եղբարք իմ ի Քրիստոս...*

Варданет Георг. Слово о причащении, сказанное по просьбе иерея Йоханэса.

XXVI. Л. 246 а—247 б. Отрывок с заголовком: *Այլ կարճ թէ պիտոյ իցէ* («Кратко [о том же предмете], если будет нужно»).

Переписана в 1320 г., переписчик Йакоб.

Записи: л. 58 б (Приложение, № 6), 182 а, 184 а, 194 а.

Колл. Н. Я. Марра.

16,8×12,3; 247 л.; текст в один столбец; строк 17, 19, 20; бумага; болорагир; сохранились деревянные крышки переплета.

Оп. рук. (общее): Марр, Притчи Вардана, I, с. 288, прим. 1.

142

ИБ, А 29

Сборник

Без общего заглавия, содержит разнородные материалы: образцы тайнописи, молитвы, богословские сочинения, словарь условного языка, предсказания, врачебные советы и пр. Рукопись предназначалась для личного пользования и носит характер черновика. Случайные записи в описании опускаются.

I. Л. 1 а. Алфавит тайнописи, согласован с армянским алфавитом, от ш до ƒ, далее Լ, о, ֆ, аббревиатура օծ իմ и образец тайнописи.

II. Л. 2 а. Таблица умножения, цифры арабские.

III. Л. 3 б—31 б. *Հարսմունք երկարնակաւ առ ժողովս ուղղափառաւ նախ ի յԱդամայ, և պարտախանիք նոցին ընդդիմութեանս (л. 5 а), в предисловии названо: Ծաղիկ քանկարի (л. 3 б), нач.: Հարս. Որպէս սրեղծեալ Տէր Աստուած Ադամ...*

Опровержение заблуждений диофизитов, в виде вопросов—ответов. Авторы сочинения Йакоб и Григор (л. 21 а—б — акростих, л. 23 а — приписка). Ссылки на труды Григора Татеваци, Псевдо-Дионисия Ареопагита, Кирилла Александрийского и др.

IV. Л. 3 а—34 а. *Բանք ոմանք խրթինք, нач.: Դիւպանական՝ հռչակաւոր և կամ յոյժ փառաւոր...*

Толкование отдельных «трудных» слов.

V. Л. 37 а—44 а. *Այլական լեզու որ և ասի ռուշտունի, нач.: Ռշտունի՝ Հայոյ: Մէրաւ շափունք...*

Алфавит и словарь условного языка *Րуштуни*. Текст издан: Аганян 1894, стб. 845—852.

VI. Л. 44 б—49 а. Алфавит тайнописи и тексты медицинского и иного содержания. То же письмо на л. 2 б, 63 б—64 а, 67 а, также на переплете. Ср.: Абрамян 1973, с. 244—280, с илл.

VII. Л. 50 а—62 б. Предсказания, медицинские советы, начало толкового словаря, объяснения некоторых философских терминов и др.

VIII. Л. 64 б—65 а. *Այբորենք բոլոր գրոյ Հայոյ և ռուսաւ, нач.: օ — А а.*

Сравнительная таблица рус. и арм. алфавитов, с названиями рус. букв — шц, рпiqh, վեղի и т. д.

Рукопись представляет собой конволют из двух частей, на белой бумаге (л. 1—36) и голубой. Переписчики первой части Йакоб и Григор (?).

Наклейки с грузинским текстом на переплете и некоторые др. признаки указывают на происхождение рукописи из среды грузинских армян.

На л. 3 б печать Григора (переписчика?) от 1792 г., рукопись переписана около этой даты.

Колл. Г. Аганяна.

17.3×10.5; 67 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; пла-гир, нотрагир; переплет картонный, сохранилась верхняя створка.

143

ИБ, А 30

Габриэл Патканьян. С Новым годом!

Տնորհաւոր նոր տարի, нач.: Արծիւի պէս սաւառնաթաւ հին տարին / Թրուի անուշ, ընկաւ անհեղ զոր խորին...

Стихотворение из 116 строф, по 4 строки в каждой. Автограф, 1873 г., С.-Петербург (см. запись К. Костанянца на внутренней стороне обложки).

Колл. К. Костанянца.

16.7×10.4; 10 л.; текст в один столбец; строк 29, 23; бумага; скоропись; обложка из плотной бумаги.

144

ИБ, А 31

Товма Мецофеци.

Йишатакаран об обновлении Эчмиадзина

I. Л. 1 а—18 б. Թովմայի վարդապետի Մեծովայ վանականի Յիշատակարան վասն նորոգութեան Ս. Էջմիածնի (л. 01 а).

Каталог Матенадарана, I, № 1486.

II. Л. 19 а—26. Պատմութիւն մեծի բարոնապետին Թումայի, զոր արարեալ Կիրակոս Բանասէր վարդապետի.

Кириакос Банасэр, *вардапет*. Житие Товмы Мецофеци.

Каталог Матенадарана, I, № 1486.

На л. 28 а—29 б выписки К. Костанянца, относящиеся к биографии Товмы Мецофеци.

Копия, выполненная К. Костанянцем в 1883 г. с эчмиадзинской рукописи 1597 г. (л. 01 а), ныне Матенадаран, № 1486.

Колл. К. Костанянца.

17.5×10.9; 35 л.; текст в один столбец; строк 24, 25; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

ИВ, А 32

**Маргар Хóчэнц.
«Краткое определение Церкви»**

Համառոտ որպիսութիւն եկեղեցւոյ, աշխարասիրեալ և համաժողովեալ ի սրբոյ անկարանական վարդապետութենէ պարզ և դիրքիմաս ոճի: Շարադրեալ ի Մարգար Ջաֆարիայ Խօճէնց Երևանցւոյ կոչեցեալ դպրէ ի փառս Աստուծոյ և ի պատիւ սրբոյ եկեղեցւոյ Ջրիսպոսի և յօգուր նորին զինտրեալ հայկասեռ մանկանց, յամի Տեառն 1799 հունվարի 20-ին, ի Սան Պետրբուրգ (լ. 1 ա).

Каталог Матенадарана, I, № 3597.

Автограф (приписка на л. 70 а), закончена перепиской 20 января 1799 г., С.-Петербург.

В 1855 г. находилась в книжной лавке Энфиаджянца.

Колл. Г. Аганяна.

17.3×10.5; 73 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шла-гир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

ИВ, А 33

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Мкртич.

Приписка: л. 150 б (Приложение, № 127).

14.2×9; 179 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-рагир; переплет утрачен.

Начальные и конечные листы весьма повреждены.

ИВ А 34

**Русско-армянский словарь
и разговорник**

I. Л. 1 а—33 а. Русско-армянский словарь, с группировкой слов по темам (части тела, цветá, времена года и пр.).

Нач.: Бог — Խալրոմ / Бог Отец — Հայր Խալրոմ / Бог Сын — Արդի Խալրոմ...

II. Л. 54 а—60 а. Русско-армянский разговорник.

Нач.: Здравствуйте, Милостивый Государь — Բարի լոյս (բարև) փարոն...

Предназначалась для личного пользования.

Переписана в начале XIX в.

16×10; 70 л. (л. 34—53, 61—70 без текста); текст в один столбец; строк 10, 21, 25; бумага; шлагир; переплет картонный.

148

ИБ, А 35

**Прокл Диадох.
Богословские элементы**

Պրոկղի Դիադորիսի պղարոնական իմաստասիրի ճաղկապի աստուածաբանական հատորի ՄԺԱ.

Нач.: Ամենայն բազմութիւն հաղորդի միոյն... (л. 07 а).

Сочинение переведено с грузинского в 1248 г. Симеоном из Плндзаханка, на л. 184 б—185 а ишатакаран переводчика.

Ташьян, № 372, Философские труды, с. 442.

На л. 3 а—5 а — толкование Симеона Гарнеци: Միմէնի Գառնայ եպիսկոպոսէ արարեալ Մեկնութիւն գրոյն Պրոկղի. Յառաջարանութիւն բարգմանողի. Нач.: Ի բարգմանչայն մերոյ...

На л. 216 а ишатакаран Симеона.

На л. 214 б отрывок: Նիւթն է մարմին անկապար, անարար և անձև...

Переписана в 1764 г., пúстынь Лим, переписчик Йованнэс.

Запись: л. 216 б (Приложение, № 102).

Колл. И. А. Орбели.

16.5×10.5; 219 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

149

ИБ, А 36

Псалтырь и Церковный календарь

I. Л. 1 а—236 б. В ишатакаране названо: Երգարան Դաւթի որ կոչի Սաղմոսարան.

Псалтырь. — Ташьян, № 153.

На л. 235 б—239 а молитва Манассии (Տէր ամենակալ Սպրուած Արրահամու, Սահակայ և Յակոբայ և զաւակի նոյս...), на л. 239 а—247 а молитва Нерсэса Шнорхали (Հաապով խաղովանիմ և երկիր պազանեմ...).

II. Л. 248 а—322 б. Без заглавия, в ишатакаране названо: Տօնապոյս (л. 247 б). Нач.: Բաղոյ ամսոյ Հայոյ ի Ա... (л. 248 а).

Церковный календарь. — Ташьян, № 555.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1640 г., Бджни, переписчик Степанос.
Записи: л. 237 б, 247 а—б (ПЗ 1621—1640, № 1198), 322 б.
Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.
15.5×11.5; 325 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; бо-
лорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

150

ИБ А 37

Нерсэс Шнорхали. Сочинения

Без общего заглавия, в иштатакаранах названо по первому сочинению: Բունս քրդի (л. 233 а), Յիսունս քրդի (л. 253 а).

I. Л. 2 а—103 б. Список без заглавия (начальная тетрадь утрачена), в др. рукописях: Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Նուէր մաղթանայս ներշնչական փառիս փութիւն բանիս... Нач.: Ջ ի թէն պապինն անար...

Иисус, Сын... — Ташьян, № 185.

II. Л. 104 а—135 а. Гимны, вошедшие в *Шаракноц*, заглавие первого: Մեծի երկուշաբաթին երկրորդ անոր արաշտութեանն եւ երկրորդ դարուն եւ երկնային պարայն.

III. Л. 135 а—148 б. Տեառն Ներսէսի Հայոց հայրապետի Կղաեսո պապասխանի արարեալ թղթոյն Կիո Մանուէլի Հոռոմոս թագաւորին. Нач.: Խոստովանիմք որպէս ուսաք ի հարսն սրբոս...

Послание византийскому императору Мануилу I Комнину.

IV. Л. 149 а—158 б. Պապասխանի դարձեալ թղթոյն մեծի թագաւորին Հոռոմոս Կիր Մանուէլի գրեալ ի փէրն Ներսէսէ. Нач.: Խոստովանիմք համագոյ և անեղ պամենասաւորք վերրորդութիւնն...

Послание византийскому императору Мануилу I Комнину.

V. Л. 159 а—164 б. Նորին փեառն Ներսէսի ասացեալ աղօթք որ է յոյժ պիփանի, զոր պարտ է ի միտ առնող եւ յամենայն ժամու անել. Нач.: Հաւատով խոստովանիմք...

Молитва об исповедании. — Ташьян, № 142.

VI. Л. 165 а—185 б. Ներբողեան կենսապտու Խաչին, ի սուրբ հօրէն Դաւթ Անյաղթ Փիլիսոփայէ, ասացեալ ոգանաւոր չափով. ասիւանոր եղաւ ի փէրն Ներսիսէ կաթողիկոսէ Կղաեսոյ. Нач.: Բարձրացոյցիք ըզՏէր Աստուած մեր միաբան...

Стихотворное переложение Похвального слова Дави́та Ани-ай́та животворному Кресту. — Ташьян, № 185.

VII. Л. 186 а—233 а. Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Կղաեսո ասացեալ ոգանաւոր չափով որ դաւանութիւն և մեկնութիւն Անկարանին կարճառաւ. Нач.: Խոստովանիմք Աստուած զՀայր...

Ачарян, Рукописи Тавриза II, № 12.

VIII. Л. 234 а—251 б. Նորին փեսան Ներսէսի Աղայեց առ ի խրաւր մանկանց եկեղեցոյ և ամենայն ուսումնասիրաց.

Наставления ученикам, применительно к алфавитному порядку букв. — Conybeare, № 106.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV в., переплетена в 1649 г., переплетчик Алэксианос, обновлена в 1662 г. в Санахине, обновитель Нерсэс. При обновлении использованы листы с текстом, писанным крупным прямолинейным еркатагиром X—XI вв. Рукой обновителя Нерсэса писан л. 0122. После 1662 г. была в «плёну», выкуплена и подарена монастырю сыном Мэрайба.

Записи: листы 103 б (анонимный переписчик, Приложение, № 117), 233 а (переплетчик Алэксианос, ПЗ 1641—1660, № 574), 253 а (обновитель Нерсэс, Приложение, № 48), 164 б (даритель сын Мэрайба, Приложение, № 126), 185 б (от 1676 г.), 0186 а—б (от 1636 и 1649 гг.).

Пергаменные защитные листы с текстом из *шаракноца*, болорагир, XV—XVI вв.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

15.7×11.5; 254 л.; л. 254 (пагинация л. 1—5, 06, 6—12, 0122, 122—185, 0186, 186—251, 253 не соответствует действительной последовательности текста); текст в один столбец; строки 25, 26; бумага; болорагир (с необычной буквой f наряду с обычной); крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Рукопись весьма повреждена.

151

ИБ, А 38

Шаракноц

В ишатакаране и приписках названо: Եղանալարսր փառ (л. 342 б), Շարակոնոց (л. 51 б, 169 б, 347 б).

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1437 г., Тейхис (Тбилиси), начата Саргисом, завершена Йованэсом, те же лица участвовали, по-видимому, в создании рукописи 1436 г., Матенадаран, № 4117. Переплетена в 1584 г., переплетчик Минас, и вновь в 1724 г., по заказу другого Минаса.

Записи: л. 342 б—343 а, переписчик Йованэс (ПЗ 1401—1450, № 743), 347 б—348 а (Приложение, № 35), 332 б (Приложение, № 94), 51 б, 169 б, 343 а, 348 а—б. Разновременные владельцы рукописи: эрэц Григор, Давит сын Гаришпа, Карапет *каханай* и анонимный сын Заргарэ.

Л. 346—348 вплетены в 1584 г., л. 21—24 и 321—332 — в 1724 г.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

13.0×8.2; 349 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; болорагир и нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

152

ИБ, А 39

Григор Та́тевацц. Книга проповедей, том второй

Գրիգորի աշակերտի և մեծի Յովհաննու Արղունցոյ: Երկրորդ հաւոր Բարոզորոյս (л. 4 а)

На л. 2 б—3 б оглавление 39 проповедей, рукопись в нынешнем состоянии содержит 22 проповеди.

Первая проповедь: Ի բան մարգարէին Դաւթի՝ Առաջնորդեալ ինձ... Нач.: Երկու են ճանապարհ կենսադոյս...

Ряд проповедей принадлежит др. авторам, что оговаривается в заголовках: Յայլմէ и т. д.

Переписана в XVII в., переплетена в XVIII в. Григором, когда рукопись была уже без последних тетрадей и имела нынешний объем.

Записи: л. 1 а—б (Приложение, № 130), 2 а, 165 а.

16.5×11.5; 165 л., текст в два столбца; строк 29; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, переплет ранее принадлежал др. рукописи.

153

ИБ, А 40

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану (л. 1 б—2 а), каноны согласия (л. 3 б—10 а), предисловие и оглавление.

Хораны, заставки, маргиналии, инициалы, на л. 95 б и 231 б изображения Марка и Иоанна. Росписи и письмо с применением золота.

Переписана в XV—XVI вв.

На л. 1 а дарственная надпись на греч. яз. Иоанна А. Иакобу на имя русского посла в Константинополе А. Нелидова от 30 августа 1895 г.

14.5×11.5; 165 л.; текст в один столбец; строк 19; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

154

ИБ, А 41

Сборник стихотворений

Ժամանակաւոր եղեալ բանն, որ այս րեղը գրեալ են ուրանաւոր ոճի և այլ րաղերը ի Պօլիս եղեալ րանաւան պարահարար. Օրինակեցաւ այս բանն թուին Բրիստոսի 1815, թուին Հայոց ԱՄԿԴ (1264/1815 г.), ի յամսեանն Փեղորվարի 15.

Содержит стихотворения назидательные, посвященные стихийным бедствиям, духовные и пр.

1. Л. 2 а—4 б. *Խրալը մանկանս ամ ի բարեպէս վարժելոյ, նաչ.: Էր որ սպնի խրալ բարի...*

На л. 56 а—77 б текст на тур. яз. армянской графикой, с вкраплением армянских слов.

На л. 73 б—75 б оглавление.

Окончена перепиской 15 февраля 1815 г. в Константинополе.

Автограф.

Колл. Г. Аганяна.

16×11; 80 л.; текст в один столбец; строк 19, 23, 25; бумага; болорагир; переплет картонный; на наружной стороне нижней крышки лигатурной вязью Մինան.

155

ИБ, А 42

Петрос Агамалеан Бердумеан

Գիրք որ կոչի Յիսուս փեսայ, արարեալ ի Պետրոս արեւախոսութեան Նախիջևանսոյ Աղամալեան Բերդումեան, բնիկ միաբանէ սրբոյ Էջմիածնի, ի փառս Աստուծոյ և ի յօգուր մանկանս Սրբոյ Էջմիածնի, յամի Տեառն 1769 և ի թուականութեան Հայոց ՌՄԺԸ. (1218/1769 г.).

Содержит поэму «Книга, что зовется Иисус, жених [небесный]», по которой и озаглавлена вся рукопись (л. 2 а—37 б, нач.: [Յ]իսուս փեսայդ եկեղեցոյ / լոր վաղաղակ իմոյս հոգոյ...), и стихи, также духовного содержания.

На л. 137 б—202 а текст на тур. яз. арм. графикой. На л. 202 б—207 б оглавление.

На л. 208 б стихотворение патриарха Иакоба, нач.: Միշմարիդ սիրովն եղէ սիրահար, սիրահար...

Переписана в XVIII в.

15.8×10.5; 212 л.; текст в один столбец; строк 25, 26; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

156

ИБ, А 43

Нерсэс Шнорхали. Сочинения

I. Л 1 а—65 а. Տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի ասացեալ Կղաւեցոյ. Нач.: Յիսուս, Որդի Հար միածնի...

Поэма «Иисус, Сын...» (л. 1 а—22 б, 39 а—54 а) вперемежку с «Гомеровской» поэмой (л. 22 б—38 б, 54 а—65 а). Внешние признаки раздела между этими сочинениями отсутствуют. Путаница обусловлена состоянием оригинала, в данном списке зафиксирована первоначальная последовательность листов и тетрадей.

II. Л. 65 б—100 б. Նորին տեառն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Կղաւեցոյ ասացեալ ուրանաւոր չափով, որ է Դաւանութիւն յերրորդութիւն եւ ի Քրիստոսի տնար[իւն]ութեան խորհուրդն, որ է

ճշմարիտ Աստուած և մարդ. *Нач.*: Խոստովանիմք Աստուած
վհայր...

Ачарян, Рукописи Тавриза, II, № 12.

III. Լ. 100 6—119 6. Ներբողեան կենսապտ սուրբ Խաչին ի
սուրբ իօրէն Դաթէ անյաղթ փիլիսոփայէ ասացեալ ուրանատր
չափով՝ աստանոր եղաւ ի տեսունէ Ներսէսի չայոյ
կաթողիկոսէ Կայենոյ. *Нач.*: Բարձրացուիք ըսէր Աստուած
մեր միաբան...

Стихотворное переложение Похвального слова животворно-
му Кресту. — Ташьян, № 185.

IV. Լ. 120 а—127 а. Նորին տեսուն Ներսէսէ չայոյ կաթողիկոսի
ասացեալ Յաղագս երկնի և վարթոյ նորա, բարառնաբար ի
դիմայ նորա ի չափ երկոյրասանիս պարզեալ ուրիս, ի խնդրոյ
Մխիթար բժշկապետի. *Нач.*: Բմ եղական գոյով բնութիւն...

О небе и его украшениях, написанное по просьбе Мхитара
Хераци. — Ташьян, № 185.

V. Լ. 127 а—131 а. Նորին Ներսէսի ասացեալ Խրատ ման-
կանս եկեղեցոյ եւ ամենայն ուսումնասիրայ, որ է յոյժ պիտ-
անի. *Нач.*: Այրն՝ առաջին ըզնզ տղա...

Наставления ученикам, применительно к алфавитному по-
рядку букв. — Сопубеаре, № 106.

VI. Լ. 131 6—135 6. Նորին տեսուն Ներսէսի... [Բան հաւապոյ
վասն անեղին և եղելոյ]. *Нач.*: Այրն՝ [Անըսկի]ւրն ասէ
վստուած...

Слово веры о Несотворенном и сущих.

VII. Լ. 136 а—144 а. Նորին տեսուն Ներսէսի Խրատ ոգէշահ
և յոյժ ազգակար. *Нач.*: Այրն՝ Աստուծո զնգ մերձակա...

Слово воодушевляющее и полезное...

VIII. Լ. 144 6—161 6. Խրատ Խիկարա իմաստնոյ, զոր
պարտ է, զի ամենայն հարժ այսպէս խրատին զորդիս և
վարդապետք վաշակերտեալսն. *Нач.*: Որդեակ, եթէ լսես բան
ինչ ի դան (եւ. ի տան) արժունի...

Наставления мудрого Хикара (без исторической части). Ср.
Сопубеаре, № 108.

Переписана в XVII в.

Запись: л. 131 а.

В начале небольшой фрагмент пергаменного защитного лис-
та, письмо еркатагир.

15.4×10.3; 161 л.; текст в один столбец; строка 21; бумага;
нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Չայելի վարոյ, որ է Չարանս վարժ փրանկայ...

На л. 136 а—216 б сочинение о кознях нечистой силы, пропо-
веди, молитвы, отрывки из *шараканов* и др.

Переписана в 1678 г., переписчик *ерэц* Григор — для *вардапета* Астуацатура (л. 133 б).

Записи: л. 133 б, 196 б.

На л. 1 б, 104 б печать.

Колл. Г. Аганяна.

15×10.5; 216 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Изд. соч.: Тер-Давтян 1996.

158

ИБ, А 45

Четвероевангелие

На полях многократно повторяющиеся лицевые изображение, маргиналии, инициалы. Начальные и конечные листы четырех Евангелий, вероятно, с изображением евангелистов, утрачены.

Переписана в XVII—XVIII вв.

Колл. Г. Аганяна.

13.3×10; 186 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; нотагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

159

ИБ, А 46

Шаракноц

В иштатакаране названо: *Եղանակաւոր լիւրն... որ կը խ Շարակնոյ* (л. 365 б), с множеством восхваляющих эпитетов.

Ташьян, № 142.

На л. 361 а—375 а отрывок из указателя к *шараканам*, применительно к дням церковного календаря (начало и конец утрачены).

На л. 226 б изображение заказчика данной рукописи Карапета, на л. 57 б, 99 а, 123 б, 172 б лицевые изображения.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1659 г. с образца, который обозначен как *Хлик* (որ է Խլիկ կոչուիւն), д. Авэнданц, переписчик Аветис, заказчик Карапет.

Запись переписчика: л. 362 б—367 б (ПЗ 1641—1660, № 1347, ср. № 206 наст. каталога).

Колл. И. А. Орбели.

13×10; 375 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болора-гир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

160

ИБ, А 47

Сборник

Содержит подборку отдельных глав и статей из поучения Йовханныса Ерзнкаци, Книги канонов, судебныхников и пр., преимущественно переработанных.

1. Л. 1 а—14 а. Правила покаяния при всякого рода проступках. Начальные листы утрачены, нач.: ...կէի և ի տէրունական Կոնստ և սմին չորրորդի հաղորդութեամբ...

2. Л. 14 б—18 а. Յաղագս ոչ առնելոյ սուգ ի վերայ մեռելոյ. Нач.: Դարձեալ գրեմք կանոն հաստատութեամբ.

3. Л. 18 а—25 б. Կանոն և [ս]ահման սուրբ հայրապետին Սահակայ. Нач.: Պարտ է հառաստոն կարարել...

4. Л. 25 б—27 а. Վասն ապգակցութեան հարց Է պորտ կոչի և բաժանի Գ դէմս ի վեր ի վայր ի կողմն. Нач.: Ի վերնոցս պէս...

5. Л. 27 а—36 а. Վասն դատաստանի գրոց ի վանորից մեծին Սահակ և Բարսեղի եղեալ, փոքր ի շարէ գրեցաւ աստ. Нач.: Եւ այսպէս սկսաւ ցոյցանել...

6. Л. 36 а—38 б. Վասն ֆահանայից առնելոյ զպարտուս ի ժողովրդոց. Нач.: Եւ այս են իրատուն ֆահանայից...

7. Л. 38 б—41 б. Վասն յիշատակի ննջեցելոցն և հասից նոցա. Нач.: Զյիշատակի ննջեցելոցն...

8. Л. 41 б—42 б. Վասն դիւանար կինն յարձակելոյ. Нач.: Արժան է արձակել...

9. Л. 42 б—44 а. Վասն արելութիւն առն և կնոջն. Нач.: Երբ զմիմեանց արիցեն...

10. Л. 44 а—44 б. Վասն որոց պարճառէ ելանէ կինն ի այրէ իրմէ. Нач.: Յորժամ տեսանէ վայր իր...

11. Л. 44 б—45 б. Եթէ վաճառական կամ այլ ճանապարհորդ յամեն (?) կին իր այր առնու... Нач.: Յորժամ այր ոք ճանապարհ գնայ...

12. Л. 45 б—46 а. Վասն կոռի այր ընդ կին և վնասէ վնա. Нач.: Եթէ այր վկին իր անարգէ...

13. Л. 46 а—6 а. [Վասն առն] և կնոջ ուրացողաց. Нач.: Եթէ այր կամ կին... ուրացի...

14. Л. 46 б—47 б. Եղբարց և փութեաց բաժանումն. Нач.: Մարդ եթէ մեռանի...

15. Л. 47 б—48 а. Վասն ապգականն. Нач.: Աղջիկն որ հասանի յամուսնութեան...

16. Л. 48 а—52 б. Հարցումն Բարսեղայ առ սուրբն Գրիգոր. Нач.: Բարսեղ ասէ առ սուրբն Գրիգոր. Յորժամ ոչ երկինք կայր...

17. Л. 52 б—54 а. Յաղագս երդմանն. Нач.: Եթեւորորդ բան կանոնական. Ոչ է պարտ ֆրիստնէին...

18. Լ. 54 а—55 а. Յաղագս սուր վկայիցն. Нач.: Իններորդ կանոն գրեմ վասն այնորիկ...

19. Լ. 55 а—57 6. Յաղագս յիշոյնարութեան. Нач.: Տասներորդ կանոն գրեմ վասն անեղ...

20. Լ. 57 6—61 6. Վասն աղաթից հարց. Нач.: Արդ պարս է քիսկոնէից արն Գ անգամ աղաթ առնել...

21. Լ. 61 6—67 а. Խրատ հոգոյ է շահ և մարմնոյ. Нач.: Մարդուն վայել է Դ իրք...

22. Լ. 67 а—74 а. Պարմութին չարչարանաց հոգոյն ի դոխս. Нач.: Յարուեալ Աստուածին...

23. Լ. 74 а—84 а. Հարցումն սրբոյն Գրիգորի ընդ հրեշտակացն. Нач.: Սուրբ Գրիգոր մեր Լուսորիչն...

24. Լ. 85 а—89 6. Таблица степеней родства и пояснения к ней, нач.: Հարմարդիս և հեղորդիս շխնամենան... (л. 86 а).

Переписана до 1651 г. (приписка на л. 89 а).

В конце некоторых разделов приписки анонимного переписчика.

14.5×10; 89 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

161

ИБ, А 48

Сборник

I. Լ. 2 а—24 6. Յաղագս հրականութեան. Нач.: Քերականութիւն է հմութիւն որք ի հերթոցայ...

Дионисий Фракийский. Грамматическое искусство. — Адонц 1915.

II. Լ. 25 а—32 6. Մեկնութիւն բառից Քերականի. Нач.: Վերծանութիւն՝ ընթերցողութիւն...

Адонц 1915, с. 57—64; Амаян 1966, с. 154—166.

III. Լ. 32 6—34 6. Մովսիսի Խորենացոյ Բան իմաստութեան. Нач.: Յաստատոյ խորհրդով և իմաստութեամբ հասարակեցաւ մարդկային տեսակ...

Грамматический трактат, приписанный Мовсэсу Хоренаци. — Адонц 1915, с. XIV—XVI.

IV. Լ. 36 а—174 а. Սահմանք Դարթի (л. 93 и др). В др. руко-писях: Դարթի Ներգինացոյ Յաղագս սահմանաց իմաստութեան. Нач.: [Ո]րք իմաստութեան տենչան բանից...

Давит Анйалт. Об определениях философии. — Ташьян, № 263. 9; Философские труды, с. 410—411.

V. Լ. 174 6—176 а. Նախերգան Սահման[աց] գրոց. Нач.: Մեծն Դարթ [և] Եվնակ Կողբացին չոգան յԱթնա...

Об обстоятельствах написания «Книги определений» Дави-та Анйалта. — Философские труды, с. 412.

VI. Լ. 176 а—189 а. Համառար լուծումն Սահմանաց գրոց. Нач.: Ողջախոհ մոլորին որ ցանկան իմաստութեան, որ հոգևոր գործ է...

Краткое определение «Книги толкований» Дави́та Анйа́йта.

VII. Л. 189 а—190 б. Ոմանք վշարն ասացին և բնութիւն ունողացն գրեցին և յԱստուծոյ ասացին ազդել ի սիրտս մարդկան վշարն որպէս պարհին: Վասն այսորիկ հարկ եղև իմաստասիրութիւն Դաւթի որ ցուցանէ թէ ոչ է անեղ և ոչ բնութիւն կամ հարկ մարդոց և ոչ յԱստուծոյ բունեալ մարդկան. **Нач.:** Ամենայն շար Կանջելի, այսինքն՝ շարն ի սափանայ է...

Дави́т Философ. О зле.

VIII. Л. 191 а—226 б. Պորփիրի Ներածութիւն. **Нач.:** Ներգործութիւն ելոյր հարկաւորի...

Порфирий. Введение к Категориям Аристотеля.

IX. Л. 227 а—235 б. Արիստոտելի Յաղագս առաքինութեանց՝ առ Աղէսանդրոս թագաւորն. **Нач.:** Գովելի են գեղեցիկն...

Аристотель. Царю Александру — о добродетели. — Ташьян, № 263, II, 2; Философские труды, с. 398—400.

X. Л. 236 а—237 б. Без заглавия, в др. рукописях: Ստորագութիւն Արիստոտելի Նախերգան. **Нач.:** Արիստոտելէս սկսագիրացի է, ի Քամջլիթ գաւառէ մերձ յՕշինթոս, որդի հար Նիկոմախ և մար Լորիաւա...

Подборка высказываний древних философов. — Ташьян, № 263, II, 2.

XI. Л. 237 б—238 б. Գրիգորի՝ առ հեղգ աշակերտ յուսումն և հպարտս գոյ. **Нач.:** Քանգին բախին...

Поучение Григора Магистра нерадивому ученику. Григор Магистр, Послания, с. 236—237.

XII. Л. 241 б—263 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Խրատ Հայոց Կոմարին. **Нач.:** Հարց. Հայոց թվականն որ եղին, ի յո՞ր կերն էր: Պատասխանի. Ծ և Ե ամ էր...

Трактат о календарном подсчете, в форме вопросов и ответов, с таблицами. На л. 241 б—243 а оглавление.

XIII. Л. 265 а—296 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Տօմարֆ ազգաց՝ հայոց, հռոմայեցոց, ասորոց, յունաց, եբրայեցոց և այլոց. **Нач.:** Կրկնակ ամսոց այսպէս արա. կալ վնօսաւորդի ամիսն...

Руководство по переводу из одной календарной системы в другую.

XIV. Л. 296 б—310 а. Список без заглавия, в др. рукописях: [ԺԹ-ամեայ խորան]. Յաղագս խորանաց. **Нач.:** Կալ զհոռոմի փոքր թվականն...

Руководство по переводу из одной календарной системы в другую.

XV. Л. 316 а—345 б. Սահմանք իմաստասիրին Դաւթի: Սահմանք իմաստասիրական իբր հարցմամբ. **Нач.:** Զի՞նչ աստուած: Աստուած ինքնաբան գոյութիւն...

Определения Дави́та Философа.

Переписана в XVII в., переписчик Саргис.

Записи: л. 2 а (на груз. яз.), 263 б, 311 а, 346 а (с именем переписчика), 296 б, 347 а.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

13.5×9; 347 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; потрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

162

ИБ, А 49

Шаракноц

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в., переписчик Срапион, художник Йованнэс.

Записи: л. 26 а, 314 а, 365 б (Приложение, № 128), 74 б—75 б, 342 б.

В начале и конце пергаменные защитные листы с груз. текстом, письмо нусха-хуцури.

12.5×9; 365 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена ткань с объемным узором.

163

ИБ, А 50

Сборник

I. Л. 1 а—16 а. Без заглавия, в др. рукописях: Տանուրերայոյ. Астрологические предсказания природных явлений, урочая, болезней, войн и пр. Не ранее 1539 г. Начальные листы утрачены, сохранившееся нач.: Եւ այլ ծանիր, երբ որ ն[ա]խանջ Կարին լինի, փեւրվար ամիսն ԻԹ օր լինի...

II. Л. 17 а—19 а. Без заглавия, в др. рукописях: Գիր շարադի. Нач.: Տէր Աստուած, յորժամ արարեր Կրիստոսն...

III. Л. 20 а—41 б. Часть обрядника, с текстами или началом гимнов и молитв, возглашаемых во время богослужения священником, дьяконом и чтецом. Нач.: Խորհուրդ խորին անհաւ, անսկիզբն...

IV. Л. 42 а—52 а. Проповедь о соблюдении воскресения, о недопустимости сквернословия и др. Начало утрачено. Наличие нач.: [...] շնորհեստ: Որ Կիրակին արհամարէ...

V. Л. 57 б—56 б. Календарные таблицы (Կոմար) для истолкования небесных знаков, управляющих годом, в др. рукописях: Ամասարյոյ. Нач.: Ապրիլի. Թէ լուսին բակ անտու՝ ջորմ Կակաւին...

VI. Л. 57 а—86 б. Календарные исчисления для определения праздников водоосвящения, равноденствия и др., в др. рукописях: Պարզակոմար դիրին. Нач.: Այրի Կարին ջորն երեւարթի արինի...

Переписана в 1687—1688 гг., Лóри, д. Ованис, переписчик Григор.

Записи: л. 41 б (от 1687 г.), 52 а (Приложение, № 80) и др.

Колл. Г. Аганяна.

15×10,3; 86 л.; текст в один столбец; строк 19, 15, 16; бумага; болорагир и шлагир; переплет из кожи, двойной.

164

ИВ, А 51

Книга проповедей и назиданий

В ишатакаране названо: *ჟურნუჭირქ* (л. 325 б).

Содержит проповеди и изречения из Св. Писания, историю мученичества Григория Просветителя, явление ангела Григорию, толкования на канонические постановления о лжесвидетельстве, клятве и др.

На л. 2 а—283 б: Лóукас Лóреци. Книга проповедей. Начальная проповедь: *ჟურნუ ჰ რაინი სიხუარაინი პრ შიჟ. ცეზრნიჲ ჟურნუჭირქ ჰრრლ. ყშიღ* (л. 2 а—16 а). См. Арутюнян 1971.

Заставки, маргиналии.

Переписана в 1620 г., Шавш (Аспахан), переписчик Йовханэс из Хизана.

Запись: л. 325 б—327 а (ПЗ 1601—1620, № 998).

В начале и конце пергаменные защитные листы с грузинским текстом, письмо асомтаврули.

На л. 2 б, 325 б печать Карапета от 1733 г. (в дате *წკჳრ* третья буква обращена в противоположную сторону).

На л. 328 б две смытые печати.

Основной фонд.

13,2×10; 328 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, с внутренней стороны оклеены набойкой.

165

ИВ, А 52

Церковный календарь и *Гандзаран*

I. Л. 2 а—127 б. Список без заглавия, обычное наименование *Տօնաշարյու*. Нач.: *Քաղնյա տնայ ի մէկ...*

Церковный календарь. — Ташьян, № 201.

II. Л. 129 а—273 а. *Гандзаран*. — Ср. Ташьян, № 132.

На л. 1 а запись: *ՋՏօնաշարյուն Վարազա հայր Աղոմն կարգես, զՏօնաշարճառն Մաքեանց հայր Սողոմոն կարգես, զԵրրրորդեան Գրիգոր վկայասէր կարգես*. Названы известные авторы — Атом, Соломон и Григор Вкайасэр.

Переписана в 1677 г., переписчик Григор Ереванци (л. 1 а—127 б, последующие листы записаны другой рукой).

Записи: л. 52 б, 127 б.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо ер-катагир.

Основной фонд.

13×9.5; 276 л.; текст в один столбец; строк 14, 15; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, с внутренней стороны оклеены набойкой.

166

ИБ, А 53

Шаракноц

В ишатакаране названо: Շարակնոց (л. 431 а), Եղանակաոր լիւր (л. 432 а) — Ташьян, № 142.

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1604 г., Цпат, переписчик и художник Григор.

Записи: л. 161 б, 191 б, 220 б, 300 а, 396 б, 431 а—433 б (ПЗ 1601—1620, № 180).

Колл. И. А. Орбели.

12×8.5; 433 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

167

ИБ, А 54

Григор Татёваци. Оскеһорик и др.

Л. 1 а—165 б. *Оскеһорик* в четырех книгах, с предшествующим оглавлением. Нач.: Նման է արհայութիւն երկնից գանձի ծածկերոյ... (л. 4 а).

Ташьян, № 119.

Л. 170 а—191 б: Вахрам, *вардапет*. Слово о Св. Троице. — Ташьян, № 119.5.

Л. 192 а—207 б — Մասն ժողանայ Վարդանայ Արևելոյ, нач.: Հալախայոյն ծաղիկս ի մարգար Անտարանին պսակել զնոյ...

Вардан Арёвелци. Краткие беседы.

Переписана в XVI—XVII в.

Ванская колл.

13.5×9.5; 207 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен; нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

168

ИБ, А 55

Шаракноц

В ишатакаране названо: Շարակնոց (л. 249 б).

Лицевые изображения (на полях), заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1599 г., в монастыре Хурекай Астуацацнин, д. Талиш, переписчик Тиравак, заказчик епископ Мекайил.

Записи: л. 44 б, 110 а (Приложение, № 41, а) 131 б—132 а, 204 а, 249 б (Приложение, № 41, б).

Ванская колл.

13×9; 310 л.; текст в один столбец; строк 21; пергамен; боло-рагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

169

ИБ, А 56

Календарь, его толкования и др.

I. Л. 1 б—95 б. Проповеди и поучения Иоанна Златоуста, Григория Татеваци и др., нач.: ...Յոհաննու Ոսկէրեանի ասացեալ վասն խոստովանութեան... Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ասաց մեզ...

II. Л. 96 а—121 а. Մեկնութիւն րօմարի, րոք արարեալ է Սամովի քահանայի՝ ի խնորոյ Սրէփանոսի Բմաւրասիրի, нач.: Հարս՝ Ջի՞նչ է րօմար...

Самуэл. Толкование календаря, составленное по просьбе Стэфаноса Философа. — Рукописи семинарии Нерсисян, № 12. 38.

III. Л. 122 б—139 а. Վասն Հայոց րօմարին, нач.: Կրկնակն ամսոց այսպէս արա...

Толкование армянского календаря.

IV. Л. 139 б—149 б. Վասն հռոմայեցոց րօմարին, нач.: Թվական այսպէս [արա]...

Толкование ромейского календаря.

V. Л. 150 б—166 б. Վասն հինգհարիւրակին, нач.: Թվական այսպէս արա...

Толкование календаря по 500.

VI. Л. 167 б—173 а. Վասն հազարի րօմարին, нач.: Թվական այսպէս արա...

Толкование календаря по 532.

VII. Л. 173 б—187 а. Վասն Յակոբ Վաճառականի րօմարին, нач.: Եւ Ջուղայեցի մահդեսի Յակոբ վաճառականս[...] յորժամ ըսկիւրն արարի րօմարիս, թվական էր Հայոց ՌՃԺ (1110/1661 г.)...

Йакоб Джулайеци. Календарь.

VIII. Л. 188 а—232 а. Վասն հեշտ և դիրին պարպեալ րօմարս, нач.: Եւ Ջուղայեցի մահդեսի Յակոբ վաճառականս [...] յորժամ ըսկիւրն արարի րօմարիս, թվական էր Հայոց ՌՂԸ (1098/1649 г.)...

Йакоб Джулайеци. Календарь.

IX. Л. 232 б—233 а. Վասն լուսնացոյց խորանին, нач.: Չմար խորանիս ծնունդ լուսնին այսպէս. Կալ զմեծ թվական Հայոց ՌՁԷ (1087/1638 г.)...

Йакоб Джулайеци (?). Лунный календарь.

Х. Л. 234 а—340 а. Четыре «Плача» (Ողբ) Ёакоба Джулайеци, нач.: Իմ մեղայն է ծով պարել...

XI. Л. 241 а—247 а. Վասն Յակոբ վաճառականին երրորդ րոմար[ին], нач.: Թվական այսպէս արա. Կալ զմեծ թվական Հայոց ՇԼԲ ՇԼԲ, երկու շրջան ի րաւ երթ...

Переписана в 1666—1667 гг., пұстынь Шатик (Елегнадзор), переписчик, он же автор нескольких разделов, Ёакоб Джулайеци.

Записи: л. 11 б (от 1667 г.), 27 б, 95 а—б (от 1667 г.), 121 а (от 1666 г.), 127 а, 149 б (от 1666 г.), 175 б, 185 б—187 а, 231 а—232 а (от 1667 г.), 240 а (от 1667 г.), 245 а—б (от 1667 г., Приложение, № 55), 172 б (от 1767 г., Приложение, № 105).

В конце подшит пергаменный лист с посторонними записями.

Колл. Г. Аганяна.

13×10; 247 л.; текст в один столбец; строк 15; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

170

ИБ, А 57

Таларан

Содержит духовные стихи, любовную лирику, гимны и пр. Названы авторы: Ёазар, Аветис, Ёакоб Шамахеци, Мкртич Шоротеци, Симэон Ереванци.

Нач.: Տաղ ի դէմս տար Էջմիածնայ, յարմարեալ Դաւարոյ հարապելէ. Էին ծնող մեր ցանկալի...

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы с золотом.

Переписана в XVIII в.

На л. 1 а запись от 1869 г. о принадлежности рукописи Ёовсёпу Мелик-Абовеанцу из д. Кёти.

На л. 2 а печать Сёлóмона.

Колл. Г. Аганяна.

11.5×8.5; 107 л.; текст в один столбец; строк 12; пергамен; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

171

ИБ, А 58

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану, каноны согласия, оглавление к каждому Евангелию. На л. 274 б—290 б — молитвы Анастасия Синайского, Григора Нарекаци и др.

Изображения евангелистов, хораны, заставки, маргиналии, инициалы, текст в рамках.

Переписана в 1756 г. (?), Эчмиадзин, переписчик Маргар.

Записи: л. 8 а, 270 б—274 а (Приложение, № 129).

Приобретена в 1915 г. у Гарегина Овсепяна.
9.7×6.7; 290 л.; текст в два столбца; строк 22; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

172

ИБ, А 59

Манрусмунк

Нач: Յիշեսցո՞ւմ է զհշերի լանունն քն, Տէր...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI в., переписчик и художник Саргис.

Запись: л. 29 б (Приложение, № 122).

В начале обрывок пергаменного защитного листа, письмо прямоугольный еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

9.5×7; 169 л.; текст в один столбец; строк 15; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

173

ИБ, А 60

Молитвы и заклинания

На л. 1 б и 65 а названо: Կ[ի]սրիանու.

Нач.: Աղաթիւք արքայն Ներսէսի հայրապետին. Հաւաքով խնայողանիմ... (л. 1 б).

Содержит молитвы Нерсэса Шнорхали, Григора Нарекаци и др., заклинания, талисманы.

Переписана в 1618 г., переписчик Вардан. Во многих местах вписаны имена последующих владельцев: Карапета и Саргиса, Степаноса.

Записи: л. 73 б — 74 а (Приложение № 44), 1 б, 65 а (записи Степаноса).

Колл. Г. Аганяна.

10.3×7; 77 л.; текст в один столбец; строк 8; бумага; нотрагир; крышки деревянные, кожа обтяжки утрачена.

174

ИБ, А 61

Хосров Андзеваци. Толкование литургии

Без заглавия, в ишатакаране названо: Մեկնութիւն պարարկաբանարարի տեառն խորովով (л. 414 б), нач.: Զչափ ճանաչել ունայանն մեզ...

Ташьян, № 282.

Переписана в 1336 г., переписчик Нерсэс.

Записи: л. 196 б (поздний владелец вардапет Йовханнэс), 203 б, 207 а, 264 а, 392 а, 414 б (Приложение, № 10) и др.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир и еркатагир.

На л. 1 а и 9 а печать, датированная 1760 г., имя владельца неразборчиво.

Рукопись обновлялась, многие листы переписаны заново.

Колл. Г. Аганяна.

16.2×11.5; 414 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеены набойкой.

175

ИВ, А 62

Псалтырь и толкования к ней

В ишатакаране названо: *խարիս Դարի* (л. 252 а).

1. Л. 1 а—15 б. Յառաջարանութիւն Դարի մարգարէի մեկնութեանն Աթանասի եպիսկոպոսի Աղէմանդրայոյ ասացեալ, нач.: Ջամենայն երգոյ սաղմոսայն...

Толкование Афанасия Александрийского.

2. Л. 15 б—20 б. Երանելոյն եպիսկոպոսապետին Կիպրոսի արարեալ Պաղճատս երգոյն սաղմոսի, нач.: Ջամենայն ինչ զոր ասիս հայրն մեր Աթանաս...

3. Л. 21 а—22 б. Բան ի Յովաննէս Գառնեցոյ հոգելի վարդապետի վասն Դարեան սաղմոսիս, որ ոմանց յերկրայս թրի, нач.: ՋՍաղմոսս Դարի, մանասանդ թէ երգու...

Предисловие Йовханнэса Гарнеци.

4. Л. 23 а—251 б. Псалмы 1—150, также Փոքր էի եւ յեղբարս իմ и др.

На л. 255 а—б наставления чтецу о Псалтыри.

Рукописи Венеции, I, № 52.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1534 г., Сухар (Կаджберуник), переписчик Маргарэ Арчишеци, заказчик католикос Григорис Алтамарци.

Записи: л. 252 а—253 а, 253 б—255 а (Приложение, № 23).

Колл. Г. Аганяна.

16×12; 255 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

176

ИВ, А 63

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1637 г., переписчик Йованэс.

Записи: л. 367 а—б (ПЗ 1621—1640, № 1034), 381 а (от 1689 г.), 381 б, 1 а.

15×10.5; 381 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

177

ИБ, А 64

Молитвы и заклинания

В ишатакаране названо: Ուրբաթագիրք. Обиходное название:
Շիպրիանոս, Ուրբաթագիրք.

Нач.: Շարդամբ առ ինչ, Հայր Տեառն մերոյ... (л. 3 а).

Содержит молитву Киприана, заклинания, выдержки из
«Книги скорбных песнопений» Григора Нарекаци и др.

См. Ташьян, № 191.

Маргиналии, инициалы, на л. 1 б изображение евангелиста.

Переписана в 1704 г., Ван, переписчик Կարսյոն.

Записи: л. 147 б—150 б (Приложение, № 88), 151 б.

Ванская колл.

15.5×11; 152 л.; текст в один столбец; строк 14; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты бархатом.

178

ИБ, А 65

Требник

Обиходное название: Մաշտոց ձեռնադրութեան.

Заглавие списка: Յաղագս հրաիրելոյն ի ֆահանայութին:
Սահմանադրութիւն դաստիարակութեան նորածնեալ մանկանց
որք հրաիրելոյ է յաստիճան ֆահանայութեան, нач.: Արդ ըստ
կարգի վարժել զմանկունս... (л. 1 а).

Маргиналии, инициалы.

Переписана в 1607 г., переписчик Կովսեանէս.

Запись: л. 61 а (ПЗ 1601—1620, № 324).

Колл. Г. Аганяна.

16.5×12.5; 61 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

179

ИБ, А 66

«Великое зеркало»

Нач.: Յաղագս ազատութեան, զուիս Ա: Հրամայէ Կէր մեր
Յիսուս Քրիստոս ի փրկական սուրբ աւերարանիս, թէ ուր
զանձք ձեր են, անդ և սիրտք ձեր եղիսին... (л. 2 а).

На л 1 а—б — оглавление.

На л. 169 а отрывок из Категорий Аристотеля: Արիստոտելի
[Տասն ստորոգութիւնք], нач.: Գոյացութիւն...

На л. 169 а—б — отрывок: [Վասն մարդակազմութեան],
нач.: Արիստոտելի Պարսիս վարդապետ, Եփրատէն Հայոց
վարդապետ...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо болорагир.

Основной фонд.

15.5×10.5; 171 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Изд. соч.: Тер-Давтян 1996.

180

ИБ, А 67

Альберт Великий.

Краткое собрание богословской истины

Заглавие списка: [Հ]ամառօր հաւաքումն աստուածաբանական ճշմարտութեան, нач.: Քանզի գերապանսութիւն աստուածաբանական ճշմարտութեանն է նշոյլ վերին ճառագայթին լուսաւորիչ մկրտ...

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в.

В конце защитные листы из старопечатного издания.

Основной фонд,

16.5×11; 279 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

181

ИБ, А 68

Симэон Джулайеци.

Грамматика и логика

I. Л. 1 а—72 б. Ի Միմէօնի վարդապետի Ջուլայեցոյ արարեալ Ջերականութիւն ըստ լեզուի մերում հայկապեան. Нач.: Ջերականութիւն է գիտութիւն տառից և աստութեանց...

Грамматика. — Ташьян, № 356.

II. Л. 73 а—181 а. Միմէօնի վարդապետի Ջուլայեցոյ արարեալ ՎՏրամարանութեան հաւաքմունս. Нач.: Ի սկզբան վրամարանութեան...

Логика. — Ташьян, № 340.

Переписана в XVII в.

На л. 181 б пометка от 1711 г.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

16.5×11; 181 л.; текст в один столбец; строк 22 и 20; бумага; болорагир (л. 1—36) и нотрагир (л. 37—181); крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИБ, А 69

Сборник

I. Л. 2 а—75 б. Դասքի փիլիսոփայի Ներգինասյոյ Վերլուծութիւն ի Ներածութիւնն Պորփիրի. Нач.: Հանդերձեալ հանդերձ աստիճանով...

Давидъ Авилайт. Анализ Введения Порфирия. — Философские труды, с. 419—420.

II. Л. 77 а—104 б. Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Վասն շրջագայութեան երկրի և վասն իրաչափութեանն, որ փոխարկեցաւ ի չափակցութիւն և ի մըղոն. Нач.: Ի բազմազ ցարմանալի թոյի բանս, որախի կերպի կամ ճանապարհի իմանի և զիրացոյի երկրային գնդոյն շրջապարն...

Астрономическое сочинение, посвящено изучению земного шара, движению небесных светил, их измерению и пр. Упоминается итальянский астроном Альфакрано.

III. л. 115 а—123 б. Ասայոածք փիլիսոփայից, հաւաքեալ ի Յակոբայ աստիճանաբան պատրիարգէ Կոստանդինուպոլսեայոյ. Нач.: Աստիճած է նախորդ իմաստութեամբ. Սօղոն...

«Изречения философов, собранные богословом патриархом Яакобом Константинопольским». Содержит краткие извлечения из сочинений древнегреческих авторов, принадлежит, по-видимому, Яакобу Налеану, армянскому патриарху в Константинополе (1741—1764).

В начале 2 защитных листа, болорагир, XV в.

Переписана в XVIII в.

Колл. Г. Аганяна.

16.5×11; 124 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

ИБ, А 70

**Нерсэс Ламбронаци.
Толкование притчей Соломона**

Մեկնութիւն Սոալայն Սողոմոնի, արարեալ տեառն Ներսէսի Լամբրոնասյոյ, արհիեպիսկոպոսի Տարսոնի Կիլիկեցոյ. Нач.: Բնաբան. Ճանաչել զիմաստութիւն...

Переписана в XVII в.

Колл. Г. Аганяна.

17.3×12.5; 39 л.; текст в один столбец; строк 29; бумага; нотрагир; без переплета.

ИБ, А 71

**Игнатиос Севлеряци.
Толкование на Евангелие от Луки**

Մեկնութիւն Դովասու անտարանի, զոր արարեալ է Իգնատիոսի եպիսկոպոսի՝ ի խնդրոյ տեառն Գրիգորի Հայոց

կաթողիկոսի. Нач.: Հնու վայս իմաստ աստուածային և
բղձիս...

Каталог Матенадарана, I, № 2517.

Переписана в XV—XVI вв., две руки.

Колл. Г. Агабяна.

14.8×10.7; 307 л.; текст в один столбец; строк 21 и 23; бумага
(л. 109 пергамен); болорагир; крышки деревянные, обтянуты
кожей.

185

ИБ, А 72

Послания ап. Павла

Текст посланий без деления на стихи.

Ташьян, № 55. 14—26.

Переписана в 1508 г. с образца 1280 г., д. Кутрашэн (*еркир*
Вашелван), переписчик Карапет Хамашинци.

Записи: л. 154 а—155 а (Приложение, № 21), 1 а, 155 б, 156 а
(от 1722 г., запись тэр Саргиса из Тигранашэна). На л. 155 б таб-
лица с расходящейся от центра записью: Կարապետ երկրուն է
գիրքս.

На л. 3 б, 153 б печать тэр Саргиса.

Основной фонд.

13.5×9; 156 л.; текст в один столбец; строк 23; пергамен;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Brosset 1857, с. 663—664.

186

ИБ, А 73

Сборник

I. Л. 1 а—25 б. Список без заглавия (начальные листы утра-
чены), в тексте названо: Պարզաբոսար (л. 18 б). Нач.: [Օտունդ
Յովհաննոյ] յովի ԺԶ...

Церковный календарь на 1661—1720 гг.

Ташьян, № 175.

На л. 18 б ишатакаран составителя Аветиса.

II. Л. 26 а—35 б. Խրատ վասն կիրակէ[ի] ամենայն
գրիստոնէիս: Խօսք տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ
առաքեալս ի վաճարըն Պետրոսի, нач.: Ես պապս Հռովմայ
հաղափ...

Наставление о воскресении от имени папы римского.

III. Л. 36 а—41 а. Покаяние, нач.: Մեղայ սուր աներով...

IV. Л. 41 а—118 а. Слово против диофизитов Геворга Ерзяка-
ци, нач.: Որք վաչս մկայսն ի գովս ունին...

V. Л. 118 б—119 б. Отрывок о семи смертных грехах, нач.:
Երբն մահու չափ մեղքն և անիծեալ դպրերն իր: Առաջինն
է հպարտութիւն...

На л. 120 а—121 б посторонние записи на арм. и груз. яз.

Переписана в XVIII в., заказчик Давит.

На л. 25 б печать, надпись неразборчива.

14.7×10.5; 121 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

187

ИБ, А 74

Фома Кемпийский. О подражании Христу

Գիրք Թօմայի Բենիպայոյ Յաղագս համահեղինութեանն Քրիստոսի, թարգմանեցալ ի Յօհաննիս յովնքախսր վարդապետի՝ ի յանրոյ Զոդայեցի խօջայ Սահրապի որդոյ պարոն Զաւապրին: Գործեօք և ծախիք Թօմասոյ սրբափայլ եպիսկոպոսի Սրբոյ Խաչին: Յամի Տեառն 1696, յԱմստերդամի:

Содержит копию старопечатного издания с тем же заглавием — перевод сочинения: Thomae a Kempis. De imitatione Christi. Об изданиях см. Газилян, I, стб. 772—776.

Переписана не ранее 1837 г., в качестве писчего материала использованы чистые страницы писем и др., среди них письмо священника Араке́ла Юзбашеанца, Шуша, 9 сентября 1837 г. (л. 142 б и 147 а).

На л. 102 и 107 водяные знаки.

Колл. Г. Агабяна.

14×11; 148 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагир; крышки из бересты.

188

ИБ, А 75

Сборник

I. Л. 1 б—33 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Պատմութիւն պղանաոր Բարդաշամու եւ Յովսափոյ.

Արաке́л Балишеци. История Варлаама и Иоасафа. — Ташьян, № 343. 8.

II. Л. 34 а—68 а. Պատմութիւն Պղինձ քաղաքի.

История Медного города. — Ташьян, № 88, Ը.

III. Л. 68 б—134 б. Պատմութիւն Փարէլ մանկանն և Վէնայո՝ դպրերն Դօլաֆ իշխանին ի Վէնայո քաղաքէն, զոր թարգմանեալ քոանգ լեզուէ ի հայո լեզուն, ի ձեռն տէր Յովաննէս Տերզընցուն և իր որդոյն Խաչապուրիին ի քաղաքն Մարշիլայ.

Повесть о Париже и Вене. — Мелик-Оганджаниян 1966.

Переписана в 1663 г., переписчик Сафрас.

Запись: л. 68 а.

Рукопись из собрания монастыря в Вараге, в 1916 г. была выписана из Эчмиадзина.

14.5×10.5; 134 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные; обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

Оп. рук.: Мелик-Оганджаниян 1966, с. 80.

ИВ, А 76

Повесть об Александре Македонском

Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Պարմութին մեծի աշխարհական Աղէմադրի Մակեդոնացոյ: Կէանք վարոյս հաշտեան և գործք արիականք, նաև վախճան նշանոք.

Содержит перевод с греческого «Деяний Александра Македонского» Псевдо-Каллисфена в его промежуточной редакции. — Симонян 1989, сс. 16—19.

На л. 1 а—3 а оглавление (начало утрачено).

Переписана в XVII—XVIII вв.

В конце пергаменный защитный лист с рамкой без текста.

Колл. И. А. Орбели.

13.5×9.2; 224 л. (включая 222 bis); текст в один столбец; строка 19; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Оп. рук.: Симонян 1989, с. 64.

ИВ, А 77

Прокл Диадох.**Богословские элементы**

Պրոկլի Դիադոխոսի պրպարտական իմաստասիրի Շաղկապ ապրումաբանական (л. 4 а). Нач.: Ամենայն բազմութին հաղորդի միոյն...

Ташьян, № 372, Философские труды, с. 442.

На л. 1 а—3 а — толкование Симэона Гарнеци (Միմէնի Քանոյ եպիսկոպոսի արարեալ Մեկնութին ի գրոյս Պրոկլի... нач.: Թարգմանչայն մերոյ...), на л. 183 а его иштатакаран.

На л. 183 а—184 б оглавление.

Переписана в XVIII в.

На л. 182 б печать тэр Вардана.

Колл. Г. Аганяна.

16.4×10.8; 187 л.; текст в один столбец; строка 19; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, А 78

Симэон Джулайеци. Грамматика

Միմէնի վարդապետի արարեալ Զերականութին ըստ լեզուի մերում հայկական. Нач.: Զերականութին է գիրութին տառիս... (л. 1 а).

Ташьян, № 356.

Переписана в 1701 г.

Запись: л. 109 б (Приложение, № 86).

Ванская колл.

15×10.5; 109 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

192

ИБ, А 79

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны. На л. 11 а, 93 б, 148 б, 246 б изображения евангелистов (с применением золота).

Переписана в 1667 г., Балэш, переписчики Давид Баишеци (Евангелия от Матфея и от Марка) и Петрос Лулткци (Евангелия от Луки и от Иоанна). Иллюстрирована в 1682 г., Ван, художник Григор, в его ишатакаране упомянуты лица, принимавшие участие в дальнейшей судьбе книги (л. 325 а—б).

Записи: л. 321 а—323 б, 323 б—324 а, 324 б—325 б (Приложение, № 54, 71).

В начале и конце пергаменные защитные листы, в конце с текстом, прямоугольный еркатагир.

12×7.8; 109 л.; текст в два столбца, в рамке; строк 23; бумага; болорагир; крышки деревянные; обтянуты кожей с тиснением, упомянутые в ишатакаране (л. 325 а) серебряные украшения утрачены.

193

ИБ, А 80

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Ванская колл.

12×9; 109 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

194

ИБ, А 81

Сборник

I. Л. 2 а—25 а. Յաղագս Քերականութեան. Нач.: Քերականութիւն է արուեստը գործիական. բանականաբար՝ ստանկան և գրական, եւ մասունք են նորա՝ գիր, վանգ, բառ, բան...

Грамматика.

II. Л. 31 а—131 а. Յաղագս քերականութեան. Нач.: Քերականութիւն գիրութիւն է տառից և ստութեանց...

Симэон Джулайеци. Грамматика. — Ташьян, № 356.

III. Л. 131 б—164 а. Ի գրոյ Պարճառայ Արիստոտելի, կամ որպէս ոմանց թոի՝ Պրոկղի.

«Из Книги причин Аристотеля или, как полагают некоторые, — Прокла». — Философские труды, с. 442—443.

IV. Л. 167 а—311 б. Համառօտ հաւաքումն Կրամարանութեանս, արարեալ ի Սիմէոնէ քաջ ըարունապետէ Ջոռայեցոյ յաղագս Կրամարանութեան. Нач.: Բ սկզբան Կրամարանութեանս...

Симэон Джулайеци. Логика. — Ташьян, № 340.

V. Л. 313 а—333 а. Без заглавия, в др. рукописях: Առակք վասն ուրախութեան մարդկան или Հաներով.

Нач.: Կայր թագաւոր մի աղբարիկ,

ի էր քահանայ խիստ սրբորիկ,

Ծնօղբ չունէր ոչ մի ոգի,

Լեռան նստէր մերկ և բոքիկ...

Притчи о радостях человеческих.

VI. Л. 336 а—341 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Պատճէն Հայոց Կոմարի. Нач.: [Կ]րկնակ ամսոյ յապէս արա. Կալ վնասաւորդի ամիսն Լ և երթ Է...

Церковный календарь.

Рукопись составлена из двух частей: л. 2—30 и 334—344 переписаны до 1688 г. (запись на л. 342 а), остальная часть в XVII—XVIII вв., переписчик Араке́л (криптограмма на л. 311 б).

На л. 131 б, 164 б—165 б, 342 б—343 а — записи на груз. яз.

В конце пергаменный защитный лист, письмо еркатагир.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

11.5×8.4; 334 л.; текст в один столбец; строк 19 и 15; бумага; болорагир (до 1688 г.) и нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

195

ИБ, А 82

Մանրսցումք

Нач.: Երգ տեառն Ներսիսի ասացեալ զհերային պաշտամանս: Յիշեսցո՞ւմ ի զհերի...

Ташьян, № 183.

На л. 135 а—138 б стихотворение Нерсэса Шнорхали: Ասորոստ անեղ, անժամանակ...

Заставки, маргиналии, инициалы (с использованием золота).

Переписана в XVII—XVIII вв., переписчик Па́вλος, по заказу *рабунапета* Есаяи.

Записи: л. 16 а, 89 а (переписчик), 193 а (последующий владелец Атом Алюбенц), 139 б.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир, содержит фрагмент из «Истории» Лазара Парпеци (см. Мурадян—Юзбашян 1973, Dowsett 1976).

Ванская колл.

12.5×10; 139 л.; текст в один столбец; строк 19; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИБ, А 83

Молитвы и заклинания

Список без заглавия, в ишатакаране названо: Քրիստոսի անունի (л. 78 б).

Нач.: Բարեխաղաղութեամբ ամենայն սրբոյ: Հաւատով խնայողանիմ և երկիր պաշտնեմ եւ...

Содержит молитвы Нерсэса Шнорхали, Григора Нарекаци и многочисленные заклинания, призванные защитить от всяких напастей Манкасара (л. 23 б и др.). На многих листах это имя заменено именем Есайи. На л. 75 а—78 а таблички с закликаниями.

Переписана в 1625 г., Бахчисарай, переписчик Йованэс.

Запись: л. 78 б (ПЗ 1621—1640, № 253).

На л. 1 а и 79 б печать.

Основной фонд.

10.5×7.5; 79 л.; текст в один столбец; строка 14; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИБ, А 84

Календарь церковный

I. Л. 1 а—111 а. Список без заглавия (начальные листы утрачены), обычное наименование: Տօնացոյց.

Нач.: [Սարգիստայրնութեան] ճրագարուի գիշերն անաջի կանոնագրի...

Календарь церковный. — Ташьян, № 201.

II. Л. 111 б—126 а. Псалмы (Մեսեդի).

III. Л. 127 а—183 б. Պարգալումարի քնիւր և քնիւրգ օրինակէ անանց և յաիւրենական է (л. 134 а).

Парзатомар с таблицами. — Ташьян, № 201.

Переписана в 1670 г. (соответственно началу календаря, л. 127 а).

Многочисленные записи современной скорописью.

На л. 48 а и 130 а печать Арама от 1895 (?) г.

Колл. И. А. Орбели.

9.8×6.8; 183 л.; текст в один столбец; строка 16; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИБ, А 85

Календарь церковный

Список без заглавия, обычное наименование: Տօնացոյց.

На л. 72 а—114 б евангельские чтения (Սինքրաւիացոյց).

Ташьян, № 201.

Заставки, инициалы.

Переписана в XVII—XVIII вв.

15.2×13; 114 л.; текст в один столбец, расположен параллельно короткому срезу; строк 20; пергамен; болорагир; переплет утрачен.

199

ИБ, А 86

Сборник

Общее заглавие на обложке, после исправлений читается: Գիրք մարդակազմութեան ժողովեալ իմաստուն բժշկասյ և հաւաքեալ ի մի.

I. Л. 1 а—18 а. Գիրք որ կոչի Մարդակազմութիւն. Յաղագս կազմութեան մարդոյն և գոյացութեան ամենայն անդամոյն.

Абу-Сайид. Анатомия. — Анасян, Библиология, I, стб. 67—72.

II. Л. 18 а—27 б. Վասն կազմութեան մարդոյն. մեծին Գրիգորի Նիսասցոյ համառօտեալ բաղդարութեամբ.

Григорий Нисский. Об анатомии человека. — Ташьян, № 17.

III. Л. 27 а—28 б. Դե[ւ]ոն որ ցուցանէ պապրճառներն և պարճառն.

Медицинское сочинение в традициях арабской средневековой медицины (определение С. Варданян).

IV. Л. 28 б—33 б. Յաղագս միութեան և միատրութեան՝ նոյնք եւ եթէ պանապանք. արարեալ Ոսկանայ վարդապետի. Нач.: Գիրքն ի, զի միութիւն և միատրութիւն ուր ուրեք ի րեդիս իրեանց դնեն...

Варданет Оскан. О единстве и объединении.

Переписана в XVIII в.

Колл. Г. Аганяна.

16.2×12; 34 л.; текст в один столбец, расположен параллельно короткому срезу; строк 26; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

200

ИБ, А 87

Нэрсес Шворхали. Сочинения

I. Л. 1 а—10 а. Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Բան հաւաքոյ ոգնաւոր տաղի շափաւոր.

Слово о вере. — Ташьян, № 185. 2.

II. Л. 12 а—18 б. Տեառն Ներսէսի վասն երկնից շրջապոյութեանն և պարդոյ նորա ի չափ երկուրասանից արարեալ ուրից, ի խնորոյ առն բժշկապետի և աստղագիտի Մխիթարայ.

О небесах и светилах. — Ташьян, № 194. 3.

III. Л. 19 а—21 б. Նորաչափ այլաչափ տաղք ի խնորոյ անուն նախագի[ծ].

IV. Л. 21 а—35 б. Նոր Ներսիսի խրատ մանկանց.

Наставления ученикам (применительно к алфавитному порядку букв). — Conybeare, № 106.

V. Л. 35 6—45 6. Շարագրութիւն հոմերական վիպասանութեամբ սակս հայկական սեռի եւ Արշակունեայնն զարմի, ի սկզբանէ մինչև ի վաղճան իրեանս.

«Гомеровская» поэма. — Ташьян, № 185.

Переписана в XVII в.

Колл. Г. Аганяна.

17×11.5; 87 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

201

ИБ, А 88

Сборник

I. Л. 4 а—335 6 и 349 6—389 6. Список без заглавия (начало утрачено).

Книга проповедей Григора Татеваци в редакции Йакоба Гримеци.

II. Л. 335 6—337 а. Ջուգատրութիւն մեծ Հայոյ [տումարին] ընդ Հռոմանցոս պսպէս արա. Հալ զատրս հայ ամ[ս]ոյն, թէ չիւյէ բաւական, զանցեալ ամիսն ի վերայ բեր...

Сопоставление армянского церковного календаря с римским.

III. Л. 339 а. Վասն աստուածաշունչ գրոս թէ որքան են. Нач.: Հին կրակարանք Ե գիրք...

Перечисление состава Св. Писания.

IV. Л. 339 6—340 а. Հարսմունք և պարասխանիք. Нач.: Զի՞նչ է պարին և ամն...

Отрывок из астрологического сочинения в форме вопросов—ответов.

V. Л. 340 6—349 6. Խնդրեալ Թումայի սուրբ ընթերցանութի Մեծովիտ և ծխոյալարար և կալարեալ Յակոբ Գրիմեցոյ մեղաւոր վարդապետի Յաղագս ա[վ]գ[ա]կանութեան. Нач.: Գիրքն է, զի աստուածութիւնն զարորոշեալ անձանցն է...

Йакоб Гримеци. Трактат о родстве, по просьбе Товмай Мец-офеци.

На л. 337 6—339 а ишатакаран Йакоба Гримеци от 1416 г., где он сообщает, что, перечитав 350 проповедей из второго тома Григора Татеваци, он выбрал 173 проповеди и включил их, с частичным переложением, в данный сборник (ПЗ, 1401—1450, № 737).

На л. 348 6—349 а ишатакаран Йакоба Гримеци от 1416 г., относящийся к Трактату о родстве (там же, с. 655, примеч. ***).

Краткие записи Йакоба Гримеци завершают многие проповеди, также и на полях (л. 313 б).

По определению Л. С. Хачикяна — автограф Йакоба Гримеци.

14.5×12; 389 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Рукопись дефектная, наполовину расшита, поражена грибом.

202

ИВ, А 89

Сборник

Содержит духовные стихи, молитвы, часть служебника и др.

Нач.: Դասսն հրէական / էին պահապան / սուրբ գերեզմանին / որ եղաւ մարմինն անման...

Переписана в XVII в. (после 1651 г., см. дату на л. 1 а).

Основной фонд.

8.6×5.5; 56 л.; текст в один столбец; строк 10; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

203

ИВ, А 90

Чин рукоположения епископа

Ташьян, № 51. I.

На л. 1 а—6 б и 64 а—83 б поздние записи, содержащие молитвы, предсказания и пр. На л. 6 б лицевое изображение.

Переписана в XVI в. (в 1546 г., судя по формуляру соборного постановления, л. 11 б).

Колл. Г. Аганяна.

13×9; 83 л.; текст в один столбец; строк 17; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

204

ИВ, А 91

Четвероевангелие

На л. 10 б—11 а послание Евсевия Карпиану, на л. 11 б—15 а каноны согласия.

Переписана в 1679 г., Ван (?), художник Сахак Ванеци, для Муратхана Тарлуленца (Тарлулонца).

Записи: л. 17 б, 368 б—369 б (Приложение, № 68), 117 б, 178 а, 179 а, 284 а.

Ванская колл.

11.3×8.7; 371 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; боло-рагир; переплет утрачен.

205

ИВ, А 92

Проповеди

I. Л. 1 а—216 а. 16 проповедей Григора Татеваци, нач.: Նորին արքայ վասն է խորհրդոյ մկրտութեան ի բանն՝ եթէ ոք ոչ ծնայի կամ ծնեալն ի մարմնոյ կամ այլ ինչ...

II. Л. 216 а—285 б. Начала проповедей (в том числе Ефрема Сирина, Якова Серугского), нач.: Որդի Աստուծոյ, որ երբ որ արդո անիւնը ւրան արուորեանն...

Переписана в XVII—XVIII в.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Основной фонд.

14.7×10.5; 286 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

206

ИБ, А 93

Шаракноц

В ишатакаране названо: եղանակաւոր ւրառու որ կոչի Շարակնոյ (л. 369 б).

Ташьян, № 142.

На л. 370 б—377 б — деление по гласам — Բարոնած շարակնոսոյ կարգի.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1660 г., д. Авэнданц, переписчик Аветис.

Запись: л. 366 б—370 а (Приложение, № 47).

12.7×9.5; 377 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

207

ИБ, А 94

Сборник

Содержит богословские сочинения, проповеди и др., среди них: часть «Богословской книги» в 11 главах (Աստուծարանական մատենի..., л. 1 а—43 б), проповедь, приписанная Григорию Просветителю (Բարոյ Լուսաւորչին ի բանն որ ասէ Տէր մեր Յիսուս Թրիստոս, թէ ես եմ հովին քաջ..., л. 47 а—74 а), катехизис, нач.: Վասն ապաշխարութեան: Հարս. Ջիւն է նախ ասած՝ ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արհայութին երկնիս... (л. 79 а—187 б).

Переписана в XVIII в., на л. 316 б отрывок записи Ованэса от 1799 г.

16×12; 316 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир, переплет утрачен.

208

ИБ, А 95

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Большая часть рукописи утрачена.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI в.

Ванская колл.
12×9.2; 125 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага;
болорагир, переплет утрачен.

209

ИБ, А 96

Сборник

I. Л. 1 а—7 б. Григор Магистр. Письмовник (заключительная часть).

1. Л. 1 а—2 б. Բան իմաստասիրական, Կոր ասացեալ է մեծի փիլիսոփային Գրիգորի Մագիստրոսի Պաիլաունոյ. Нач.: Փամագրական գեղանամ շոհացեալ...

2. Л. 2 б—5 а. Նորին յաղագս խաչանշան գառպանին Կոր ընծայեալ տեսուն Պեպրոսի Հայոց կաթողիկոսի, ասացեալ վարդապետի խաչին. Нач.: Ընծայեմ եւս տարեկան...

3. Л. 5 а—6. Նորին առ վեստն Վահրամ որդին իւր. Нач.: Վարժողական ներգրամադրութիւն մականվածական բաղդապետեամբ...

4. Л. 5 б—6 а. Նորին առ հեղզս ոմանս յաշակերտայն, որք ուսանէին վիմաստասիրութիւն. Нач.: Մրգուս փանաթ ծրդեալ...

5. Л. 6 а—7 а. Без заголовка, нач.: Փանգին բախին հասեալ...

6. Л. 7 а—6. Նորին առ ոմն. Нач.: Լուսիք թէ եկն պապն Պաղակ...

Григор Магистр. Послания, с. 238—240, 31—34, 235—236, 237, 236—237, 234—235 (ՉԷ, Թ, ՉԴ, ՉԶ, ՉԵ, ՉԳ).

II. Л. 8 а—18 а. Без общего заглавия, нач.: Գրիգորի աստուածաբանի առ Մերիոս եպիսկոպոս. Ոչ բարոս խորհեցար պաղմոսականն վմիակրանս ի տուն Աստուծոյ մոծանել... 36 посланий Григория Назианзина, адресованных Евсевию Кесарийскому, Зосиму, Марину, Максиминоу и др.

Переписана в 1244 г., Сис, переписчик Григорис. Подновлена в 1571 г.

Записи: л. 7 б, 18 а, 19 а (Приложение, № 2, 30), 18 б (без даты, 8 строк посередине стерты).

Сохранились лишь последние листы некогда объемистой рукописи, также и последние строки памятной записи, которая ранее был опубликована полностью — ПЗ XIII, № 184.

Колл. Г. Аганяна.

17×12.7; 19 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; болорагир; переплет утрачен.

210

ИБ, А 97

Кондак патриарший

Кондак константинопольского армянского патриарха Иакоба от 1 июня 1850 г., адресованный в г. Пантрмайд (?) по поводу основания там приходской школы.

Ванская колл.

78.5×36; 1 л.; текст в один столбец; строк 48; бумага; нотрагир.

211

ИБ, А 98

Псалтырь

Ташьян, № 153.

Начало и конец утрачены.

Переписана в XVI—XVII вв.

12×8; 111 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

Рукопись поражена грибком, весьма повреждена.

212

ИБ, А 99

Путал Огли Хазихан. О душе

Տաղ վառն հոգոյ ասացեալ է. Нач.: Հոգին մարմնու արեր
շուր կո գան / Աշխարհ փեր իրաց դարել եմ շար մալ...

Определение О. Еганяна по рукописи Матенадаран, № 3445.

Основной фонд.

16.7×11.7; 3 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; шла-
гир; без переплета.

213

ИБ, А 100

«Вопрошения Св. Богоматери и ответы ангела Михаила»

Հարցմունք տիրք Աստուածածինն և պարասխանիք Միգէլ
հրեշտակին. Нач.: Խորհեցաւ ամենաւորնի Աստուածածինն
Մարիամ երթալ ի լեառն Չիբենեայ...

Сказание о встрече Марии с архангелом Михаилом.

Переписана в XVIII в. для Карапета и его ближних.

Запись: л. 15 б.

Колл. Г. Аганяна.

16×11.5; 16 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотра-
гир; без переплета.

214

ИБ, А 101

Кондак католикоса Симэона Ереванци

Адресован Ивану Варфоломеевичу Якоби, астраханскому
губернатору, 19 марта 1777 г., Эчмиадзин.

На конверте подробная аннотация М. Броссе.

Основной фонд.
45×30; 1 л.

215

ИБ, А 102

Часослов

Обиходное наименование Շաճազիբ.

Ташьян, № 193.

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы с применением золота.

Переписана в XVI—XVII вв.

Начальные листы утрачены, л. 1—16 вшиты вторично, с нарушением действительного порядка.

Ванская колл.

9.5×7; 231 л.; текст в один столбец; строк 20; пергамен; боло-
рагир; переплет утрачен.

216

ИБ, А 103

Заклинания

В приписке названо Շիւրիւնի, обиходное название Հաճաշի.

Ср. Ташьян, № 443.

Переписана 19 июля 1824 г., переписчик *тэр* Мартирос.

Колл. К. Костанянца.

123×8.3 (свиток); бумага; шлагир.

217

ИБ, А 104

Заклинания

В приписке названо Հիւնի.

Ср. Ташьян, № 443.

Переписана 1 июня 1804 г., Ван, переписчик Կարսի.

530×8 (свиток); бумага; нотрагир.

218

ИБ А 105

Заклинания

Обиходное название Հաճաշի.

Ср. Ташьян, № 443.

Лицевые изображения.

Переписана в XVIII в.

225×7 (свиток); бумага; нотрагир.

ИБ А 106

Заклинания

Обиходное название Համալի.

Ср. Ташьян, № 443.

Лицевые изображения.

Переписана в XVIII в.

Многочисленные криптограммы.

285×11 (свиток); бумага; шлагир.

220

ИБ, А 107

Заклинания

В приписке названо Համալի.

Ср. Ташьян, № 443.

Инициалы, многочисленные лицевые изображения.

Переписана в XVIII в. для Мелкона, имя которого смыто и вписано Атом.

В конце на обороте поздняя приписка Хлазата, сына *устай* Атома, писана *тэр* Лазаром.

500×8,5 (свиток); бумага; нотрагир.

221

ИБ, А 108

Абрахам Анкюраци.**Плач на взятие Константинополя**

Տաղ վառն ամբան Հափաճազոյն՝ աստուծալ ողորմ և գեղեցիկ.

Анасян, Библиология, I, стб. 81—86.

На л. 1 а пометка М. Броссе, содержит разночтения и ишата-каран, извлеченный из рукописи Парижской Национальной библиотеки № 80 (Masler, № 140).

Переписана в XIX в.

11×7.5; 14 л.; текст в один столбец; строка 16; бумага; нотрагир; без переплета.

222

ИБ, А 109

Шаракноц (фрагменты)

Переписана в XVI в.

Обнаружена в рук. ИБ, А 36 (№ 149).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

3 л. (один сохранился наполовину); текст в один столбец; строка 21; бумага; болорагир.

ИВ, А 110

Йовханнэс Плуз

Ода Григорию Просветителю (фрагмент).

Անձինք սուրբ Լուսաորչին, նաչ.: Սյուսիր զոսրճաշտիս զնձաշ
եկեղեցի...

Сочинение определено согласно: Анасян, Библиология, I, стб. 918.

Переписана в XVII в.

Обнаружена в рукописи ИВ, А 36 (№ 149).

12.5×9; 2 л.; текст в один столбец; строка 21; бумага; нотрагир; без переплета.

ИВ, А 111

ПсалтырьВ ишатакаране названо: հոգեի զիրքս որ կոչի սաղմուսիս
Заставки, маргиналии, инициалы.Записи: л.1 б—2 а, 3 а, 3 б (дарственная запись Лукаса Алача-
леана Адаму Тэр-Григореанцу от 30 августа 1875 г.), 266 а, 288 а—
289 б (Приложение, № 87), 290 б.

Переписана в 1701 г., переписчик Авет, Нор Джула.

На л. 4 а печать с датой 1733 г., на л. 289 другая печать.

Библи. Н. Я. Марра.

10.3×7.3; 290 л.; пергамен; болорагир; крышки деревянные,
обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.На переплете надпись Ի ՎԱՅԵԼՈՒՄ ՊԱՐՈՂՄ
ՍՊԱՍԽԻՆ Ի ԹՎԻՆ ՌՃԾԶ (1156/1707 г.).

ИВ, А 112

Описание святых мест ПалестиныЗаглавие: /// ամենայն տնորինակն Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի ի սուրբ աստուածաբնակ մայրաքաղաքն Երուսաղէմ
ի միջոյ և արարաբոյ, որ կան հաւաքալ աստ ի թողութիւն
մեղաշ հաւաքով երկրպագողաշ հաւաքացեղոյն. Յիսուս
Քրիստոս և Տէր մեր...

Нач.: Նախ և առաջին զխաղաքն Նապարէթ... (л. 2 а).

На л.1 а—б таблица примет.

Библи. Н. Я. Марра.

15.5×10; 12 л.; текст в один столбец; строка 19; бумага; сла-
гир; без переплета.

ИВ, А 113

Талисманы, приметы и пр.

Тетрадь для личного пользования, содержит разнородные записи на нескольких языках, криптограммы, таблицы, рисунки.

XIX в.

Библ. Н. Я. Марра.

15.5×8; 55л.; бумага; скоропись; обложка утрачена.

227

ИВ, А 114—А 116

**Знахарские правила, заклинания,
криптограммы и др.**

Нач.: Հալափօհն իրր կամի արձակել, ւն ար գերեզմանի ...

Три тетради для личного пользования, XVIII—XIX вв., записаны одной рукой.

Библ. Н. Я. Марра.

17.5×10.5; 16.5×10.5; 18×11; 8, 6, 6, 11 л.; бумага; скоропись; № А 114 вшит в сложенный вдвое лист.

228

ИВ, А 117—А 118

**Духовные песнопения и
стихотворения Налаша Йовнатана**

Л. 1 а—10 б. Духовные песнопения, нач.: Մեղերի մարտիրոսաց. Այսօր նորի հրաշ փօնին ցնծամք...

Л. 14 а—37 б. Стихотворения Налаша Йовнатана, нач.: Տաղ ի վերայ Ջափիկին Հայոց ի Նաղաշ Յովնաթանի ասացեալ. Յորժամ գայ պայծառ Ջափիկին Հայոց...

Первоначально содержала не менее 21 стихотворения.

Иллюстрации в «иранизирующей» манере, в рамках.

Закончена перепиской 14 сентября 1737 г., Астапат, переписчик Абрахам.

Записи переписчика: л. 4 а (10 января 1736 г.), 29 а (17 августа 1736 г.), 30 а (3 сентября 1736 г.), 31 а (29 мая 1737 г.), 33 а, 35 б (23 июля 1737 г.), 40 б (3 сентября 1737 г., см. Приложение, № 97).

Рукопись поступила расчлененной, с перепутанными листами, значится под двумя шифрами, в настоящее время собрана составителем каталога, с новой пагинацией и составляет, по существу, одну единицу хранения

На верхней крышке с внутренней стороны печать католикаса Абрахама: Հնրհօֆն Ասրուծոյ Արրահամ կաթողիկոս ամենայն Հայոց. ՌՃՁԹ (1189/1740 г.).

Библ. Н. Я. Марра.

16×10.5; 40 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-
рагир; переплет бумажный, обтянут кожей.

229

ИБ, А 119

Шаракноц

Начало и конец утрачены, нач.: ...որ ի փրկութիւն
հաւարակայ րոնեալ նշան բնութեան ազգի մարդկան... да-
лее: Այլ հարց Անկրեայ Աստուածածին: Որախ լեր Մարիամ,
սուրբ Աստուածածին...(л. 261).

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв.

Библ. Н. Я. Марра.

13,0×9,5; 261 л.; строк 20; текст в один столбец; пергамен;
болорагир; переплет утрачен.

230

ИБ, А 120

Заметки

Краткие заметки об отдельных библейских сюжетах (л. 1 а—
5 б), толкования редких слов (л. 7 а—10 а) и др., для личного
пользования.

XVIII в.

Библ. Н. Я. Марра.

15,5×10.5; 12 л., строк 19, с л. 5 а произвольно; бумага; нот-
рагир; переплет картонный.

231

ИБ, А 121

Сочинения Яакоба, сына Йовнатана

Содержит небольшие сочинения в прозе и в стихах, часто
сатирического характера.

Начало и конец утрачены, на л. 1 а: Հարբած և քաղի վրայոյ
հախիթ, Մէ հեկր գնացինք վարախաչի տակն, դարիվէր մորիկ
տվինք...

На л. 5 а запись (автора) от 20 января 1728 г.: Գծագրեսցաւ
ձեռամբ Յովնաթանի որդի ապիկար և աննպաստ Յակոբին.
ի<սկ> վայելումն Նախիջևանցի պարոն Աղամալի որդի ուշիմ
և հանճարապօն պարոն Խարիսիմին...

Библ. Н. Я. Марра.

16×11; 27 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нотра-
гир; переплет утрачен.

ИВ, А 122

Сборник поэтических произведений

I. Л. 1 а—17 а. Повесть о Варлааме и Иоасафе. Начало утрачено, нач.: ...ի շար զաշան դարձաւ, կոչեալս ցմեծամեծսն...

На л. 17 а заключительная запись автора армянской версии «Повести» Араке́ла Ба́лишепи.

II. Л. 18 а—184 б и 186 а—249 б. Произведения Хачатура Кеча́реци, *вардапета* Григора, Григориса Ахта́марци, Нерсэса Шно́рхали, На́лаша По́реци, Карапета Ба́лишепи, Араке́ла Ба́лишепи и др., нач.: Դասն հրէական եղին պահապան / սուրբ գերեզմանին, որ եղաւ մարմինն աննման...

III. Л. 250 а—252 а и 185 а—б. Описание Св. Мест, нач.: Լ կեսոս անդ պատուրս ԺԸ և մինչև բային որ արժանի եղաւ զեասանելոյ՝ և մեղայ թողութիւն խնորեցաւ և դասասայ վարդապետի խիստ մեծ հարկոք պատուեցին զմեզ և մեծարեցին..., кон.: և այլ խիստ շատ փառաւորութիւն կայ ի սուրբ Յակոբ, բայս չկարացի գրով արկանել և առի պահ... ի... (л. 185 б).

Л. 1 рукописи в нынешнем состоянии соответствует левой половине полного листа III тетради, далее тетради нумеруются до IX (л. 80), затем начинается новый счет от I до XVII тетради, с утратой листов в начале и в конце.

Начата перепиской в 1599 г., переписчик Мика́йэл (Повесть о Варлааме и Иоасафе, некоторые листы записаны другой рукой).

Запись переписчика: л. 17 а—б (Приложение № 39).

Библ. Н. Я. Марра.

15.5×10.5; 252 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

ИВ, А 123

Шаракноц

Ташьян, № 142.

Переписана в XVI—XVII вв.

Л. 1—248 — пергамен, текст в цветной рамке, изысканным письмом, л. 249—368 — бумага, в скромном оформлении.

Обновлена Зака́рией в 1781 г. (л. 368 б).

Библ. Н. Я. Марра.

13×9.5; 368 л.; текст в один столбец; строк 22; мелкий боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, А 124

Сборник духовной поэзии

Содержит сочинения *вардапета* Араке́ла, Йо́васафа Себаста́ци, Григориса Ахта́марци, Григора На́рекаци др.

Л. 81 а—92 а. Տէր Ներսէս վարդապետի ասացեալ է տաղս այս վասն անձին իրոյ և յիշատակ հոգոյն որ ի Դրիմ մեռեալ թաղեսաւ ի Ս[ուր]բ Ա[ստուածածի]ն յեկեղեցին թվ[ին] ՌԿԷ (1067/1618 г.), нач.: Անսկիպրն անճառ Աստուած...

Л. 109 а—161 б. Պատմութիւն Ֆարման մանկանն խիստ պնիւ և գեղեսիկ. Нач.: Եղև մեծ թագաւոր մի Ստրեստանայ... На л. 161 б текст обрывается.

Изд. соч.: Назарян 1957.

Переписана в XVIII в.

Библи. Н. Я. Марра.

13,7×9; 161 л.; текст в один столбец; строки 16, 18; бумага; нотрагир (разными руками); переплет картонный, поздний.

235

ИБ, А 125

Псалтырь

Маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в XV—XVI вв.

На последних листах текст полностью или частично смыт.

Библи. Н. Я. Марра.

9×6; 210 л.; текст в один столбец; строки 19; пергамен; мелкий болорагир; крышки деревянные.

236

ИБ, А 126

Тетрадь с упражнениями в тайнописи, со многими таблицами, для личного пользования.

XVIII в.

Библи. Н. Я. Марра.

13×10,5; 12 л.; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

237

ИБ, А 127

Молитвы, заклинания, предсказания, таблицы тайнописи.

XVIII в.

Библи. Н. Я. Марра.

16×11; 38 л.; текст в один столбец; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Рукопись сильно обгорела сверху и по краям.

238

ИБ, А 128

Молитвы и духовная поэзия

Начало и конец утрачены, нач.: Աղօթք Եփրեմի Ստրի... թին ասացեալ. Տէր, Տէր, զգառապանս իմ...

Записи: л. 87 а (обрезана при обновлении), 96 б.
Переписана в 1637 г. (л. 96 б).
Библия. Н. Я. Марра.
11.5×8.5; 118 л.; текст в один столбец; строка 16; бумага;
болорагир; переплет утрачен.

239

ИБ, В 1

Ветхий Завет

В ишатакаране названо: *шицпишбшзпнху арпуи пр ь ьнху*
лцшлшршн (л. 479).

Содержит: Бытие (л. 3 а—43 а), Исход (л. 43 а—79 а), Левит (л. 79 а—104 б), Числа (л. 104 б—137 а), Второзаконие (л. 137 б—165 б), Кн. Иисуса Навина (л. 165 б—186 а), Кн. Судей (л. 186 а—205 б), Кн. Руфи (л. 206 а—208 б), I—IV Кн. Царств (л. 208 б—305 б), I—II Кн. Паралипоменон (л. 305 б—353 б), I—II Кн. Ездры (л. 354 а—374 б), Кн. Неемии (л. 375 б—385 а), Кн. Эсфири (л. 385 а—394 а), Кн. Юдифи (л. 394 а—406 а), Кн. Товита (л. 406 а—413 б), I—III Кн. Маккавеев (л. 413 б—474 а).

Содержит также предисловия, оглавления отдельных книг, в некоторых случаях стихотворные эпилоги.

Редкие лицевые изображения (неоконченные), заставки, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Костандин, заказчик епископ Костандин, впоследствии принадлежала *вардапету* Йоһанэсу, *вардапет* Мартирос пожертвовал рукопись монастырю Иоанна Предтечи в Муше. Переплетена Степаносом Еркатенцом.

Записи: л. 5 а, 477 б (воспроизводится ишатакаран от 1326 г.: Приложение, № 8), 478 б—479 б (ишатакаран от 1358 г.: Приложение, № 14), 235 б, 306 б (записи владельца данной рукописи, Костандина, и ее переписчика Костандина: Приложение, № 124), 478 а (запись переплетчика Степаноса Еркатенца), 478 а (запись последующего владельца Йоһаннэса, Приложение, № 125), 278 б (запись владельца Костандина), л. 210 б—211 а, 393 б—394 а — записи о пожертвовании рукописи монастырю, 477 а.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Колл. К. А. Абрамова.

25.3×17.3; 478 л. (л. 3—480 существующей пагинации); текст в два столбца; строка 39; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

240

ИБ, В 2

Новый Завет

Содержит послания ап. Павла, Деяния апостолов, Откровение Иоанна.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII—XVIII вв., переписчик Вардан Леҳци, заказчик *тэр* Астуацатур.

Записи: л. 21 б, 63 а, 96 а, 185 б, 193 а.

Колл. К. А. Абрамова.

20×15; 23 л.; текст в два столбца; строка 23; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

241

ИБ, В 3

Лукас Лореци. Книга проповедей

Список без заглавия, в иштатакаране названо: *Քարոզգիրոզ* (л. 429 б).

Содержит 30 проповедей на изречения из Св. Писания. Начальная проповедь: *Քարոզ ի բան Անկարանին, որ ասէ. Եղերոմ խորագելոք իբրև լոծու... нач.: Նախ գիրելի է, ւի որպէս մարդ հոգի է և մարմին... (л. 2 а—б, 4 а—11 б, 12 а—13 а).* — Арутюнян 1971.

На л. 1 а—б, 3 а—б оглавление.

Переписана в 1643 г., Львов (?), при церкви св. Николая, переписчик Микайэл Сисци.

Запись: л. 429 б. (Приложение, № 46).

Колл. К. А. Абрамова.

18×15; 430 л. (в начале листы смешаны); текст в один столбец; строка 23; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

242

ИБ, В 4

Сборник

І. Л. 4 а—43 б. *Գիրք ընդհանրական ասացեալ սրբոյն Ներսիսի...*

Нерсэс Шнорхали. Соборные послания. — Ташьян, № 122.

На л. 1 а—б предисловие (переписчика?) с перечислением прочих сочинений автора. На л. 2 а—3 б предисловие католика Якоба Мецкарци, нач.: *Յակորոս Աստուծոյ և տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ...*

На полях ссылки на Св. Писание.

II. Л. 49 а—80 б. *Վիճարանութիւն ի վերայ բանին, թէ Քրիստոս կարէ ասիլ անօթ աստուածային, գրգռեալ ի բանէ Պարզել գրկանն տպելոյ ի Վէնէտիկ... յումնմնէ տրուալ բանասիրէ, որոյ անունն ի վերջոյ տեւորակիս հոմերաբանեալ լինի խորհրդաւոր ուրանաւորօք, գրեալ ի Կոստանդինուպօլսի ի մայրաքաղաքն մեծ, յամի Տեառն 1757, դեկտեմբերի 25, ի փառս Աստուծոյ և ի պատիւ սրբուհոյ Աստուածածնին:*

Словопрение о том, может ли Христос быть назван божественным сосудом.

На л. 80 б запись:

Բանդակառաջ՝ դիպակեցի,
Անուշանունն՝ սափրեցի
Սապարոդն՝ յաղթ մարնեցի,
Համախոհիմն՝ շիկնեցի:

(согласно заглавию второго сочинения, в этих заключительных строках скрыто имя автора).

Переписана в 1747 г., Константинополь, переписчик — автор второго сочинения.

Колл. К. А. Абрамова.

21.5×16; 83 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; плагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

243

ИБ, В 5

Йовакем.

Персидско-турецко-армяно-арабский словарь

Բառք ընդիրք և գեղեցիկ հառաքեալք ի Պարսից և յԱսորոց շարադրմամբ ի կարգ պրոութնից. աշխատասիրութեամբ յարևելյի Կէօվճենց պարօն Սէրենդուիեան պարօն Թօմայի որդոյ, որ ի հեղազա ուրանաւոր ըսկսնաւարտսն ըսկուգարանի՝ Յանգ Որոյ Վրկա Անուան Կայանայ Երկրաւ Մէնթէղա (заглавие в конце, л. 30 а).

Нач.: Ալ՝ հրրս և դամա, ագահութին:

Ազէր՝ օր և ապէշ, հոր և կրակ, նար...

Кон.: Ֆիրավան՝ պօլ, առաք: Ֆիրիլսթէն՝ ասթմագ, վաճառել:

Все слова даны в армянской графике, написание слева направо. Персидский словник, который составляет основу словаря, расположен в порядке армянского алфавита.

Автор словаря Йовакем, сын Тóма Мэйремлюлеана.

XVIII в., автограф.

Колл. К. А. Абрамова.

21.5×17; 32 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

244

ИБ, В 6

Петрос Аламалеан Քերտումեան. Сочинения

I. Л. 2 а—95 а. [Գիրք] որ կոչի Աստուածաբանութին, արարեալ Պեղորոս վարդապետի Նախիջևանցոյ Աղամալեան, Փերթումեան ևս մակաձայնելոյ, ի փառս Աստուծոյ և ի յօգուր մանկանց եկեղեցոյ (л. 1 а). Нач.: Յառաջաբանութիւն. Արարածապարտում և պարագլուխն մարգարէից... (л. 2 а).

«Книга, которая называется Богословие».

II. Л. 95 б—139 б. Երբ և կայութիւն և համառօր ցոյցմունք նոցին, առաջին հաւորիի Աստուածաբանութեան Բիլվարդի.

Суждение о первом томе «Билварда».
Каталог Матенадарана, № 139.
Переписана в XVIII—XIX вв.
Колл. К. А. Абрамова.
23.5×17; 140 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нот-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

245

ИВ, В 7

Требник и Гандзаран

I. Л. 1 а—127 а. Без заглавия (начальные тетради утрачены),
обиходное наименование: Մաշտոց. Нач.: [Ջորաթիւնիք...]
փառչել ի բարկութենէն...

Требник. Ср. Ташьян, № 68, 108 и др.

II. Л. 127 а—197 а. Без заглавия, обиходное наименование:
Գանձարան. Начальный гимн: Գանձ ճրագարույի յայրնութեան,
нач.: Տարփումն յձական, կոչոր անձնական...

Гандзаран. Ташьян, № 132.

Маргиналии, инициалы.

Переписана в 1499 г., монастырь Норакунк Астуацацни
(л. 103 б—104 а), переписчик Хачатур (л. 5 б—6 а).

Многочисленные приписки на нижних полях (ПЗ 1481—
1500, № 388).

Колл. К. А. Абрамова.

17.7×11.5; 197 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага;
болорагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

246

ИВ, В 8

Нерсэс Ламбронаци. Размышления о церковном чине

Գիրք որ կոչի Խորհրդածութիւն, արարեալ սրբոյն Ներսէսի
Լամբրոնացոյ՝ արեւաիսկոպոսին Տարսնի Կիլիկեցոյ.

Ташьян, № 24.

Начата перепиской 12 мая, окончена 26 июня 1830 г., Ван,
переписчик Хачатур.

Записи: л. 2 а, 64 а.

23×17; 69 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир;
переплет картонный, обтянут кожей.

247

ИВ, В 9

Книга канонов

Список без заглавия, в ишатакаране названо: սուրբ գրքս
որ կոչի Կանոնք (л. 292 а), обычное наименование: Կանոնագիրք.

Содержит редакцию B_I (по номенклатуре С. Тиграняна).

Начальный раздел: Մահմանք և կանոնք զոր եղին աշակերտն Քրիստոսի եկեղեցոյ սրբոյ յեւ վերանալոյ Տեառն (л. 17 а).

Заключительный раздел: Յաղագս պսակի ամուսնացելոյ Յակոբ վարդապետի Գրիմեսոյ արարեալ (л. 279 б).

Тигранян, Книга канонов, с. 104—119, Акопян, Армянская книга канонов, I, с. 18—67.

Переписана в 1645 г., Каменец-Подольский, переписчик Хачатур.

Записи: л. 291 б—292 б (ПЗ 1641—1660, № 309), 1 а (на тур. яз. арм. графикой), 20 а (запись К. Костанянца о восполнении им рукописи).

Колл. К. Костанянца.

20.1×14.3; 294 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

248

ИБ, В 10

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1676 г., заказчик Мартирос (запись на л. 66 а—б, Приложение, № 64).

Колл. К. Костанянца.

18×13.5; 169 л.; текст в два столбца; строк 19; бумага; боло-рагир, переплет утрачен.

Рукопись поражена грибком и сильно повреждена.

249

ИБ, В 11

Сборник

Без заглавия, в ишатакаране названо: Բարուի գիրք (л. 258 а).

I. Л. 1 а—21 а. Վարդան վարդապետի Պատմութիւն վասն դժոխսոյն, թէ կայ և սրոյգ է և չէ լոկ սպառնալիք. Нач.: Եւ արդ, եկայք այսար դասք ամենայն մեղատրայ և չարագործս...

Вардан. Слово об аде, о том, что он действительно существует и не является просто угрозой.

II. Л. 21 б—23 б. Մերովպա վարդապետի ասացեալ Վասն զրդման եւ արվաստայ. Нач.: Ով որ անեղդ ես և անսրեղծ...

Месровп. Слово о покаянии и о слезах. Рукописи Алеппо, т. II, с. 61 и 132.

III. Л. 23 б—40 а. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ Բանս իրարականս. Нач.: Եւ խառնեսա Տէր ընդ Դարթի և ասէ...

Вардан. Слово поучения.

IV. Լ. 40 6—48 а. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ Վասն ողորմութեան յուղիղ սրտէ. *Нач.: Եւ դասք առաւելոցն և մարգարէից...*

Вардан. Слово о милосердии.

V. Լ. 48 а—65 а. Նորին Վարդան վարդապետի Հրամայեալ եւ յիշել զսուր մահուան և զահել դարաստանն. *Нач.: Եւ արդ, պարս ք յիշել զսուր մահուան և զդարաստանին...*

Вардан. Слово о необходимости помнить о смертном дне и о Страшном суде.

VI. Լ. 65 а—68 а. Վասն քառասնորդայ և դրան փակելոյ (*заглавие в тексте отсутствует, взято из оглавления, л. 01 6*). *Нач.: Քանսի ք այլ պարճառք վասն որ փակեն զդրունս եկեղեցոյն...*

Вардан. О сорокадневном посте и закрытии дверей церкви.

VII. Լ. 68 а—86 6. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ յաղագս զղջման և աղաթից ի հարիւր և ի քսան և ի հինգ սաղմոսէն. *Нач.: Ջարթուցանէ զմեզ յորդորական բանի, թէ զաղաթս իմ Տեառն...*

Вардан. Слово о раскаянии и молитве.

VIII. Լ. 87 а—90 а. Նորին Վարդան վարդապետի ասացեալ վասն սիրելոյ զմիմեանս եւ չտալ տեղի սատանայի. *Нач.: Դարձեալ լուարոյք զսիրոյ զարութիւնն...*

Вардан. Слово о взаимной любви и о том, чтобы не уступать сатане.

IX. Լ. 90 а—98 а. Յովհաննու Ոսկերեանի ասացեալ Մեկնութիւն վասն Բանին Աստուծոյ, որ աղբարայցաւ վասն մերոյ արինակի և ախարակիր եղև հողեղինացս. *Нач.: Վասն զի անհասն ք հրեշտակաց...*

Иоанн Златоуст. Толкование на сказанное Господом...

X. Լ. 98 а—108 а. Թոութ վասն զգուշութեան ամենայն արինաց և պարտիրանացն Աստուծոյ և վասն յիշոցարոյաց. *Нач.: Ջրան աստուածային կամիմ պարմել ձեզ...*

Вардан. Послание о соблюдении всех законов и заветов Божьих и о сквернословии.

XI. Լ. 108 6—116 6. Ի Վարդան վարդապետէ այլ զգուշութեան խրատ և պարտութիւն հաւարայելոց քիստովներէ. *Нач.: Բարեբար ք Աստուած և ամենայն բարեաց առաջնորդ...*

Вардан. Другое наставление о соблюдении [законов Божьих].

XII. Լ. 117 а—139 6. Երանելոյն Եփրեմի Խորին Ասորոյ տիեզերաց վարդապետի ասացեալ վասն անարիւն ուրացողաց և պիղծ յիշոցարոյաց և վասն լուծանելոյ զուրբաթ և զչորէշաբաթ. *Нач.: Ով եղբայրք իմ սիրելիք...*

Ефрем Сирин. Слово об отступниках и нечестивых сквернословых и о нарушающих [установления] по четвергам и пятницам. — Ташьян, № 260, II, 5.

XIII. Լ. 139 а—145 а. Անանիայի վարդապետի ասացեալ Խրատ ոգէշահ, թէ որպէս կարասցէ մարդ զմիտս իւր որոշել յերկրաւորացս և զայս կեանքս արհամարհել և Աստուծոյ

միայն ցանկանալ և արձայութեանն. *Нач.: Արդ, եթէ կամիս որ յաղթես աշխարհիս...*

Варданет Անանի. Слово о том, как сможет человек увести свою мысль от земных [существ] и презреть эту жизнь... — Ана-сян, Библиология, I, с. 794. 11.

XIV. Լ. 145 ա—148 6. Սուրբ հարն Յովանէս Գառնեցոյն Բան աղարթականֆ և ազգրակար հոգևորայ քրիստոնէի. *Нач.: Սսրանար պիտոյ է մեզ ողբ...*

Йованэс Гарнеци. Слово молитвенное и полезное духовным христианам. — Ташьян, № 397, 8.

XV. Լ. 149 ա—154 ա. Վասն ննջեցելոյ յարութեանն և վ[ս]գաորսն միսիթարելոյ. *Нач.: Արինեալ է Սսրուած և հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի...*

[Слово] о воскресении мертвых и об утешении скорбящих.

XVI. Լ. 154 ա—175 6. Տեառն Ներսեսի Կայեցոյ Հայոց կաթողիկոս[ի] ասացեալ ի հանդերձեալ գալուստն Քրիստոսի. *Нач.: Մերձեցաւ ժամանակն յորում լինելոյ է ի կալարածի աշխարհի...*

Нерсэс Шнорхали. Слово о втором пришествии.

XVII. Լ. 176 ա—198 ա. Ի Ղուկասու անւարանին մեկնութենէ վոր արարեալ է Իգնատիոսի եպիսկոպոսի՝ ի խնորոյ Գրիգորիսի Հայոց կաթողիկոսի. *Нач.: Առն միոջ եին երկու որդիք...*

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XVIII. Լ. 198 ա—214 ա. Իգնատիոսի ի Ղուկասու անւարանին մեկնութենէն՝ ի տնտեսն եւ ի մեծապտուն և ի Դաւար. *Нач.: Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս եւ ասէ աշակերտան...*

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XIX. Լ. 214 ա—226 ա. Без заглавия, *нач.: Այր ոմն էր մեծապտուն և ազանէր բէհեզս և ծիրանիս...* *Нач.: Առակիս րան ոմանց այնպէս թունցաւ...*

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XX. Լ. 226 ա—233 6. Նորին Իգնատիոսի ի դաւարտն անի-րան. *Нач.: Դաւարտր մի էր ի քաղաքի ուրումն...*

Игнатиос Севлернци. Из Толкования на Евангелие от Луки.

XXI. Լ. 233 ա—258 ա. Պարմութիւն վարուց և սքանչելեայ սրբոյ և մեծի առաքելոյ և անւարանչի աստուածաբանին Յոհաննու, որում և վկայեցաւ ի Տեառնէ առ ամենասուրբ կոյսն Սարիամ Աստուածածինն, թէ ահա որդի ք. եւ ի ժամու մարտութեան Տեառն տարեցաւ զսարսափելի լանջաւ նորա եւ մարեցաւ որպէս զոսկի ի հուր. *Нач.: Յեր համբառնալոյ Տեառն մերոյ և Փրկչին...*

Житие Иоанна Богослова.

XXII. Լ. 259 ա—264 ա. Յաղագս դիպին որ ի կերպարանս գայոյ երևէր ի քաղաքի մի որ կոչէր Ջմիտուսայ. *Нач.: Եւ ելեալ մեր ի Քահաւոր քաղաքէ և չոգաւ ի քաղաք մի որ կոչէր Ջմիտուսայ, որ հեռագոյն էր ի Քահաւոր քաղաքէ...*

«О демоне, который в образе волка появился в городе по имени Змюрусай...».

XXIII. Л. 264 б—271 б. Յաղագս Սոսիպատրոսի և մոր նորա Պրոկիանէ և ամենայն եղելոյն ասա[յեալ]. Нач.: Յանկանել դաբաւորին կղզոյն այնմիկ...

«О Сосипатре и матери его Проклиане...».

На л. 01 б оглавление, составленное позднее.

Заставки, инициалы.

Переписана в XIV в., заказчик әРәстакәс (Аристакәс, әРстакәс), обновлена в 1631 г. Симавоном, приобретена в 1743 г. Араке́лом.

Записи: л. 21 а, 40 а, 97 б, 108 а, 116 б, 148 б, 271 б (упоминается заказчик и безымянный переписчик: Приложение, № 116), 192 б, (обновитель рук.: ПЗ 1621—1640, № 648), 192 б, 258 а (покупатель рук.: Приложение, № 106).

Вложено краткое описание К. Костанянца.

О сборниках поучений Вардана см. Марр, Притчи Вардана, I, с. 286—292.

Колл. К. Костанянца.

21,5×14; 274 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; болорагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

250

ИБ, В 12

Вардан Аревелци.

Краткое толкование Песни Песней

Հոգիապայծառ սուրբ հօր Վարդանայ լուսաւոր արարեալ Համառօտ մեկնութիւն Երգո երգոյն՝ պարզ և դիրահաս. Нач.: Նման է արհայութիւն երկնիւ գանձի ծածկելոյ...

Ташьян, № 45.

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костанянца.

21×15; 64 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; переплет картонный.

251

ИБ, В 13

Сборник

I. Л. 1 а—б. Словарь собственных имен семитских корней, с переводом на арм. яз. Словник дан арм. графикой, расположение слов в порядке арм. алфавита. Рукопись содержит лишь самое начало словаря.

Нач.: Արարո՞ւր — անշէն...

Кон.: Արիգայ — հօր իմոյ յայտնութիւն.

II. Л. 3 а—41 а. Մեկնութիւն պատարագի խորհրդոյ համառօտ, արարեալ իմաստնոյն Յոհանիսի Եզնկահոյոյ եւ

նախ ի սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնասոյն յարմարեալ և
րնարանեալն. **Нач.: Յամենայնի ժամանակէ...**

Йовханнэс Ерзнкаци. Толкование литургии.

III. Л. 42 а—81 б. Проповеди, толкования, главы из «Книги
скорбных песнопений» Григора Нарекаци и др.

IV. Л. 82 а—83 а. Թարեղի ամենայն թագաւորայ Հայոց և
Օսմանայ. **Нач.: Արման՝ Արխանդաւի խոնթարն... Кон.: Թվին ՌՇ Սուրթան Օսմանն սպանին.**

Перечисление османских правителей, с краткими указания-
ми на исторические события, связанные преимущественно с мес-
тами, заселенными армянами. Изложение доведено до 1621 г.

На л. 83 б и 84 а медицинские записи.

Переписана в XVIII в., выделяется несколько почерков.

Колл. К. Костанянца.

21.5×14.5; 84 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага;
нотрагир; в коленкоровом переплете.

252

ИБ, В 14

Сочинения Псевдо-Дионисия Ареопагита

Содержит ряд богословских сочинений, среди них:

I. Л. 1 а—42 а. Յամառօր հաւաքումն յաղագս հրեշտակայ,
**нач.: Ասէ երանելին Դիոնիսիոս ի զիրս Երկնային քահանա-
յապետութեան...**

Псевдо-Дионисий Ареопагит. Об ангелах, о духах.

II. Л. 67 а—69 а. Վասն Նեպոքրի և հայիդոյութեան նորա և
վրէժխնդրութիւն Կիրդի Աղէկսանդրասոյ, **нач.: Նեպոքրիոս
ոմն եղեալ մեծանուն...**

О Несторе и его полемике с Кириллом Александрийским.

Переписана в XVIII в. Принадлежала Буниату, в 1737 г.
приобретена константинопольским вардапетом Алэкксандром
(л. 1 б).

Колл. К. Костанянца.

18.5×12.5; 177 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага;
болорагир и нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с
тиснением, по краям надпись: Յ[Ի]Շ[Ա]Տ[Ա]Կ Է Յ[Ո]Ղ[Ա]Ն
Վ[Ա]ՐԴ[Ա]Պ[ԵՏԻՆ] ՎՕՐԵ ԲՈՒՆԻԱԹԻՆ.

253

ИБ, В 15

Подборка торжественных текстов

Тетрадь для личного пользования, содержит речь по поводу
открытия церкви в Ахалцыхе от 4 июня 1836 г. (л. 1 а—4 б), оду
Йакоба Гэоргеана Դезезеанца из Карина (Эрзерум), препода-
вателя школы Карапетean в Тайке, обращенную к основателю
школы (л. 5 а—7 а), духовные стихи.

Нач.: Ասայեալ յառոր հանդիսի հիմնարկութեան Ամենափրկիչ սրբոյ եկեղեցոյ Հայոց...

XIX в.

Колл. К. Костанянца.

22×17; 17 л.; текст в один столбец; строк 18, 19, 25; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

254

ИБ, В 16

Сборник

I. Л. 1 а—52 а. Թուրթ ընդհանրական Ներսէսի կաթողիկոսի Հայոց առ համօրէն հայաստեռ պիինս, որոց տեսչութիւն հաւարապետ նմա ի Տեառնէ. Нач.: Ներսէս ծառայ Յիսուսի Բրիսպոսի...

Нерсэс Шнорхали. Соборное послание. — Ташьян, № 122.

II. Л. 52 б—83 б. Թուրթ տեառն Գրիգորիսի կաթողիկոսի Հայոց գրեալ եղբոր նորին Ներսիսի եպիսկոպոսի հրամանաւ նորին ի Միջագեղս Ասորոց. Нач.: Թէպէտ և տէրունական հրամանն...

Григор III Пахлавуни. Послание брату, епископу Нерсэсу, в Месопотамию. — Ташьян, № 78. 4.

III. Л. 83 б а—88 а. Թուրթ Հայոց կաթողիկոսին Կոստանդինոպոլսէ վոր գրեալ յաստուածապահ ղղեակն Հոռոմկլայէն առ թագաւորն Հերոմ ի մայրաքաղաքն Միս. Нач.: Բրիսպոսապաւկեալ սուրբ թագաւոր...

Костандин I Бардзрбердци. Послание царю Хетуму. — Ур., 1892, XI, с. 246—254.

IV. Л. 88 б а—92 б. Վասն թագաւորայ Հայոց վոր կարգեալ Մովսէս Խորենացի. Нач.: Մովսէս Խորենացի պշարս թագաւորայն Հայոց...

«О царях армянских, как изложил Мовсэс Хоренаци». — Ташьян, № 34. IV. 5. На л. 93 а стихотворное восхваление Мовсэса Хоренаци с акростихом — ՄՈՎՍԷՍԻ Է.

V. Л. 93 б—110 а. Խրատ ուղղափառ հաւարապետ Հայոց առ արիապետին չարեօք և անբարիշտսն կամօք, որում խելագարեալ յանդրգնին և պէսպէս և ազգի ազգի իրս քաղաքն ի սուրբ խորհուրդ. Нач.: Եթէ զմկրտութեան խորհուրդն...

Наставление правоверным армянам.

VI. Л. 110 а—112 б. Վանական վարդապետի ասայեալ Բան հաւարալի. Нач.: Կենսաբոլիս սուրբ Անտարանն պԹաղէոս վմեր առաքեալն...

Вардан Ванакан. Слово о вере.

VII. Л. 112 б—115 а. Այլ բան Վանականին Վարդանա. Զի՞նչ է ճրագարույին լուծանելն. Нач.: Ի Գրոց է ճշմարիտ...

Вардан Ванакан. О возжигании свечей в сочельник.

VIII. Л. 115 а—134 а. Վկայաբանութիւն վասն ծննդեան

Քրիստոսի և մկրտութեանն, զի պարտ է տօնել ի միում ամսր ի յունվարի ի վեցին. Нач.: Կարգեցին անաթեման Քրիստոսի...

Выборка из сочинений Василия Кесарийского, Ипполита и др. о Рождестве.

IX. Л. 134 б—135 а. «Верую» на польск. яз. в арм. транскрипции (см. также л. 135 б).

X. Л. 135 б—159 б. Мелкие сочинения о строении неба и земли, о погоде, солнце, луне, богословская переписка и др.

Переписана в 1640 г., Каменец-Подольский, переписчик десятилетний Исаак.

Записи: л. 52 а, 160 а—б (ПЗ 1621—1640, № 1165, в изданном тексте типографская погрешность, нач.: Փառք... կապարեսիս ւսի и т. д.).

Колл. К. Костанянца.

18.2×14; 160 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; в коленкоровой обложке (новой).

255

ИБ, В 17

Րաֆայէլ Փաթկանեան. Детский учебник

На титульном листе: Վարժութիւն մանկանց. / Աշխատանքս Ռաֆայէլ Պատկանեան (вторая строка стерта). Ի Ս. Պ. Բնորգ ի փաշանի (стерто). 1859 г.

Макет учебника, с литографиями-наклейками. Содержит предисловие автора (л. 3 а—б), иллюстрированный алфавит, образцы письма, начальные упражнения по чтению и хрестоматию с текстами по анатомии, зоологии, священной истории, басни и др. На л. 79 а—б оглавление.

На л. 1 б пометка К. Костанянца.

Колл. К. Костанянца.

20×16; 80 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; скоропись; переплет картонный.

256

ИБ, В 18

Сборник

I. Л. 3 а—15 б. Գիրք մեկնութեան Յօնանու մարգարէին, զոր արարեալ է գերիմաստ և գեղահրաշ տեառն Ներսէսի Լամբրոնացոյ ի փառս Սալուծոյ և ի յօգուտ մանկանց եկեղեցոյ... Нач.: Քանկի մարգարէն վասն ասորեստանայսն ասէին...

Нерсэс Ламбронаци. Толкование на пророка Иону.

II. Л. 19 а—85 б. Մեկնութիւն մարգարէութեանն Յօնանու, արարեալ տեառն Եփրեմի կաթողիկոսի Կիլիկեցոյ, յաշակերտէ և յեղորորդոյ տեառն Գաբրիէլի գերահանճար կաթողիկոսի, ի խնդրոյ տեառն Թէոդորոսի վարդապետի Կիլիկեցոյ, որ

այժմ է կաթողիկոս ի մեծն Կիլիկեայ, ի ՌՄՕԷ (1257/1808 թ.)
և ղեկավարների ժՄ (11), ի Կարին... Нач.: Յառաջաբանություն.
Եւ արդ, գրէ աստուածային աստեալն Պօղոս...

Епрем Аджпаханц. Толкование на пророка Иону.

Каталог Матенадарана, I, № 1271.

Переписана в 1808 г., Карин (Эрзерум).

На л. 3 а, 19 а и 85 б печать вардапета Абрахама от 1814 г.

Колл. К. Костанянца.

19,5×14,5; 87 л.; текст в один столбец; строка 22; бумага;
нотрагир; переплет картонный.

257

ИБ, В 19

Григор Ծшаканци. Сочинения

Содержит стихи духовного содержания и видения. Нач.:
[Մ]ովեալ վկայդ Յիսուսի, Յիսուսի... На л. 54 а—56 б биография
Григора Ծшаканци (Յիշատակարան պատմաբանորէն վասն
սրննդեան և աստուածահաճոյ վարդույ և երջանիկ Գրգորի
արեւելիսկոպոսի և շնորհալոյս վարդապետի).

Каталог Матенадарана, I, № 3476.

Переписана после 1798 г. (год смерти автора).

Колл. К. Костанянца.

23.5×16.5; 59 л.; текст в один столбец; строка 32; бумага;
нотрагир; в бумажной обложке (новой).

258

ИБ, В 20

Нерсэс Ламбронаци.

Размышление о церковном чине

Без общего заглавия, заголовок предисловия слитно с текстом:
[Մ]յս բան և աստուածային օրինադրութիւնք պաշտարարութեամբ
մկայս և ի ձեռին իմոյ թշուառ Ներսիսի ասացաւ ի հոգոյն
Աստուծոյ, ի նախակարգեալ թուականդ ՈԻԶ (626/1177 թ.)-ին.
Нач.: [Ե]ւ ի ժամանակի կենաց իմոյ՝ մինչև էի ԻԴ ամաց...

Ташьян, № 24.

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костанянца.

23.5×15.5; 22 л.; текст в один столбец; строка 27; бумага;
нотрагир; в бумажной обложке (новой).

259

ИБ, В 21

Григор Դաթեւаци. Книга вопрошений

Без заглавия, в иштатакаране названо: Գիրք քր կոչի
Հարցմունք Գրիգորի. (л. 382 а).

Каталог Матенадарана, I, № 921.

Переписана в 1603 г., Амид, переписчик Барселі, с участием его ученика Карапета. В 1621 г. тем же переписчиком пожертвована монастырю св. Елсазара, Муш, в 1710 г. вызволена «из плена» в Константинополе.

Заставки, инициалы.

Записи: л. 381 б, 382 а—б от 1603 г. (Приложение, № 42), 381 б от 1621 г. (ПЗ 1621—1640, № 40) и от 1710 г. (Приложение, № 89).

На л. 381 б смытая печать.

Колл. К. Костанянца.

19×13; 382 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; нотрагир и болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

260

ИБ, В 22

Мовсэс Зохрапеан Арцахеци. Сочинения

Титульный лист: Յոյակ յիշատակարանի Մովսիսի Ջորապետանց Արարիւնայ. Մասն երկրորդ. Բազմ (последнее карандашом).

Рукопись, подготовленная для издания, на л. 1 б дозволение цензора для печати, Тифлис, 15 августа 1873 г. Содержит стихи духовного и светского содержания. Первая часть этой книги издана: Յոյակ յիշատակարանի Մովսիսի Ջորապետանց Արարիւնայ. Մասն Ա, ի Մովսիս, Համալսարան փաշարան, 1870.

Колл. К. Костанянца.

21.5×16.5; 65 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет картонный.

261

ИБ, В 23

Ахарон Полосеан Арнджеци. Сочинения

Без общего заглавия, нач.: Գանձ ար սուրբ խաչն աստուածորնկալ յԱհարոն վարդապետի. Ի Հօրէ խորհրդաբար րնկեայր... Полное имя автора на л. 50 а: Ամենախոնարհ ծառայ Ահարոն վարդապետ րէր Պօղոսեան Առնջեայ ասայեալ.

Анасян, Библиология, I, стб. 517—524.

Закончена перепиской 1 августа 1808 г. (л. 51 а).

Колл. К. Костанянца.

21×15; 51 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотрагир; переплет картонный, обклеен тканью.

262

ИБ, В 24

Лечебник и правила гороскопа

I. Л. 1 а—30 а. Лечебник, содержащий 274 статьи медицинских советов. Часть л. 4, содержащая заглавие, вырвана, в приписке названо: Հիմնարան (л. 4 а).

Վասն մաջունի, որ ուրեն մարդիք և յղանան կանայք, нач.:
Առ Ե (5) մսխալ քարափսիս սերմն... (л. 4 б).

На л. 1 а—3 б оглавление.

II. Л. 31 а—49 б. Միսխալ, нач.: Առ վանունն մարդոյն...

Правила составления гороскопа.

Переписана в 1715 г., Ганджа, переписчик Օханэс (л. 30 а).

Записи: л. 4 а, 30 а.

Колл. К. Костанянца.

21×16; 49 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

263

ИБ, В 25

Четвероевангелие

Евангельский цикл, изображения евангелистов, хораны, заставки, маргиналии, инициалы. Миниатюры на начальных листах весьма повреждены.

Переписана в 1429 г., Мецопский монастырь, переписчик Товма.

Записи: л. 4 а, 142 а, 225 б, 292 а—293 б (ПЗ 1401—1450, № 741).

Колл. К. А. Абрамова.

17.5×13.5; 293 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (новый).

264

ИБ, В 26

Григор Татеваци

Толкование на Евангелие от Матфея.

Заглавие оказалось не вписанным в заставку на л. 4 б, в иштакаране, также и в начале разделов названо: Քաղութոյ մեկնութեան Աւերարանին Մարթնի սուրբ վարդապետի մէր Գրիգոր Տաթևային (л. 318 б). Нач.: Եւ արդ, չորս գիրք նմանին չորիս աներարանչայն... (л. 4 б).

Переписана в 1722 г., Балу, переписчик Саргис. На переписку ушло чуть больше трех месяцев, с 9 июня по 15 сентября.

Записи: л. 51 б, 318 б—319 б (Приложение, № 93), 324 б (от 1733 г.).

Колл. К. Костанянца.

21.7×16.5; 324 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

265

ИБ, В 27

Сборник философских сочинений

I. Л. 1 а—72 а. Դարթի փիլիսոփայի Ներգնապոյ Յաղագս սահմանապ իմաստասիրութեան.

Դավի՛տ Ներգինացի. Об определениях философии. — Философские труды, с. 410—411.

II. Լ. 73 а—86 а. Գումարումն յոճնադիմի իրողութեանս սահմանայ [Դարթի փիլիսոփայի և այլոյ] իմաստասիրայ, ի Մովսիսէ, ըստ տառիս դասատրութեան շարակարգեալ.

«Сборник многообразных терминов, [встречающихся] в Определениях Давита и у других философов, составленный неким Мовсэсом в алфавитном порядке». — Философские труды, с. 432.

III. Լ. 86 а—98 б. [Ս]ահմանք իմաստասիրական, իբր հարսմամբ.

«Определения философии в виде вопросов». — Философские труды, с. 411—412 (приписывается Дави́ту Аня́лты).

IV. Լ. 99 а—116 б. Ներածութիւն Պորփիրի.

Порфирий. Введение. — Философские труды, с. 441.

V. Լ. 117 а—149 б. Ստորոգութիւնք Արիստոտէլի.

Аристотель. Категории. — Философские труды, с. 394—395.

VI. Լ. 119 б—168 б. Նախադրութիւն ի սկսբան գրոյն որ աւի ըստ Յունայ Պերի արմենիաս և հայերէն Յաղագս մեկնութեան, արտադրեալ ի մեծ իմաստունոյ Արիստոտէլէ, թարգմանեալ և մեկնեալ ի Դարթա Ներզինայոյ.

Դավի՛տ Ներգինացի. Преддверие и начало книги, называемой по гречески *Пери армениас*... — Философские труды, с. 397.

VII. Լ. 169 а—174 б. Արիստոտէլի՝ Յաղագս առաինութեանս, առ Ալէքսանդրոս թագաւոր.

Аристотель. О добродетели, царю Александру. — Философские труды, с. 398—399.

VIII. Լ. 179 б—207 а. Համառօտ հաւաքումն և յոյժ օգտակար ի դիալէթիկայն, որ է տրամաբանութիւն, կարգեալ և թարգմանեալ ձեռամբ Բարդուղիմէոսի եպիսկոպոսի.

Варфоломей Болонский. «Весьма полезная краткая подборка из логики...». — Философские труды, с. 405.

IX. Լ. 209 а—255 б. Նորին Գրիգորի աշակերտի Համառօտ տեսութիւն ի գիրս Պորփիրի.

Григор Татеваци. Краткий анализ книги Порфирия. — Философские труды, с. 407.

X. Լ. 256 б—311 а. Եռամեծի Յովհաննոս Հայոց փիլիսոփայի և վարդապետի Հաւաքումն համառօտ վերլուծութեան Ստորոգութեանս Արիստոտէլի՝ ի Գրիգորէ աշակերտէ.

Йовханнэс Оротнеци. Анализ категорий Аристотеля. — Философские труды, с. 426.

XI. Լ. 311 а—390 б. Заголовок оглавления: Սյս ինչ է լուծմունս Պերի Արմենիաս գրոյն, в др. рукописях: Յովհաննոս Որոտնէցոյ Համառօտ լուծմունք Պերի Արմենիաս գրոյն, հաւաքեալ ի Գրիգորէ աշակերտէ.

Йовханнэс Оротнеци. Краткое толкование книги *Пери армениас*. — Философские труды, с. 426.

XII. Л. 391 а—403 а. Նորին Գրիգոր աշակերտի Յոհանու մեծի Համառուր լուծմունք Առաքինութեանց Արիստոտելի.

Григор Татевацци. Краткое толкование [книги] Аристотеля «О добродетели». — Философские труды, с. 408.

XIII. Л. 404 б—411 а. Ջենոնի իմաստասիրի Յաղագս պիտանայու սեռից.

Зенон. О природе (краткая редакция). — Хачикян 1949; Аревшатын 1956.

XIV. Л. 412 а—418 а. [Հարիր] Փիղիստիպիյն [ասացեալ]: Յաղագս խելաց և իմաստութեան. Нач.: Կոիմարնու ասէ՛ Ճանապարհորդք ի տունս և ի հայրենիս իրեանց փութան...

XV. Л. 419 а—430 б. Յոհանու Որոտնեցոյ հաւաքեալ ի բանից իմաստասիրաց.

Йовханнэс Оротнеци. Выборка из сочинений философов. — Философские труды, с. 425.

XVI. Л. 431 а—б. Отрывок из сочинения, посвященного католикоосу Мовсэсу III Сюнеци и его преемнику.

XVII. Л. 438 а—443 а. Արուսայիդայ իմաստնոյ, քաղուածոյ Յաղագս կապմութեան մարդոյ.

Абу-Сайд. Анатомия. — Анасян, Библиология, I, стб. 67—72.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в., один из переписчиков Андрэас (ему принадлежат листы, записанные болорагиром), получатель *варданет* Мхитар.

Записи (Андрэаса): л. 72 а, 390 б.

На л. 79 а, 98 б, 174 б, 211 а, 313 а, 411 а — круглая печать *варданета* Даниэла Мелраци от 1682 г.

На л. 209 а, 431 б, 442 б печать *варданета* Микайэла от 1742 г.

Колл. К. Костанянца.

17.7×12; 444 л.; текст в один столбец; строк 21 и 28; бумага; болорагир и нотрагир; переплет деревянный, обтянут кожей с тиснением.

266

ИБ, В 28

Вардан Бардзрбердци. Сочинения.

I. Л. 1 а—84 б. Без заглавия, в др. рукописях: Մեկնութիւն Սաղմուսաց Нач.: [...] սի որչափ ի կենցաղումս է, ոչ է երանելի յաղագս անյայտութեան...

Толкование на псалмы Давида.

II. Л. 85 а—89 а. Без заглавия, в др. рукописях: Ողբ և խրատ հոգևոր լալին հանդերձ Нач.: Այսօր եկայք օրդի մարդկան / Կայէք ի մի վայր յանդիման / Առաջնորդք և թագաւորք / Հզօրք իշխանք և դաւաւորք...

«Плач и духовное наставление со слезами».

III. Л. 89 б—162 б. Հոգիապայծառ սուրբ հորն Վարդանայ լուսոյր արարեալ Համառօտ մեկնութիւն Երգոյ երգոյն՝ պարզ և դիրահաս. Нач.: Նման է արհայութիւն երկնից գանձի ծածկելոյ.

Толкование на Песнь Песней. — Ташьян, № 45.

IV. Л. 163 а—223 а. Արդիւնաւոր և սուրբ վարդապետին Վարդանայ Սակաւ ինչ վաստակ ի սուրբն Դանիէլ և ի նորին մեկնիչսն. Нач.: Մերձաւոր մեր և եղբարք...

Толкование на пророка Даниила. — MacIer, № 32.

Переписана в 1384 г., Баїэш, переписчик Петрос.

Записи: л. 182 б, 223 а (Приложение, № 16).

Колл. Г. Аганяна.

17×12; 223 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

267

ИБ, В 29

Конволют

а

Л. 1 а—48 б. Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Պատմութիւն Տարաւնոյ, քարմանեալ Ջենոբ յԱսորոյ եպիսկոպոսն. Нач.: [...]սակ շուրջ գոլով նորա...

Йовхан Мамиконеан. История Тарона.

Переписана в XVIII в.

б

I. Л. 49 а—67 б. Список без заглавия (начало утрачено), в др. рукописях: Պատմութիւն Դաիթ Պէկին և պատերազմայ Հայոյ Խափանո, որք եղեն ընդդէմ թորեայ ի մերում ժամանակի. Нач.: [...] Իսկ թէ որով մարթասցի զհայրուայ իրեանս...

Степанос Шахумеан. История Давит-бека. — Каталог Матенадарана, I, №№ 3297, 4598.

На л. 67 б—69 а ишатакаран Йовакима Рафаелеана Гапанци Ходженца от 1759 г., принадлежащий образцу данной рукописи.

II. Л. 70 а—84 б. Այլարանութիւն գրոյն առաջնոյ, нач.: Յաղագս նշանակութեան երկնի և երկրի: Ի սկզբանէ ստեղծ Աստուած զերկինն և զերկիր. երկինն նշանակէ զվերինն, երկիր՝ զաւորինն...

Толкование на священную историю.

Переписана в 1787 г., Смирна, переписчик Даниэл.

Запись: л. 69 б (Приложение, № 109).

Рукопись была приобретена Н. Я. Марром для Азиатского музея в 1915 г.

20×15.5; 84 л.; текст в один столбец; строки 26 (а), 24 (б); бумага; нотрагир; переплет картонный (новый).

268

ИБ, В 30

Варданагирк

Заглавия в записи на л. 52 б: *սիրք լիսիս քր կոչի Վարդանաշգիրք*.

Вардан Айгекци. Книга поучений. — Марр, Притчи Вардана, I, с. 287—288, 302—307; Каталог Матенадарана, I, № 638.

На л. 53 б—59 а—таблицы идеограмм и аббревиатур, применяемых в рукописях.

Переписана в XVIII в.

Приписка переписчика на л. 52 б (слитно с ишатакараном автора). На л. 2 а приписка: *mission Iulfat, Soc. Iesu*.

На л. 1 а—б, 2 а смытые печати.

Колл. Г. Аганяна.

19×14; 61 л.; текст в один столбец; строки 37; бумага; нотрагир; переплет картонный.

269

ИБ, В 31

Разделы Ветхого и Нового Заветов

Содержит Притчи Соломона, Песню Песней, Послания апостолов, расписанные применительно к церковной службе.

На л. 248 б—251 а ишатакаран Нерсэса Шнорхали к Притчам Соломона: *Տեառն Ներսէսի Յիշատակարանն արարկայն Սողոմոնի զոր իրով ձեռամբ գրեալ*.

Переписана в 1665 г., Экрай (Индия), переписчик Лазар.

Записи: л. 256 а, 86 а, 10 б, 22 б, 256 б.

На л. 2 а печать (текст неразборчив).

Ванская колл.

19×12; 273 л.; текст в один столбец; строки 219, бумага; нотрагир; переплет кожаный, с тиснением.

270

ИБ, В 32

Сборник

Содержит астрологические сочинения, молитвы, отдельные разделы из «Книги скорбных песнопений» Григора Нарекаци и др. Предназначалась для личного пользования. Нач.: *Զերականութիւն քր կոչի Եօթնագրեանք, զուգեալ ի Դանիթ Անյաղթ փիլիսոփայէ և ի Թումայ վարդապետէ...*

Переписана в 1814 г. (л. 130 б), на л. 114 зашифрованная дата.

Поступила в 1915 г., дар В. Л. Субаши.

21.2×16.5; 192 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

271

ИБ, В 33

Копии писем

Содержит две копии:

1. Л. 1 а—5 б. Письмо Микайэла Чамчеана от 25 февраля 1816 г., Константинополь, адресовано в Рим, *вардапетам* Мкртичу и Игнатиосу. Отводятся обвинения по поводу трехтомной «Истории Армении» автора.

2. Л. 6 а—7 а. Письмо *вардапета* Йовханнэса Зохранеана от 26 декабря 1819 г., Париж, адресовано племяннику Мкртичу. Автор письма — известный издатель армянской Библии.

XIX в.

Колл. К. Костанянц.

23×18; 7 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нотрагир; в бумажной обложке (новой).

272

ИБ, В 34

Сборник речей

Содержит тексты торжественных речей, произнесенных в Эчмиадзинском католикосате в 1854—1856 гг.

Колл. К. Костанянца.

21×16.5; 22 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; скоропись; в бумажной обложке (новой).

273

ИБ, В 35

Священник Елиа.

История полемики с иноверными

Այս է Խարբերթու Կէր Եղիա Բախանային պապական Կէր Վան օրինակ Կիճարանութեան պատմութիւնը. Նաչ.: Մահկոնի Կէր Եղիա Բախանայ Եր ի Բաղաթն Խարբերթու...

Ташьян, № 147.

Переписана в XIX в.

Колл. К. Костанянца.

22×15.5; 8 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; скоропись; в бумажной обложке (новой).

ИВ, В 36

Херонимос Агата́нжелос.**Видение и пророчества**

Нач.: Ես... Շերոնիմոս Ագաթանկելոս անուանեալ կրօնաւոր
ի կարգէն Մեծի Բարսղի, ծնեալ ի Ռուբոս ի յերթանասուն և
ինն ամի միաբանութեանս յամսեանն մարտի յաւոր կիրակէի...
յամի փրկութեան մերոյ ի 1279, ի Մեսիփս քաղաքի Սիկիլիայի...

Содержит обзор политических событий в Германии, Франции, России, Польше, пророчества по поводу будущих судеб этих стран. Автор жил, безусловно, не в XIII, а в начале XIX в. и сочинял в стиле средневековых vaticinia post eventum.

Перевод с лат.

Переписано в XIX в.

Колл. К. Костаянца.

22×18; 13 л.; текст в один столбец; строка 31; бумага; шлагир;
в бумажной обложке.

ИВ, В 36

Симэон Ереванци.**Проповедь в Великую пятницу**

Միմէօնի սրբազան կաթողիկոսի արարեալ Կրակ և քարոյ
ի մեծի յորբաթի խաչելութեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.
Нач.: Սարիսփիմ և զարիսփիմ...

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костаянца.

21.2×17; 13 л.; текст в один столбец; строка 31; бумага; нот-
рагир; в бумажной обложке.

ИВ, В 38

Ветхий Завет (фрагмент)

Содержит начало Книги Бытия, для начальных строк остав-
лено место, нач.: [Եր երկիր էր աներևոյոր և անապարասի...

Переписана в XVII в.

На л. № а записи от 1734, 1739 и 1810 гг.

Колл. К. Костаянца.

21.3×15.3; 9 л.; текст в два столбца; строка 48; пергамен; бо-
лорагир; без переплета.

ИВ, В 39

Сборник

Содержит сочинения Кирилла Александрийского, Григория Назианзина и Афанасия Александрийского:

I. Л. 1 а—10 а. Ի մեծի ատուր պէնտէկոստէին գալստեան ամենատուրք Հոգոյն, սրբոյն Կիրղի եպիսկոպոսի հայրապետի՝ ի Սուրբ Հոգին, նաչ.: Շնորհիւ հոգևորք ճշմարտի պիտոյ է...

II. Л. 10 а—11 б. Նորին Կիրղի Յերուսաղեմացոյ, նաչ.: Եկաւարել ատուրս պէնտէկոստէիս յայսմ քաղաքիս յԵրուսաղեմ...

III. Л. 11 б—21 а. Գրիգորի Սսրուածաբանի ի պէնտէկոստէն և ի Հոգին Սուրբ, նաչ.: Յաղագս րօնին դուռնաճայ իմաստասիրեսցոմ...

IV. Л. 21 а—29 а. Սրբոյն Աթանասի Աղեմանդրի եպիսկոպոսի ի սուրբ Հոգին Սսրուծոյ, նաչ.: Աղբիւր ահա և լոյս ասի...

V. Л. 29 а—36 б. Սրբոյն Աթանասի եպիսկոպոսի Աղեմանդրի ասացեալ Ի վերացումն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, նաչ.: Որ ի սկզբանէ յառաջ քան սլափտեան...

Переписана в XIX в.

Колл. Г. Аганяна.

21.5×16.5; 41 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; без переплета.

ИВ В 40

Смбат Спарпет. Хроника

Պատմագրութիւն Հայոց, աշխատասիրեալ ի Սմբատայ սպարապետի Լևոնի Դ արքայի Կիլիկիոյ Հայոց, որ առնու վսկիպն ի չորս հարիւր թուականէն Հայոց՝ ի Գագկայ թագաւորէ որդոյ Աշոտոյ Բագրատունոյ և շարակարգեալ հասուցանէ ցրտականն ԶՀԸ, այն է ամ Տեառն 1329... Ուր: Ի ժամանակս թագաւորութեանն Յունայ Ռամանոսի...

Вопреки заглавию, рукопись содержит сочинение анонимного автора, жившего во второй половине XIV в., но в основе лежит подлинная хроника Смбата (ум. в 1276 г.). Der Nersessian, 1959; Dédéyan, 1980.

Копия с эчмиадзинской рукописи 1826 г. (ныне Матенадаран, № 1900), выполненная в Эчмиадзине в 1846 г. (л. 4 а). В 1847 г. поступила в Азиатский музей при посредничестве Й. Шаххаф-неанца (приписка М. Броссе, л. 1 а).

Основной фонд.

21.6×17.3; 69 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; скоропись; переплет Азиатского музея, картонный.

ИВ, В 41

**Аристокэс Ерзнкеанц. Краткая история
и надписи монастыря св. Креста в Халбате**

Համառօր պարմութիւն և արձանագրութիւն հրաշալի վանից Սրբոյ Նշանին Հաղբաբայ, արարեալ Արիստակէսի Յարութիւնեան Երպնկեանց. 1840, ի Մեծն Հայաստան, որ է ի Հաղբաբ ՌԱՉԹ (1289/1840 թ.).

Автор — учащийся армянской духовной семинарии в Тифлисе. В сочинении излагается история Халбатского монастыря и воспроизводятся некоторые надписи.

Школьное сочинение (автограф), представленное с посвящением Платону Иосселиани 18 ноября 1840 г. (л. 1 б).

На л. 1 а пометка П. Иосселиани на груз. яз.

Основной фонд.

22.2×17.5; 23 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; скоропись; переплет Азиатского музея, картонный.

ИВ, В 42

Сборник

I. Л. 04 6—109 а, 129 б—135 б. Տեառն Միհայէլի պարփարգի Սարոնց Համառօր ժամանակաց զրոյս, քաղուածո արարեալ յոլովից պարմյազրաց ի վարժս բանասիրաց՝ տղամանակ տեղեկութիւնս յԱղամայ յետէ մինչև յետին ատուրս թևացեալ. Ուր. Եր արդ լուրտոմ, ուսումնասիրք...

Михаил Сириец. Хроника — Ташьян, № 91, 236, MacIer, № 199. Список содержит обычную (краткую) редакцию, которая включает в себя два других сочинения автора — «О священническом сане» (Նորին տեառն Միհայէլի Յաղագս քահանայական կարգաց, թէ ուարի առնու սկիզբն, л. 98 б—107 а) и «Исповедание веры» (Դասանութիւն սուրբ պարփարգին Միհայէլի, л. 107 а—109 а, 129 б—133 б). На л. 133 б—135 б запись редактора и продолжателя Вардана (Արդ, ի յամէլ ուրերորդի քաղասներորդի հապարերորդի թուականութեանս...).

II. Л. 109 а—124 б, 136 а—173 а. Սամուէլ քահանայի Յաննեսոյ հաւանութիւն ի զրոյ պարմագրաց յաղագս ժամանակաց անցելոյ մինչև ի ներկայս ծայրահաղ արարեալ. Ուր. [Յ]երիս որոշմունս բաժանեալ սահմանեցան թիւ ժամանակաց...

Самуэл Анеци. Выборка из исторических книг. — Ташьян, № 65, 89 и др.; MacIer, № 192.

Кон. списка, по 1346 г.: սպանանէ երկանն վՍօրդանն որդի Չոպանին և վԻշիփոնն և այլ բազում գլխաւորք. և մեռաւ Աթիպանն և Յենապանն ի Կամախ. Синхронистическая таблица доведена до 1356 г.

III. Л. 124 б—126 б, 136 а—173 а. Վասն թագաւորայն Հայոց, որ կարգեայ Մովսէս Խորենայի. Нач.: [Մ]ովսէս Խորենայի զշարս թագաւորայն Հայոց այսպէս կարգէ...

«О царях армянских, как изложил Мовсэс Хоренаци». — Ташьян, № 34, 88.

IV. Л. 173 б—179 б. Թուղթ սիրոյ և միաբանութեան մեծի կայսերն Կոստանդիանոսի եւ սրբոյն Սեդրեսպոսի եւ Տրդատայ Հայոց արքայի եւ սրբոյն Գրիգորի Հայոց Լուսաւորչի. Нач.: Կամօք և ողորմութեամբ համագոյ սուրբ սուրբ Երրորդութեան...

«Грамота любви и единения...». — Ташьян, № 111. 3.

На л. 127 а—б: Анания Ширакаци. Количество стихов Ветхого и Нового Заветов (Анасян, Библиология, I, стб. 755). На л. 128 а—129 а параллельные списки патриархов Рима, Антиохии, Александрии.

Данная рукопись отражает состояние оригинала со смешанными листами (см. приписки на л. 109 а и 127 б).

Переписана в XVII в.

В начале и конце бумажные защитные листы (л. 01—03) с записью XVIII в. об армянском населении Кипра и хозяйстве острова.

Он. рук.: Brosset 1873. *Пер. соч.* (Самуэла Анеци) с использованием данной рукописи: Brosset, Collection, т. II.

Основной фонд.

20.5×14.5; 181 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

281

ИБ, В 43

Григор Татёвацц. Книга проповедей

Գրիգորի եռամեծի քաջ հռետորի և անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցոյ արարեալ Բանս խրատականս ոգէշախս իմաստնայեղս ի մեկնութիւն և ի գովեստ փառայ տէրունականայ ի պարի սրբոց և ի պարճառ զիպութեան ախմարայ... Нач.: Ի տառնս տարեկանս մերոց...

Содержит 142 проповеди.

На л. 2 б—3 б оглавление.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Григор (л. 7 а).

Приписки: л. 1 б, 2 а, 7 а.

На л. 4 а печать *вардапета* Йовханнэса от 1790 г.

Основной фонд.

22×16; 360 л.; текст в два столбца; строк 37; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ В 44

Четвероевангелие

На л. 2 б—3 а послание Евсевия Карпиану, на л. 3 б—17 а каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, лицевые изображения евангельского цикла и евангелисты.

Переписана в 1298 г., Ани, переписчик Елбайрик, художник Хачатур.

Переплетена в 1596 г., переплетчик Йохан, тогда же поднесена в дар монастырю св. Вардана в Астапате. При переплетении подшиты л. 170—213, письмом прямолинейный еркатагир XI—XII в. Содержит молитвы Иоанна Златоуста, Василия Кесарийского, чин водоосвящения и др., нач.: Աղարթ Յովհաննու Ոսկերթանի, առ սուր Երրորդորին ասացաւ. Ամենակալ անսկալ Սուրնած...

Записи: л. 3 а (художник Хачатур, 1656—1676 (ПЗ XIII, № 654), 168 а—169 а (Приложение, № 37).

В конце пергаменный защитный лист с текстом на лат. яз.

Поступила в Азиатский музей в 1913 г. от Башинджагяна.

23,5×16; 213 л.; текст в два столбца; строк 27; пергамен и бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, металлические украшения, подклеена набойка.

Иссл. рук.: Юзбашян 1971; Izmailova 1972.

ИВ, В 45

Четвероевангелие

На л. 2 б—3 а послание Евсевия Карпиану; на л. 3 б—17 а каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, изображения евангелистов, с обильным применением золота.

Переписана в 1623 г., Шоп, Аспахан, переписчик эСтепанос, художник Месроп Хизанци.

Записи: л. 1 а—5 а, 273 а—276 а (ПЗ 1621—1640, № 148), 5 а, 275 а (две приписки от 1695 г.).

В начале и конце пергаменные защитные листы, с поздней припиской.

Поступила в 1927 г.

22,7×15,5; 276 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена ткань.

Украшения, о которых говорится в ишатакаране (л. 274 б—275 а), утрачены.

ИВ, В 46

Сборник

I. Л. 1 а—9 а. Ի խնդրոյ Թումայ վարդապետի աստուածաբնակ սուրբ ուխտին Մեծովիս վանայ և ծառաբար կալարեալ աստուածակիր և հոգեկից առն Աստուծոյ Յակոբ վարդապետն Դրիմեցին, աշակերտ Գէորգա վարդապետի Երզնկայոյ Յաղագս ապգականութեանց բաժանման. Нач.: Գիրելի է՝ ապգականութիւնն տարորոշեալ անձանցն է...

Йакоб Гримеди. О родстве при бракосочетании, с таблица-ми. — Ташьян, № 29.

II. Л. 9 а—12 б. [Գրառաջ]. Нач.: Դամբար լուսափայլ և վարդ կարմիրերփեան...

III. Л. 13 а—180 б. Գրիգորի աշակերտի եռամեծի և տիեզերալոյս վարդապետի Յոհանու Որդունեոյ հաւաքեալ Զաղուածոյ մեկնութիւն սուրբ Աւետարանին Մաթէոսի... (л. 15 а). Нач.: Չորս գերն նմանի չորից անտարանչայն...

Григор Татеваци. Толкование на Евангелие от Матфея. — Сопыбеаге, № 83.

IV. Л. 181 а—360 б. Нерсэс Шнорҳали, Иоанн Златоуст и др. Толкования на Евангелие и др:

1. Л. 181 а—185 а. Մեկնութիւն խորանայն Աւետարանին, нач: Մալեանք աստուածագիծք...

2. Л. 185 а—186 б. Յեկեղեցական պալմութենէ, нач: Առաքեալն էին ԺԲ-ան...

3. Л. 186 б—360 б. Ժողովումն մեկնութեան Սրբոյն Աւետարանի, որ ըստ Մաթէոսի, ի բանից իմաստուն վարդապետաց եկեղեցոյ կարգեալ և յօրինեալ դիրահաս ընթերցողաց եկեղեցոյ. Առաջինն Ներսէս Հայոց կաթողիկոսի. Нач: Սիրոյ զօրութիւն գերապանց է...

Переписана в 1632—1633 гг., Иерусалим, переписчик Йовхан Իзизанци.

Записи: л. 180 б, 360 б (также запись оригинала данной рукописи).

В начале и конце пергаменные листы с текстом на амхарском яз., в большей части смытым.

На л. 2 а, 13 б, 25 а, 190 а, 360 б печати владельца *вардапета* Петроса от 1706 г.

На л. 298 а печать владельца *вардапета* Бардулимэоса Ванеци (дата неразборчива).

Основной фонд.

29,5×15; 360 л.; текст в один и в два столбца; строк 27, 31, 34; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Patkanof 1891, № 261; Мapp 1892, № 5.

ИВ, В 47

Григор Татеваци. Книга вопрошений

Գրիգորի աշակերտի եռամեծին Յոհանու Որոտնեսոյ Շարյմունք պիտանիք և ազգակարք գրոյ աշակերտեալ. *Нач.: Որպէս ասէն հերձուածողք...*

Каталог Матенадарана, I, № 921.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Горг, заказчик Бардулимэос.

Записи: л. 77 а, 77 б, 224 б, 391 б—392 а (Приложение, № 121).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

18.5×14; 394 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 48

Сборник

I. Л. 1 а—18 а. Կրակ և արոյ ի մեծի յորբաթին ի խաչելութեան Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ. *Нач.: [Ս]արսափիմ և պարհուրիմ, ով սիրելիք...*

Симэон Ереванци. Завет и проповедь в день Великой пятницы. — Каталог Матенадарана, I, № 3476.

II. Л. 19 а—52 б. Ի գիրս ֆիսիկային այսինքն բնաբանութեան Արիստոտելի յաղագս սկզբանց բնական մարմնոյ շարակարգեալ ի կարգէ Թէադրոնոսայ Կղեմէս աստուածաբան վարդապետէ, *нач.: [Ն]ախ գիտելի է զի սկիզբն առհասարակ սահմանի Արիստոտել...*

Клемент Галанос. Относительно «Физики» Аристотеля, о началах природных тел. — Философские труды, с. 429—430.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 18 б запись от 1791 г. (Приложение, № 110).

Колл. Г. Аганяна.

19.8×14.3; 52 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нотрагир; в бумажной обложке.

ИВ, В 49

Мелкисед Банасер. Похвальные слова

Ճառ գովութեան գովելեայ կոչեցեալ իսկութիւն բանի, նախընտրաբար վասն սրբապան և իմաստուն Միմոն կաթողիկոսին պապրիարզական բարձր աթոռոյն ամենայն չայոյ սրբոյ Էջմիածնի, և վասն Արքաիստ հաւորնորի և

անարգամեծար վարդապետին, և ապա վասն այլոց ոմանց ասնի բարի և հաւարարիմ դիմաց՝ սակս փորձոյ ճանաչողութեանս մերոյ: Արարեալ ի Մելիսեդէ բանասիրէ ընդ հովանեաւ Սրբոց Հրեշտակացն եկեղեցոյն որ ի մեծն Պօլիս, ի թոին Հայոց ՌՄԺԳ (1213/1764 թ.) և ի նոյեմբերի յերրորդումն ամօր ամարտեալ.

Мелкисед Банасэр. Похвальные слова, обращенные к католику Симэону Ереванци и Абрахаму Астапатеци (л. 21 б—46 а), составленные в 1764 г., Константинополь. Об Абрахаме см. Анасян, Библиология, I, стб. 88—92.

На л. 46 б стихотворное моление Степана (имя автора в акростихе).

На л. 47 а—48 а загадки, нач.: Թէպէր շարժիմ և փան շարժել, / բայց ոչ զգամ, փամ հանայնիս ցոյսք որակաց / և ինձ ոչ փամ (Արեգակն է).

На л. 48 а—б стихотворение: Մահնի հայերէն, нач.: Բախարն որ ցողէ գետ ինչ է, / խօսքս աղբրին գետին չէ, / երկնումն ինչ կոյ պարծիս, / այն երկինք է, գետին չէ...

Переписана в 1767 г., Измир, переписчик *тэр Соломон абелай*.

Колл. Г. Аганяна.

21.2×15.5; 48 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нотрагир; переплет картонный.

288

ИБ, В 50

Йовханэс Оротнеци.

Толкование на евангелие от Иоанна

Յովհաննու Որոտնեցոյ տիեզերալոյս բարոնապետի արարեալ Քաղուածոյ մեկնութիւն ամօր անգարանին Յոհաննու, որ ասէ՝ Ի սկզբանէ էր բանն (л. 2 а). Нач.: Կահաորիմ, ով կաճառք...

Колл. Г. Аганяна.

21.5×15; 70 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; шлагир; переплет картонный.

289

ИБ, В 51

Альберт Великий.

Краткое собрание богословской истины

Համառօր հաւաքումն աստուածաբանական ճշմարտութեան (л. 2 б). Нач.: Քանզի գերականութիւն աստուածաբանական ճշմարտութեան է նշոյլ վերին ճառագայթին...

Анасян, Библиология, I, стб. 392—400.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 286 б запись владельца рук. Карапета Галстеана (Нор Джула) от 1787 г.

На л. 286 б смытая печать.

Колл. Г. Аганяна.

20.5×13; 287 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нот-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-клеена набойка.

290

ИБ, В 52

Григор Татеваци. Книга проповедей

Հրիգորի եռամեծի քաջ հռելորի և անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցո, արարեալ բանս խրատականս ոգէշահս եւ հանճարս իմաստայեղս, ի մեկնութիւն և ի գովեստ փառաշ րօնիս րէրունականայ... (л. 9 а). Нач.: Ի րանս րարեկանայ մերոս...

На л. 3 а—7 б оглавление 135 проповедей.

На л. 9 а заставка.

Переписана в 1421 г., монастырь Хермон, переписчик Карапет Дерчанци.

Записи: л. 381 б, 451 а—452 а (от 1421 г.), 452 а—б (от 1425 г.), 452 б (две приписки от 1461 г.), 426 б (от 1683 г.).

На л. 8 б криптограмма: Խաչապուր.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

На л. 8 б, 9 а, 314 б печать *вардапета* Петроса от 1706 г.

Основной фонд.

18.4×13.6; 452 л.; текст в один и в два столбца; строк 34; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением (переплетена в 1683 г.).

Оп. рук.: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 259; Марр 1892, № 3 (Очень подробно, с воспроизведением записей, последние см. также ПЗ 1401—1450, № 286, 367, 1451—1480, № 195).

291

ИБ В 53

Василий Кесарийский. Шестоднев.

[Մ]րբոյն Բարսի եպիսկոպոսի Կեսարոս Կապադովեցոյ Մեկնութիւն վեցօրեա արաշութանն. Нач.: Մի ով ի քննողայ...

Ташьян, № 249.

Переписана в XIV—XV вв.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

На л. 1 а, 249 б печать *вардапета* Петроса.

Основной фонд.

19.2×12.5; 300 л.; текст в один столбец; строк 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

Оп. рук.: Patkanof 1891, № 263; Мapp 1892, № 7.

292

ИБ, В 54

Сборник

I. Л. 1 а—453 а. Գրիգորի եռամեծի քաջ հոգևորի և անյաղթ փիլիսոփայի աշակերտի Յոհաննու Որոտնեցոյ արարեալ բանս խրատականս... Нач.: Ի վասնս վարեկանայ մերոյ...

105 проповедей Григора Татеваци, Йовхана Оротнеци, Йакоба Гримеци и др., с оглавлением на л.1 а—2 б, предшествующих основной пагинации. — Ср. Ташьян, № 505.

II. Л. 453 б—462 б. Ի խնդրոյ Թումայ վարդապետի աստուածաբնակ սուրբ ուխտին Մեծոփայ վանայն և ծախալարար կախարե[ալ] աստուածակիր և հոգելից առնն Աստուծոյ Յակոբ վարդապետին Դրրիմեսին, աշակերտ Գէորգեայ վարդապետին Երզրնկայո՛ւ Յաղագս ազգակցութեանս բաժանման. Нач.: Գիտելի է, թէ ազգականութիւնն վարորդեալ անձանց է...

Йакоб Гримеци. О родстве при бракосочетании, с таблицами. — Ташьян, № 29.

Переписана в 1534 г., Ерзнка, один из переписчиков Алэксиянос.

Записи: л.74 а, 174 б, 199 б (линейно-точечная криптограмма — յիշատակ է փարպգիրս Սրապիոն վարդապետին), 207 б, 250 б (Приложение, № 24), 339 б, 424 б, 433 б, 438 б, 457 а.

На л. 125 б изображение заказчика Срапиона Мокаци.

В начале и конце защитные листы с житийным текстом, письмом болорагир.

Основной фонд.

18×12.3; 463 л.; текст в два столбца; строк 29; бумага; болорагир; переплет кожаный, с тиснением.

Оп. рук.: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 258; Мapp 1892, № 2.

293

ИБ, В 55

Մատեոս Սրբայեցի.

Хронография

Պարմագրութիւն արաեալ Մարթէոսի մեծի բահանայի Ուհայեցոյ՝ վասն Բագրատունեայ թագաւորայն և այլոց բազմայ ի ԴՃ (400/951 г.) թուականէն սկսեալ մինչ ի Ո և ԺԱ (611/1162 г.) թիւն ամարեալ. Нач.: Ի սրբոյն Գրիգորէ մեր Լուսաւորչին...

Маслер, № 225. Список содержит текст без продолжения, написанного Григором Иереем.

На л. 1 а—3 а список наиболее известных католиков Армении.

На л. 303 а—304 б копия письма Нерсэса Аштаракеци графу Н. П. Румянцеву от 27 декабря 1814 г.

Переписана в 1814 г., С.-Петербург, переписчики Иван Назаров и Иван Эфендиев. Копия с копии же, выполненной по распоряжению Нерсэса Аштаракеци (с рукописи 1688 г.), которая в 1814 г. вместе с «Историей» Вардана Арефелци была прислана Н. П. Румянцеву. Тогда же была переписана и упомянутая «История» Вардана (см. № 303).

На л. 2 а приписка М. Броссе.

Основной фонд.

19.5×15.2; 306 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

294

ИБ В 56

Мовсэс Дасхуранци.

История Алуанка

Պատմութիւն Աղուանից արարեալ Մովսէսի Հաղանկապո-
սայի ի նոյն ազգէ և յաշխարհէ (л. 2 а). Нач.: Աստուածաբանի
մարդն առաջին...

Рус. заглавие: «История происхождения Агванов (жителей Русских Мусульманских провинций) Мойсея Кагкантиаца, списанная с древней рукописи, хранящейся в Эчмиадзинской библиотеке, армянским архимандритом Иоаннесом Шахатуновым».

Переписана в 1841 г., переписчик Иван Назаров. Копия с копии же, выполненной в 1829 г. с эчмиадзинской рукописи 1829 г. (ныне Матенадаран, № 1531, л. 231 а—377 а).

На л. 1 а запись М. Броссе.

Основной фонд.

19.5×15.5, 314 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; современный переплет.

Изд. соч.: Мовсес Каланкатуаца 1983. *Пер. рук.*: История Агван 1861.

295

ИБ, В 57

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану (л. 3 б—4 а), каноны согласия (л. 5 б—12 а).

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения, с применением золота.

Переписана в 1292 г., д. Оцопи (Шахапуник), переписчик и художник Шмавон. В 1504 г. приобретена ходжой Хазарбэком у епископа Елишая.

23×16,5; 378 л.; текст в два столбца; строк 17; пергамен; болорагир; переплет картонный, обтянут кожей (новый).

ИВ, В 58

Գործի Առաջնություն — Բնասույթներին ամօրյա (л. 1 а).

Записи: л. 411 а (Приложение, № 96), 1 а (дарственная от 1879 г. и др. запись).

21.5×16; 413 л.; текст в два столбца; строк 24; бумага; пот-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ В 59

Մարտեոսի նուաստ եւ յերին աշակերտի Եռամեծայն Յոհանու և Գրիգորի աշխարասիրեալ ի մնութիւն Գործոյ առաջեղոյն ի մենկութենէ սուրբ հարցն Յոհաննու Ոսկերեաւնի և Եփրեմի, ի խնդրոյ հարապատ եղբօր մերոյ Յակովբ վարդապետի, մականունն Ովսանանց. Դպ.: Յնք մնութեան անտիկէ... (լ. 14 ա).

Ташьян, № 34.

Переписана в XVII в.

Запись: л. 298 а (сохранилось только начало с преамбулой).

Основной фонд.

21.5×15.5; 303 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 60

Толкование на кн. Иова

Յամաոույ մեկնութիւն Յորայ, հաւաքեալ ձեռամբ Վանական վարդապետին. Դպ.։ Ներգործական իմն մերձատրութիւն... (լ. 8).

Ташьян, № 289.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XIV в.

Записи: л. 40 б, 107 а, 114 а, 128 а, 153 а, 266 б, 278 а (Приложение, № 115), 278 б (от 1527 г. ?), 279 а (от 1457 г.).

Основной фонд.

19.8×14; 379 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

299

ИБ, В 61

Сборник

I. Л. 1 а — Проповеди, поучения, толкования на отдельные стихи и книги Ветхого и Нового Заветов, жития и др.

Нач.: [Ամենայն] գիրք աստուածային զԱստուած արդար դասարար արդուն... (Проповедь Лукаса Лореди).

II. Л. 323 а—422 а. Համառոտ գումարումն և լուծումն բառից աստուածաշունչ գրոյ, յումենէ յԵրեմիայէ բանասիրէ Մեղրեայ.

Еремиа Мелреци. Толковый словарь к Ветхому и Новому Заветам. — САЛИ. Т. 2, с. 141, № 30.

Переписана в XVII в.

На л. 422 запись от 1789 г.

В конце пергаменный защитный лист с текстом на груз. яз., письмо нусха-хуцури.

На л. 423 б печать (легенда неразборчива).

Основной фонд.

19×13; 423 л.; текст в один и в два столбца; строк 20; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, подклеена набойка.

300

ИБ, В 62

Сборник

I. Л. 1 а—202 б. Список без заглавия, в др. рукописях: Հայոց աստուծոյին յերիս հաստած, աստուծալ Մովսիսի Խորենացայ ի խնդրոյ Սահակայ Բագրատունոյ.

Мовсэс Хоренаци. История Армении. — *Оп. рук.*: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 254; Марр 1892, № 1.

II. Л. 203 б—217 а. Список без заглавия, в др. рукописях: Աշխարհացոյց.

Вардан Арефелци. География. — Берберян 1960; Антабян 1962.

На л. 317 б отрывок о приметах погоды и урожая в Индии и Вавилоне. Заголовок не читается, в др. рукописях: Տառնութիւնացոյց, нач.: Յորժամ խոյն լինի՝ գարնունն /// ցորեն և գինի.

Переписана в 1698 г., Астапат, переписчик Йовсэгі.

Запись: л. 218 а.

На л. 3 а, 175 б, 218 а печать переписчика *вардапета* Йовсэ-
па от 1667 г.

Рукопись была приобретена П. Сухтеленом в Нахичевани в
1827 г., скопирована в Тифлисе для последующего издания (см.
приписку на л. 1 а).

Основной фонд.

18.9×12.6; 219 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением,
подклеена набойка.

Оп. рук.: Brosset 1838; Patkanof 1891, № 257; Мapp 1892, № 1.

301

ИБ, В 63

Йоҳаннэс Карнеци.

Наставления для священников

Գրեցի հարկաւոր և պիտանի ֆահանայական դասու, յորում
պարունակին բանք կարևորք և վայելուչք ի նպաստաւորութիւն
ֆահանայականն դասու, ւրոհեալ յերկուս հաւորս, նախկինն՝
վասն խոստովանութիւնն և երկրորդն՝ մեկնութիւն սրբազնաս-
տորք պատարագին: Հաւաքեալ ի յընդիր և ի հոգեբողիս
մարտնից հանձարեղ ռարունեայ և շնորհապարդ վարդապե-
տայ, աշխատասիրութեամբ ուրումն յերկնեալ բանասիրի Յո-
աննիսի չպէտ նօտարի Կարնեցոյ, յորդորանօք սրբասէր
ֆահանայից... Յամի փրկութեան մերոյ 1802 և ի թուոճ
արամեան տումարիս ՌՄՏՄ (1251/1802 թ.), ի ֆաղսֆա Կարին
(լ. 1 ա).

Переписана в 1802 г., Карин (Эрзерум), автограф (?).

Колл. Г. Аганяна.

19.5×13; 92 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; нотра-
гир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

302

ИБ, В 64

Опровержение Срмакэша Мануэла

Հայելի ապրեցութեան, յորում ցուցանին թիրութիւնք
րեւորակին կոչեցելոյ Գաւազան կրկնապօր, առ ի գիտութիւն
և յողորմութիւն հեղինակին նորա Սրմաքշ Մանուէլի: Արարեալ
յումեմն ճշմարտասիրէ... յամի Տեառն 1781, ի թուականիս
Հայոց ՌՄԼ (1230/1781 թ.).

Авонимное опровержение книги: [Սրմաքշ Մանուէլ]. Տեւորակ
որ կոչի Գաւազան կրկնապօր... ի թուականի մերոյ ՌՃԳԹ
(1199/1750 թ.), ի Կոստանդնուպօլիս. Газикян II, стб. 1775.

На л. 152 а—166 а — полемическое сочинение: Դարձեալ
վիճարանութիւն ի վերայ բանին թէ Բրիսպոս կարէ ասիլ անօր

ապրուածային, գրգռեալ ի բանէ Պարսէլ գրկանն՝ տպելոյ ի Վենետիկ. Датируется 25 декабря 1757 г.

Переписана в XVIII в., автограф (?).

Колл. Г. Аганяна.

19.5×13.5; 166 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

303

ИБ, В 65

Бардан Аревелци. Сочинения

I. Л. 2 а—148 а. Բազմերջանիկ և երանաշնորհ սուրբ հորն և անյաղթ հռետորի և լուսաւոր վարդապետի Վարդանայ նորոգ թարգմանչի և կրկին լուսաւորչի Հայոց Բան պարմագրութեան համառօտ վիպասանեալ յԱղամայ հետրէ մինչև ի ԶԺԶ (716/1267 г.) թուականն Հայոց, յոյժ պիտանի շարադրութեամբ և զեղեսիկ պիտառութեամբ. Нач.: Նախման վամենայն հայրեսայոյ յեղեալն զէն...

Всеобщая история. Оригинал данного списка — одна из двух рукописей, положенных в основу издания: Մեծին Վարդանայ Բարձրբերդեսոյ Պարմութին տիեզերական. ի լոյս ընծայեալ Մկրտիչ Էմին. Մոսկվա, 1861. Приписка на л. 148 а: Ի թուիս ՊԿՎ տառագրեսայի անդամէն մէկն է միայն մի քանիսն ՊԿՎ տառագրեսայի անդամէն մի քանիսն.

II. Л. 148 а—154 б. Տեսակք աշխարհայ և համանգամայն երկրի. Нач.: Սարիք յերեկայ իրոյն ծովուն...

География. — Берберян 1960; Антабян 1962.

На л. 155 а—156 б копия письма Нерсеса Аштаракецци графу Н. П. Румянцеву от 27 декабря 1815 г.

Переписана в 1841 г., С.-Петербург, переписчики Иван Назаров и Иван Эфендиев. Копия с копии же, выполненной по распоряжению Нерсеса Аштаракецци (с рукописи 1432 г.), которая в 1814 г., вместе с «Хронографией» Маттэоса Урхайтеци, была прислана Н. П. Румянцеву. Тогда же была переписана и упомянутая «Хронография» Маттэоса Урхайтеци (см. № 293).

Основной фонд.

20×5.5; 162 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

304

ИБ, В 66

Аристокэс Ластивертци. Повествование

Պարմութին Ընտրականի Լաստիվերտոյ վարդապետի վասն անցիկն անցելոյ ի յայլասեռ ազգայ, որ շուրջ վմեօք են. Нач.: Ժամանեսին մեկ ամսիք շարժարանայ...

Издание с использованием данной рукописи: Аристокэс Ластивертци 1963.

Переписана в 1843 г., С.-Петербург, переписчик Иван Назаров.

Основной фонд.

19.7×16.5; 86 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет бумажный.

305

ИБ, В 67

Таларан

Стихи духовного содержания, нач.: Տաղ աներեալս սրբոյ կոսիւն Մարեամու. Անորիս եւ, Մարեամ, զոր Գարրիել սկըզբնաւորեալս...

Переписана в XVIII в.

На л. 39 б запись от 1836 г., Тифлис.

Колл. Г. Аганяна.

18×11; 40 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; нот-рагир; в бумажной обложке.

306

ИБ, В 68

Астуацатур Бабикеев. Против Михайэла Чамчеана

Շարունակութիւն կամ հասարակութիւն յառաջագոյն գրեալ մերում տեսարանի կամ յայտնի ապացոյց Միհայէլի Չամչեանց և բոլոր միաբանութեան իրոյ, քաղեալ ի բուն ձեռագիր գրութեան իրոյ՝ զոր իբր հրաշիւք ձգեցաք ի ձեռս մեր. յամի 1815, մարտի 4. Нач.: Զոր ինչ միանգամ գրեալ է...

Ташьян, № 474.

Переписана в XIX в. (после 14 марта 1815 г.).

Колл. Г. Аганяна.

20.5×16; 38 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; нот-рагир; в бумажной обложке.

307

ИБ, В 69

Григор Ծшаканци. Стихотворения

Տաղարան վայելոյ և գեղեցիկ, հոմերական երգաբանութեամբ շարադրեալ տեսնո Քրիզորի տրուալ վարդապետի, որ ի գեղջէ Օշականայ նստարանի մեծին Մեսրոբայ Հայոց թարգմանչի... ի թուոջ Փրկչին 1787 և Հայոց ՌՄԼԶ (1236/1787 г.). Քաղափարեցեալ յումեմնէ համբակէ ի Կարնոյս մայր ուսումնարանի: Յամի Տեառն 1812, յեկս ապրիլի.

Стихи духовного содержания и видения.

На л. 83 а—87 б биография Григора Ծшаканци (Յիշատակարան պարմարանորէն վասն սննդեան և աստուածահաճոյ վարույ և երջանիկ վախճանի առն Սստուծոյ տեսնո Քրիզորի արեւաիսկոպոսի և շնորհալոյս վարդապետի).

Каталог Матенадарана, I, № 3476.

Переписана в апреле 1819 г., Карин (Эрзерум).
Колл. Г. Аганяна.
19.2×12.3; 92 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага;
нотрагир; переплет картонный.

308

ИБ, В 71

**Петрос Аламалеан.
Толкование на Откровение Иоанна**

Գիրք մեկնութեան յայրնութեան Յօհաննու առաքելոյն և աստուածարան աներարանչին, համառօտ և ծաղկաբաղ հաւաքեալ ի վանապան մեկնչաց եւ վարդաբեալ ըստ մրօաց նոցա, ի Պետրոս արքեպիսկոպոսէ Նախջեւանցոյ Աղամալեան... Դարձեալ աշխատութեամբ և ջանիւք նորոգ ընդօրինակեալ ի ձեռն իմո կրկներս ի մէջ ընթերցասէր ծառայից Յօհաննէս նուաստիկ Կիրայոյ Յօհաննիսեան անուանեալ, յաշակերտութենէ Կեառն յոգնաշխատ և բազմերախտ ուսուցչին իմոյ և հօր՝ Գրիգորի Մարտիրոսեան Վգօնամիր վարժապետի Կարնոյ եւ միանգամայն ուսումնասէր բարեկարգ և մաքրակրօն խոհեմամիր ուսուցչի և դաստիարակի վարժարանիս սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Լուսատրչի եկեղեցեաց: Ի ամին 1277, մայիսի 14. (լ. 2 ա). Նաչ.: Վասն է՛ր ի մակագրէն դնի յայրնութին Յօհաննու, իսկ աստ Յիսուսի Քրիստոսի...

Закончена перепиской 14 мая 1828 г., Карин (Эрзерум), переписчик Йоханнес Йоханнесеан Аракелеан.

Запись переписчика: л. 126 а—б.

Колл. Г. Аганяна.

20.3×14.6; 129 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

309

ИБ, В 72

**Нерсэс Ламбронаци.
Размышления о церковном чине**

Գիրք որ կոչի Խորհրդածութիւն, շարադրեալ ի Կեառն Ներսիսէ Լամբրոնացոյ արքեպիսկոպոսէ Տարսոնի Կիլիկեցոյ:

Ի հայրապետութեան Կեառն Գրիգորի ամենընդիր հանուր Կայոյ կաթողիկոսի մականուամբ Տղայ կոչեցելոյ, ի ժամանակս քիստոսափասկ արքային Կայոյ Լևօնի, ի ջրօանի ընթացից ամանակի 626 թուականին Կայոյ, ի մէջ լեռանցն Տօրոսի. (լ. 1 ա).

Յառաջարանութիւն հեղինակի սրբոյ մարենիս, նաչ.: Այս բանք և աստուածային օրինադրութիւնք...

Ташьян, № 24.

Переписана в XVIII в.

20.2×14; 155 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нотрагир; переплет картонный.

ИВ, В 73

**Григор Татеваци.
Книга вопрошений**

Без заглавия (начало утрачено), в ишатакаране названо: *Գրքի հարցմանս և Գրիգոր Տաթևացւոյ պիտիւթեանս* (л. 480 б).
Каталог Матенадарана, I, № 921.

Переписана в 1687 г., Константинополь, заказчик *вардапет* Григорис.

Запись: л. 480 б—481 а (Приложение, № 76).

15.5×14.3; 482 л.; текст в два столбца; строк 34; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 74

Сборник

I. Л. 1 а—83 а. Подборка отдельных глав и статей из Поучения Йовханнэса Ерзнкаци, Книги канонов, судебныхников и пр., существенно переработанных (ср. № 160).

II. Л. 83 а—90 б. Стихотворения и гимны.

III. Л. 94 а—167 б. Часть врачевника, талисманы, толкователь снов, молитвы, части Евангелия и др.

Переписана в XVI—XVII вв.

Записи: л. 66 б, 67 а (приписка Маркара от 1766 г.), 43 а.

Колл. Г. Аганяна.

58.6×12.4; 168 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

ИВ, В 75

Требник

Обиходное наименование *Մաշտոց*.

Переписана в XVII в., Иерусалим, переписчик Вардан, для иерусалимского патриарха Мартироса.

Записи: л. 36 а, 89 а—б.

Дар Н. Я. Марра.

21×16.3; 189 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 76

«Азбука»

Այբենարան ուսմանս նորավարժեցոյ հանդերձ աղօթիւք ոմամբք և մասամբք նախապետականօք [հր]իստոնականի

վարդապետութեան բաժանեցեալ ի դրուակս Ե. Յամի ներմարմնութեան Բանին ՌՌՂԲ և ի համարութեանն արամեանց ՌՃԽԱ (1141/1692 թ.) ի փառս մեծագոյն Աստուծոյ, ի Լէօպոլիս.

Содержит введение в чтение богослужебных книг и начатки богословия.

Львов, 1692 г.

19.5×16; 119 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; боло-
рагир мелкий; крышки деревянные, обтянуты кожей с тисне-
нием.

314

ИБ, В 77

Йакоб Балишеци. Стихотворения

Բարոյական արարեալ ուրանաւորս ի հոգեղոյս Յակոբ պարիարգէ Բաղիշեցոյ որ էր պարիարգ Կոստանդնուպոլսոյ հաւաքեցեալ եղև ի Սիրահայ մեկնութեան ի թուականիս մերոյ ՌՄՀԳ (1274/1825 թ.) դեկտեմբերի սկիսքն... Փրկչի 1825 դեկտեմբերի սկիսքն. (լ. 1 ա).

Нач.: Սիրահայ մեկնութեան առաջին գլխոյն օրանաւորն. Զանկի յորժամ Աստուած սրելո՞ վմարդն Ադամ... (լ. 2 ա).

Переписана в 1825 г., Константинополь, переписчик Хачатур Ванеци.

Запись: л. 74 а.

21×14.3; 74 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; нота-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

315

ИБ, В 78

Сборник

I. Л. 1 а—34 б. Խրատ համառօր Յոհաննիսի վարդապետի Հորովի..

Йоханнэс Холов. Краткие назидания.

II. Л. 35 а—99 б. Стихотворения и гимны.

III. Л. 101 б—113 б. Պարզաւորմար մշտընջենական, շարա-
գրեցեալ ի Յոհանիսէ վարդապետէ Կոստանդնուպոլսիցոյ ի փառս մեծագոյնս Աստուծոյ և ի հորճուանս Հայկապոնեայ, յիմի Տեառն 1676 ի Վէնէրիկ քաղաքի, ի վիպասանութենէ ընթանալոյ եկեղեցոյն Քրիստոսի Բնօնյէնցիոսի Կասնէրորդի եւ կաթողիկոսութեան Հայեաստանայ Յակոբայ սրբապանի հայրապետին...

Йоханэс Костанднуполсеци. «Простой» календарь.

Переписана в 1676 г.

На верхней створке переплета надпись: ԺՌՂՈՎԵՅ[ԱԻ] ԳԻՐԶՍ ՉԵՌԱՍԲՆ (поверх Ա выдавлено Բ, перед конечным Ե выдавлено Ա) ԱՄԱՆԳՈՒԲԷ ՅԻՇԱՏԱԿ ԻՒԻ ԵԻ ԾՆՕՂԱՅ ԴԱԹԻՆ ՍԻԲՈՒԼԷԻ ԹՈՒԻՆ ՌՃԽԸ, т. е. рукопись одета в переплет в 1699 г.

Колл. Г. Аганяна.

20.5×14.5; 114 л.; текст в один столбец; строки 22, 23; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

316

ИВ, В 79

Григор Татеваци. Книга вопрошений

Без заглавия, в др. рукописях: *Գրք հարցման*.

Каталог Матенадарана, № 921.

На л. 408 а—415 б «Грамота единения»: — *Թովմարի սիրոյ և միաբանութեան մեծի կայսերն Կոստանդիանոսի և սուրբ Կապոնն Սեդրեակոսի և Տրդատի Հայոց արքայի և սրբոյն Գրիգորի Հայոց լուսարարի*.

На л. 416 а—431 а отрывок из астрологического трактата.

Переписана в XVII в. (л. 416—431 из иной рукописи 1673 г.).

Записи: л. 430 б—431 а (Приложение, № 59 — принадлежит подшитым листам из рукописи 1673 г.), 431 б, 01 а (на груз. яз.).

19×14.5; 431 л.; текст в два столбца; строки 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

317

ИВ, В 80

Четвероевангелие

Переписана в 1666 г., переписчик Йованэс Шоротци.

Записи: л. 272 а—б (Приложение, № 52), 273 б—274 а (запись *rauca*, *րոճ*, Маргара).

19,5×12,5; 274 л.; текст в два столбца; строки 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, металлические кресты с вырезанными именами и датой — 1160/1711 г.

318

ИВ, В 81

Четвероевангелие

Переписана в 1671 г., переписчик Лукас.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Записи: л. 318 б—319 а (Приложение, № 57), 155 б, 156 б (от 1733 г.), 245 а, 319 б.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

19×13; 320 л.; текст в два столбца; строки 19; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 82

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангелистов.

Переписана в 1471 г., Мелуанц Ванк, переписчик Матэос,
художник Мануэл.

Записи: л. 1 а, 244 а—246 б (ПЗ 1451—1480, № 401), 247 а—б (Приложение, № 32), 248 б (ПЗ 1601—1620, № 136), 250 а (Приложение, № 103).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

21.5×15; 250 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, подклеена набойка.

ИВ, В 83

Требник

В ишатакаране названо: Ёшзѣну (л. 144 а).

Переписана в XVII—XVIII вв. (до 1720 г.).

Записи: л. 144 б (от 1720 г.), 181 б.

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского

19×14,5; 181 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 84

Григор Та'еваци. Книга вопрошений

Без заглавия, в иштатакаране названо: Հարսմանս և պարս-
պականագիրքս (л. 120 б).

Каталог Матенадарана, № 921.

Рукопись отражает состояние образца со смешанными книгами Григора Татеваци и включенными инородными сочинениями (л. 123 а—133 б: Йовѡаннѣс Ерзнкаци. О движении небесных светил, л. 133 б—145 б: Вардан. Толкование на Св. Писание, л. 145 б—151 а: Вардан. Толкование на Евангелие, л. 559 а—570 б: Вопросы *варданета* Георга и изъяснения Григора).

Переписана в 1686 г., переписчик Маргар.

Запись: л. 120 б (Приложение, № 75).

На л. 60 б и др. печать Гаспара от 1711 г.

Колл. Н. Я. Марра.

19.5×14.5; 570 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 85

Сборник

I. Л. 2 а—163 а. Ագաթանգեղ, օգնեա Յիսուս Աստուած իմ և Տէր, нач.: Իդձք քաղձայեալք... (л. 120 б)

Агаѳангел. История. — Анасян, Библиология, I, стб. 151—213.

II. Л. 163 б—172 б. Թուղթ սիրոյ եւ միաքանութեան մեծի կայսերն Կոստանոսի և սուրբ պապուն Սեդրեսպորոսի եւ Տրդատայ Հայոց արքայի եւ սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի.

«Грамота единения».

III. Л. 173 а—379 а Послания Нерсэса Шнорхали, Нерсэса Ламбронаци и др.

IV. Л. 380 б—381 б. Պարմութիւն տեառն Ներսէսի կաթողիկոսի Հայոց Կայսրոյ. Нач.: Շնորհապարդն և հոգելին տէր Ներսէս... Жизнеописание Нерсэса Шнорхали.

Переписана в 1689—1690 гг., Испахан, переписчик Алэк-сантр.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Записи: л. 2 а, 172 б, 379—380 а, 382 б—383 а.

На л. 175 б печать Гаспара от 1711 г., на л. 4 а и 176 а смытые печати.

Колл. Н. Я. Марра

20.2×14.5; 383 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, на верхней створке надпись от 1690 г.: [Յ]ԻՇԱՍՏԱԿ Է ԱՂԷՔՍԱՆՏԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ԹՎԻՆ ՌՃԼԹ (1139/1690 г.).

Оп. рук.: Агафангел 1909, с. ԻԳ (здесь же записи).

ИВ, В 86

Сборник

I. Л. 2 б. Պարճառք սահմանայ գրոյն. Нач.: Մեծն Դաւիթ և Եզնակ Կողբայի շոգան յԱթէնս... Философские труды, с. 412.

II. Л. 3 а—13 а. Դաւթի փիլիսոփայի Ներգինայոյ Յառաջաքանութիւն Սահմանայ իմաստասիրութեան. Нач.: Որք մի անգամ իմաստասիրութեան տենչան...

Давиѳ Нергинаци. Об определениях философии. — Философские труды, с. 410.

III. Л. 14 б—37 б. Լուծմունք Պորփիրիի [Վահրամայ հռետորի արարեալ]. Ագնեա տէր Աստուած. Нач.: Բայց երևեսցաւ թէ ոչ սեռ և ոչ տեսակ...

Вахрам Рабуни. Анализ Порфирия. — Философские труды, с. 403.

IV. Л. 47 а—124 б. Եռամեծին Յոհաննու Որոտնեսոյ Հայոց փիլիսոփայի և վարժապետի Հաւաքումն համառար

վերլուծութեան ստորոգութեանց Արիստոտելի. Нач.: Ստորոգութիւնք վասն է՛ր կոչին...

Йовханныс Оротнеци. Анализ Категорий Аристотеля (в изложении Григора Татеваци). — Философские труды, с. 426.

V. Л. 129 а—165 а. [Եսայի] վարդապետի Համառար <վեր>վերլուծութիւն Դիոնիսիոսի. Нач.: Ստորոգութիւնք վասն է՛ր կոչին...

Есаяи. Краткий анализ сочинений Дионисия Ареопагита. — Ташьян, № 151, Բ.

VI. Л. 165 б—229 а. Եռամեծին Յոհաննու Որորնեցոյ Հայոց փիլիսոփայի և վարժապետի Լուծմունք Պարապանց գրոցն, արարեալ ի խնդրոյ, աշակերտացն իրոցն, հաւաքեալ երկասիրութեամբ Գրիգոր վարդապետի, աշակերտի նորին. Нач.: Բան՝ պարճէն: Լուծմունք՝ պարմութիւն...

Йовханныс Оротнеци. Толкование на схолии Кирилла Александрийского. — Ташьян, № 151, U, 1.

VII. Л. 229 б—260 б. Համառար լուծմունք Սսրուածարանին, ի լուսաւոր բան[իւ] արդիւնական վարդապետի Յոհանու Որորնեցոյ մականուն, կախեալ ի սէրն Սսրութոյ, հաւաքեալ աշխարասիրութեամբ աշակերտի նորին՝ Գէորգեայ Եզրնկացոյ. Нач.: Բան՝ Առ որս բանի են պաճումեալ...

Йовханныс Оротнеци. Толкование на Богослова — Ташьян, № 151, Գ.

VIII. Л. 260 б—285 б. Գրիգորի Նիսապոյ Ե գրոց լուծումն դժուարաբանիւ արարեալ ի Յակոբայ վարդապետէ Կրակապոյ. Нач.: [Բան]՝ Ով արդեամբ: Լուծմունք. Ով է այժմ այս ժողովս...

Йакоб Кракаци. Толкование на «трудные места» из Григория Нисского.

Переписана в 1464 г., монастырь Аваг (Екелеац), переписчик Степаннос Чмшкадагци.

Записи: л. 139 б, 211 а, 219 а, 286 а (ПЗ 1451—1480, № 257), 286 б.

На л. 2 б и 46 б печать *ерэца* Йакоба Кесараци.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир.

Основной фонд.

13.3×14; 286 л.; текст в один столбец; строк 33; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Patkanof 1891, № 262; Мapp 1892, № 6.

Притчи Соломона, Екклезиаст, Песнь Песней, Книга Премудрости Соломона, Книга Премудрости Иисуса, сына Сирахова, Книга Иова, Книги двенадцати пророков.

На л. 114 а—116 б Տեառն Ներսիսի Յիշատակարան առական Սողոմոնի. Нач.: Սարգսածեղէն հոգովն ի սմա...

На л. 151 а—172 б Հարիր իմաստասիրաց ասացեալ: Յադագս խելաց և իմաստութեան, որ է ուսումն իմաստնոյ. Нач.: Եղիւարբոս ասէ. Ճանապարհորդք ի կունս և ի հայրենիս իրենաց փութան...

Изречения ста мудрецов. — Ташьян, № 29, Գ.

На л. 303 б—307 б [Մահ երկուրասան մարգարէից]. Մահ Ովսէի մարգարէի. Нач.: Ովսէ էր ի Բելմովթայ...

Смерть двенадцати пророков.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1314 г., Скевра переписчик Դոҳанэс.

Записи: л. 42 б, 151 а, 172 а, 225 а—226 б, 307 а (обновитель Сукіас). Приложение, № 4.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

Ванская колл.

20.2×14.5; 307 л.; текст в два столбца; строка 24; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Оп. рук.: Лалаян 1915, № 33 (с приведением главного иштат-карана). Доп. свед.: Каталог Матенадарана, I, стб. 93—105 (введение О. Еганяна).

325

ИБ, В 88

Григор Таг'е'ваци. Проповеди

Без заглавия, обычное наименование: Բարոզգիրք.

Переписана в XVII—XVIII вв.

Колл. Г. Аганяна.

16.5×11; 618 л.; текст в один столбец; строка 21; пергамен; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

326

ИБ, В 89

«Пояснения на соборные послания»

Հասախումն մեկնութեան երթանեստնոց թղթոցն կարողիկեաց, нач.: Սրդարն Յակովբոս, որ էր ըստ մարմնոյ եղբայր Տեառն մերոյ...

Содержит пояснения на Слова Иоанна Златоуста, Кирилла Александрийского и др.

Переписана в 1599 г., переписчик Микайэл.

Запись: л. 330 б (Приложение, № 40).

В начале и конце бумажные защитные листы, письмо прямолинейный еркатагир.

Основной фонд.
18.2×12.2; 320 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага;
нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

327

ИВ, В 90

Լեւոնտիկ Քիրլալեմեան. Путешествие

В тексте и записи названо: Ճամբորդութիւն, ուղևորութիւն, (л. 89 а). Нач.: Ս. Մինչ օգնւոյն իր ճգնաժամն ողջունէր... (л. 1).

Поэма о путешествии вокруг оз. Ван (2093 двустихия), в сентябре—ноябре 1866 г. — Каталог Матенадарана, I, № 4470 (рук. Матенадарана содержит другую редакцию); Назарян 1955.

Автограф, белой экземпляр, закончен перепиской 17 апреля 1866 г., просмотрен с незначительными изменениями 2 февраля 1882 г.

Колл. Г. Аганяна.

18.8×11; 93 л.; текст в один столбец; строк 26; скоропись; переплет кожаный.

328

ИВ, В 91

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, евангельский цикл, изображения евангелистов, с применением золота. На л. 10 б изображение заказчика, на л. 11 а изображение художника.

Переписана в 1608 г., Хизан, переписчик и художник Григор.

Записи: л. 10 б, 11 а, 249 б—256 а (ПЗ 1601—1620, № 378). На л. 11 а погрудное изображение художника и запись: Ծաղկօղն եմ սուրբ Անբարանիս.

Ванская колл.

18.0×13.7; 256 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; переплет утрачен.

329

ИВ, В 92

Сборник

I. Л. 2 а—35 а. Без заглавия, в др. рукописях:: Օրէնք յաղթող թագաւորաց քրիստոնէից Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Աւոնի թագաւորաց Հռոմայեցոյ. Нач.: Եթէ եղ Սալուած արէնս մարդոյն...

Сиро-ромейский судебник. Bruns-Sachau, 1880, I, с. 95—141.

II. Л. 35 а—174 а. Без заглавия, в тексте названо: Գիրքս դավաճանի (л. 36 а). Нач.: Հանդերձեալ եմ գրել զԳիրքս դավաճանի...

Мхитар Гош. Судебник. Содержит редакцию с кратким введением (10 глав, X и XI главы слиты), без деления на разделы церковных канонов и светских законов. — Торосян 1962.

Переписана в XVII в. (приписки от 1684 и 1706 гг.).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.

23.6×18.3; 177 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

330

ИБ, В 93

Михаил Сириец. Хроника

Տեառն Միգայիի Ասորոյ պարիարգի համառօր ժամանակաւ գրոյ և աղոթոյն արարեալ ի յորովի պարմագրաւ ի վարժս րանաիրաւ աղամանակ տեսութեան, յԱղամայ մինչև յերին անոր թուելեալ. Нач.: Եւ, եղբարք իմ ի Քրիստոս...

На л. 135 б—147 б — «О священническом сане», на л. 147 б—155 б — «Исповедание веры».

Ташьян, № 91.

Переписана в XVIII в.

Рукопись Эчмиадзинского собрания, подаренная барону Гану и переданная им в Азиатский музей в 1838 г.

Основной фонд.

21.8×17.1; 163 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

Иссл. рук.: Brosset 1839.

331

ИБ, В 94

«Книга против иудеев»

Գիրք ճակատամարտութեան այնմ որ ունի հակառակութիւն ընդդէմ հրէից, կամ մնալ ապառ ի չարութենէ նոցին, արարեալ ի Ներսիսոսէ ումեմնէ Յունաց արեղայէ, որ երբեմն րարունի նոցին, և թարգմանեալ ի մովսումանու լեզուէ ի հայ բարբառ ի տէր Ներսէս փանայէ ի Եաշ: 1808 մայիսի 30. Нач.: Բազումք վրազում րանս գրեալ ունին ի դէմս ազգին հրէից...

Полемическое сочинение против иудейской веры, написанное бывшим раввином, принявшим христианство под именем Несбитоса. Перевод с молд. (рум.?), выполненный священником Нерсэсом Йарутюнэаном, Яссы, 1808 г.

Рукопись закончена перепиской 7 июля 1870 г., переписчик Йарутюн Араратеан.

Записи: л. 01 а, 100 а, 103 б.

Колл. Г. Аганяна.

21.3×17; 115 л.; текст в один столбец; строка 23; бумага; скоропись; переплет картонный.

332

ИБ, В 95

Сборник

I. Л. 1 а—81 б. Մանիա վարդապետի Հայոց՝ Բան հակաճառութեան ընդդէմ երկարնակաւ, զոր գրեալս հրամանաւ տեառն Պեկրոսի Հայոց վարդապետի. Авания Санахнеци. Слово против диофизитов. — Анасян, Библиология, I, стб. 777—778.

II. Л. 84 а—137 б. Խօսքովկայ քարգմանչի Հայոց Առայնսիկ, որ ասեն բնութեամբ անձև, անսկիզբն, ընկալեալ զմարդկութիւն Աստուած Բան ի Կուսէն. Хосровик Переводчик. Против тех, что говорят: Бог-Слово воспринял человека без формы и без начала...

Ташьян, № 215.

III. Л. 138 а—246 б. Յովհաննու Բահանայի Յաղագս նշանակ հաւաքոյ Նիկիականն.

Йовханнэс. О Никейском символе веры.

На л. 247 а—278 б подробный указатель.

Переписана в 1799 г., Константинополь, переписчик и автор указателя Мартирос Костанднополсеци.

Запись: л. 279 б—283 а.

Колл. Г. Аганяна.

22×16.5; 283 л.; текст в один столбец; строка 27; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

333

ИБ, В 96

Саргис Шнорхали.

Толкование на Послания Иоанна

Ի Կաթողիկէ թղթոյ Յովհաննու առաքելոյ, զոր արարեալ է Սարգիս վարդապետի ասացեալ (л. 5 а).

Ср. Ташьян, № 315.

На л. 205—216, 1 а—5 а — толкование на Евангелия, сказание о кресте Хацунеац и др. (отдельные листы).

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Степаннос.

Записи: л. 2 б и др.

В начале пергаменный защитный лист, письмо прямолинейный еркатагир.

Колл. Г. Аганяна.

20.5×15; 216 л.; текст в один столбец; строка 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 97

**Йакоб Налееан.
Проповеди**

В ишатакаране названо: Քարոյ.

Начальная проповедь: Առաջին փարոյ պենպէկոսպէին... ի վերայ բանին Յօհաննու... Եթէ սիրէ՛ք զիս... Нач.: Բնաբանս քի ունի զչորս մասունս...

1755 г., Константинополь, автограф.

Записи: л. 1 а, 197 а, 198 б (от 1771 до 1797 г.).

Ванская колл.

20.6×16; 231 л.; текст в два столбца; строк 37; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, В 98

Сборник

В ишатакаране названо: ծաղկափաղ փարոյս (л. 200 б), ժողովածոյ փարոյ մատենոյս (л. 261 б).

Содержит проповеди, молитвы, видения Григория Просветителя и др.

Переписана в 1697 г., Константинополь, переписчики Барселі-Басилиос и Аѓанас.

Записи: л. 200 а—б, 261 б (Приложение, № 85).

Колл. Г. Аганяна.

20×14.5; 283 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; нотгаир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 99

**Петрос Бертумеан Аѓамалеан.
«Открытый источник»**

Աղբիւր բայեալ, արարեալ Պերրոս եպիսկոպոսի Բերթումեան Աղամալեան, միաբանութեան սրբոյ Էջմիածնի (л. 3 а). Нач.: Յառաջարան հեղինակին. Կանխաբարբառ և հոգեշարժ աներարանիչն Մալթէոս...

Каталог Матенадарана, I, № 2.

Переписана в 1853 г., переписчик Еремиа Тэр-Сагсеан.

Запись: л. 3 а.

Ванская колл.

20.5×15; 139 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; шлагир; переплет картонный, обтянут кожей.

ИВ, В 100

Сборник

I. Л. 4 а—86 а. Երկրորդ հատոր մեկնութեանն սրբոյ անւարանիս Մարկոս, ասացեալ Բարսեղ վարդապետի. Нач.: Հարցին զնա և ասէին...

Барсег *Варданет*. Толкование на Евангелие от Марка.

II. Л. 94 а—141 а. Նուապ և յերին աշակերտի Մաթէոսի եղամեծայն Յոհանոս և Գրիգորի աշխարասիրեալ ի հաւաքումն բանիցն անւարանէն Դուկասոս և քարոզ յորով ի վայելումն մանկանցն Սիոնի. Нач.: Ամենայն ոք որ ծոյլ է աստուածային ուսումն...

Маѳѳос [Джулайеци]. О Евангелии от Луки и проповеди. — Karamianz, Verzeichniss, № 30; Хачикян, 1956.

III. Л. 146 а—150 б. Պատմութիւն սակաւ մի գրեցաք վասն օգորի հաւաքացելոյ: Յոհանոս Ոսկերեանի ասացեալ Վասն Նինէի. Нач.: Արդ, կամիցիս գիրել և ուսանել, թէ որպիսի պարզ և ն մարդկան պահք...

«Мы кратко рассказали о пользе верующему, [согласно] сказанному Иоанном Златоустом о Ниневии».

Л. 163 б—173 б — стихотворения.

Переписана в 1720 г., переписчик *варданет* Томас.

Записи: л. 1 б, 148 б, 152 а, 154 а, 160 б.

На л. 4 а печати *махтеси* Николоса от 1740 г.

На л. 1 б печати *варданета* Минаса.

Колл. Г. Аганяна.

20×16.2; 173 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; плагири; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 101

Требник

Обиходное наименование: Մաշտոց.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVII в., переписчик Барсег.

Записи: л. 2 а, 41 а, 152 б, 153 а—б, 165 а—б.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

20×12.7; 165 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, В 102

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, с применением золота.

Переписана в 1656 г., Константинополь, переписчик Ованес.

Запись: л. 136 а—137 а (ПЗ 1641—1660, № 1062)

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

19×13.3; 137 л.; текст в два столбца; строк 23; пергамен; болорагир; переплет утрачен.

340

ИБ, В 103

Григор Татеваци. Книга проповедей

Без заглавия (начало утрачено), в ишатакаране названо: *Ժողովածու բանն խրատական* (л. 238 б).

Ташьян, № 505.

Переписана в XVI—XVII в., переписчик (?) и владелец Хачатур (*Ջուրաշուղ անր զրուս Վիշաշաղուր զրուս քր րաշուս չարչարանալ զրեսի լիս...* л. 30 б).

Записи: в конце проповедей, л. 24 б, 30 б, 46 а и др., 238 б.

Колл. Г. Аганяна.

18.5×13.5; 265 л.; текст в один столбец; строк 23; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

341

ИБ, В 104

Игнатиос. Толкование на Евангелие от Луки

Մեկնութիւն արքայ անգարանին Դովասու, արարեալ Իգնատիոսի շնորհալոյ վարդապետի (л. 1 а). Нач.: *Լնուլ վայս իմաստ աստածային քն ըզհիս* (л. 2 а).

Ташьян, № 263, У, 17.

Заставки, наклеено изображение Иоанна Предтечи.

Переписана в XVII—XVIII в. (до 1717 г.), Тигранакерт, переписчик Лазарос.

Запись: л. 286 б (Приложение, № 92).

Колл. Г. Аганяна.

18.5×12.5; 292 л.; текст в один столбец; строк 25; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

342

ИБ, В 105

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, изображения евангельского цикла.

Переписана в 1635 г., с. Дашт (Мокк'), переписчики Тумай и Йованэс.

Записи: л. 98 а, 248 б, 322 б—324 б (ПЗ 1621—1640, № 917)
Ванская колл.

19.5×13; 324 л.; текст в два столбца; строк 20; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

343

ИБ, В 106

Григор Татеваци. Книга проповедей

На л. 229 а—239 б Грамматика Симэона Джулайеци: Միմէօն
վարդապետի Ջողայեցոյ արարեալ Քերականութիւն ըստ
լեզուի մերոմ Հայկական, нач.: Քերականութիւն է գիրութիւն
տառից ասութեանց...

Завершена перепиской 15 декабря 1709 г., Эчмиадзин (л. 68 б).
Здесь же приписка другим почерком:

Եւ ասացի, թէ ես եմ,
Ոչ ոք չասի, թէ ես եմ,
Ով ոք կասէ, թէ ես եմ,
Հանց կու լինի, ինչ ես եմ:

Записи в конце проповедей: л. 68 б, 183 б, 239 б, 242 б.

Колл. Г. Аганяна.

19×14; 242 л.; текст в два столбца; строк 28; бумага; шлагир;
крышки деревянные, обтянуты кожей.

344

ИБ, В 107

Полемика Мовсэса Кертола и Дави́та Аниа́лға с императором Маркианом

Տեղրակ մեծահանդէս հակաճառութեան փառասորեալ և
յոգնապէղ իմաստիւք լցեալ երանելեացն սրբոյն մեծին Մովսիսի
Քերթողի և Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփայի. Нач.: Որդիք լուսոյ և
վերինն Միօնի...

Переписана в 1819 г., Карин (Эрзерум), переписчик Якоб.

Запись: л. 1 а, 23 а.

Колл. Г. Аганяна.

20×13; 24 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нот-
рагир; без переплета.

345

ИБ, В 108

Симэон [Ереванци]. Проповеди

Начальная проповедь, л. 1 а—4 б: Քարոզ նորին Միմէօն
կաթողիկոսի ի խորհուրդ չորրորդ կիրակէին Յինանց.

Переписана в XIX в.

Переписана в XIX в.

21×15; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотрагир; без переплета.

346

ИБ, В 109

Сборник

Содержит речи Вардана *Вардапета*, видение Афанасия Александрийского.

Переписана в XVIII—XIX вв.

24,5×16,5; текст в один столбец; строк 19; бумага; нотрагир; без переплета.

347

ИБ, В 110

Мануэл Шахинов Кюмюшханеци.

О праздновании армянами Рождества и Крещения

Ըստ խնդրոյ հանգուցեալ աղայ Մինաս Եղիապարեան Լազարովին ի 1804 ամին Մանուէլ վարդապետն Հայոց գրեաց համառօր բացայայտութիւնս, թէ որով աւանդութեամբ և կանոնի Հայոց ազգն տօնեն զծնունդ և զմկրտութիւն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի անփոփոխ ի միում առոր ի վեցն յունվարի. Нач.: Ջբանն զոր հրամայեցեր ինձ համառօրաբար գրով ծանուցանել...

Переписана в 1804 г., С.-Петербург, автограф (?).

Колл. К. А. Абрамова.

24×18.5; текст в один столбец; строк 27; бумага; шлагир; без переплета.

348

ИБ, В 111

Симэон Ереванци.

Проповеди

Գիրք քարոզիչ տեառն Միմէօնի գիրնական և աստուածաբան կաթողիկոսի Երևանցոյ՝ ի փառս Աստուծոյ և ի յազնութ մանկանց եկեղեցոյ...

Переписана в 1807 г., Учкѣлисѣ, переписчик Петрос Багревандци.

21.5×15.5; 8 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; шлагир; без переплета.

349

ИБ, В 112

Сборник

Содержит стихотворения, эпитафии, посвящения и пр.

Переписана в середине XIX в. (после 1831 г.).

21×16.5; 41 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

350

ИВ, В 113

Требник

В иштатакаране названо: Մշշրոյ.

Переписана в 1665 г., переписчик Аракэл.

Записи: л. 185 б—186 а от 1665 г. (Приложение, № 50), 186 б—187 а от 1689 г. (Приложение, № 81).

18.5×12.5; 187 л.; текст в два столбца; строк 20; бумага; болорагир; переплет утрачен.

351

ИВ, В 114

**Дионисий Ареопагит.
О небесной иерархии**

Պրբ արքյն Դիոնիսիոսի Արիստազայոյ Յաղագս երկնային Բահանայապետութեան.

Ташьян, № 290.

Заставки, инициалы, лицевое изображение.

Переписана до 1704 г., переписчик Йоханэс.

Записи: л. 77 а, 144 б, 8 а.

Основной фонд.

21.3×15; 321 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, на верхней створке надпись от 1704 г.: Ի ՎԱՅԵԼՈՒՄԸ ՄԱՀՂԱՍԻ ՊԱՐՈՆ ԱԲԵՏԻ ԹՎԻՆ ՌՃԾԳ (1153/1704 г.).

352

ИВ, В 115

Сборник проповедей

Содержит 19 проповедей, начальная: Երանեալ է այր, нач.: Ի վերայ այսմ րանի Ջ իրս հարսանելի է... (л. 1 а).

Л. 60 а—61 б. Վասն կախարման լուսնի, нач.: Ջի՞նչ է՝ մինչև կախարեսցի լուսին...

Л. 109 а—115 б. [Պատգմին Հայոց Կոմարի], нач.: Ջկրկնալն ամսոյն այսպիսի արա...

Переписана в 1778 г., Хор Вирап, переписчик Барсел.

Записи: л. 89 а, 115 б.

На л. 30 б, 112 б печать *вардапета* Барсела.

Колл. Г. Аганяна.

21×16; 117 л.; текст в два столбца; строк 27; бумага; шлагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

ИВ, В 116

Сборник философских сочинений

I. Л. 2 а—54 а. Դարթի փիլիսոփայի Ներգենացոյ Յաղագս սահմանաց իմաստասիրութեան. Нач.: Որք միանգամ իմաստասիրութեան տենչա[ն] բանիցն...

Дави́т Нергинаци. Об определениях философии. — Философские труды, с. 410.

II. Л. 55 а—6. Դարթի Եռամեծի և անյաղթ ֆիլիսոփայի ընդդէմ չարից առարկութեանցն Պիռոնի իմաստակի: Եւ սահման և տրամաւորութիւն իմաստութեան մինչև ցայս վայր: Ընդ այնոսիկ և առաջ կայ բան իմաստնոյս. Далее заглавие: [Զ]ամենայն չար տանջելի. Нач.: Ոչ ոք տանջեալ ապագական... Л. 56—59 оставлены пустыми, с обрывом текста на полуслове.

[Дави́т Нергинаци]. Всякое зло наказуемо. — Философские труды, с. 416.

III. Л. 60 а—71 б. Պորփիրի ներածութիւն. Нач.: Ելոյր հարկաւորի...

Порфирий. Введение. — Философские труды, с. 441.

IV. Л. 71 б—127 а. Դարթի փիլիսոփայի Ներգինացոյ Վերլուծութիւն ներածութեանն Պորփիրի. Нач.: Հանդերձեալք հանդերձ աստուծով...

Дави́т Нергинаци. Анализ Введения Порфирия. — Философские труды, с. 419.

V. Л. 128 а—199 а. Ստորոգութիւնն Արիստոտելի. Нач.: Հոմանունք ասին որոց անուանք միայն հասարակ...

Аристотель. Категории. — Философские труды, с. 394—395.

VI. Л. 199 а—254 б. Սկիզբն և նախադասութիւն գրոցն որ ասի ըստ Յունացն Պերի արմենիաս և Հայերէն Յաղագս մեկնութեան, արտադրեալ ի մեծ իմաստնոյն Արիստոտելէ, թարգմանեալ և մեկնեալ ի Դարթէ. Нач.: Նախ արժանի է դնել զի՞նչ է անուն...

Дави́т. Начало и преддверие книги «Об истолковании». — Философские труды, с. 397.

VII. Л. 255 а—268 б. Արիստոտելի իմաստասիրի Թուղթ առ Աղեփանդրոս թագաւոր. Պատմութիւն յաղագս աշխարհի. Нач.: Իսկ բազում անգամ...

Аристотель. Послание царю Александру — повесть о мире. — Философские труды, с. 400—401.

VIII. Л. 269 а—272 б. Արիստոտելի Յաղագս առափնութեանց՝ առ Աղեփանդր թագաւոր. Պատմութիւն յաղագս աշխարհի. Нач.: Գովելի են գեղեցիկն...

Аристотель. Царю Александру — о добродетели. — Философские труды, с. 398—400.

IX. Л. 272 б—273 а. Изречения древнегреческих философов, нач.: Արիստոտելէս պրագիրայի էր...

Х. Л. 273 а—275 б. Отдельные разделы из Письмовника Григора Магистра:

а. Գրիգորի Մազիստանի առ հեղգս յուսումն իմաստից, нач.: Քամագրական...

б. Այլ ի նոյնս, нач.: Մրգույ փանաֆ ծրդեալ, ծէմեալ անհոյծ ոգեալ...

в. Նորին Գրիգորի առ հեղգ աշակերտս՝ յուսումն և հպարտս գոյ, нач.: Քանգին բախին...

г. Նորին առ որդիս իւր պարանալ և ի պարերազմին հասանելոյ ի չարաբաստ ծերունոյն Նիկաւա այրար, нач.: Լուսֆ թէ եկն պապն պաղակ...

Послания Григора Магистра, 2Է, 2Զ, 2Ե, 2Գ.

Заставка, инициалы, с применением золота.

Переписана в 1337 г., Гладзор, переписчик Еմрем, на л. 263 а—275 б дополнения Авага.

Записи: л. 254 а—б, 275 б, 276 а (Приложение, № 11, 13, 19 и ПЗ 1641—1660, № 502).

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

21.6×15; 277 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

354

ИБ, В 117

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XVI—XVII вв. (до 1627 г.).

Запись: л. 107 б (обновитель Карапет, 1627 г.).

21.7×15.5; 252 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; переплет утрачен.

355

ИБ, В 118

Фрагмент Евангелия

19.5×16; 1 л.; текст в два столбца; строк на сохранившейся части 9; пергамен; еркатагир.

356

ИБ, В 119

Сборник философского содержания

Сохранилась часть рукописи, тетради VIII—XII.

І. Л. 1 а—45 б. Начало утрачено, в настоящем состоянии: ...վեղին ոչ ընդունի ներհակ, և ուրն ընդունի: Ուրերորդ վեղին սեռն է, և ուրն սեռականագոյն...

II. Л. 45 б—60 б. Նորին Յովաննու Որոյնեցոյն Համաօր
լովմունք Պէրիարմէնիա գրոյն ի Գրիգորէ աշակերտէ.

Йован Оротнеци. Краткое толкование книги Аристотеля «Об
истолковании». — Философские труды, с. 424—425.

Переписана в XVIII в.

Основной фонд.

20.5×16; 60 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; нот-
рагир; переплет утрачен.

357

ИБ, В 120

Выписки из ишатакаранов

Выписки сделаны Лёвондом Пирлалемеаном в 1881 г. с ру-
кописей, находившихся в Западной Армении. Ср. Каталог Ма-
тенадарана, II, № 6273, 6332, 9027, подобного содержания, при-
надлежащие тому же автору.

32×21; 33 л.; скоропись.

358

ИБ, В 121

Вардапет Анания. О пророке Ионе

Երանելոյն Անանիայի Հայոց վարդապետի աստուծոյ ի
խորհուրդ Յովաննու մարգարէին.

Анасян, Библиология, I, стб. 787—788.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1831 г., переписчик Карапет.

Колл. Г. Аганяна.

21×15.5; 8 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; шла-
гир; в бумажной обложке.

359

ИБ, В 122

Сборник

Содержит духовные стихи, гимны, речи и пр. Переписана в
XIX в.

Колл. Г. Аганяна.

23.3×18; 11 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; шла-
гир; в бумажной обложке.

360

ИБ, В 123

Нерсэс Ламбронаци.

Чин возведения на царство, принятый в Римской церкви

Շարգաւորութիւն օրհնութեան թագաւորի մեծի եկեղեցոյն
Հռոմայ.

Рукописи Венеции, II, № 298. 6.

Переписана в XVIII в.

Колл. Г. Аганяна.

24.2×18.5; 9 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага, нотрагир; в бумажной обложке.

361

ИВ, В 124

**Вардапет Еремиа.
Слово об Ионе и Ниневии**

Մասնակի յաղենի սրբոյն Յակոբայ Երեմիա վարդապետի...

Переписана в XVIII в.

Колл. Г. Аганяна.

24.7×18.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

362

ИВ В 125

**Кондак константинопольского
патриарха Маттэоса от 10 августа 1847 г.**

Ванская колл.

109×46; бумага; нотрагир.

363

ИВ, В 126

**Кондак иерусалимского
патриарха Габриэла от 6 апреля 1824 г.**

33×23; бумага; нотрагир.

364

ИВ, В 127

**Иоанн Златоуст.
Толкование на евангелие от Иоанна**

Без заглавия, в др. рукописях: Երանելի Յովհաննու Ոսկեր-
երանի Մեկնութիւն սրբոյ Աւետարանին որ ըստ Յովհաննու.
Нач.: Որք արգիւշին հանդիսիցն լինին տեսողք...

Каталог Матенадарана, I, № 1347.

Переписана в XVII в.

Колл. Г. Аганяна.

17.5×12; 283 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; боло-
рагир, переплет утрачен.

ИВ, В 128

**Արակел Բալիшеци.
Поэма о Варлааме и Иоасафе**

Տաղ ի վերայ Յովաափու թագաւորի որդոյ թագաւորին
Հնդկայ Սրեներայ. Нач.: Յորժամ Հայրն երկնաւոր յերկիր
հաճեցաւ...

Переписана 21 октября 1877 г., Эчмиадзин, для Академии наук.

Запись: л. 33 б—34 а.

Основной фонд.

20×13.5; 34 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; скоропись; переплет картонный, обтянут коленкором.

ИВ, В 129

**Степаннос Таронечи Асолник.
История времен**

Պատմութիւն ժամանակայ, արարեալ Սրբեփաննոսի Տարոն-
եցոյ Ստղնիկ կոչեցեալ. Нач.: Որք յապրուածայինս պատուեալ...

Копия, выполненная для Азиатского музея в 1843 г. в С.-Петербурге Иваном Назаровым с рукописи, принадлежавшей архиепископу Карапету Багратуни (ныне Матенадаран, № 3070).

Колл. М. Броссе.

21×16.5; 129 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 75.

ИВ, В 130

**Степаннос Сюнеци.
История рода Сисакан**

Հանդիսք բանից քաղցրավէպ պատմութեանց Գրանս Միսա-
կան, հրաշափիս յօրինուածովք յարմարեալ պիշապականանս
հնոցն, նուապր և ապիկար ոգոյ Սրբեփաննոսի Միւնեայ
այլելոյի և նախագահ մեղրապօլոյի, որդոյ մեծափառ իշ-
խանայ իշխանին Տարապիճին, որ և կոչի սա յիշապակ այնմ
աղեան. Нач.: Սպրուած է սկիպրն գոյապութեանց... (л. 9 а).

Переписана в 1839 г., Татев, переписчик Мкртич Шхнцов.

Запись: л. 2 а.

Колл. М. Броссе.

21×17.5; 298 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 78.

ИВ, В 131

Լեւոնդ. История

Պատմաբանութիւն Ղևոնդեա մեծի վարդապետի Հայոց որ յաղագս երևելոյն Մահմեդի՝ և սկնի նորին, թէ որպէս և կամ որով օրինակաւ տիրեսցին տիեզերաց, ևս առանել թէ Հայոց ազգիս. Нач.: Նախ և առաջին որք և Ամիրումնիք անուանեսցան... (л. 1 а).

Копия, выполненная для Азиатского музея в 1842 г. в С.-Петербурге Иваном Назаровым с рукописи, принадлежавшей архиепископу Карапету Багратуни (ныне Матенадаран, № 3070). См. также: Masler, № 208 (копия данной рукописи).

Основной фонд.

20.7×16.3; 111 л.; текст в один столбец; строк 20; бумага; скоропись; переплет картонный.

Пер. рук.: Левонд 1862.

ИВ, В 132

Служебник

Обиходное наименование: Խորհրդաբնագր. Нач.: Արէնք տրկանելոյ քաշաւ եկելոյն.

Переписана в 1687 г., Бантари-Сураг (Индия), переписчик Григор.

Основной фонд.

22×17.7; 15 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; нотрагир; переплет картонный.

ИВ, В 133

«История Грузии»

Պատմութիւն Վրաց ազգիս. Нач.: Յիշատակ արասցոյ՛ տալ, զի Հայոց և Վրաց...

Картлис Цховреба 1953.

Копия рукописи, принадлежавшей архиепископу Карапету Багратуни (ныне Матенадаран, № 3070). Завершена перепиской 14 августа 1840 г., Тифлис, отправлена в С.-Петербург 10 января 1841 г.

Запись: л. 96 б.

Колл. М. Броссе.

22.5×18; 97 л.; текст в один столбец; строк 16, 19, 26; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 76.

ИВ, В 134

Вардан Арефелци. География

Աշխարհագրութիւն Վարդանայ վարդապետին Հայոց և երևելի պարմագրի յերեւոյսաներորդ դարու. Нач.: Նախքան պամենայն քննեալ զերկինս...

Берберян 1960; Антабян 1962.

Закончена перепиской 15 ноября 1840 г., Тифлис, переписчик Аристокэс Йарутюнэан Ерзнкеанц. Отправлена в С.-Петербург в 1847 г.

Запись: л. 14 а.

Колл. М. Броссе.

22.5×17.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 19, 23; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 87.

ИВ, В 135

Сборник исторических сочинений

Պարմական հարուածի հանեալ ի ձեռագրայ Կարապետ վարդապետի Գահնապարեանց, որի կարծին գործ Շապիոյ. Нач.: Նախքան պամենայն քննեալ զերկինս...

Содержит выдержки из сочинений Шапуха Багратуни и Ухатнэса, извлеченные из рукописей, принадлежавших Карапету Шахназарянцу.

Переписана в XIX в.

Колл. М. Броссе.

23.5×18; 6 л.; текст в один столбец; строк 27; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 88.

ИВ, В 136—В 167

Фрагменты

Фрагменты рукописей на бумаге, преимущественно XVII—XVIII вв., из библиотеки Ширмазана Вартанова, Тифлис, погибшей в 1865 г.

Колл. М. Броссе.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 89.

ИВ, В 168

«Великое зеркало»

Հայելի վարույ, յորում կան պարմութիւնք հեշտալորք, և քանք օգտակարք առ ի երկութիւն մարդկան (լ. 1 ծ).

Л. 1 а—6. Оглавление, 71 глава.

Тер-Давтян 1996.

Переписана в XVIII в.

Записи: л. 1 а, 2 а (от 10 января 1827 г.), 133 б.

Колл. А. Н. Акулянца.

19×13.5; 133 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

375

ИБ, В 169

Правила покаяния и Книга канонов

I. Правила покаяния.

1. Л. 1 а—52 а. 30 статей, нач.: Արդ, յորժամ կամեսցի ոք խոստովանել ևն...

2. Л. 52 а—54 б. Заключение: Դարձեալ ևարոյ խոստովանութան, нач.: Պարարագ արարէք զճանապարհս Տեան...

3. Л. 54 б—55 а. Наставления священнику: Պարտ է ևահային Է (7) կերպի պահել խոստովանութիւնն...

4. Л. 55 а—6. Оглавление.

5. Л. 55 б—56 б. Обобщающий раздел, нач.: Կամելով ուսուցանել զխոստովանահայրս...

II. Л. 57 а—148 б. Апостольские правила.

Нач.: Վարդապետութիւն առաքելոցն զկնի վերանալոյն Քրիստոսի առ հայր իւր (л. 57 а), оглавление (л. 59 б—60 а), Կանոն և սահմանք զոր եղին առաքալն Քրիստոսի ի սուրբ եկեղեցիս յեր վերանալոյ Տեան ժողովեալք ի վերնաւանն... (л. 60 б—74 а).

Текст соответствует 12 первым разделам основной редакции этого памятника, от Апостольских правил до Правил Сардики. — Книга канонов, I, с. 18—272.

XVIII в.

Колл. А. Н. Акулянца.

20.5×16; 148 л., текст в два столбца; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

376

ИБ, В 170

Сборник

I. Л. 1 а—102 а. Притчи Вардана, начало утрачено, нач.: ...անդ ի րանդի, զի որ միանէր այլ ոչ ելանէր. — «Царь и два дворца», см. Марр, Притчи Вардана, ч. II, с. 1. 16.

В целом соответствует с. 1—207 этого издания.

II. Л. 102 б—103 б. Перечисление греховных поступков и норм покаяния, нач.: Թէ ոք արգելցէ զպարտը ևահանային...

III. Л. 104 а—214 б. Детство Иисуса, в ишатакаране названо: *ufanչելի փղայութիւն Քրիստոսի* (л. 214 б). Нач.: *Եւ ի վաղին յարուցեալ...*

IV. Л. 215 а—241 б. *Պատմութիւն Պղինձ քաղաքին*, нач.: *Շար ի Պաղրատ խալիփայ մի, որում անուն էր Արփիմեդի...*

Сказание о Медном городе.

Переписана в 1666 г., переписчик Парсам.

Записи: л. 214 б (Приложение, № 53), 214 б (от 1812 г.), 241 б (краткая запись переписчика Парсама), 104 а.

Редкие маргиналии, на л. 294 а изображение полуарки.

Колл. Н. Я. Марра

18×13; 241 л.; текст в один столбец; бумага, нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

377

ИБ, В 171

Требник

В ишатакаране названо: *սուրբ գրոցս որ կոչի Մաշութս* (л. 229 а).

Начало утрачено, нач.: *[u]fanչելի եղն քան զիս...* (крещение).

Содержит службы, посвященные семи таинствам и обрядам.

Переписана в 1685 г., «в стране Бардай (Партаб), в деревне Гулестан», переписчик Давит.

Записи: л. 229 а (Приложение, № 74), 231 б, 232 а.

Колл. Н. Я. Марра.

18×14; 232 л.; текст в один столбец; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

378

ИБ, В 172

Предсказания, приметы и др.

В заголовках отдельных разделов повторяется: *Միջաբն արանս* и *Միջաբն կանանս*... (л. 229 а).

Нач.: *Միջաբն Արանս. Խոն և իր ասարն մատիսն է...*

Переписана в XVIII в.

Колл. Н. Я. Марра.

21×15; 50 л., строк 16, 17, 20; бумага; шлагир; переплет новый (кожа).

379

ИБ, В 173

Служебник

В колофоне названо: *վարդ խորհրդավերս...*

Л. 1 б: *Արենք արկանելոյ սպաս եկեղեցոյ. յորժամ կամեսսի քանանայն...*

22×15,5; 19 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; бо-
рагир; переплет из пергамента с плохо сохранившимся текстом,
часть крупной рукописи X—XI в., письмо еркатагир.

380

ИВ, В 174—В 176

Предсказания, приметы, заклинания и пр.

Три отдельные части одной рукописи, в обветшалом состоянии.

XIX B.

Колл. Н. Я. Марра.

22×17; 16, 30, 6 л.; шлагир; современная скоропись (разными почерками); бумажная обложка.

381

ИВ, С 1

Синаксарь

Обычное наименование Эшри́шпирф.

Счисленіе от 1 на́васарда — 11 а́вгуста.

Ташьян, №№ 7, 10 и др.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Пилинос (?), (л. 201 а).

Записи: л. 1 а, 1 б, 201 а, приписки в конце отдельных житий.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир и прямолинейный еркатагир.

Ванская колл.

35×24; 591 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; бо-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

382

ИВ, С 2

Синаксарь

Обычное наименование Эшришпирф.

Счисленіе от 1 наѣсарда — 11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в XV—XVI вв.

Записи: приписки на полях.

Ванская колл.

36×24; 514 л.; текст в два столбца; строк 39; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

383

ИВ, С 3

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուիւնիրք.

Счисление от 1 набасарда — 11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в 1452 г., переписчики Габриэл и Игнатиос.

Записи: л. 185 б—186 а, 505 б, приписки в конце отдельных
житий.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

32.5×21; 515 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; боло-
рагир, крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

384

ИВ, С 4

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուիւնիրք.

Счисление от 1 набасарда—11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в XVI—XVII вв.

Записи: приписки в конце отдельных житий.

Колл. Н. Я. Марра.

31×24; 477 л.; текст в два столбца; строк 37; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

385

ИВ С 5

Синаксарь

Обычное наименование: Յշուիւնիրք.

Счисление от 1 набасарда — 11 августа.

Ташьян, № 7, 10 и др.

Переписана в XVII—XVIII вв.

Записи: на нижних полях, в частности л. 392 а.

Колл. Н. Н. Муравьева-Карсского.

31×22.5; 392 л.; текст в два столбца; строк 33; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей, подклеена на-
бойка.

386

ИВ, С 6

Չափոյ

В ишатакаране названо Ճաշոյ (л. 469 а).

Переписана в 1684 г., Ереван, переписчик Аветис.

Записи: л. 4 а (от 1866 г.), 373 а, 469 а—б (Приложение, № 73).
Колл. Г. Аганяна.
30×21.5; 469 л.; текст в два столбца; строк 35; бумага; боло-
рагир; переплет картонный, новый (заготовка).

387

ИВ, С 7

**«Начальные основания грамматики
на агванском языке, писанной армянскими буквами»**

Содержит грамматику удинского яз., с передачей удинских
слов средствами арм. графики.

Список датируется 7 марта 1842 г., заверен и отправлен в
Петербургскую Академию наук прокурором Эчмиадзинского
синаода, коллежским советником Ф. Коргановым (л. 1 а, 19 б).

Основной фонд.

36,0×22,0; 20 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага;
скорпись; в картонной папке.

388

ИВ, С 8

**Минас Хамдеци.
Родословие армянских царей**

Արաքիւն հալոյրը ազգաբնակչւոյն չալոյ ազգիւ. Нач.:
Արաք ծնալ զԱլթ...

Маслер, № 233 (по-видимому, копия образца данной рукописи).

Переписана в 1870 г., Тифлис, переписчик Карапет Шахна-
зарянц (копия рукописи, принадлежавшей тифлисскому архи-
епископу Карапету Багратуни).

Поступила в Азиатский музей в 1862 г

Основной фонд.

35.4×21; 13 л.; текст в один столбец; строк 32; бумага; скоро-
пись; переплет картонный.

389

ИВ, С 9

Себэос. История

Без заглавия, не сохранили заглавия и др. списки. Нач.: Եւ
եղիս ոչ ի կամայական պիտոյիս...

Себэос 1979.

Переписана в 1850 г., Эчмиадзин (список рукописи 1672 г.,
Матенадаран, № 2639).

Основной фонд.

34.8×21.6; 47 л.; текст в один столбец; строк 34, 36, 39; бума-
га; скоропись; переплет картонный.

Изд. рук.: Себэос 1879, пер. рук.: Себэос 1862.

ИВ, С 10

Ухтанэс. История

Պալմութին յերիս հալոածս արարեալ տեառն Ուխտանիսի եպիսկոպոսի ի խնդրոյ հարն Անանիայի Նարեկա վանայ առաջնորդի և նախաշալ վարդապետի (լ. 1 ա). *Нач.: Ջառ ի Հարն լուսոյ շնորհայ ընդունակի...* (լ. 2 ա).

Каталог Матенадарана, № 1774 (образец данной рукописи).

Переписана в 1847 г., Эчмиадзин, тогда же поднесена в дар Азиатскому музею.

Основной фонд.

34.5×22.2; 75 л.; текст в один столбец; строк 39, 42; бумага; скоропись; переплет картонный.

Пер. и иссл. рук.: Brosset 1851, с. 107—125; Brosset 1870—1871, I, с. 206—276, 277—351, р. VII sqq.

ИВ, С 11

**Йовханнэс Драсханакертци.
История**

Պալմութին Հայոց, արարեալ տեառն Յովհաննիսի գերիմաստ և երջանիկ կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, աշակերտի և ազգականի երանելոյն Մաշտոցի սրբոյ հայրապետի Հայոցս ազգի, որ և ըստ իրում իսկ յօրինողի անուանն կոչի Յովհաննէս պալմագիր (լ. 2 ա). *Нач.: Ջղաղարումն դարոյ, ժամոյ և ժամանակայ...* (լ. 3 ա).

Ташьян, № 39.

Переписана в 1842 г., Эчмиадзин, переписчик Абэл Мхитарян.

Основной фонд.

30.5×2; 113 л.; текст в один столбец; строк 32; бумага; скоропись; переплет картонный.

ИВ, С 12

Судебники

Общее заглавие: Գիրք դավաաւանայ.

I. Л. 1 а—99 б. Երանելի վարդապետին Մխիթարայ արարեալ զԳիրք դավաաւանի ի խնդրոյ տեառն Ստեփաննոսի Աղուանիս կաթողիկոսի.

Мхитар Гош. Судебник. Содержит редакцию с пространном введением и делением на разделы церковных канонов (125 статей) и светских законов (130 статей) с перечнем перед каждым разделом.

Торосян 1962.

II. Л. 99 6—112 6. Գլուխք ընտրութեամբ ժողովեալ ի Մովսիսական օրինայն.

Избранные главы из Моисеевых законов.

III. Л. 112 6—114 а. Յառաջարան փաղանական օրինադրութեան Թէոդոսի, Յուսրիանոսի, Լևոնի, Կոստանդիանոսի՝ բարեպաշտ թագաւորաց.

«Благочестивых императоров Феодосия, Юстиниана, Льва, Константина предисловие к государственному законодательству».

IV. Л. 114 а—136 6. Օրէնք յաղթող թագաւորաց քրիստոնէից Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի և Լևոնի՝ թագաւորաց Հռոմայեցոց.

Сиро-ромейский судебник. Bruns-Sachau 1880.

V. Л. 136 6—141 а. Համառօտ ժողովումն յօրինաց վերստին.

«Вторичное краткое собрание законов».

VI. Л. 141 а—163 а. Համառօտ ընտրութիւն յօրինայն փաղանականաց Լևոնի և Կոստանդեայ իմաստուն և բարեպաշտ թագաւորաց, որոյ և մեծն Յուսրիանոս նորոգեաց կարգն, ուղեւալ ի բարեպաշտութիւն.

«Краткое извлечение из законов Льва и Константина, обновленных Юстинианом в направлении благочестия».

VII. Л. 163 а—169 6. Տենտենցիա օ իմաստունութեան, օ բարեպաշտութեան, օ հասարակութեան և հասարակութեան և հասարակութեան, ի փաղանական օրինայն.

VIII. Л. 164 6 —169 6. Մահման քիմտրութեան և հասարակութեան և հասարակութեան, ի փաղանական օրինայն.

Воинский закон.

IX. Л. 169 6—171 6. Օ աստիճանս արմատ, արմատի և արմատի.

По своему составу данная рукопись точно соответствует заключительной части одной из редакций Книги канонов (по номенклатуре С. Тиграняна, подвид В²) — Книга канонов, I, с. 122—123.

Переписана до 1849 г., переписчик Степаннос Яковбеан, сличена с подлинником Епремом Ярутюнеаном. В 1849 г. поступила в Азиатский музей.

Основной фонд.

33.7×21.3; 174 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; скоропись; переплет картонный.

393

ИВ, С 13

Մխիթար Այրивանեցի. Хронографическая история

Պատմութիւն ժամանակագրական արարեալ ի Մխիթար վարդապետի Այրիվանեցոյ. Նախ: Հայր և Որդի և Հոգի Սուրբ...

MacIer, № 230 (копия данной рукописи).

Переписана до 1841 г., Эчмиадзин, переписчик Ф. Корганов. Принесена в дар Азиатскому музею в 1841 г.

Основной фонд.

34.5×21.5; 47 л.; текст в один столбец; строк 24, 25, 26; бумага; скоропись; переплет картонный.

Изд. и пер. рук.: Мехитар Айриванкский 1869; Mkhithar d'Aïrivank 1869.

394

ИБ, С 14

Каталог рукописей

Содержит список рукописей в библиотеке венецианских мхитаристов (л. 1 а—53 б, 383 названия) и список сочинений, известных лишь по упоминаниям (л. 53 б—60 б, 61 название).

Переписан для Азиатского музея в 1846 г., Париж, переписчик Тэофилэ Йовсэпеан. Ср. № 395.

Запись: л. 60 б.

Основной фонд.

30×22.5; 60 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; скоропись; переплет картонный.

395

ИБ, С 15

Каталог рукописей

Содержит список отдельных рукописей и печатных книг в собраниях Львова и Триеста.

Переписан в 1845 г., Париж, переписчик Тэофилэ Йовсэпеан (для Азиатского музея?). Ср. № 394.

Запись: л. 57 б.

Основной фонд.

30×22.5; 59 л.; текст в один столбец; строк 16; бумага; скоропись; переплет картонный.

396

ИБ, С 16

Киракос Гандзакечи. История Армении

Համառոտ պատմութիւն ժամանակաց ի սրբոյն Գրիգորէ մինչև յերկն դարս թրացեալ, ասացեալ Կիրակոսի մեծ և ընդրեալ վարդապետի ի մեծահռչակ սուրբ ոխսդին Գեղկայ. Нач.: Գիրք որ ի բնութեան մարդկան յայդնի հասարակեալ է...

Киракос Гандзакечи 1961.

Переписана до 1847 г., когда поступила в дар Азиатскому музею через посредство Габриэла Айвазовского.

Основной фонд.
29.7×20.5; 104 л.; текст в один столбец; строк 33; бумага;
скоропись; переплет картонный.
Пер. рук.: Brosset 1851, с. 412—437 (в извлечениях).

397

ИВ, С 17

Мовсэс Ерзикаци. «Златочрев»

В иштатакаране названо: Ոսկեփոր (л. 452 а, 453 а). Собрание наставлений и житий св. отцов, составленное до 1310 г.

Ташьян, № 5.

Переписана в 1564 г., Мокс, переписчик Хэрапет.

На л. 1 б изображен священник с крестом и книгой.

Записи: л. 450 б—453 а (Приложение, № 27), 453 а (от 1714 г.), 453 б, также в конце отдельных разделов.

Ванская колл.

30.5×20; 453 л.; текст в два столбца; строк 29; бумага; боло-
рагир; переплет деревянный, обтянут кожей.

398

ИВ, С 18

Йакоб Крónавор. Проповеди

Заглавие сохранилось над оглавлением: Յանկ քարոզիչ քառասորդական քանից և համայն ճառից մեծահռչակ վարդապետի Յակոբ Կրօնատրի ի կարգէ Քարոզողաց, արհիեպիսկոպոսի Ճէնովնո քաղաքի (л. 297 а). Нач.: Թէպէտ քառասորդական հանդէսն սկսանի ի յառաջիկայ հետևեալ կիրակէի... (л. 1 а).

Переписана в XVIII—XIX вв., Иерусалим, переписчик Абра-
хам Еёзлатци.

Колл. Г. Аганяна.

28.5×19.5; 307 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага;
нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

399

ИВ, С 19

Дионисий Ареопагит. О небесной иерархии

Գիրք որ կոչի Դիոնէսիոս, թարգմանեցեալ ի Սրեփաննոսէ Իլովացոյ, ի լատինական բարբառէ ի հայ լեզու: Վերստին գաղափարեցեալ եղև ի խնդրոյ տեսուն Պօղոսի աստուածիմաստ և շնորհապարդ վարդապետի Ըորշտունեցոյ, ձեռամբ յոգնամեղ և անպիտան Յարութին գրչիս Վասայրականեցոյ, ի թուականութեանս մերում ՌՄԼԷ (1237/1788 г.), յուրիս ամսոյ ԺԳ (13), ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլիսս (л. 1 а). Нач.: Նախքան պճեռնարկել յիրողութիւնս... (л. 1 б).

Ташьян, № 290.

Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения.

Переписана в 1788 г., Константинополь, переписчик Йарут'юн Васпураканеци.

Запись: л. 265 а.

Колл. Г. Аганяна.

27.5×19; 269 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; боло-рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

400

ИБ, С 20

Георк Змюрнаци. Проповеди

[Տարեկան փարոզք]. Յառաջաբանութիւն. Нач.: Դիպումն իմ յայս գործ չէ վասն փառքիմ փարոզայն... (л. 1).

Заглавие было, по-видимому, на вырезанном листе (между л. 6 и 7), определяется по № 402, л. 6 а (см.). Автор — епископ в Евдокии (л. 7 а).

Переписана на рубеже XVIII—XIX вв. (до 1831 г.), автограф.

Колл. Г. Аганяна.

28×19.5; 298 л.; текст в один столбец; строк 30; бумага; нот-рагир; переплет картонный.

401

ИБ С 21

Йовханнэс Зохрапеан.

Копии ишатакаранов

Հաշիմումն յիշարակարանայ օրհագիր մարենիս քրք գրան-իւն ի Վենետիկ, ի վասն սրբոյն Դաւաթու.

Копия рукописи Парижской Национальной библиотеки (Mас-ler, № 295), выполнена в 1816 г., Париж, переписчик Мкртич Мелик Меграб.

Запись: л. 1 а (пометка М. Броссе).

Основной фонд.

26×20.5; 41 л. текст в один столбец; строк 26; бумага; скоропись; переплет картонный.

402

ИБ, С 22

Геворк Змюрнаци. Проповеди

[Քարոզք կիրակէիս]. Յառաջաբանութիւն. Нач.: Դիպումն իմ յայս գործ չէ վասն փառքիմ փարոզայն... (л. 6 а).

Заглавие было, по-видимому, на вырезанном листе (между л. 5 и 6), настоящее заглавие в введении, где говорится: Յեւ առաջնոյ փարոզագրոյն անուանելոյ Տարեկան փարոզք զսա-կս յարմարեցի ի մնացորդայ նորա, անուանեալ Քարոզք

կիրակէից թուով ութսուն և մեկ (л. 6 а). Автор сочинения определяется по № 400 — обе рукописи, также и № 414, по всем признакам исходят от одного лица.

Переписана на рубеже XVIII—XIX вв. (до 1831 г.), автограф.
Колл. Г. Аганяна.

28,0×18,5; 197 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; вотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

403

ИБ, С 23

Григор Аканци. «История племени стрелков»

(Մաղափայ արեղայի) Պարմութին վասն ազգին ներողայ, թէ ուսրի կամ յորմէ ցեղէ աճեցին և զիրեցին բազում աշխարհայ և գաւառայ. Нач.: Յեւր ելանելոյ ասորւածաստեղծ մարդին... Каталог Матенадарана, I, № 1485, 1865, 3076.

XVIII—XIX вв., копия рукописи из Библиотеки венецианских мхитаристов.

Поступила в Азиатский музей в 1847 г.

Основной фонд.

25×19; 24 л.; текст в один столбец; строк 24; бумага; шлагир; переплет картонный.

Изд. рук.: Малакиай 1870

Пер. рук.: Brosset 1851, с. 439—461; Магакия 1871.

404

ИБ, С 24

Ж. Сен-Мартен. Армяно-латинский словарь

Dictionarium Armeno-Latinum sive Glossarium linguae Haicanae antiquae et hodiernae. Ex variis illustrissimis Armeniae auctoribus dictionario a patribus mekhitaristis Venetiae in Armeno concinnato atque aliis lexicis a Ioanne Sancto Martino conflatum. 1814 et 1815.

Том первый, содержит слова от Մրանու до Մենամարդին. Множество слов оставлено без перевода.

1814—1815 гг., автограф.

23.3×18; 815 л.; в конце несколько тетрадей без текста; текст в один столбец; строк 26; бумага; скоропись; переплет картонный.

405

ИБ, С 25

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану и каноны согласия.

Лицевые изображения, хораны, заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1482 г., Арцкэ, переписчик Йованэс.

Запись: л. 288 б—290 а (ПЗ 1481—1500, № 25).

Основной фонд.

24×16; 291 л.; текст в два столбца; строка 21; бумага; боло-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Оп. рук.: Patkanof 1891, № 260; Марр 1892, № 4.

406

ИБ С 26

Паоло Сенири. Правоучительные беседы

Քրիստոնէայն հմարտուցեալ ի յիրում կրօնի՝ խօսակցութիւնք
բարոյականք հօր Պօղոսի Մենիրի ի կարգէ Յիսուսականէ:
Մասն երրորդ: Եւ թարգմանեցեալ յիշրականէ լեզուէ առ
հայկական բարբառ ի Մարիմայ Քարաբաշեան կուսասննդոյ
Կուսարանդինուօլսեցոյ. Нач.: Մինն ի բարունակագունիցն...

Переписана в 1842 г., д. Арал, переписчик Йоханнэс Маму-
лов (л. 223 б).

Колл. К. А. Абрамова.

33×22; 227 л.; текст в один столбец; строка 47; бумага; нот-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

407

ИБ, С 27

Гандзаран

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1584 г., ӨРштуник.

Записи: л. 173 б, 316 а—317 б (Приложение, № 34).

В конце пергаменный защитный лист с текстом на груз. яз.

Ванская колл.

28.5×21; 317 л.; текст в два столбца; строка 23; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

408

ИБ, С 28

Словарь лекарственных

Աստուծով այս Բառարան բժշկական դեղորայք.

Нач.: Աստուան, հայերէն՝ վառվռուկ կամ իշախեղ, թուրքերէն՝
դուրուզ օրի վէ հիննի տուսուֆ, արապերէն՝ հաշիշըլ ֆալապու
ֆալպ, որ թարգմանի կապուած շան դեղ... Кон.: Օձադեղ,
պարսկերէն՝ ճինդիեանէ, արաբերէն՝ ճօգիեանէ:

Содержит переводы названий лекарств на арм., тур., араб.
яз., также их толкование.

Переписана 18 ноября 1781 г. (л. 1 а) — 1 декабря 1782 г.
Имя переписчика — Ս[...] ֆ[ահանայ] Կ[...] (л. 153 б).

Ванская колл.
27.5×22; 153 л.; текст в два столбца; строк 31; бумага; нотагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

409

ИБ, С 29

Ветхий и Новый Заветы

Заставки, маргиналии, инициалы.
Переписана в XIV—XV вв., Млич, переписчик Григор Арёвелци.

Записи: л. 205 б (Приложение, № 113), 220 а, 263 а, 272 б, 291 а, 341 а и др., 2 б (Приложение, № 107), 220 б (Приложение, № 108), 371 а (от 1776 г.), на верхней крышке переплета, с внутренней стороны (от 1752 г.), на нижней крышке переплета, с внутренней стороны (на груз. яз.).

Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.
25.5×18; 484 л.; текст в два столбца; строк 50; бумага; боло-рагир мелкий; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

410

ИБ, С 30

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану, каноны согласия.
Заставки, маргиналии, инициалы, хораны.
Переписана в XIV в.
Записи: л. 3 а (от 1661 г.), 76 б, 121 а, 254 б—256 а (рукою переписчика, риторического характера, без даты, содержит благопожелания заказчику Хачатуру и его жене Хатермам), 256 а (от 1526 г.), 256 а—б (Приложение, № 25), 259 а. На л. 257 а закливание от головной боли.

В конце пергаменный защитный лист, письмо еркатагир.
Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.
25×18; 259 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; боло-рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

411

ИБ, С 31

Вардан Арёвелци. Сборник толкований

Ի խնդրոյ տեսոն Համապատասխան և վարդապետին Գրիգորի Հաւաքումն մեկնութեան սրբոյ արանս՝ Եղիշէի, Յոհաննու և զոր տեսանի՛ր յանս իրսն՝ ի տառապեալ ոգոյ Վարդանայ. Нач.: Հաւաքարիմն գանձույն Սսրոծոյ... (л. 1 б).

Содержит редакцию, откорректированную Ёовхәннәсом IV Дойеаном, настоятелем Хәлбатского монастыря (л. 302 б).

Переписана в XIV в., переписчик Йованэс.

Записи: л. 7 б—8 а, 234 а, 250 б. Запись на л. 302 б, в той части, которая относится к данной рукописи, сохранилась лишь в трех строках, здесь упомянут Григор Аревелеан, настоятель монастыря Тойрктой.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо еркатагир.

25×16.5; 302 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

412

ИВ, С 32

Копии

Содержит копии отдельных разделов из древнейшей датированной рукописи на бумаге (Матенадаран, № 2679, 981 г.), в частности: отрывок из Филона Александрийского под именем Анании Ширакаци (л. 19 а), хронику Анании Ширакаци (л. 19 а—47 б), ответное послание католика Степанноса Сюнеци патриарху Герману (л. 51 а—63 а) и др.

Переписана в 1826 г., Эчмиадзин, по поручению Йовханнэса Шаххатунеанца (л. 18 а).

Колл. Г. Аганяна.

27.5×18.7; 89 л.; текст в один столбец; строк 33; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

413

ИВ, С 33

Четвероевангелие

Содержит послание Евсевия Карпиану, каноны согласия.

Евангельский цикл, хораны, изображения евангелистов, заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1611 г., д. Кадак, переписчик и художник Закарэ. Л. 1 а—33 б переписаны и расписаны другой, много более умелой рукой.

Записи: л. 103 а, 150 б, 151 а, 231 б, 232 а, 287 б, 289 а—293 б (ПЗ 1601—1620, № 528), 294 а—б (ПЗ 1641—1660, № 568). На л. 150 б, 231 б, 287 б роспись Закарэ, выраженная также криптограммой.

25.2×18.5; 298 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир (подписи Закарэ к миниатюрам и др. сделаны письмом нотрагир); крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, подклеена набойка.

414

ИВ, С 34

Георк Змюрнаци. Проповеди

[Գարուգ]. Յառաջարան. Нач.: Եկեղեցի բանական գեղեցիկ իմն յարմարութեամբ... (л. 1 а).

Заглавие было, по-видимому, на вырезанном листе (перед л. 1), настоящее заглавие в оглавлении (л. 381 а—384 б).

Содержит подборку из прошлых сочинений автора (см. № 400, 402), который приступил к написанию данного труда после 1831 г., покинув армянский патриарший престол в Константинополе (л. 3 а).

Переписана после 1831 г., автограф.

Колл. Г. Аганяна.

27×18; 393 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нотагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

415

ИБ, С 35

Григор Татеваци

Проповеди

Գրիգորի եռամեծի քաջ հեռեկորի և անյաղթ փիլիսոփայի, աշակերտի Յովհաննու Որոտնեցոյ արարեալ բանս խրատական, ոգեշահու և հանճարեղիս, իմաստայեղս, ի մեկնութիւն և ի զովեալ փառաց րօնից րերունականաց, ի պարիտ սրբոց և ի պարճառս գիրութեան ախմարայ, մանաւանդ ի յոգրս արդատաց անձանց թախծեցոց, յաւել ի ճշգրտութիւն կարգաց ողորմականաց և յեղծումն բարբաջմանց չարափառաց, ի յիղձ մաղթանաց ոմանց բանասիրաց եղբարց հարապարաց, նորին աշակերտաց.

Переписана в XV—XVI вв., переписчик Аристокэс.

Записи: л. 48 а, 163 а, 194 а (имя заказчика стерто), 262 а (с именем заказчика Даниела).

На л. 1 а, 279 б печать *вардапета* Степаноса от 1608 г.

Колл. Г. Аганяна.

25.5×19.5; 295 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

416

ИБ, С 36

Сборник назидательных сочинений

Содержит Видение Григория Просветителя, сочинения Афанасия Александрийского, Василия Кесарийского, Ефрема Сирина и др.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Неколайос.

Записи: в конце отдельных сочинений.

29×19.5; 130 л.; текст в два столбца; строк 30; бумага; болорагир; переплет картонный, обтянут тканью.

417

ИБ, С 37

Требник

Обычное наименование: Մաշտոց.

Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Габриэл.

Колл. Г. Аганяна.
27×18; 393 л.; текст в один столбец; строк 26; бумага; нота-
рагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

418

ИВ, С 38

Лекционарий

Обиходное наименование: *Հաղորդար*.
Переписана в XVI—XVII вв., переписчик Астуацатур.
Ванская колл.
46.5×28; текст в два столбца; строк 33; бумага; болорагир;
крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.
Рукопись разрушена, подсчет листов возможен после рестав-
рации.

419

ИВ, С 39

Синаксарь

Обычное наименование: *Յշուփար*.
Счисление от 1 набасарда — 11 августа.
Ташьян, № 7, 10 и др.
Заставки, маргиналии, инициалы.
Переписана в 1694 г., Карс, переписчик Еремиай.
Записи: л. 474 а—б (Приложение, № 84), также в конце от-
дельных житий.
Колл. К. Костанянца.
43.5×28.5; 478 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага;
болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением,
подклеена набойка.

420

ИВ, С 40

Синаксарь

Обычное наименование: *Յշուփար*.
Счисление от 1 набасарда — 11 августа.
Ташьян, № 7, 10 и др.
Заставки, маргиналии, инициалы.
Переписана в XVII—XVIII вв.
Записи: в конце отдельных житий.
Колл. Г. Аганяна.
43×28; 515 л.; текст в два столбца; строк 36; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

421

ИВ, С 41

«История Грузии»

Список без заглавия, в др. рукописях: *Պատմութիւն Միջ
շգրիւն*.
Картлис Цховреба 1953.

Переписана в XVIII в.
Колл. Г. Аганяна.
27.5×19; 355 л.; текст в один столбец; строк 34; бумага;
нотрагир; без переплета.

422

ИВ, С 42

Епифаний Кипрский. Толкование на Евангелие от Матфея.

Тапшьян, № 11.3—16.
Переписана в XIV в.
Колл. Н. А. Муравьева-Карсского.
26×17; текст в два столбца; строк 17; бумага; болорагир; переплет утрачен.
Рукопись поражена грибком, сильно разрушена, листы смещены, подсчет возможен после реставрации.

423

ИВ, С 43—С 44

Фрагменты

Подборка фрагментов рукописей, преимущественно пергаменных, среди них:

С 44⁴². 19.5×11.7. — Елишэ. Слово о войне Армянской. Соответствует с. 67.17—68.1, 68.4—14, 72.19—73.6, 73.8—17 издания: Египше 1957.

На некоторых листах подборки миниатюры.

Колл. К. Костанянца, всего 50 номеров.

424

ИВ, С 45

**«Описание двух знаменитых армянских монастырей Ахпат и Санагин, состоящих в Борчалинской дистанции Грузии, учиненное членом Эчмиадзинского армяно-григорианского синода архимандритом
Иоаннесом Крымским»**

На рус. яз., доложено Академии наук в 1840 г.

Многочисленные дополнения М. Броссе.

На л. 36 а—49 а выполненные И. Крымским копии надписей из Халбата, на л. 50 а—57 а копии из Санахина.

Основной фонд.

36×23.5; 57 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; скопись; без переплета, в картонной папке.

Оп. и изд. рук.: Brosset 1840.

ИВ, С 46

**«Описание некоторых древних монастырей,
состоящих в окружности первопрестольного монастыря
Эчмиадзинского, с означением находящихся в оных
памятников и надписей, учиненное членом
Эчмиадзинского армянно-григорианского синода
архимандритом Иоаннесом Шахатуновым»**

На рус. яз.

Основной фонд.

35×23; 36 л.; текст в один столбец; строк 37; бумага; скоропись; без переплета.

ИВ, С 47

**Фома Корганов.
Материалы об Алуанке**

I. «Именной список патриархов агванских, с кратким описанием некоторых из них, с означением года, в котором он вступил на патриарший престол».

Список 95 католикосов Алуанка (до 1794 г.).

II. «Описание древних надписей в монастырях агванской паствы, состоящих в нынешней Каспийской области».

Копии лапидарных надписей.

III. «Алфавит агванского народа, изобретенный св. Месробом».

Анасян, Библиология, I, стб. 613—622.

Материалы подготовлены Ф. Коргановым 7 марта 1842 г. и направлены в Академию наук.

Основной фонд.

36×22; три тетради, 7, 13 и 3 л.; текст в один столбец; строк 28; бумага; скоропись; без переплета.

Доп. свед.: Brosset 1844.

ИВ, С 48

Копии лапидарных надписей

Надписи Халбата, Санахина, Ширака, Лори, Алуанка.

Копии выполнены в начале XIX в.

Поступила в Академию наук в 1828 г., от генерал-адъютанта Бенкендорфа.

Здесь же выписка из протокола конференции Академии наук от 21 мая 1828 г. (на фр. яз.) и копия заключения Азиатского департамента МИД по поводу данной рукописи.

Основной фонд.

33.5×21; 22 л.; текст в один столбец; строка 40; бумага; нот-
рагир; в бумажной обложке.

428

ИБ, С 49

**Аветис Ерэц.
Мученичество *вардапета* Саргиса
в Карсе в 1796 г.**

Автограф.

Колл. К. Костанянца.

41×26; 22 л.; текст в один столбец; строка 47; бумага; нот-
рагир; переплет утрачен.

Изд. рук.: Новые армянские мученики, с. 722—724.

429

ИБ, С 50

Синаксарь (фрагмент)

В иштатакаране названо: Մյւմաւորսի որ կոչի տրոյս վկայարան.

Переписана в 1655 г., Артавил, переписчик Давит.

Записи: л. 5 б, 6 б (ПЗ 1641—1660, № 996).

Колл. К. Костанянца.

33.5×21; 6 л.; текст в два столбца; строка 38; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

430

ИБ, С 51

**Габриэл Патканов.
Повесть из времен марзпанства в Армении**

Պատմութիւն, нач.: Ի Հայաստան աշխարհի, ի Տարօն
գաւառի յայնքս իշխանութեան մարզպանաց Պարսիս...

Автограф, подписано: յորինուած ի տէր Գաբրիէլ Պատկա-
նով (л. 6 б).

Колл. К. Костанянца.

35×22; 6 л.; текст в два столбца; строка 55; бумага; скоропись;
без переплета.

431

ИБ, С 52

Синаксарь (фрагмент)

Обычное наименование: Յայմաւորք.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1665 г., Карс, переписчик Атанас.

Запись: л. 1 а—3 а (Приложение, № 49).

Колл. К. Костанянца.

33.5×22; 3 л.; текст в два столбца; строк 38; бумага; боло-
рагир; переплет утрачен.

432

ИБ, С 53

Лечебник

Անուն գրածին և ողորմածին: Յիշեմք խոյերն պայս, նաչ.:
Եւ ասացեալ են իմաստունն և բժշկայաբար, թէ խոր կայ որ
անունն է արիւննայ...

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костанянца.

35×22.5; 9 л.; текст в два столбца; строк 56; бумага; шлагир;
без переплета.

433

ИБ, С 54

Лечебник

Нач.: Կինն որ զղայ կը բերէ. Առ Ջ որամ ուշարիկ...

Переписана в XVIII в.

Колл. К. Костанянца.

36×22.5; 28 л.; текст в два столбца; строк 53; бумага; шла-
гир; без переплета.

434

ИБ, С 55

Судебники

В ишатакаране названо: Դաւաւաւանայ զիրն (л. 17 б).

I. Л. 1 а—128 б. Мхитар Гош. Судебник. содержит редакцию
с кратким введением, без деления на разделы церковных кано-
нов и светских законов. — Торосян 1962.

II. Л. 128 б—162 а. Без заглавия, в др. рукописях: Օրէնք
յարթող թագաւորայ ֆրիստունէիս Կոստանդիանոսի և Թէոդոսի
և Լևոնի՝ թագաւորայ Հռոմայեցոյ.

Сиро-ромейский судебник. — Bruns-Sachau 1880.

III. Л. 162 а—165 б. Համառօտ ժողովումն Արինայ վերադին.

«Вторичное краткое собрание законов» (начальная часть).

Переписана в XIV—XV вв., переписчик Карапет (л. 132 а).

Записи: л. 132 а, л. 17 б (о переплетении рукописи в 1634 г.).

В начале и конце пергаменные защитные листы (на оборот-
ной стороне последнего листа алфавит криптографических зна-
ков — черточки с точками).

Колл. К. Костанянца.

23×16; 165 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, под-
клеена набойка.

ИВ, С 56

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в XV в. (до 1483 г.).

Записи: л. 99 а, 165 б, 216 б—217 б, 218 а—б, 219 а—б.

Колл. К. Костанянца.

26.8×18; 219 л.; текст в два столбца; строк 25; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей.

ИВ, С 57

Астрология

Заглавие в тексте: Յանուն Աստուծոյ... ժողովեցաք զայս գիրքս
ամենայն ազգի գիտութեանց ի տղամութեան և ամենայն
ազգի աստղաբաշխութեանց... Մկիսրն և դուռն առաջին.
Վասն աստվել գիտութեանց (л. 1 а). Нач.: Ջի իմաստութիւնն
և կենդանութիւնն է հոգոյ և բանականութեամբն փարատելալ...

Многочисленные рисунки пером.

Переписана в XVII в.

Дар Вл. Э. Субаши.

32×20.5; 194 л.; текст в один столбец; строк 31; бумага; пла-
гир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

ИВ, С 58

ՉашոцОбычное наименование: Ճաշոց, в иштатакаране названо:
Տարեգիրք (л. 507 б).Заставки, маргиналии, инициалы, лицевые изображения (по-
следние воспроизводят миниатюры киликийской школы).Переписана в 1676 г., Халбат, переписчик Григор Джулайе-
ци Агамал.Записи: л. 32 а—33 а, 315 а, 362 а, 422 а, 507 а—б (При-
ложение, № 62).

Колл. К. Костанянца.

35.5×23.5; 507 л.; текст в два столбца; строк 34; бумага; боло-
рагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИВ, С 59

Сборник исторических сочинений

В иштатакаране названо: պատմագրքս (л. 121 а).

I. Л. 4 а—118 б. Մեծին Եւսեբեայ արարեալ Պատմագրութիւն
եկեղեցական.

Евсевий Кесарийский. Церковная история. — Ташьян, № 49.

II. Л. 119 а—286 а. Յովսէպոսի Երրայեսոյ արարեալ Պատմութիւն յաղագս պատերազմի Հրէից ընդ Հռոմայեսիս և աներման յԵրուսաղէմին, թարգմանեալ ի լատինացոյ բարբառոյ ի Հայոց լեզու ի ձեռն ուրումն Իովսայոյ Սրեփաննոսի՝ րանին Սսպոծոյ սպասաւորի, ի փառս Բրիսլոսի Սսպոծոյ՝ յուսոյն րնաիս։

Иосиф Флавий. Об иудейской войне. — Каталог Матенадара, I, № 1909.

III. Л. 287 а—364 а. В оглавлении названо: Պատմութեան Աղուանիս ազգին (л. 187 а).

Мовсэс Дасхуранци. История Агуанка. — Мовсес Каланкагуаци 1983.

IV. Л. 365 а—375 б. Պատմութիւն վասն ազգին նեպողայ, թէ ուարի կամ յորմէ ցեղէ աճեսին և փրկեսին րազում աշխարհայ և գաւառայ։

Григор Аканци. История племени стрелков. — Каталог Матенадара, I, № 1485, 1865, 3076.

V. Л. 375 б—376 б. Թուրք Կոստանդիանոսի առ Շաբուն արիայ Պարիսի, нач.: Հաւաքս ասպոռածեղէնս պաշտնմ ես...

Послание императора Константина персидскому царю Шабуну (Шапуху).

На л. 376 б описание похода султана Селима на Тавриз в 1514 г.

На л. 376 б иштатакаран из др. рукописи, содержащей авторский иштатакаран Месроба Вайопдзореци.

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1678 г., Испахан, переписчики Гаспар (л. 4 а—118 б), Йовсэп (л. 119 а—286 б), Мартирос (л. 287 а—376 б), по заказу Вардана Баишеци.

Записи: л. 16 а, 57 а (с датой), 88 б, (Приложение, № 67), 233 а, 254 б, 286 а, 308 а, 309 а, 121 а, 364 а (запись Лёвонда Пирлалемеана).

Колл. И. А. Орбели.

24.5×18.4; 376 л.; текст в два столбца; строк 41; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

ИБ, С 60

О грехе, покаянии и пр.

Сочинение католического автора (перевод с лат. ?).

Изначально содержала 74 главы, начальные 42 листа утрачены, нач.: [Դ. Յաղագս սաղանայական մուրթեան նախանձու և թէ որքան չարեայ պարճառ իսլէ] ընկենուլ զանմեղ մանուկն ի գորն... (добавлено согласно О. Еганяну).

Переписана в XVIII в.

23×16.5; 329 л.; текст в два столбца; строк 32; бумага; нотрагир; переплет утрачен.

440

ИВ, С 61

Кондак иерусалимского патриарха Закариа

1846 г., Иерусалим.

Набран типографским способом, со вписками.

36.5×24.5; 1 л.

441

ИВ, С 62

**«Именная ведомость мощам,
находящимся в Эчмиадзинском монастыре»**

Текст на рус. яз. Заверена Ф. Коргановым.

Середина XIX в.

Основной фонд.

34×21.8; 2 л.; бумага; скоропись.

442

ИВ С 63

**«Копии с надписей на стенах и древних памятниках
в монастырях, состоящих в армянской области,
собранных трудами члена Эчмиадзинского синода,
архимандрита и кавалера Иоаннеса Шахатунова»**

Середина XIX в., автограф.

Основной фонд.

34.3×22; 12 л.; текст в один столбец; строк 37; бумага; скоропись; переплет картонный.

443

ИВ, С 64

Кондак патриарший (фрагмент)

XIX в.

41×20; 1 л.

444

ИВ, С 65

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы.

Переписана в 1188 г., пустынь Ханатамлуц (Карин), переплетчик Барсел.

Лицевые изображения, заставки, маргиналии, инициалы.

Записи: л. 70 б, 210 а—б (Приложение, № 1).

Пергаменный защитный лист, письмо еркатагир.

34,0×24,0; 210 л.; текст в два столбца; строк 22; пергамен; прямолинейный еркатагир; переплет утрачен.

Края рукописи, в особенности заглавный лист, сильно обгорели.

445

ИВ, С 66—С 82

Официальная переписка 1633—1847 гг.

Հնադարան ավգային և եկեղեցական պարմութան
բնագիր յիշատակարանների, ժողովեց, դասաւորեց և կազմեց
Հ. Կոստանեանց.

Подборка подлинных документов, исходящих из канцелярии армянских католиков и др. официальных лиц — письма, отпуски, копии, переводы. Документы собраны и разнесены по принадлежности К. Костанянцем.

446

ИВ, С 83

Сборник

I. Л. 2 а—29 а. «Краткое описание о беззаконном Тамуре...»
Товма Мецофечи. История Тимура. Перевод с арм.

II. Л. 31 а—51 а. «О истории тюркманского Юсуф-Тюркмана, сыновей его Искандера и братьях и сыне Тамура Шах-Рухе, и протчих владетельных князьях и учителей Гайканского народа».

Изложение истории Юсуфа и его преемников согласно «Истории Тимура» Товмы Мецофечи.

XIX в.

Основной фонд.

35.5×22; 52 л.; бумага; скоропись; без обложки и переплета.

Уп. рук.: Notitiae, VI, N 4.

447

ИВ, С 84

Копии лапидарных надписей

Надписи Халбата, Санахина, Ширака, Лори, Алуанка.

Копии выполнены в начале XIX в. (ср. № 426. II).

Переданы М. Броссе бароном Шиллингом фон Капштадтом.

Основной фонд.

34.5×22.5; 26 л.; текст в один столбец; строка 45; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Brosset 1840.

448

ИВ, С 85

Товма Мецофечи. История Тимура

Պարմութիւն համառօտ անօրէն Թամուրիւն որ եղեալ ի
յաշխարհէն Խորասանու և գնաց նինչև ի ծովն Ովկիանոս,
արարեալ Թումայ վարդապետի.

Копия рукописи Парижской Национальной библиотеки, Macleer № 192.

1843 г., Париж, переписчик Тэофилэ Йовсефеан.

Запись: л. 70 б.

Основной фонд.

35.2×22.5; 72 л.; текст в один столбец; строк 22; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

449

ИВ, С 86

**«Реестр армянским рукописям
частной библиотеки братьев Энфиаджевых,
в Тифлисе, помещенной в доме армянской
семинарии, что против дома
в той же семинарии»**

Текст на рус. яз.

Помечен 3 августа 1849 г.

Здесь же письмо братьев Аветика и Хамбардзума Энфиадже-
анц — Тифлис, 18 сентября 1850 г.

Основной фонд.

35.5×21.5; 12 л.; бумага; скоропись; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, № 92.

450

ИВ, С 87

Копии документов

I. Л. 1 а—6 а. Торговый договор между царем Киликийского армянского государства и генуэзцами от 23 декабря 1236 г., который хранится в Генуе — лат. текст и перевод на фр. яз. Ср.: Langlois 1863, с. 159—161.

II. Л. 7 а—8 а. Отрывок о торговых делах генуэзцев в Крыму, нач.: Anno domini 1374 Luchinus Tarigus Januensis cum certes aliy... — Лат. текст и перевод на фр. яз.

Основной фонд.

35.5×22; 10 л.; бумага; в бумажной обложке.

Уп. рук.: Notitiae, VI, № 91.

451

ИВ, С 88

Эпиграфика Ани

Копии, эстампажи надписей Ани и др. иллюстративный материал, собранный Ю. Кестнером и переданный в Академию наук Н. Ханыковым, использованный в книге: Brosset 1860—1861.

Основной фонд.

452

ИБ, С 89—С 102

Фрагменты

Фрагменты рукописей, кондаков, писем, преимущественно XVIII—XIX вв., на бумаге.

453

ИБ, С 103

Армяно-латинский словарь

Начальные слова Ա[ւլրոժ], Ա[ւլրոժ]ժ[ա]ծին с переводом зачеркнуты, нач.:

Արաւոս Ebenus habenus, ni

Արաւ abbas, tis...

Переписана в XVIII в. (до 1761 г.).

На л. 01 запись Богдана Иванова сына Рисова от 18 января 1761 г.

На внутренней стороне задней створки переплета, среди прочих записей на лат. яз., приводится порядок лат. алфавита.

Библ. Н. Я. Марра.

30.5×19; 148 л., текст в два столбца; бумага; нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

454

ИБ, С 104

Вардан Великий. История

Начальные и конечные листы утрачены, нач.: ...յանպարտաւր հիման վերա եղեալ, քանզի Ք. կամարք են մի քան զմի վերագոյն... кон.: բայց մինչ կենդանի էր զէր Բարսեղ, մեռաւ պարոն Վառիլն մեծ իշխանայ իշխանն Հայ[ոյ]... ///

Переписана в XIV в.

Библ. Н. Я. Марра.

30.5×19; 114 л., текст в два столбца; бумага; прямоугольный еркатагир; переплет утрачен.

В рукописи письмо Ашхарбека Калантара от 14 марта 1892 г., адресованное Н. Я. Марру.

455

ИБ, С 105

Учебная тетрадь

Заглавие на обложке: ԱՅԲ: Տեւրակ դաստոյթեան:

Нач.: Մաղթանք առ սուրբ Աստուծածին կոյս Մարիամ: Արդ, ի գոմէ անկեալ...

Содержит толкования человеческих чувств, правила логики, толкования отдельных мест из Св. Писания, отрывки из агиографии и др.

Переписана при императоре Николае I.

На обложке карандашом дарственная запись Н. Я. Марру на арм. яз., за подписью М. Ясинского (С.-Петербург, 29 ноября 1908 г.).

Библ. Н. Я. Марра.

24×18; 53 л.; текст в один столбец; бумага; шлагир; в бумажной обложке.

456

ИБ, С 106

Григор Татеваци. Книга проповедей

I. Книга проповедей:

Л. 3 а—4 б. Заключительная часть проповеди, начало утрачено, нач.: Գովելին ի գովարս ամենայն մարտիրոսայ...

Л. 5 а—9 б. Оглавление.

Л. 10 а—395 б. Проповеди, нач.: Գրիգորի աշակերտի Եռամեծի Յոհաննու Որդունցոյ Երկրորդ հալոս Զարոգորոս ի բան մարգարէին Դարի: Առաջնորդեալ ինձ ի շախի պատմիրանայ...

Л. 395 б—401 а. Ишатакаран автора: Յիշատակարան գրոս: Արհնութիւն, գոհութիւն...

II. Л. 402 б—404 а. Պատմութիւն ի վերա Դորմու և Կաֆայի արարեալ Մարտիրոս քաջ բարունապետի Դրմեցոյ.

Мартирос Ґримеци. История Крыма и Кафы.

На л. 405 а диаграмма смертных грехов — Եօթն մահացու մեղքն և իր անիծեալ վարերն.

Маргиналии, л. 13 а с пышной заставкой.

Переписана в 1676 г., Кафа, переписчик Хачатур.

Записи: л. 401 а—402 а (Приложение, № 63), 403 б.

В конце пергаменный защитный лист, основной текст шрифтом еркатагир, с поздней записью от 1682 г.

Библ. Н. Я. Марра.

27.5×19.5; 406 л.; текст в два столбца; строк 45; бумага; нотрагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением.

На внутренней стороне верхней крышки переплета дарственная запись Н. Я. Марру от Абгара Йовханнисеанца, 21 июня 1899 г.

457

ИБ, С 107

Смесь

I. Кондак католикоса Йовханнэса от 20 ноября 1831 г., адресованный императору Николаю I.

49.5×42.8; 1 л.

II. «Тысяча и одна ночь» в арм. переводе (отдельные листы). XVIII в.

32.7×20.5; 14 л.; текст в один столбец; строк 45; бумага; шлагир; без переплета, листы перемешаны.

III. Համառոտութիւն Հայկական Զերականութեան, Ոսրեայ լեւոյի, արարեալ ի Հայրապետ նուսադագոյն չնչին դարէ

Վահրամյան Արթուրիկյան Տադրուպոյ, յաշակերպութենէ
ապրումածահաճոյ տետոն Յովսէփայ վարդապետի:

Հրամանաւ տետոն Ապրումարեալ Յարութեան արիւս-
իսկոպոսի Սանահնեցոյ յամի Տետոն 1842, յապրիի 16, իսկ
ըստ Հայոյ թուականին ՌՄՂԱ (1291/1842 թ.).

Параллельные таблицы склонения имен, местоимений, спра-
жения глаголов, употребления предлогов и предложных слов,
союзов, междометий удинского и арм. яз.

Составитель Хайрапет Вахрамеан Абтандилеанц Талулацци,
1842 г., автограф.

34.5×21.5; 32 л.; текст разбит на столбцы; бумага; шлагир;
обложка утрачена.

IV. Сказание о Григории Просветителе, нач.: Յայնժամ
լուսնաբերեսայ սուրբն Գրիգոր զՀայս...

Заставка с тремя стрельчатыми арками, текст почти не чи-
тается. Над аркой дата: /Ռ/Ճ/Ձ/ (1106/1721 г.).

Библ. Н. Я. Марра.

31×22; без пагинации; текст в один столбец; строка 33; бума-
га; болорагир вертикальный.

Листы отреставрированы.

Под тем же шифром С 107 числятся отдельные листы и фраг-
менты разных рукописей.

458

СПбГУ, ОРК, Ms. E.I.37

Сборник

В иштатакаране названо: սուրբ գրուսի որ կոչի Հանոն (с. 496).

I. С. 3—496. Книга канонов, вид В и подвид В¹ (по номен-
клатуре С. Тиграняна).

II. С. 497—503. Ուրանաւր ի Հարապետ վարդապետի
ապրումաւ Նոյի որդոյն բաժին աշխարհայն վերայ. այս
բաժինն Քամայ վասն քաղաքայ անուանն.

«Стихотворение, сказанное вардапетом Карапетом о странах,
доставшихся в удел сыновьям Ноя». — Ср. Ташьян, № 66, I. 7.

III. С. 503—505. ...անուանք քաղաքայ (лист попорчен), нач.:
Եկեղեցայ գաւառն ...որ է Եզնկան.

Список географических пунктов Армении и сопредельных
областей, с указанием их нового наименования. — Анасян, Би-
блиология, I, стб. 1018. 39.

IV. С. 505—529. Список без заглавия, в др. рукописях:
Արարեալ աշխարհայոյս սորոգ թարգմանչին և երկրորդ
լուսաբերին Վարդանա վարդապետի պարզ և համապոլու-
թեամբ.

Вардан Аревелци. География. — Берберян 1960; Антабян
1962.

V. С. 530—547. Книга канонов, вид А (по номенклатуре С. Тиг-
раняна).

Заставки, маргиналии, инициалы, изображение святого (с. 34).

Переписана в XVII—XVIII вв., с. 1—496 — переписчик Йова-
нэс, с. 497—547 — переписчик *ерэц* Григор (их имена указаны
соответственно на с. 496 и 547). В XVIII в. принадлежала сыну

мастера золотых дел Степана из Шемахи (с. 1, имя самого владельца неразборчиво).

Записи: с. 3, 4, 485, 496, 547.

В начале и конце пергаменные защитные листы без текста. 17×13; 547 с.; текст в два столбца; строк 31 и 28; бумага; болорагир и нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей.

Оп. рук.: Книга канонов, I, с. 43—44, 72—73 и др.

459

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. I.

Петр Арагонский. Книга о заблуждениях

Без заглавия (начало утрачено), нач.: Յաղագու երկրորդ միջիւին մոլորեալսն, որ է նախանձ: Նախանձու բանասարկութիւն եմուր մահ յաշխարհ...

Каталог Матенадарана, I, № 66.

Переписана в XVII—XVIII вв.

На л. 1 б дарственная запись *варданета* Галуста Шарачи на имя Пилиппоса Арэнджеци, сына Йарутюна от 21 июня 1761 г.

На л. 13 а, 22 а — печать Йарутюна.

20.5×15; 146 л.; текст в два столбца; строк 28; бумага; шлагир; переплет из свиной кожи.

460

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. 2

Карапет Йовханнесеан Хамазаспов. Стихотворения

В дарственной надписи и в оглавлении названо: Տաղարան.

Содержит стихи духовного и светского содержания, датируется первой половиной XIX в.: на л. 53 б—54 а стихотворение, посвященное Николаю I. Происходит из Астрахани.

На л. 56 а—59 б «Вопросы и ответы» Маргара Хочайеанца Змюрнади и Серобэ, учителя из Константинополя (Հարս և պարսիսանի... յորինեալ ի Մարգար Խոճայեանս Ջմիրնայոյ և պարսիսանեալ ի Սերոբէ վարժապետէ Պոլսեայոյ).

В тексте строки и отдельные выдержки на тур. яз., арм. графикой.

Автограф.

На л. 2 а дарственная надпись автора на имя Никиты Карповича Мураткова. На л. 71 б запись о принадлежности рукописи Богдану Егорычу Сукиасову, Астрахань, 1854 г.

21.8×17; 72 л.; текст в один столбец; строк 18; бумага; шлагир; переплет картонный.

461

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. 3

Йовханнэс Ерзнкаци. Толкование грамматики

Ի խնդրոյ տեսոն Յակոբայ Հայոյ կաթողիկոսի եւ վարժապետայ մերոյ երարոյ, արարեալ հաւաքումն նրականին

մեկնութեան, Յոհաննիսի Եզնկայայոյ ոստմնականի ի գրոյ (լ. 60 а).

Копия рукописи Парижской Национальной библиотеки — Macleg, № 270.

Переписана в XIX в.

На л. 6 б, 110 б, 113 а приписки Кюракоса, на л. 110 б—111 а колофон от 1608 г., принадлежащие оригиналу данного списка (Приложение, № 123, 43).

На л. 1 пометка карандашом: Reçu 4 juillet 66. На внутренней стороне нижней створки наклейка: 45, Rue de Vaugirard, Paris, Adrien Pillard. Maison de Papeterie et Tabletterie.

21.5×16.8; 121 л.; текст в один столбец; строка 24; бумага (школьная тетрадь, л. 90—105, 106—121 подложены); скоропись; переплет картонный коленкоровый.

462

СПбГУ, ВФ, Ms. Саус. 5.

Лабубна. Послание Абгара

Թորք Մրգարոն քաղաքի Եղեւեայ ֆաղափ՝ որ է յԱսորիս լեզու լինիայ, որոյն Մանուկայ.

Ташьян, № 277.

Переписана в XIX в.

Пометки чернилами (Н. Я. Марр) и карандашом.

20.7×17; 34 л.; текст в один столбец; строка 23; бумага (школьная тетрадь); скоропись; переплет картонный.

463

ГЭ, ВЗ-834

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны.

Переписана в 1325 г., Генуя, переписчик и художник Асту-ацатур.

Записи: л. 93 б—94 б, 243 б—246 а (Приложение, № 7 а, б), 246 а (Приложение, № 95), 312 б—314 а (Приложение, № 15), 315 а—316 б (Приложение, № 60), 317 а.

26×18; 317 л.; текст в два столбца; строка 19; пергамен; боло-рагир; в серебряном окладе с чеканом.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1961, с. 443—458.

464

ГЭ, ВЗ-835

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, лицевые изображения.

Переписана в 1290—1291 гг., Дразарк, переписчик Т'орос Пилисоп'а.

В начале и конце пергаменные защитные листы, письмо ер-катагир.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1962; Измайлова 1969, с. 110—114.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 119—123.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 136—139.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 123—129.

ГЭ, АП-1011

Библия

Была разделена на две части (каждая со своей пагинацией, наряду с ней имеется и новая общая пагинация).

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, лицевые изображения.

Переписана в конце XIII—начале XIV в. (Т. А. Измайлова) или в начале XIV в. (Сирарпи Дер Нерсесян), Киликия, переписчик Йусей.

Записи переписчика: часть первая: л. 30 б (Приложение, № 114, а) 49 а, 50 б, 63 б, 82 а, 98 б, 110 а, 122 б (Приложение, № 114 б), 151 б, 166 а, 276 а, часть вторая: л. 427 а (69 а), 446 а (88 а), 456 б (99 б), 475 б (117 б). Записи последующего владельца Карапета, выполненные Мартиросом: часть первая, л. 6 б, 82 а, 98 б, 110 а, 151 б (Приложение, № 118), 166 а, 179 б, 276 а, 343 а, часть вторая: л. 427 б (69 б), 446 б (88 б), 488 б (130 б). На л. 49 а (часть первая) запись одного из последующих владельцев Георга. На л. 446 а (88 а) части второй анонимное замечание по поводу точности текста.

25×18; 363 и 156 л.; текст в три столбца; строк 53; пергамен; болорагир; переплет утрачен.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 114—119 (с. 116—119 — замечания Сирарпи Дер Нерсесян).

ГЭ, АП-1574

Четвероевангелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, евангельский цикл, изображения евангелистов.

Переписана в XVII в., по определению А. С. Мирзоян—Токат.

15×11; 314 л.; текст в два столбца; строк 21; пергамен; болорагир; первоначальный переплет утрачен, в настоящее время в серебряном позолоченном окладе с чеканом, 1880 г.

Оп. и иссл. рук.: Измайлова 1969, с. 129—136.

ГЭ, АП-1610

Четвероевнгелие

Заставки, маргиналии, инициалы, хораны, евангельский цикл, изображения евангелистов.

На л. 1 б, 3 а, 4 а, 5 б, 8 б — Толкование хоранов Степано-са Сюнеци, нач.: Սրբիանոսի Մինեայ եպիսկոպոսի զառաւել հրաշիս արժանի տոսկալի գերապանձութեան բանիս գեղեցկապարդեալ պիտանայտածս զառ ի չորիս անտարան չապն մեզ պիտանութիւն...

Переписана в XIV в., Крым (определение А. С. Мирзоян).

На л. 145 а запись художника Йованэса (qshuqlushu и qdshqlushu).

По периметру переплета многократно вытеснена монограмма SṚUṬṬṬṬ, т. е. SṬṬ UṬṬṬṬṬ.

Поступила в Эрмитаж в 2001 г.

21×15.5; 277 л.; текст в два столбца; строк 21; бумага; болорагир; крышки деревянные, обтянуты кожей с тиснением, изнутри обклеены набойкой, три застёжки; пергаменные защитные листы, письмо прямоугольный еркатагир. Рукопись подвергалась реставрации.

Иссл. рук.: Мирзоян 2001.

471

АРАН ф. 800, оп. 6, № 523

**Фрагменты рукописей,
преимущественно на пергамене**

472

ИРЛИ, Разряд IV, оп. 24, № 1

Сборник

Содержит проповеди, часть катехизиса, трактат *вардапета* Ванакана (Վառդապետի վարդապետի Վանական վարդապետի շարաշարի) и др.

Конволют в одном переплете, л. 1—67 переписаны в XVI—XVII вв., л. 68—108 в XVII в.

Приобретена у Д. П. Гордеева.

20.3×14.3; 108 л.; текст в два столбца; строк 23; бумага; болорагир и нотрагир; переплет картонный, обтянут кожей с тиснением.

- Абгар, сын Манова, сирийский царь 462
Абрахам, *вардапет*, владелец печати (1814 г.) 256
Абрахам, католикос, владелец печати (1740 г.) 228
Абрахам, обновитель рук. (1743 г.) 52
Абрахам Анкюраци, автор 221
Абрахам Астапатеци, переписчик (14 сентября 1737 г.) 228; похвальное слово в его адрес (1764 г.) 287
Абрахам Ёбзлатци, переписчик 398
Абрахам Йарутюн Вазпураканеци, переписчик (1788 г.) 399
Абу-Сайид, автор 199. I, 265. XVII
Абэл Мхитареан, переписчик (1842 г.) 391
Аваг, дополнил рук. 353
Августин Маскутович 112
Авет, *махдаси*, *парон* (1704 г.), владелец рук. по надписи на крышке 351
Авет, переписчик (1701 г.) 224
Аветик, переписчик (1630 г.) 76
Аветик Огостин, автор 125. VI
Аветис, автор 38, 47
Аветис, автор 170
Аветис, *ерэц*, автор 428
Аветис, переписчик 159
Аветис, переписчик (1659 г.) 159, (1660 г.) 206
Аветис, переписчик (1684 г.) 386
Аветис, составитель сборника 186. I
Агаѳангел, автор 322. I
Агафон, автор 21. IX
Айвазовский, Габриэл (Гавриил) 55, 396
Айвазовский И. К. 55
Айкуни Г. 36
Албонсос Лекуорэ, автор переведенного на армянский сочинения 2
Алачалеан Лукас, автор записи (30 августа 1875 г.) 224
Алекан, *ерэц*, переписчик (?) 29
Александр I, император 9
Александр Македонский 11. VIII, 19. IV, 50, 122, 161. IX, 189, 265. VII, 353. VII, VIII
Алэксандр, *вардапет*, приобрел рук. (1737 г.) 252
Алэксантр, *вардапет*, переписчик, автор надписи на переплете (1689—1690 гг.) 322
Алэксианос, переписчик (1534 г.) 292
Алэксианос, переплетчик (1649 г.) 150
Альберт Великий, автор 180, 289
Альфакрано, итальянский астроном 182. II

Ананиа, автор 33. III
 Ананиа, *вардапет*, автор 249. XIII
 Ананиа, *вардапет*, автор 358
 Ананиа, философ, автор 141. II
 Ананиа Санахнеци, автор 332. I
 Ананиа Ширикаци 26. I, 280, 412
 Анастасий Синайский, автор 171
 Андреас Либананеанц, автор перевода 3, 4
 Андрэас, переписчик 265
 Антён Бурадеан Ку́тайисци, переписчик 2—4
 Антонин, архимандрит, владелец собрания 27—30
 Аракеал Астуацатреан Араратеан (Аркадий Араратский), переписчик (1831 г.) 53
 Араке́л, *вардапет*, автор 234
 Араке́л, переписчик 194
 Араке́л, переписчик (1665 г.) 350
 Араке́л, покупатель рук. (1743 г.) 249
 Араке́л Балишеци 188. I, 232. I, II, 365
 Араке́л Сюнеци 114. III
 Араке́л Юзбашеанц 187
 Арам, владелец печати от 1895 г. (?) 197
 Арам, царь армянский 57
 Аристаке́с, *вардапет* из То́лата 34. II
 Аристаке́с, переписчик 415
 Аристаке́с Йару́тюнеан Ерзнкеанц, автор 279; переписчик (15 ноября 1840 г.) 371
 Аристаке́с Ластивертци, автор 304
 Аристотель, автор 11. VI, VIII, IX, 161. VIII, IX, 179, 193. III, 265. V, VII, 286. II, 323. IV, 353. V—IX, 356. II
 Аркадий Араратский или Араратов, см. Аракеал Астуацатреан Араратеан
 Артемий Араратский, см. Йару́тюн Ва́ларшапатци
 Астуацатур, *вардапет*, заказчик рук. (1678 г.) 157
 Астуацатур, переписчик 418
 Астуацатур, переписчик и художник 463
 Астуацатур, *тэр*, заказчик рук. 240
 Астуацатур Фах́рапатци, переписчик 11
 А́танас, переписчик (1665 г.) 431
 А́танас, переписчик (1697 г.) 335
 Атом, автор 165
 Атом, последующий владелец рук. 220
 Атом А́лубенц, владелец рук. 195
 Афанасий Александрийский 141. XXIV, 175, 277. IV, V, 346, 416
 А́харон По́лосеан Арндже́ци, автор 261
 Ашот [Багратуни], сын Смбата, царь 141. IV
 Ашот Багратуни, царь, отец Гагика 278

 Бабикеан, Астуацатур, автор 306
 Багратуни, Карапет 366, 368, 370, 387
 Багратуни, цари 293

Бардулімэос, заказчик рук. 285
 Бардулімэос Ванеци, *вардапет*, владелец печати 284
 Барсеї, *вардапет*, автор 337. I
 Барсеї, *вардапет*, владелец печати 352
 Барсеї, переписчик 338
 Барсеї, переписчик (1603 г.) 259
 Барсеї, переписчик (1778 г.) 352
 Барсеї, переплетчик (1188 г.) 444
 Барсеї, обновитель (1262 г.) 63
 Барсеї-Басилиос, переписчик (1697 г.) 335
 Башинджагян 282
 Беник, *вардапет*, автор плача 33. V
 Бенкендорф, генерал-адъютант 427
 Богдан, Иванов сын Рисов, автор записи на рус. яз. (18 января 1761г.) 453
 Броссе М. 67. IV, 214, 221, 278, 293, 294, 401, 424, 447
 Буниаѳ, владелец рук. 252

 Ваг[арш]ак, царь армянский 57
 Ванакан, *вардапет*, автор 472
 Вардан, автор 49. VII
 Вардан, автор 73
 Вардан, автор 79
 Вардан, автор 321
 Вардан, *вардапет*, автор 249. I, III—VIII, X, XI
 Вардан, переписчик 312
 Вардан, переписчик (1618 г.) 173
 Вардан, переписчик (1682 г.) 119
 Вардан, продолжатель Михаила Сирийца 279. I
 Вардан, *тэр*, владелец печати 190
 Вардан, *тэр*, упомянут в записи 138
 Вардан Айгекци 49. V, 141. I, X, 268, 376. I
 Вардан Арёвёлци (Великий) 114. IV, 167, 250, 300. II, 303, 371, 454, 458. IV
 Вардан Арёвёлци, автор 10. II, 19. VI, 114. IV, 250, 292, 300. I, 303. I, II, 371, 411, 458. IV
 Вардан Балишеци, заказчик рук. (1678 г.) 438
 Вардан Бардзрбердци, автор 266
 Вардан Ванакан 254. VI, VII
 Вардан Вардапет, автор 346
 Вардан Леҳци, переписчик 240
 Варданян С. 199. III
 Варлаам, герой повести 33. IV, 188. I, 232. I, 365
 Вартанов Ширмазан, владелец библиотеки (1865 г.) 373
 Варфоломей Болонский 265. VIII, 188. I
 Василий Кесарийский 49. I, 95, 254. VIII, 282, 291, 416
 Ваҳрам, *вардапет*, автор 167
 Ваҳрам Рабуни, автор 323. III
 «Вена» 188. III

Влас, *вардапет* (1672 г.) владелец печати 60

Габриэл, армянский патриарх в Иерусалиме (1834 г.) 363

Габриэл, католикос Киликии 256. II.

Габриэл, переписчик (1452 г.) 383

Габриэл, переписчик 417

Габриэл Айвазовский 55, 395

Габриэл Патканьян 143, 430

Гагик Багратуни, сын Ашота, армянский царь 278

Гайк, царь армянский 57

Галуст Шарачи, *вардапет*, автор дарственной (1761 г.) 459

Ган, барон 330

Гарипш, отец владельца рук. Дави́та 151

Гасанджалалов, шушинский архимандрит 132

Гаспар, владелец печати (1711 г.) 321, 322

Гаспар, переписчик (1678 г.) 438

Гаспар Чу́лайеци, заказчик рук. 13

Гево́рг Банасэ́р, автор 33. III

Гево́рг Ерзнка́ци, автор 186. IV

Георќ, Гево́рк Змю́рнаци, автор 400, 402, 414

Герман, патриарх 412

Горг, переписчик 285

Гордеев Д. П. 472

Горький М. 36

Грен А. Н. 25

Григор, автор 10. VI

Григор, автор 321

Григор, автор (также переписчик?) 142. III

Григор, *вардапет*, автор 232. II

Григор, владелец печати (1792 г.) (переписчик?) 142

Григор, *ерэц*, переписчик 458

Григор, *ерэц*, переписчик (1678 г.) 157

Григор, *ка́ханай*, заказчик рук. 32

Григор, *ма́хдеси*, заказчик рук. 28

Григор, переписчик и художник (1604 г.) 166

Григор, переписчик 281

Григор, переписчик (1419 г.) 43

Григор, переписчик (1687 г.) 369

Григор, переписчик (1687—1688 гг.) 163

Григор, переписчик и художник (1608 г.) 328

Григор, переплетчик 152

Григор, поздний переплетчик рук. 129

Григор, художник (1682 г.) 192

Григор, *эрэц*, владелец рук. 151

Григс́р Аканци, автор 403, 438. IV

Григо́р Аре́велеан, настоятель монастыря 411

Григор Аре́велци, переписчик 409

Григо́р Вка́йасэ́р 165

Григор Дзу́лайеци А́гамал, переписчик (1676 г.) 437

Григор Ереванци, переписчик (1677 г.) 165
 Григор Иерей, автор 293
 Григор Карнеци, автор 135
 Григор Либананеанц, автор 2
 Григор Магистр, автор 161. XI, 209. I, 353. X
 Григор Нарекаци, автор 128, 171, 173, 177, 196, 234, 251. III, 270
 Григор (Григорис) Пахлауни, католикос 254. II
 Григор Татеваци, автор 10. V, 11. IX, 33. III, 43, 142. III, 152, 167, 169. I, 201. I, 205. I, 259, 264, 265. IX, XII, 281, 284. III, 285, 290, 292. I, 310, 316, 321, 323. IV, 325, 337. II, 340, 343, 356. II, 414, 456
 Григор Ошаканци, автор 257, 307
 Григорий Назианзин 49. I, 208. II, 277. III
 Григорий Нисский, автор 199. II, 323. VIII
 Григорий Просветитель 95, 132, 141. XII, XVIII, 164, 207, 223, 280. IV, 293, 316, 322. II, 335, 416, 457. IV
 Григорис, *вардапет*, заказчик рук. 310
 Григорис, переписчик (1244 г.) 209
 Григорис Ахтамарци 175, 232. II, 234
 Гево́рг Банасэ́р, автор 33. III
 Гево́рг, Георг Ерзнкаци, автор 186. IV, 284. I, 292. II, 323. VI
 Георг, автор 321
 Георг, автор дарственной записи 24
 Георг, *вардапет*, автор 141. XXV
 Георг, один из последующих владельцев рук. 468
 Дави́т, автор 11. VII
 Дави́т, автор 353. VI
 Дави́т, владелец печати 20
 Дави́т, заказчик рук. 185
 Дави́т, переписчик 8
 Дави́т, переписчик (1655 г.) 429
 Дави́т, переписчик (1685 г.) 377
 Дави́т, сын Га́рипша, владелец рук. 151
 Дави́т, сын Сибулэ́, переплетчик рук., имя выдавлено в надписи на переплете 315
 Дави́т V Энеге́тци, католикос, автор послания 9
 Дави́т А́нйа́лт 19. IX, X, XIII, 125. II, 150. VI, 161. IV—VI, 182, 265. III, 323. I, 344
 Дави́т Ба́лише́ци, переписчик и заказчик (1667 г.) 192
 Дави́т Не́ргина́ци 161. IV, 265. I, VI, 323. I, II, 353. I, II, IV
 Дави́т Фи́лософ, автор 161. VII, XV, 265. II
 Дави́т-бе́к 267 б. I
 Даниел, заказчик рук. 415
 Даниэл, переписчик (1787 г.) 267
 Даниэл Ме́лра́ци, *вардапет*, владелец печати (1682 г.) 265
 Дер Не́рсеса́н, Си́рарпи 468
 (Псевдо)-Дионисий Ареопагит 19. XIV, 142. III, 323. V, 252. I, 351, 399
 Дионисий Фракийский 161. I
 Дубровский П. П., владелец собрания рук. 7

Евсевий Кесарийский 60, 153, 171, 192, 204, 209. II, 282, 283, 328, 405, 410, 413, 416, 438. I
 Еганян О. 105, 141, 212, 439
 Езнак, *вардапет* 141. IV
 Езнак Колбацц 161. V, 323. I
 Елбайрик, переписчик (1298 г.) 282
 Елиа, священник, автор 273
 Елиазар, переписчик (1 ноября 1736 г.) 296
 Елишай, епископ, владелец рук. (1504 г.) 295
 Елишэ, автор 141. XIX, 423
 Епифаний Кипрский 422
 Епрем, католикос 58
 Епрем, переписчик (1673 г.) 68
 Епрем, переписчик (1337 г.) 353
 Епрем (Аджпахеанц), католикос Киликии, автор 256. II
 Епрем Йарутюнеан, правщик рук. (до 1849 г.) 392
 Еремиа, *вардапет*, автор 361
 Еремиа Мелреци, автор 299
 Еремиа Тэр-Сагсеан, переписчик (1853 г.) 336
 Еремиай, переписчик (1694 г.) 419
 Есаи, автор 49. IV
 Есайи 196
 Есайи, автор 323. V
 Есайи, *рабунапет*, заказчик рук. 195
 Ефрем Сирин, автор 10. VIII, 94.5, 205. II, 249. XII, 416

 Заргарэ, отец анонимного владельца рук. 151
 Закариа, иерусалимский армянский патриарх (1846 г.). 440
 Закариай, правщик рук. 126
 Закариай, обновитель рук. (1781 г.) 233
 Закарэ, переписчик и художник (1611 г.) 413
 Залеев Лев Петрович, переводчик и переписчик (?) 5, 12
 Затик, переписчик (1635 г.) 72
 Звенигородский А. В., даритель рук. 23
 Зенон, автор 265. XIII
 Зосим 209. II
 Зохрапеан, Йовханнэс 271

 Иакобу Иоанн А. 153
 Игнатиос, автор 341
 Игнатиос, *вардапет* (Рим, 1816 г.) 271
 Игнатиос, переписчик (1452 г.) 383
 Игнатиос Сейлернци, автор 184, 249. XVII—XX
 Измайлова Т. А. 468
 Иннокентий X, папа римский 315. III
 Иоанн, евангелист 141. XIV
 Иоанн Златоуст 113, 141. XVII, XXI, XXII, 169. I, 249. IX, 282, 284. IV, 326, 337. III, 364
 Иоаннес Крымский 424

Иоаннес Шахатунов, см. Шахатунеанц Й.
 Иоасаф, герой повести 33. IV, 188. I, 232. I
 Иосиф Флавий 438. II
 Иосселиани, Платон 279
 Ипполит 254. VIII
 Исахак, переписчик (1640 г.) 254
 Искандер, сын Юсуф-Тюркмана 446. II

 Йакоб, автор 47
 Йакоб, автор (также переписчик?) 142. III
 Йакоб, армянский патриарх в Константинополе (1850 г.) 210
 Йакоб, армянский патриарх в Константинополе (1676 г.) 315
 Йакоб, *вардапет*, автор 116
 Йакоб, католикос (XIX в.) 461
 Йакоб, патриарх, автор 155
 Йакоб, переписчик (1320 г.) 141
 Йакоб, переписчик (до 1387 г.) 297
 Йакоб, переписчик (1452 г.) 121
 Йакоб, переписчик (1620 г.) 71
 Йакоб, переписчик (1819 г.) 344
 Йакоб, сын Йовнатана, автор (?) 231
 Йакоб Балишеци, автор 314
 Йакоб Ёримеци 201, 247, 284. I, 292. I, II
 Йакоб Ёэоргеан Ёезезеанц, автор 253
 Йакоб Джулайеци, автор и переписчик (1666—1667 гг.) 169. VII—
 XI
 Йакоб Кесараци, *ерэц*, владелец печати 323
 Йакоб Кракаци, автор 323. VIII
 Йакоб Кронавор, автор 398
 Йакоб Мецкарци, католикос 242. I
 Йакоб Налеан, армянский патриарх в Константинополе 182. III, 334
 Йакоб Шамахеци, автор 170
 Йарутюн, переписчик (1704 г.) 177
 Йарутюн, переписчик (1737 г.) 107
 Йарутюн, переписчик (1 июня 1804 г.) 217
 Йарутюн, владелец печати 458
 Йарутюн Араратеан, переписчик (7 июля 1870 г.) 331
 Йарутюн Валаршапатци (Артемий Араратский), даритель рук.
 (1814 г.) 1
 Йарутюн Виспураканеци 399
 Йарутюн Пóлосеан, переписчик (1757 г.) 140
 Йоваким, автор 42
 Йовакем, сын Тóмы Мэйремлулеана, автор 243
 Йоваким Рафаелеан Гапанци Ходженц, автор ишатакарана (1759 г.)
 267
 Йован, переписчик 50
 Йован Сротнеци, см. Йовхан Оротнеци
 Йованиэс, переписчик (1764 г.) 148
 Йованнэс, художник 162

Йованэс, владедец печати (1706 г.) 134
 Йованэс, переписчик 411
 Йованэс, переписчик 458
 Йованэс, переписчик (1437 г.) 151
 Йованэс, переписчик (1625 г.) 196
 Йованэс, переписчик (1635 г.) 342
 Йованэс, переписчик (1637 г.) 176
 Йованэс, переписчик (1482 г.) 405
 Йованэс, художник 470
 Йованэс, художник и переплетчик 119
 Йованэс Испаханацци из д. Джулаоц, переписчик 126
 Йованэс Шоротци, переписчик (1666 г.) 317
 Йовасап Себастиацци, автор 234
 Йовнан, переписчик (1653 г.) 50
 Йовнатан, отец Йакоба, автора (?) 231
 Йовсэб, переписчик (1319 г.) 60
 Йовсэп, *вардапет*, учитель автора 457. III
 Йовсэп, *вардапет*, переписчик (1668 г.) 300
 Йовсэп, переписчик (1483 г.) 137
 Йовсэп, переписчик (1564—1566 гг.) 138
 Йовсэп, переписчик (1678 г.) 438
 Йовсэп [Аргутинский], архиепископ 56
 Йовсэп Йоханнисеан, даритель 11
 Йовсэп Мелик-Абовеанц, владедец рук. (869 г.) 170
 Йовхан, Йовханэс Оротнеци 265. X, XI, XV, 281, 284. III, 288, 292. I, 323. IV, VI, VII, 337. II, 356. II, 415, 456. I
 Йовхан Мамиконеан 267 а
 Йовхан Хизанци 284
 Йовханнисеанц Абгар, автор дарственной записи (21 июня 1899 г.) 456
 Йовханнэс, автор 332. III
 Йовханнэс, *вардапет*, поздний владедец рук. 174
 Йовханнэс, католикос, автор кондака (20 ноября 1831 г.) 457. I
 Йовханнэс, переписчик 22
 Йовханнэс, переписчик (1572 г.) 74
 Йовханнэс IV Дойеан, настоятель Халбатского монастыря, правщик рук. 411
 Йовханнэс Ванакан, автор 298
 Йовханнэс Гарнеци, автор 175, 249. XIV
 Йовханнэс Дойеан, редактор 411
 Йовханнэс Драсханаертци, автор 53, 391
 Йовханнэс Зохрапеан, *вардапет*, составитель сборника ишатакаранов 401
 Йовханнэс Ерзнкаци, автор 117, 132. III, 160, 251. II, 311. I, 321, 461
 Йовханнэс из Хизана, переписчик (1620 г.) 164
 Йовханнэс Испаханци, он же Йовханнэс Мркуз Джулайеци, автор 11. III
 Йовханнэс Мркуз Джулайеци, см. Йовханнэс Испаханци
 Йовханнэс Плуз, автор 223
 Йовханэс, переписчик (1607 г.) 178

Йоҳан, переплетчик 60
 Йоҳан, переплетчик (1319 г.) 60
 Йоҳан, переплетчик (1596 г.) 282
 Йоҳан Ҳизанци, переписчик (1632—1633 гг.) 284
 Йоҳаннэс, *вардапет*, владелец печати (1790 г.) 281
 Йоҳаннэс, переписчик (1792 г.) 122
 Йоҳаннэс, переписчик (XVII—XVIII вв.) 122
 Йоҳаннэс Вардапет, автор 126. II
 Йоҳаннэс Йоҳаннэсеан Аракеан, переписчик (14 мая 1828 г.) 308
 Йоҳаннэс Карнеци, автор 301
 Йоҳаннэс Козефн 21. XIII, 141. VI
 Йоҳаннэс Мамулов, переписчик (1842 г.) 406
 Йоҳаннэс Ҳолов, автор 315. I
 Йоҳанэс, *вардапет*, владелец рук. 239
 Йоҳанэс, переписчик (1314 г.) 324
 Йоҳанэс, переписчик (до 1704 г.) 351
 Йоҳанэс Анкюраци, автор 19. V
 Йоҳанэс Глухой, переписчик (1669 г.) 136
 Йоҳанэс Костанднуполсеци, автор 315
 Йусэп, переписчик 468

Калантар, Ашхарбек 454
 (Псевдо)-Каллисфен 50, 189, 122
 Карапет Багратуни, архиепископ, владелец рук. 366, 368, 370, 388
 Карапет Балишеци, автор 10. IV, 114. VI, 232. II
 Карапет, автор 125. IV
 Карапет, *вардапет*, автор 458. II
 Карапет, владелец рук. 213
 Карапет, владелец печати (1733 г.) 164
 Карапет, заказчик рук. 32
 Карапет, заказчик рук. (1659 г.) 159
 Карапет *каҳанай*, владелец рук. 151
 Карапет, обновитель рук. (1627 г.) 354
 Карапет, переписчик 16
 Карапет, переписчик 27
 Карапет, переписчик 433
 Карапет, переписчик (1831 г.) 358
 Карапет, переплетчик рук. (1419 г.) 43
 Карапет, последующий владелец рук. 173
 Карапет, последующий владелец рук. 468
 Карапет, ученик переписчика (1603 г.) 259
 Карапет Дерчанци, переписчик (1421 г.) 290
 Карапет Галстеан, владелец рук. (1787 г.) 289
 Карапет Йоҳаннесеан Ҳамазаспов, автор 460
 Карапет Шаҳназареанц, владелец рук. 372
 Карапет Ҳамашинци, переписчик (1508 г.) 185
 Карпиан 60, 153, 171, 192, 204, 282, 283, 328, 405, 410, 413
 Кестнер Ю. 451
 Киприан 177

Киракос Банасэр, *вардапет* 144
 Киракос Гандзакечи 396
 Киракос Ерзнкаци, автор *шараканов* 137
 Кирилл, автор 132. IX
 Кирилл Александрийский 252. II, 277. I, II, 323. VI, 326
 Кирилл Иерусалимский 113, 141. XV, XXIII
 Климарх 265. XIV
 Климент 132. IV
 Клемент Галанос, автор 286. II
 Константин Великий, император 112, 280. IV, 316, 322. II, 438. V;
 Константин, издатель законов 132. I, 329. I, 392. III, VI, 434. II
 Корганов, Фома, прокурор Эчмиадзинского синода, коллежский совет-
 ник 387, 426, 441; переписчик 393
 Костандин, переписчик 239
 Костандин, епископ, заказчик рук. 239
 Костандин Бардзрбердци, автор 49. VI, 254. III
 Костанянц К. 120, 125, 143, 144, 247, 249, 255, 445
 Кюракос, автор приписок 460

 Лабубна, автор 462
 Лазар, автор 170
 Лазар (?), владелец печати 43
 Лазар, владелец печати (1717 г.) 133
 Лазар, переписчик (1665 г.) 269
 Лазар, *тэр*, автор записи 220
 Лазар Парпеци 195
 Лазарев Христофор Якимович (Екимович), даритель рук. 5, 57
 Лазаревы, дарители рук. 55
 Лазарос, переписчик 341
 Ланглуа В. 67. III
 Лев, император, издатель законов 132. I, 329. I, 392. III, VI, 434. II
 Левон IV, царь Киликии 278
 Левонд, автор 368
 Левонд, Левондик Пирлалемеан, автор 327, 357, 438
 Лукас, католикос 56
 Лукас, переписчик (1671 г.) 318
 Лукас Лореци, автор 164, 241, 299. I

 Максимин 209. II
 Малышевич, даритель рук. 7
 Мамаджанов Михаил 25
 Мануил I Комнин, император 150. III, IV
 Мануэл, художник (1471 г.) 319
 Мануэл Шахинов Кюмюшханеци, автор (также переписчик ?) 347
 Манкасар 196
 Маргар, переписчик (1686 г.) 321
 Маргар, переписчик (1758 г.) 171
 Маргар *раис*, ըղժի, автор записи 317
 Маргар Хо́ченц, Хо́чайеанц Змюрнаци, автор 38, 145, 460

Маргарэ Арчишеци, переписчик (1534 г. ?) 175
 Мариам, заказчица рук. 23
 Марин 209. II
 Маркар, автор приписки (1766 г.) 311
 Маркиан, император 344
 Маркос, приобрел рук. (1637 г.) 137
 Марр Н. Я. 40, 65, 66, 267, 300, 312, 454—456, 462

 Мартирос, *вардапет*, даритель рук. 239
 Мартирос, выполнивший запись 468
 Мартирос, заказчик (1676 г.) 248
 Мартирос, иерусалимский патриарх 312
 Мартирос, обновитель рук. (1483 г.) 137
 Мартирос, переписчик 126
 Мартирос, переписчик (1678 г.) 438
 Мартирос, переписчик и художник 462
 Мартирос, *тэр*, владелец печати 27
 Мартирос, *тэр*, переписчик (19 июля 1824 г.) 216
 Мартирос Гримеци, автор 456. II
 Мартирос Костандунуполсеци, переписчик и автор указателя (1799 г.) 332
 Маттэос, армянский патриарх в Константинополе (1847 г.), автор 362
 Маттэос, владелец печати (1792 г.) 115
 Маттэос Партев, автор 297
 Маттэос Урхайеци, автор 293, 303
 Магэос, переписчик (1471 г.) 319
 Магэос [Джулайеци], автор 337. II
 Мейраб, отец анонимного дарителя рук. 150
 Мекайил, епископ, заказчик рук. (1599 г.) 168
 Мелик-Каракозян С. А. 63
 Мелкисэд Банасэр, автор 287
 Мелкон, заказчик рук. 220
 Месроб Вайосдзореци 438
 Месровб (Маштоц) 426. III
 Месровп, *вардапет*, автор 249. II
 Месроп *Ерэц* 141. V
 Месроп Хизанци, художник (1623 г.) 283
 Микайэл, *вардапет*, владелец печати (1742 г.) 265
 Микайэл, переписчик (1599 г.) 232
 Микайэл, переписчик (1599 г.) 326
 Микайэл Сисци, переписчик (1643 г.) 241
 Минас, автор записи 70
 Минас, *вардапет*, владелец печати 337
 Минас, оставил свое имя на переплете 154
 Минас, переписчик (1583 г.) 118
 Минас, переплетчик (1584 г.) 151
 Минас Елиазареан Лазаров, по просьбе которого написан труд 347
 Минас Хамдеци, автор 387
 Мирзоян А. С. 469, 470

Михаил Сириец 280. I, 330
 Мкртич, *вардапет* (Рим, 1816 г.) 271. I
 Мкртич, переписчик (1764 г.) 89
 Мкртич, переписчик 146
 Мкртич, племянник Йоханнэса Зоҳрапеана (1819 г.) 271
 Мкртич, священник 130
 Мкртич, *танутэр*, поздний владелец рук. 33
 Мкртич Мелик Меҳраб, переписчик (1816 г.) 401
 Мкртич Шоротечи, автор 170
 Мкртич Шхнцов, переписчик (1839 г.) 367
 Мовсэс, автор 265. II
 Мовсэс Ерзэнкаци, Ерзнкаци, автор 21. X, 397
 Мовсэс Зоҳрапеан Арцахеци 260
 Мовсэс Каланкатуаци (Мойсей Кагкантивази, Мовсэс Васхуранци), автор 294, 438. III
 Мовсэс Кертолі 344
 Мовсэс Сюнеци, католикос 264. XVI
 Мовсэс Хоренаци 19. XII, 73, 161. III, 254. IV, 280. III, 300. I
 Муратков, Никита Карпович, владелец рук. 460
 Муратхан Тарлуленц (Тарлулонц), заказчик рук. (1679 г.) 204
 Мхитар, *каханай*, заказчик рук. 32
 Мхитар, получатель рук. 265
 Мхитар, *тэр*, его имя выдавлено на переплете 470
 Мхитар Айриванеци, автор 393
 Мхитар Гош, автор 51. II, 132. II, 329. II, 392. I, 434. I
 Мхитар Себастаци, автор 48
 Мхитар Хераци 156. IV

 Назаров Иван, переписчик 293 (1841 г.); 294, 303, 304 (1843 г.); 366 (1843 г.); 368 (1842 г.)
 Неколайос, переписчик 416
 Налаш Йовнатан 228
 Налаш Поречи 232. II
 Налбандян М. 55
 Нелидов А. 153
 Нерсэс, автор 324
 Нерсэс, переписчик 129
 Нерсэс, переписчик (1336 г.) 174
 Нерсэс, обновитель рук. 150
 Нерсэс Аштаракеци, автор письма 293, 303
 Нерсэс Великий, католикос 141. V
 Нерсэс Йарутюнеан, переводчик (1808 г.) 331
 Нерсэс Ламбронаци, автор 183, 246, 251. II, 256. I, 258, 309, 322. III, 360
 Нерсэс Пахлавуни, епископ, брат католикоса Григора Пахлавуни 254. II
 Нерсэс Шнорґали, также Клайнеци, автор 19. XIII, 23, 125. I, II, V, VII—X, 132. VIII, 149. I, 150, 156, 173, 195, 196, 199—201, 232. II, 242. I, 249. XIV, 254. I, 269, 284. IV, 322. III, IV
 Несбитос, автор 331

Нестор 252. II
 Николай I, император 455, 457. I, 460
 Николайос, переписчик, художник и переплетчик рук. 1
 Николос, *махтеси*, владелец печати (740 г.) 337
 Нил, автор 33. III
 Нортук, адресат благопожеланий 7
 Нурхатун, приобрела рук. (1687 г.) 137

 Ованэс, автор записи (1799 г.) 207
 Ованэс, переписчик 33
 Ованэс, переписчик (1656 г.) 339
 Овсепян Гарегин, прежний владелец рук. 171
 Ǫ́ксэнтиос, переписчик 88
 Оленин А. Н., даритель рук. 6
 Ǫ́но́приос, переписчик (1677 г.) 466
 Оно́приос Ере́ванци 10
 Оскан, *вардапет*, автор 199. IV
 Ǫ́ханэс, переписчик (1715 г.) 262

 Па́вло́с, переписчик 195
 Паоло, По́ло́с Сенири 406
 «Париж» 188. III
 Парсам, переписчик (1666 г.) 376
 Патканеан Ра́йайэл 255
 Патканов, Патканьян, Габриэл, автор 143, 430
 Петр Арагонский 458
 Петрос, *вардапет* 332. I
 Петрос, *вардапет*, владелец печати (1706 г.) 284
 Петрос, владелец печати 114
 Петрос, владелец печати 291
 Петрос, владелец печати (1706 г.) 290
 Петрос, переписчик (1384 г.) 266
 Петрос, переписчик (1595 г.) 18
 Петрос, переписчик (1597 г.) 62
 Петрос А́гамалеан Бердумеан, Пе́ртумеанц, автор 155, 244, 308, 335
 Петрос Багрева́ндци, переписчик (1807 г.) 348
 Петрос Ёу́лтъки, переписчик (1667 г.) 192
 Петрос То́хате́ци Астуа́цатуреан, переписчик (1713 г.) 80
 Пилинос, переписчик (?) 381
 Пилиппос, автор 47
 Пилиппос А́рендже́ци, сын Ёару́тюна, владелец рук. (1761 г.) 459
 Пих́рон, *имастак* 353. II
 Платон, епископ московский и калужский 56
 По́ло́с Таро́наци, автор 127
 Порфирий, автор 11. V, 161. VIII, 18. I, 265. IV, 323. III, 353. III, IV
 Прокл, епископ Константинопольский, автор 141. XXI, 194. III
 Прокл Диадок, автор 140, 148, 190, 194. III
 Проклиана 249. XXIII
 Псевдо-Каллисфен 50, 122, 189

Путаї Оғли Хазихан, автор 211
 Роман (II), византийский император 278
 Румянцев Н. П., граф 293, 303
 әРәстакәс, Аристакәс, әРстакәс, заказчик 249
 Самуэл, автор 169. II
 Самуэл Анеци 279. II
 Саргис, автор 33. III
 Саргис, автор 33. V
 Саргис, автор записи (1602 г.) 465
 Саргис, автор плача 33
 Саргис, *вардалет*, мученик 428
 Саргис, владелец печати 16
 Саргис, владелец рук. 7
 Саргис, переписчик 161
 Саргис, переписчик (1437 г.) 151
 Саргис, переписчик (1722 г.) 264
 Саргис, переписчик и художник 172
 Саргис, последующий владелец рук. 173
 Саргис из Тигранашәна, *тәр*, автор записи, владелец печати 185
 Саргис Шнорҗали, автор 333
 Сафрас, переписчик (1663 г.) 188
 Саҗак Балишеци, переписчик и художник 23
 Саҗак Ванеци, художник (1679 г.) 204
 Себәос, автор 389
 Селим, турецкий султан (1514 г.) 438
 Сен-Мартен, Ж., автор 404
 Серобә, автор 460
 Серугский Яков, автор 205. II
 Сибулә, см. Давит, сын Сибулә
 Сильвестр, папа римский 280. IV, 316, 322. II
 Симавон, обновитель рук. (1631 г.) 249
 Симэон Гарнеци, автор 140, 148, 190
 Симэон Джулайеци 11. I, II, 19. VII, 114. I, II, 126. I, III, 181, 191, 194. II, IV, 343
 Симэон Ереванци, католикос, автор 54, 170, 214, 275, 286. I, 287, 345, 348
 Симэон из Піндзаханҗа, переводчик 140, 148
 Сипан, *парон*, даритель рук. 70
 Сион, *тәр*, заказчик рук. 40
 Сибат Спарамет, автор 278
 Соломон, автор 165
 Сәләмон, владелец печати 170
 Соләмон, переплетчик (1743 г.) 52
 Соләмон, сын *махтеси* Азари (1710 г.) 78
 Соләмон *абелай*, *тәр*, переписчик (1767 г.) 287
 Сосипатор 249. XXIII
 Срапион, переписчик 162

Срапион Мокаци, заказчик рук. (1534 г.) 292
 Срмакэш Мануэл, автор 302
 Степан, автор 287
 Степан, мастер золотых дел 458
 Степанос, *вардапет*, владелец печати (1608 г.) 415
 Степанос, владелец печати 118
 Степанос, переписчик (1640 г.) 149
 Степанос, последующий владелец рук. 173
 Степанос, *тэр*, переписчик 40
 Стэпанос, философ 167. II
 Степанос Ерка́тенц, переплетчик рук. 239
 Степанос Каменци, автор записи 18
 Степанос Шахумеан, автор 266 б. I
 Стэпанос Философ 169. II
 Степаннос, армянский патриарх в Константинополе 67. II
 Степаннос, переписчик 333
 Степаннос, переписчик (1349 г.) 69
 Степаннос, переписчик (1554 г.) 26
 Степаннос Йаковбеан, переписчик (до 1849 г.) 392
 Степаннос Ле́хаци, автор 19. I, II
 Степаннос Орбелеан, автор 125. III
 Степаннос Таро́неци Асолник, автор 366
 Степаннос Сюнеци, автор 367, 412, 470
 Степаннос Чмшкацагци, переписчик (1464 г.) 323
 Субаши В. Л., даритель рук. 270, 436
 Сукиас, обновитель рук. 324
 Сукиасов Богдан Егорыч, владелец рук. (1854 г.) 460
 Сухтелен П. П. 58, 300
 Сэргис, владелец рук. 7
 эСкандар Камахци, *ходжа*, заказчик рук. (1568 г.) 76
 эСтепаннос, переписчик 30
 эСтепаннос, переписчик (1623 г.) 283

 Тарсайи́ч, отец Степанноса Сюнеци 367
 Тер-Аветисян С. В. 115
 Тигранян С. 392, 458. I
 Тиль (Tille) 67. I
 Тимур, Тамур 131, 446, 448
 Тирава́к, переписчик (1599 г.) 168
 Тиридат Великий, Трдат, царь армянский 57, 280. IV, 316
 Ти́шендорф, владелец собрания рук. 15—19
 То́вма, переписчик (1429 г.) 263
 То́вма Мецо́печи, автор 131, 144, 201. V, 284. I, 292. II, 446. I, 448
 То́ма Мэ́йремлулеан, отец автора 243
 То́мас, *вардапет*, переписчик (1720 г.) 337
 То́рос, нотариус (1610 г.) 75
 То́рос III, царь киликийский (с 1298 г.) 409
 То́рос Ё́милсойа, переписчик (1290—1291 гг.) 464
 Ту́ма, переписчик (1404 г.) 51

Դумай, переписчик (1635 г.) 342
 Դеодорос, *вардапет*, католикос Киликии 256. II
 Դеопилэ Йовсэбеан, переписчик (1846 г.) 393, 394, 394; 395 (1845 г.),
 448 (1843 г.)
 Դэр-Григореанц Адам, адресат записи (30 августа 1875 г.) 224

 Էхтанэс, автор 372, 390

 Բаддей, апостол 132. VI
 Բарман, герой сказания 234
 Բеодосий, император, издатель законов 132. I, 329. I, 392. III, 434. II
 Բеофист, автор 127
 Բилон Александрийский 49. I, 412
 Բома Кемпийский, автор 187
 Բролов Петр, владелец собрания рук. 8, 10

 Դазарбэк, *ходжа*, владелец рук. (1504 г.) 295
 Դайрапет Вахrameан Автандилеанц Талбулалци 457. III
 Դаныков Н. 451
 Դатермам, жена заказчика рук. 410
 Դачатур, автор криптограммы 290
 Դачатур, заказчик рук. 410
 Դачатур, переписчик (?) и владелец рук. 340
 Դачатур, переписчик (1499 г.) 245
 Դачатур, переписчик (1645 г.) 247
 Դачатур, переписчик (1676 г.) 456
 Դачатур, переписчик (1830 г.) 246
 Դачатур, художник (1298 г.) 282
 Դачатур Ванеци, переписчик (1825 г.) 314
 Դачатур Кесафеци, автор 232. II
 Դачикян Л. С. 200
 Դеронимос Агаѳанкелос, автор 274
 Դетум, царь 254. III
 Դикар 156. VIII
 Դлазат, сын *устай* Атома 220
 Դосров Андзевацци, автор 141. VII, 174
 Դосровик Переводчик 332. II
 Դотик, переписчик 13
 Դримян Мкртч, католикос, автор послания 61
 Դусей, переписчик 465
 Դэрапет, переписчик (1564 г.) 397

 Զерун, заказчик рук. 32
 Զерун, переписчик и художник (1395 г.) 465

 Զамчеан, Микайэл 271, 306

 Զабун (Шапух), царь персидский 438. V
 Զапух Багратуни, автор 372
 Զах-Рух, сын Тамура (Тимура) 446. II

Шахназарянц Карапет, владелец рук. 372; переписчик (1870 г.) 388;
автор 425

Шахатунянц Йовханнэс (Иоаннес Шахатунов) 278, 294 412, 425,
442

Шиллинг фон Капштадт, барон 447

Шляпкин Н. А., даритель рук. 24

Шмавон, переписчик и художник (1292 г.) 295

Эниат, заказчик рук. 379

Энфиаджанц, Энфиаджеанц, Энфиаджовы, братья, владельцы книжной
лавки: 23, 146, 449 (Аветик), 449 (Хамбардзум)

Эфендиев Иван, переписчик 293 (1841 г.), 303 (1841 г.)

Юстиниан император, издатель законов 392. III, VI

Юсуф-Тюркман 446. II

Якоби Иван Варфоломеевич 214

Ясинский М. (Մ. Եսինսկի), автор дарственной записи от 29 ноября
1908 г. 455

Schmidt A. H. 13

Указатель этно-географических названий

- Аваг (Еке́леац), монастырь 323
Авѣнданц, Авнданц, деревня 119, 159, 206
Александрия 280
Александрополь 120
Алуанк, Албания Кавказская, агваны 294, 426, 427, 438. III, 447
Амасиа 42
Аменапркич, пустынь 121
Амид 259
Амирдул, монастырь 138
Андреасанц, пустынь 16
Ани 282, 451
Антиохия 280
Арал, деревня 406
Армения 57, 114. VII, 293, 430, 458. III; Великая Армения 49. VI;
Западная Армения 357
Артавил 429
Арцкэ 405
Асорестан 234
Аспахан (Исфаган) 283; Испахан 322, 438
Астапат 228, 282, 300
Астрахань 460
Ахалцых 253
Ахпат см. Халбат
Атана 30
Афины 161. V, 323. I
- Балу 264
Баку 61, 103
Балэш 23, 137, 192, 266
Бантари-Сура́т (Индия) 368
Бардай (Партав) 377
Бахчисарай 196
Бердакай Ванк (Халтик) 46
Бджни 149
- Вавилон 300. II
Ван 177, 192, 204, 217, 246, 327, 467
Вараг 27 (?), 188
Вашелван, еркир 185
Венеция 97, 315

Гайканский (т. е. армянский) народ 446. II

Ганджа 262

Гандзасар 136

Генуя 450, 463

Германия 274

Гладзор 353

Грузия 370, 421, 425

Гулестан, д. «в стране Бардай» 377

Дашт (Мокк'), селение 342

Джахабор, город 249. XXII

Джулаоц, деревня 126

Дразарк 464

Евдокия 79, 400

Екелеац, Екегецеац гава́р 43, 323, 458. III

Елегнадзор 169

Ереван 386

Ерзэнкай, Ерэнка —18, 292, 458. III

Змю́русай, г. 249. XXII

Иерусалим 19, 225, 284, 312, 398, 440

Измир 287

Индия 268, 300. II, 368

Испахан, см. Аспахан

Када́к, деревня 413

Ка́джберуни́к 175

Каменец-Подольский 69, 70, 71, 72, 77, 80, 88, 90, 91, 98, 112, 247, 254

Карин (Эрзерум) 122, 253, 256, 301, 307, 308, 344

Карс 419, 428, 431

Каспийская область 426. II

Кафа 1, 456.

Киликия 67. I, 450, 468

Кипр 280

Ко́ти, деревня 170

Константинополь 7, 10. III, 54, 114. V, 153, 154, 221, 242, 259, 271, 287, 310, 314, 332, 334, 335, 339, 399, 414, 460, 467

Крым 450, 456. II, 470

Кутрашэн (Вашэлван), деревня 185

Лим, пу́стынь 148

Лейпциг 13

Ливан 2, 3, 4

Ло́ри 163, 427, 447

Львов 74, 76, 78, 101, 241 (?), 313, 394, 466 (?)

Марас 26

Мелуанц Ванк' 319

Мецопский монастырь 263
 Млич 409
 Мокс 397
 Монпелье 67. III
 Москва 5, 12
 Муш 238, 259

 Назарет 225
 Нахиджаван 60
 Нахичевань на Дону 300
 Ниневия 337. III, 361
 Нор Джула 13, 224, 289
 Норакнунк Астуацацни, монастырь 245

 Ованис, деревня, Лори 163
 Остан 465
 Оцопи (Шахапуник), деревня 295

 Палестина 225
 Пантрмайц (?), город 210
 Париж 271, 394—395, 401, 448
 Персия 57, 430
 Польша 6, 73, 89, 274

 Рим 271, 280
 Россия 274
 эРештуник 407

 Санагин, см. Санахин
 Санахин 149, 424 (также Санагин), 427, 447
 Санкт-Петербург 143, 145, 293, 303, 304, 347, 366, 368, 370, 371
 Себастья (Севастья) 75, 118
 Сис 209, 254. III
 Сисакан, род 367
 Скевра 324
 Смирна 267
 Станислав 111
 Сурхат 69
 Сухар (Каджберуник) 175

 Тавриз 438
 Тайк 253
 Талиш, деревня 168
 Тарон 267 а
 Тагев 367
 Тегеран 57
 Телави 25
 Тигранакерт 341
 Тигранашен 185
 Тифлис, Тейхис 53, 58, 151, 260, 279, 300, 305, 370, 371, 373, 388, 449

Тойрќтой, монастырь 411
 Токат 469
 Толат 34. II
 Триест 395
 Учќилисэ 348
 Феодосия 55
 Франция 274
 Халтиќ 46
 Халбат 279, 411, 424 (также Ахпат), 427, 437, 447,
 Ханатамлуц (Карин), пұстынь 444
 Хермон, монастырь 43, 290
 Хизан 164, 328
 Хор Вирап 352
 Хорасан 131. I
 Хоромклай 254. III
 Хурекай Астуацацнин, монастырь 168
 Цпат 166
 Чанчи, деревня (Севастия) 118
 Чуанчай 107
 Шемаха 458
 Шатик (Елегнадзор), пұстынь 169
 Шахапуник, см. Оцопи
 Ширак 427, 447
 Шóш, Шавш, (Аспахан) 11, 22, 164, 283
 Шуша 63, 187
 Эдесса 462
 Экрай (Индия) 269
 Энкюри 296
 Эчмиадзин, Эчмиадзинский монастырь, синод, Эчмиадзинская библио-
 тека 9, 19, 38, 57, 131, 144, 171, 188, 214, 272, 278, 319, 343, 365,
 389—391, 393, 412, 425, 441
 Яссы 331

ПРИЛОЖЕНИЕ

ПАМЯТНЫЕ ЗАПИСИ АРМЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ В ПЕТЕРБУРГСКИХ СОБРАНИЯХ

Колофоны публикуются согласно методике, принятой в издании «Памятные записи армянских рукописей», о котором говорилось во введении к каталогу. В заголовке, после порядкового номера публикации, следует шифр по месту хранения, номер описания в каталоге, содержание рукописи, дата записи, место переписки, имя автора колофона или другого причастного к записи лица. Тексты воспроизводятся в точном соответствии с подлинником, незначительные отклонения могут быть обусловлены особенностями армянской орфографии. В ряде случаев явные описки выделены жирным шрифтом.

Издание колофонов сопровождается отдельными указателями собственных имен и этно-географических названий. Имена, вошедшие в указатели, подчеркнуты и приводятся с некоторыми дополнительными данными. Опущены библейские имена, также имена родственников и других лиц, если они названы без каких-либо дополнительных сведений.

Даты по армянскому календарю приводятся также в современном счислении. Примечания и дополнительные сведения даются сразу после текста.

Условные обозначения:

/ — перенос слова,

// — окончание листа. Отсутствие пробелов между знаком и предшествующей ему и последующей буквами означает, что окончание листа приходится на перенос слова.

/// — повреждение текста,

[...] — текст опущен,

[] — текст восстановлен,

< > — повтор в тексте.

ИБ, С 65—444

**Четвероевангелие, 1188 г., переписчик Барсел,
пұстынь Ханатамлуц (Карин)**

/// կալեալ իմաստութեամբ վրոշակս կեցուցիչ Բանին, եւ ամբիծ մաթթթանաւ վաչս մտայն բանալ հայցեն ըստ մարգարեին, եւ յառին զբանչելիս արինայն եւ անյագաբար ձգեն յինեանս վկաթն Բանին յերկուց սրեանց հարսին Եկեղեցոյ՝ զսնույտղական եւ զուրախարար հոսումն. եւ զարգայեալ հասակաւ հոգեւոր, բոռն հարկանելով իմաստնանան, զի կարասցեն ի ձեռն հոգեւոր իմաստիցն արտամերժումն առնել երկրաւոր և կեն[յաղական զբ]աղմանցս /// // ակունս քառանկին յԵղեմական գեղոց՝ ի յարբուցումն եւ ի վայելումն անձին իւրում եւ յաղայ, եւ յեղ ելից աստի՝ յիշատակ հոգոց իւրոց և ծնողաց իւրոց, եւ ամենայն ազգականաց:

Բայց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի Կարին գաւառի, յանապարիս, որ կոչի Խանապամուց, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Սրեփաննոսի, յառաջնորդութիւն հար Կիրակոսի եւ ի բռնակալութիւն անարէն ազգին Ջանանու: Եւ էր թիս Հայոց ՈԼԷ (637/1188 թ.) եւ յառաջին ամին ադա /// [յաղ]աթս ձեր զ/// քահանայն զՅովանն[է] զստրայող տրաւ, և զծնաւոյ իւր, եւ զամենայն ազգա[կանս]՝ զկենդանիս եւ զհանգու[յեա]լս, զի թերեւս ողորմեսցի նոցա Բրիստոս յիւրում զալստեանն. ամէն: Ընդ նմին եւ զիս զանարժանս եւ զվերջացեալս յամենայն բարեաց՝ զգծողս տրաւ զԲարսեղս, եւ զծնաւոյ իւր, զեղբարսն իմ /// զհանգու[յեա]լ ///

Письмо — мелкий прямоугольный еркатагир. Лист пергамента с колофоном Барсела по краям обгорел, что и привело к лакунам в тексте. Ср. издание того же колофона в ПЗ V—XII, № 269.

ИБ, А 96—209

Сборник, 1244 г., Сис, переписчик Григорис

а

Տէր Աստուած, ողորմեա՛ զԹորոքիս գրչի և իմոցն. ամէն:

б

Գրեցաւ ի թագաւորական մայրաքաղաքս Միս, ի թուականիս Հայոց ՈՂԳ (693/1244 թ.), ի կաթողիկոսութեան տեառ[ն] Կոստանտինայ, ի փառս Աստուծոյ:

РНБ, Арм. н. с. 51—63

Четвероевангелие, 1262 г., обновитель Барсел

ԾԺՄ (711/1262 թ.) թուիս նորոգեցաւ Աւետարանս ձեռամբ Բարսեղ արեղայի: Աստուած ողորմի կապմոռին և [ծն]ողաց սմայ:

ИБ, В 87—324

**Ветхий Завет и др.,
1314 г., Скеврай, переписчик Йоханэс**

ա. 151 a Ջարայատ Կառիս՝ Կրէր Կոստանդին Պէհեսնցի և Կառա-
ջնորդ սուրբ ուխտիս Ալեքայի, ծնողաւ և Կարմիւր յիշեցէի ի
մեղայ թողութիւն, նաև Կմեղաւոր գրողս Յոհանէս, որ ի լուսոյ
աչայ պակասեալս եմ. և որ յիշէի, սրտի մտաւ ասացէի Տէր,
թող պանսանս սոցա, և Տէր զձերն թողցէ: Գրեցաւ ՉԿԳ (763/
1314 ր.):

РНБ, Арм. н. с. 48—60

**Четвероевангелие, 1319 г., Нахиджабан,
переписчик Йовсэб**

ա. 240 b [...] Արդ, վերաւարեալ եղև սա ի թուաբերութիւնս ըստ
Յարեթականն Կոմարիս հնգեդասան յորելենիս, յաւելեալ
եռակի թուով և ի յելանելոյն Նախասարեղծին ի վայելչութեան
վայրէն և ի ծաղկապար[դ] բիրաստանէն մինչև ցտոյն յարա-
ա. 241 a յբարդին միահամուռ միանգամայն ամբ // ԶՌ (6000) և ՉԻ
(720), յաւելեալ քառակի թուով, և ի կենարար յայտնութենէն
Աստուծոյն Բանի մինչև ցտոյն ամ շարամանեալ պարփակին
ամբ ՌՅ (1300) և ԻՄ (21), որում և թուականս Հայոց ՉԿԸ (768/
1319 ր.) էր:

Բայց գրեցաւ սայ ի մայրաքաղաքիս որ կոչի Նախիջաւան,
մեծ նահապետին Նոյի շինեալ ձեռամբ Կոմս իւր, կալարեցաւ
սայ ընդ հովանեալ Սուրբ Սարգսի Ջարավարիս, ձեռամբ
Յովսէբայ անարժան ծառայի նորայ: Խոշորութեան գրոյն և
ծաղկացն մի մեղադրէի, զի Կոչայ էի հասակաւ. աղաչեմ յիշելոյ
արժանի առնել զիս և զծնողն իմ զՅակոբ քահանայ և
առհասարակ Կամենայն հաւաքացեալս յիշեսցէ Քրիստոս յիւր
միսանգամ գալստեանն և ողորմութեան իւրոյ արժանի արասցէ
վանարժանս, և նմայ փառք յաւիտեան:

ИБ, А 28—141

Сборник, 1320 г., переписчик Йакоб

ա. 58 b Գրեցաւ սա ի թուիս Հայոց ՉԿԹ (769/1320 ր.), ձեռամբ
անարժան և սուրանուն քահանայ Յակոբայ՝ ի խնդրոյ
սրբասնեալ քահանայ Գրիգորի: Աղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք
սմայ, յիշել և Աստուած զձեզ յիշէ, և Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ
փառք յաւիտեանս:

Четвероевангелие, 1324 или 1325 г.,
 Чэн (Генуя), переписчик и художник Астуацатур

a

Ի սկիզբն բանիս գոհութիւնս վԱստուծոյ կարգեմք, որ շարժեայ л. 93 б
 վմիս Երանելի ճգնատրիս Անտոնի որ յորդորեայ վմեզ
 ձեռնարկել ի գործ այսինչ իրագրութեան: Արդ, երանելիս այս
Անտոն էր ի քաղաքէն Միս Կիսարիոյ*, ի մանկութեան տիս
 գոյով և պահոց ժովկալելով և անանց բարեայ հեղեղելով
 անդադար պարուցն դասակցելով. նոյն և նոցին խմբիցն
 պաշտմանելով, տենջայել այսինչ հիօթի մարմնոյ հաղորդելով,
 որպէս զանմարմին ի կարգ կրօնից կելով, նաև քաջապէս վիճու
 առաքինութեամբ վմարմին նուաճելով մասամբ հոգոյն յոսկմ
 հանդիսի ողորդելով ի սուրբալ բաղձանայ մեծութեանց անձամբ
 մերժելով: Աստանաւոր մերժել վմարմնոյ կամայ հեշտութեան,
 նաև իսկոյն բարձեալ վիսաչն Քրիստոսի և եկեալ ի մայրա-
 քաղաքն յերուսաղէմ առ սուրբ տեղիսն տէրունական տնա-
 րէնութեանց և ցնծայեալ բերկրութեամբ ի հոգի. վասն զի
 եղես հեռայեալ յաղագս սիրոյն Քրիստոսի ի հարց և
 յազգականաց, ի հարապարտաց և ի մերձատրաց, ի համայեղից
 և ի ծանաթից և ի սիրեցելոցն շնչակցութենէ. և զի ծանր էր л. 94 а
 այս վիճակ, որ և բազմայ անկարար մնայ ի յանկ հանել, իսկ
 սորա բովանդակել զամենայն՝ չուեայ և եկն ի յաշխարհս
փռանկայ ի մեծն Հոռմ ի գլուխ աշխարհայ առ սուրբ առաքալսն
 Պետրոս և Պաղոս և տեսեալ վմեզ առկել ձեռիս երկեան գործս.
 և սա ցանկայաւ հաղորդի վարձուց սորին և մեր եղբարական
 սիրոյ կապակցութեամբ ընկալեալ. իսկ սա պարտաստել
 զամենայն նիօթս և մեր ի յանկ հանել Տեառն ողորմութեամբ
 կարարեցաւ, զի եղիցի մեզ զառակ ի Սիոն և ընտանի յերուսաղէմ
 [Խ. 31, 9]: Ինձ Աստուածաբար քահանայի որ զգիրս գրեցի և
 ծնողայ իմոց հար իմոյ Աւետիսն և մարն Աղբայն և ռեռոյն իմ
Թորոսի արեղաին և եղբարն իմ Սարգսի և այլ համայեղ
 ազգականանցն, նոյնպէս և Անտոնի վերոյգրեալ կրօնատրի
 և հար իւր Ծամկանն և մար իւր Մանանային գնացելոցն ի
 Քրիստոս, և եղբար իւր Յովանիսի ամբողջ կենաւ կեալ և
 ամենայն ազգականայ կենդանեայ և մեռելոց. նոյնպէս և սուրբ
 հարցս Թորոս ծերունոյ և Մարտիրոսի քահանայի որ բազում
 աշխատեցաւ ի տուն տալն և ի կապելն, և ամենայն աշխա-
 տելոցս:

Արդ, կուրամ զսա ի** /// զի կայցէ անտ ի ձեռն Թորոսի և л. 94 б
Սարգսի, զի մի ոք գողասցի, իսկ յետ նոցա այլ ոք աստուածա-

* В тексте Նիս Կիսարիոյ

** Следующие три с половиной строчки тщательно смыты.

պաշտ խնամող լիցի սորա: Իսկ որք կարդան և կամ արինակեն և կամ անկրին ինչ ի սմանէ, նա թողութիւն հայցեն յիշատակելոցս ի սմա ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, իսկ որ յիշեն՝ յիշել լիցին ի յարն այցելութեան:

Իսկ որ խորել ջանա կամ գողանալ և կամ ձեռն տալ ծախելոյ, նա նոյն ինքս այս սուրբ անպարանս իր դարսխապ լիցի:

Դարձեալ երես ի գերին եղեալ աղաչեմ զձեզ ես Աստուածապետ, որ զգիրս գրեցի, զի բազում աշխատեցա ի գրելն, ի ծաղկելն, զի չէի հմուտ արհեստի և ջանի այս չափ ինչ եղև. բայց գիտասցիք որ ի յայն արն եմ գրել որ պատարագ եմ երել:

Արդ, գրեցաւ սա ի յաշխարհս փռանկայ, ի քաղաքս Ճէն, ընդ հովանեաւ Սուրբ Ստափոյն Բարդուղիմէոսի:

Ի թուին Հայոց ՉՀԴ (774/1325 թ.) և ի յամս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ՌՅ և ի ԻԴՆ (1324 թ.) և նմա փառք. ամէն:

6

а. 243 6 Փառք[...] Ես, Աստուածապետ քահանայ անարժան յամենայնի, ցանկացա բարեացն որ ոչ անցանի, և պաղատիմ թերևս հասանել ինձ հանդիպի այնմ բարոյ որ ոչ սպառի, որ բարեգործաց կայ և պահի: Ես անձամբ բազում աշխատեցա և զԱնպարանս վայս սրայս որ ի Սուրբ Հոգոյն տուա ինձ սա՝ ի վայելել մեզ և որ յետ մեր գայ և սովա իմաստնանա և զմեզ յիշէ վասն սորա և զազգականսն իմ զինչ որ կա: Եւ ես կարողութեամբն Աստուծոյ գրեցի զսա ի յիշատակ անձին իմոյ մեղատրի Աստուածապետ քահանայի և ամենայն ազգականաց իմոց՝ հար իմոյ Անտրեացն և մար իմոյ Աղբրային և եղբարն իմ Մարգիս քահանայի և բեռոյն իմ Թորոս արեղայի, որ բազում աշխատութեամբ սնոյց զիս և ուսաց և զԲ (2) բերինկս զԵրեսն քահանայն և զՏաւնիկ կրանատր և զԱստուածապետ, զաւակն իւր զՄկրտիչն և զԲ (2) բերսն իմ զԱլեքն և զՄարգարիտն և զաւակսն իւրեանց զՔրդուլն և զԳրիգոր և զայսն որ հեռացեալ են ի մկրացս և զփեսանին իմ զԼարապետ քահանայն և զարոն Լուսերն և զհարսն իմ զՄանանայն և զաւակն իւր* և զամենայն ազգականսն իմ զփոքրկունս և զմեծամեծս, զփոխեցեալսն ի Քրիստոս և զաճեցեալսն ի յետ մեր: Արդ, որ կարդաք կամ արինակեք և կամ անկրիք ինչ ի սմանէ, թողութիւն հայցեցեք մեղաց մերոց գործելոց ինձ, Աստուածապետ քահանայիս, որ զգիրս գրեցի և ամենայն յիշատակելոցս ի սմա ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, զի յիշատակելոցս և յիշողացդ առհասարակ ողորմեսցի ամենակալն Աստուած ի յարն աներեկի. ամէն ու Ռ (1000) ամէն:

Իսկ զայն, թէ ուստի և որպէս ի նոյնս ժամանեցի յուսումն ծանուցանել կամիմ փոքր ի շարէ. զի ոչ եթե անձին ինչ ջանի առի վնոյնս, այլ Տեառն ողորմութեամբն:

а. 244 6 Արդ, ես նուաստս Աստուածապետ, որդի առն Բարեպաշտի Անտր կոչեալ, ի նահանգէն Թեղոյաշտ, ի գաւառէն Սպերոյ,

* Оставлено место для имени.

իսկ հայրն իմ ի մանկութեան տիս հասակի խակակուր կոճոյալեալ ի մարմնոյ եհաս առ Քրիստոս, որում ցանկացեալն էր միշտ: Եւ իմ մնացեալ յոյժ անայցելու և անմխիթար և ի բազմանալանյութեանն եկեալ բնակէի առ ուրս աստուածահաճոյ կրաւնաւորին իմոյ ռեռուն Թորոս արեղային, այն որ փարթամացեալ էր ամենայն իմաստիւք աշխարհանաւ և գերաշխարհանովն ստացեալ ունէր զամենայն վարս առաքինութեան յանձին. յոյժ սիրող էր սրբոյ և կատարիչ կարգաց եկեղեցոյ, և իմ կացեալ առ նա ժամանակս ինչ ոչ որպէս արժանատրութեամբ անձին, այլ վասն կատարեալ սիրոյն, զոր ցաւակցաբար ունէր առ իս և խրաւրէր զիս ինքեան շնորհին, և ի նորին և ի նմանէ թափանցեաց յիս չնչինս այս գիտութեան ի նորին բազմապատիկ իմաստութեանցն. և յորդորելոյն և ի խրաւրելոյն զիս ծնողաբար և զայն ոչ եթէ վասն իմ արժանատրութեան, այլ սովորական գթոյն իւր. զոր ոչ ինձ միայն, այլ ամենեցուն վնոյնս առնէր, զփոխարէնն ի Տեառնէ մնալով ունել: Եւ ես ըստ պատահման ժամանակին և ըստ դառնութեանցն զոր հասին ելս եղի ի մտի ի հայրենի գաւառէն իմ, նաև ըստ իմաստունութեան բանի, որ անկար գոյով ասէ գիտել զճանապարհս առն ի մանկութենէ: Իսկ յերկրասարդութեանս վնորին դարձեալ բերի յանձն երկմիւր և առանց հաստատութեան եղեալ յամենայն ճանապարհս իմ և այլոր թէ որդեան հնազանդ ի կորուստ եղիցի:

ա. 477 a

Մորին վասն տարաբերեալ եկի յաշխարհս փռանկապ և մականունն կոչի Լաւրինաստոյ և հանդիպեցա բարոք ծերունեաց. և ես անիմաստ գոյով և անբաւալար յամենայնի, վասն այնորիկ ստիպեցա ի սիրոյ սրտիս բաղձանաց ընծայել զաստղս ձեռաց քան սերմն անկաւ[ւ] յանդաստան հոգեւոր, և պարտիմ առնել ար//դիւնս և բազմացուցանել զփանքարսն, զի մի պշերմութեան պատժաւ դատեցայց ըստ միոյ քանքարաթագուցին. և թէպէտ իմ անհմուտ գոյով յարուեստս գրչի այլ զամենայն հրաման յիշեցի որ ասէ թէ որ բախէ բացցի և որ հայցէ գրանէ [Մկ. 11, 10]: Եւ վասն զի սիրոյ զարութիւն գերանցէ քան զբնութիւն և այնքան, մինչ զի մոռացումն առնէ տկարութեան: Եւ առաքելական հրամանն ստիպէ հատուցանել ամենեցուն զպարսոս [Рим. 13, 7], զի կէս պարտապան գոյով յամենայնի ջան եղի հատուցանել զպարսոսն իմ այսու Աւետարանաւս, զի պարտ էր ինձ հնազանդ լինել ծնողաց և հլու խրաւրոյ նոցա և ես դրժող գրայ ի նոսա, վասն այն բազում աշխ[ւար]եցա ի գիրքս, զոր գրեցի, և դարձեալ աղաչեմ, որք կարդան կամ արինական և կամ աւկրին ինչ ի սմանէ, նա թող մեղաց թողութիւն հայցեն գրելոցս ի սմա, զի և ինքեան վնոյն գրցեն: Եւ խոշորութեան և պակասութեան անմեղադիր լինել, զի // այս էր կար <էր> մեր. և Քրիստոսի փառք յափտեանս ամէն ու Ռ. (1000) ամէն:

ա. 245 a

ա. 246 a

Текст в лат. транслитерации см.: Измайлова 1961.

ИВ, В 1—239

**Ветхий Завет, 1326 г.,
пұстынь Хорин, получатель Костандин**

Մարդ անախիւրանս Լուսիւրանդիին,
Որ այսելու Թագուոր շինին
Եւ սպասատր անապարին
Այնմ, որ կոչի անուամբ Խորին:
Ի թուականին Հայոց ապին
Յերթնհարոյր երթանասնեկին,
Հինգ յաւելեալ ամի կարգին*
Վերջի դարու ժամանակին:
Յարհայութեան սուրբ արհային,
Տղայ և մանուկ թագատրին
Լևոն անուն չորս ի կարգին,
Որդի Աջնի մեծ արհային:
Գիրքս, որ կարգաւ է առաջին,
Սրայցուած եղև սա ինձ վերջին,
Զի վմարգարէքս ընդ Նոր Կտակին
Բազում ամաւ նախագրեցին:
Իսկ վարարածքս որ ի կարգին
Տարեաւ յեւոյ տառապալեցին,
Զաւակ հոգոյ և Սիոնին,
Յուրախութիւն սա ինձ կրկին:
Բայց թէպէտ գիրքս աստուածային
Յոմանց ի մի տուի հաւաքին,
Այն ոչ արէնք է վարժողին
Եւ ոչ աւգուր աջակերպին:
Այլ որ գիրնոց է հաճելին,
Է ջերմութիւն ընթերցողին
Նմանել ջանիւ տանուրէրին,
Հանել ըզգանձն նոր և հին:
Ասեմ զհանճար խորհուրդ բանին
Որ կայ ծածկեալ ներքոյ գրին,
Ոչ ըստ կերպի հրէականին,
Այլ զոր ուսոյց մեզ Սուրբ Հոգին:
Ծանուցանեմ ձեզ յապագայն,
Ընթերցողայն որ յեւոյ գան,
Կամ սրայցողայ ըստ պապահման,
Ժամանակացս փոփոխման:
Մի տալ ի ձեռս աղտեղութեան,
Մանկանց տղայոց անմկութեան,

* Т. е. 775/1326 г.

Եւ ոչ պահել ի թափառեան,
 Կամ նախանձել, ոչ փալ ի բան:
 Այլ փալ գիտնոցն անխնայական,
 Եւ յարինակ անձանձրական,
 Զի յիշարակ սա հոգեկան,
 Կենաց սեղան անծախական:
 Ինձ և իմոցն որ ի ննջման,
 Եւ կենդանեացն որ այժմ կան,
 Եւ յիշողացն որ յերոյ զան,
 Լիցի նոցա գիրս արհնություն,
 Աստին մնալ յարդարություն
 Մեղ հասանել արհայություն,
 Տալ գոհութիւն փառապրություն,
 Երրորդութեանն ի մի բերան:
 Ամէն:

Приведенный ишатакаран принадлежал по-видимому рукописи 1358 г., с которой сделан данный список. Автора записи 1326 г. можно отождествить с Костандином, настоятелем монастыря Хорни. Ср. САЛИ, т. II, с. 667, № 115.

9

РНБ, Арм. н. с 4—16

**Манрусյոյն, 1331 թ.,
 քուստին Անդրասանց, քերտիտիկ Կարապետ**

Փառմ[...] Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր փառս որ կոչի Մանրուսումն, ի լաւ և // յընդիւր արինակէ Վաւանցի, զոր յարմարեալ էին երածըգրապետն Արհայկաղոյ: Արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ բազմամեղ և անարժան քահանայի Կարապետի, որ մականուն Վայրի կոչի, ի խնդրոյ սրբասէր և պապուական քահանայի Յովաննիսի, ի թվին Հայոց 92 (780/1331 թ.), ի հայրապետութեան տեառն Յակովբա և ի թագաւորութեանս Հայոց Լևոնի բարեպաշտի և աստուածասիրի, զոր և պահեսցէ զնա Զրիստոս Աստուած ընդ երկայն աւուրս: //

Արդ, գրեցաւ սա ի սուրբ և ի հռչակաւոր անապատս որ կոչի Անդրեասանց, ընդ հովանեաւ Սուրբ Միոնի և կենսակիր Սուրբ Նշանի: Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, մանկունք առագաստի, որք հանդիպիք այսմ փառի, յիշեցէք պառաջասացեալ ստացող տորս զսրբասէր վանից քահանայ Յովաննիսէ, որ ստացաւ զսայ ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշարակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ հար իւրոյ Վրթանէս քահանայի և մարն իւրոյ Մելիք փիկնայ, և եղբարց իւրոց Մերովրէի և Ներսէսի և ամենայն զարմից կենդանեաց և ննջեցելոց, ընդ նմին և

բազմամեղ գրչիս Լարապետի, և ինքն ամենառարն Աստուած նախ ձեզ ողորմեսցի և ապա՝ մեզ, և որ պամենն ասէ:

Արդ, ես Յովհաննէս ֆահանայ, յերեսս անկեալ աղաչեմ, որ պիշարակարանս իմ ոչ հապանեմք և ոչ ջնջեմք: և որ յանդգնի և կամ ջնջեմք, // ջնջեսցի ի դպրութենէ կենաց: և ինքն Աստուած արինեալ եղիցի յափրեան:

10

ИБ, А 61—174

**Хосров Анджевацци, Толкование литургии,
1336 г., переписчик Нерсес**

և. 414 6 Ի թուականութեանս Հայոց ՉՁԵ (785/1336 թ.), ի թագաւորութեանս Հայոց Լևոնի, ես՝ նուաստ և յերին սպասատրս Եւերսէս, խոշորագիծ գրով գրեցի զՄեկնութիւն պարարագամարուցիս րեառն Խոսրովոյ՝ ի մխիթարութիւն և ի հրճուանս անձին իմոյ և ի յիշարակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Մարգիս ֆահանայի և մօրն իմ՝ Մառայի, և եղբարց իմոց և երց՝ Սրտեփանոսի և Կոստանդի, Մարթայի և Մարեմ րիկնի, և այլոցն ի Քրիստոս հանգուցելոցն. և որ յիշէր, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Յիսուսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

11

ИБ, В 116—353

**Сборник философских сочинений,
1337 г., Гладзор, переписчик Епрем**

և. 264 a Եռիցն անբաւիցն, անբաւ բնակցութեանցն փառք յանսպառ յափրեանս. ամէն: Որ սիրով անբաւելի շնորհացն աւփռնդակութեամբն արժանի արար զրկարս հասանել ի վերջին գիծ րառիս, վասն որոյ երկրպագութիւն նմա, յիմանալի և ի բոլոր եղականացս և ի զգալեացս ճանաչողաց սնա՝ այժմ և միշտ և յափրեանս. ամէն: Վերջ գրոյս:

և. 264 6 Արդ, ցանկապող եղեալ այսմ իմաստասիրական րառիցս՝ Յովհաննէս, մականունն կոչեցեալ Սամադար, ֆահանայ և սպասատր բանի, րդայ րիօք և ամենահարուստ և փարթամ ի բանս և ի գործս, ալևորեալ հանճարով նախֆան պալիս, հոգի թեթև ի թանձր մարմնի, անձն ամբօթեամբ հիւթի շաղկապեալ, կենցաղակից լուսակերպիցն քան թէ երկրայնոցս, ցանկալի հրաբունիցն սեռից և հողեղինացս, պարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ ևս և մասամբ հեկութեանն բաղդարեալ Դաւթի և Մովսէսի, մանաւանդ յօժարամիտ սիրով կարեկից և ձեռնարկ կարօրաց և ծանօթից և օրարաց, մեծապարմ և արքայաշնոք որդի հօր և քրիստոսասէր իշխանին Ջեսարի:

Եւ արդ, ամենայորդոր սիրով և յօժարամիտ կամօք եր գրել զսա ի կրթութիւն մրաց իւր և ամենայն մակապո արանց և ի յիշարակ անձին իւրոյ և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, որում վայել րացէ Աստուած յերկար ամօք և բազում ժամանակօք ի վերա երկրի: Ըստ որում կարարեալ յուսով և սրտառուչ

պաղատանօք ձեռաց մատանց ծրեալ տառիս աղաչեմ
 պաղատահեալոյ այսմ գծածի, ընթերցմամբ կամ գաղափար
 առնելով, յիշեցէ՛ք յաղօթս բարի կամօք փոշակեալն յամենայն
 բերանոյ՝ զմեծ վարժապետս մեր վԵսայի, որ լուսափայլ
 ճառագայթիւք և ճոխացեալ իմաստութեամբ Հին և Նոր կրակօք
 և ամենայն իմաստասիրական տառիւք՝ լուսաւորէ զմիտս
 մանկանց Սիոնի, և փարափէ պիսաւ<աւ>ար տրգիտութեան
 յամենայն հոգոյ, և է անւանի ի մէջ աշխարհի և փայլէ ի մէջ
 տիեզերաց իբրև պարեգակն ի կորնընթարթն երկնից, որով
 տայէ Տէր Յիսուս զսա մեզ ընդ երկայն աւուրս: Նաև զկնի
 յիշման մեծի վեհիս մեր, յիշեցէ՛ք զվերոյգրեալ ստացալ տառիս
վՅովիաննէս սպա[սա]լոր բանի հանդերձ ծնողօք գեղեցկատիպ
 հարապարօք ամենայն յօժար կամաւք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր
 և ի ձեռն մեղսաբաւիչ պապարագի պենմանն Քրիստոսի, որ
 պենեալ միշտ և բաշխի և է անմահ և կենդանի՝ յանցեալն,
 յայժմոս և յապառնին:

Եւ արդ, եղև կրաւ գրութեան սորա ի սուրբ դպրանոցս ի
 վանս Աղբեր, որ մակագրեալ կոչի Գլաձոր, ընդ հովանեալ
 Նախավկայիս և այլ սուրբ նշանացս. և էր թին Հայոց ՉՁԶ
 (786/1337 ռ.): Որով կրկին և երեւկին մաղթանօք աղաչեմ
 զամենեսեան հոսկ յետո յիշել պառտապեալ ոգի Եփրեմ գրիչ՝
 հանդերձ ամենայն արեան մերձաւորօք. և որք յիշեմք, յիշեալ
 լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ որ է արինեալ յաիւրեանս. ամէն:

12

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 1²—70

Չашոյ, 1349 ռ., Сурхат, переписчик Степаннос

a

Յայս տոսկալի սուրբ գիշերիս,
 Քեզ երանի, որ հանդիպիս
 Վարդափրթիթ բուրաստանիս՝
 Հոգիաբուղիս սրբոյ տառիս:
 Երբ լի սրտաց ծնրիկ կրկիս,
 Միրով հոգւոյդ յԱստուած հալայիս,
 Յայնժամ յիշեա դու զեղկելիս,
 Եւ զբազմամեղ ողորմելիս,
ԶՍտեփաննոս գծող տառիս,
 Զմեղաւ նելխեալս ի մէջ տրդմիս:

1², а. 193 а

б

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանն՝ Աստուծոյ Հայր և Որդւոյ
 և Հոգւոյն Սրբոյ, յաիւրեանս յաիւրենից, որ հասոյց պիս ի պրաւ
 սորին հոգեբուղիս կտակիս ի սրբոյ շարադասեղ:

11, а. 281 а

Յամի ՉԳԸ (798/1349 ռ.) թվականութեանս Հայոց յանգ ելեալ
 կալարեցաւ տառս յաշխարիս Հոնայ, յերկիր Ղրիմի, ի հոյակապ

և ի հռչակատր մայրաքաղաքս, որ կոչի Սուրխաթ, ձեռամբ նուաստ իրիցու Սրեկիանոսի, ի հայրապետութեանն Հայոց սեփ տէր Մխիթարայ և յեպիսկոպոսութեանն] /// րաւան: Եւ զստացօղ /// զորդի տէր Սրեկիանոսի...*

Արդ, որք հանդիպիք այսմ գեղեցկայարմար կտակիս կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի սուրբ աղաթս ձեր ցտպացաւ մարենիս** և զգրիչս, անիմաստ զՍրեկիանոս երէց, և զծնողսն իմ և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, և որք յիշէք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյն մերոյ, որ է արինեալ յաիւրեան:

13

ИБ, В 116—353

**Сборник философских сочинений,
1356 г., Тіхис, переписчик Аваг**

л. 275 б

Յեւր վայելելո զմարդս ամենայն արտախոյն և մանաւանդ զՀին և զՆոր կտակարանս, եղև այր կատարեալ ամենայն սրբութեամբ և առաքինութեամբ և րաբունապետ հօր. և սկսաւ ասել դաս՝ պայծառ և լուսատր արտայայտութեամբ. և զչնաղ և նապելի շարաբանութեամբ տէրս մեր Յովհաննէս վարդապետ, որ և Սամադար կոչիր, յամի ՊԵ-երորդ (805/1356 թ.), ի Տփլիս քաղաք, և թաղեցաւ մեծ պատուով յՈւմեկի վանքս, ի կաթողիկէն: Եւ զգիրքս իմում անարժանութեանս շնորհեաց Ավագ վարդապետիս: Աղաչեմ զամենեսեան, առ ով անկանի գիրքս այս փիլիսոփայական արտաքին գիտութեանն, յիշեցէք ի Քրիստոս զմեծաբոհիմի և զբազմերջանիկ վարդապետն, զփոխեցեալսն ի Քրիստոս զՅովհաննէս Սամադարն, նաև զիս, զամենամեղ անձն և զտկար ոգիս, մանաւանդ զմեղօք մեռեալս զԱագ վարդապետ, որ միայն զանունս ունիմ վարժական և ոչ զգործ: Ջի վսակաւ գիծ յիշատակարանիս սակս այն թախանձանօք և աղաչանօք գրեցի, զի միով Տէր ողորմայիս զեղկելի թշուառականս արժանացնէք և որպէս յիշէր՝ յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Յիսուսէ Աստուծոյ մերո. ամէն

14

ИБ, В 1—239

**Ветхий Завет, 1358 г.,
владелец епископ Торос, текст воспроизведен Леоном**

л. 278 б

Ի թուականութեանս Հայոց ՊԷ (807/1358 թ.), ի տաւնի Պենոպոստոսի, որ էր ամիսն մայիս Ի (20) արն, հանգեալ ի Քրիստոս ամենայն ողորմութեանց և շնորհացն Սուրբ Հոգոյն արժանատրն և աստուածաւոր պարոնն իմ՝ պարոն Հովհրի,

* Верхнее поле листа обрезано, утрачена целая строка. Отдельные буквы и слова оказались смыты и восстановлены иной рукой. Слово «царь», по-видимому, вписано, т. к. переписчик имени владельца не знает, а буква «о» в его орфографии отсутствует.

** Оставлено место для имени владельца.

որ էր որդի պարոն Հեթմոյ ջամբոլային Հայոց և արժանական փանն գլխատր, և եթող բապում սուգ և ցրտմութին բոլոր աշխարհիս Կեղիկոյ: Ջի էր ի շնորհայն Աստուծոյ ամենաբարի, հմուտ և կիրթ յամենայն աստուածաշունչ գիրս, ի Հին և Նոր Կրակարանսն. և էր ամենայն երկիրաօթեամբ և բարիձևութեամբ պարդարեալ, մեծաւ ձեռնորոշեամբ սիրաւ ամենայն եկեղեցոյ, կաթողիկոսի, եպիսկոպոսայ, վարդապետայ և ամենայն ուխտի մանկանց եկեղեցոյ. և էր խնամածու որբոց և այրեաց, և էր սիրեցեալ յաչս ամենեցուն, ևս առաւել յարժանութիւնս: Ջոր և փեսեալ զամենայն բարիձևութիւն դորա քրիստոսասէր արքայն Կոստանդին և փակեալ յոյժ ի սէր և ի գութ պարոն Հուֆրէ և մեծաւ փափագանաւ արար իւր յորդէգիր, զոր և ամուսնացոյց զդուստր իւր զպարոն Ալիծն արինաւն Աստուծոյ ընդ պարոն Հուֆրէ: Եւ ի վերայ այսր ամենայնի եկն մահն հասարակայ, որ ունի իշխանութիւն ի վերայ ամենայն բնութեան ծնոցս Ադամայ և հանգաւ ի Քրիստոս երիցս երանեալ պարոն Հուֆրի ի փես* երիտասարդութեան, որ էր ամայ Լ (30) և երից: Ջոր և կեցաւ ի վերայ իւր և թագաւորադստերն հարսանեացն ամիսս Ջ (6), կոճուպեցաւ յաստ ի կենացս. և եթող ինձ կրկնամեռ ոգոյս Թորոս նուաստ եպիսկոպոսիս դառ[ն] և անփարաւելի սուգ: Արդ, զվիշտ և զնեղութիւն և զաղէխարշոթիւն ծնողայ դորայ ո՛ր կարէ պատմել և կամ ընդ գրով արկանել՝ զհաւր զպարոն Հեթմոյ և զիւր մամային զփամ Ջապունին և զլերդակից եղբար իւր զպարոն Կոստանդեայ և զամենայն շրջակայիս իրեանց զաղէտողորմ արտառուս և զողբս և զձայնատր լացս հեծեծանայ դոցայ:

Եւ արդ, յորժամ վաղճանեցաւ բարեպաշտն Հուֆրի և փարան զնա եղին ի յԱնարպաբայ, ի դամբարանին սրբոհոյ կուսին Մարիամու Աստուածածնին վանքս և եղին զնշխարս նորա ի հանգստի անդ ի մէջ եկեղեցոյն և կարգեցին զանարծանութիւնս իմ ի սպասատրութիւն սուրբ գերեզմանին պարոն Հուֆրէ և ետուն զամենայն պէտս մարմնոյ՝ զկեր, զհանդերձ և զըմպելի և զամենայն պէտս և զծախս լի և առաւր, զոր և Տէր հապուսցէ նոցայ ամենայն սրբոց բարեխաւսութեամբ աստ և ի հանդերձեալն, և ի վերայ այսր ամենայնի, որ աստուածաբար խնամս ունին ի վերա նուաստութեան մերոյ՝ շարժեալ ի գութ սիրոյ որդոյն իրեանց պարոն Հուֆրէ, ետուն զչնաղագեղ գիրս ի ձեռս իմ յիշատակ իրեանց և պարոնին իմոյ պարոն Հուֆրէ, որ էր՝ Ծնունդ, Եւ, Վարական, Թիւ, Երկրորդ Օրէն, Գիրք Յետուայ որդոյ Նաւայ, Դատարոյ, Հոռոթ, Թագաւորութեանց Առաջին, Մնացորդայ Երկրորդ, Գիրք Եպրի Առ//աջին, Երայ Երկրորդ, Բանք Նիւնայ որդոյ Անաղիայ, Եսթեր, Յոթիթ, Տովբիթ, Գիրք Առաջին Մակաբայեցոյն, Երկրորդ Մակաբայեցոյն, Երրորդ Մակաբայեցոյն:

Արդ, և ես նուաստ և անարժան ծառայս Աստուծոյ Թորոս եպիսկոպոս, յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեսեան զճշմարիտ հաւորդ Աստուծոյ, վասն սիրոյ Սուրբ Երրորդութեանն և վասն

* ԲՄ. փիս

Մարիամու՝ ծնողի Բանինն մարմնացելոյն Աստուծոյ, որ հանդիպիք Աստուածաշունչ գրոցս, որ է Հին Կրակարանք, նա սիրով հոգոյն <հոգոյն> սրբոյ ընդունիք և խնամ Կանիք ըստ արժանաց դորայ և յիշատակարանի գրոցս, և դարձեալ յիշատակէք ի մեղսաբանիչ աղաթս ձեր պարժանի ամենաբոյ յիշատակի պարոն Ճուփրին և զամենայն արհնութեանց արժանատրսն՝ զհայրն պարոն Ճուփրէ՝ զջամբոյայն Հայոց պարոն Հեթում և զվշտագնեալ մայրն՝ պարոն Ջապլուն, և զարենառու եղբայրն՝ զբարեպաշտ իշխանն պարոն Կոստանդին, և զմարտաբոյրն Կոստանդնայ՝ զԿիլիկի Ալիծն, և զԲեռնիքն՝ պարոն Բապունի և պարոն Լևոն, զի յոյսն և ակնկալութիւն ամենեցուն Հոգին ստորք Աստուած ճշմարիտ մխիթարիչ և սփոփիչ լինի սոյս ապրի կենաւս և յեր ապրի անցատր և սնորի կենցաղոյս, որ է ստուէր, Կայէ նոցա Տէր զանանց բարիսն և ամենայն սրբոց սիրողաց մասնակից, պսակակից և ժառանգակից արասցէ իրեանց ի Քրիստոս Աստուած հանգուցեալ ննջեցեալսն, և ասասցեն հրեշտակք և մարդիկք եղիցի, եղիցի]։ ամէն։

Եւ արդ, կրկին յերես անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, վասն սիրոյ Քրիստոսի, որք հանդիպիք այսմ ստորք գրոցս, նայ յեր յիշատակի, որ յիշատակէք ի Քրիստոս զվերոյ յիշեալսն, նա զայս այլ խնդրեմ աղաչելով՝ յոր որ հանդիպի գիրս, թէ ի վանք, թէ յեկեղեցի, թէ ի ձեռս եպիսկոպոսի կամ քահանայի, նա խնամ Կանիք իբրև զանձոյ պատուականի և մի Կայէք ի ձեռս լոյլայոց, զի մի ապականեսցեն, այլ ի ձեռս պատուատր ընթերցողաց Կոմ աննախանձաբար, և եթէ կամեսցի արհնակել, մի արգելոմ, զի որք ընթեռնուն և որք արհնակեն՝ յիշատակեսցեն ի մահոյր աղաթս իրեանց զիմ պարոնն՝ պարոն Ճուփրին և զիւր ծնողսն և զեղբայրն։ Բայց զայս կրկին կրկին աղաչեմ, զի մի ոք անմտաբար յանդգնեսցի և հալոյէ պիշատակարան գրոցս, զի մի պատժեսցի ընդ ամենայն խրամաւորս պատուիրանացն Աստուծոյ, և եթէ ոք յանդգնեսցի և կտրեսցէ՝ կտրեսցէ վնա Տէր ընդ մէջս իւր և զբաժինն նորա ընդ անհաւարսն դիցէ և առցէ զբաժինն Յոդայի, և որք // գողանայ և յափշտակէ զգիրս, նայ կրկին պատժեսցի։ Բայց ի մեզ ձրի է եկել գիրգս՝ վանցն բարոյ յիշատակի, նայ աղաչեմ զամենեսեան, որ ձրի Կայցէք միմեանց, որ մնասցէ յափտեանս յիշատակ իմ քաղցր և բարի պարոնին՝ պարոն Ճուփրէ և իւր ծնատայն։ Կատարաւոր սորա արհնին յԱստուծոյ, և հակառակաւորն՝ պատժեսցին։ Յերես անկեալ աղաչեմ յիշատակի արժանի արարէք զանարժան եպիսկոպոս զԹորոս և զՆժաղոս իմ, զի եմ զառածեալ ամենաշարեալ կրկին մարդով. և որ զվերոյգրեալսն յիշատակէ և պարհնակսն փոխեսցէ և զմեր անարժանութիւնս, նայ ինքն յիշեալ լիցի ի բարին առաջի ահեղ արհնին Քրիստոսի՝ արհնելոյն յափտենից յափտեանս. ամէն։*

* Эта рукопись XVI—XVII вв. повторяет иштакаран 1358 г., словно выполняя поручение ее переписчика. Внизу приписка, автор просит помянуть и его, грешного Левона.

ԴՅ, V3 834—463

Четвероевангелие, 1381 г., владелец Саргис

Յիշատակարան տառիս

Փառի[...] Յամի ՊԼ-երորդի թուականութեանս Հայոյ (730/ 1381 ռ.) ես, Մարգիս ֆահանա, սրայա պրիեպերայոյս վրակս չորիս գեւորոյս որ ելանէ և ոռոգանէ պամենայն արարածս, ֆանկի սա է դոտն արֆայութեան որ է նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս, որով սասայ՝ Ես եմ դոտն և ճանապարհ կենայ և լոյս աշխարհի (Իս. 10, 9; 14, 6; 8, 12): Ի յիշատակ ինձ Մարգիս ֆահանայի և եղբարս իմոյ պ[ա] ը[ն] Մխիթարայ և Տէրպրերին* և ամուսնոյ իրեանց Հասրաթին և Սիթխաթունին և Խէրխաթունին և պաւակայ իրեանց՝ Ումէկին և Ղամբարին և Արպուրէկին և այլ ամենայն արեան մերձատրայ իմոյ. և փրկոթին հանգուցեալ ծնողայ իմոյ Արպուրէկին և Սեգերուն և Խոթլումելիին. նաև կենդանիք վերն իմոյ Թամթախաթունին և Դիշարին և Աղուրին և Դունիին և այլ ամենայն արեան մերձատրայ իմոյ կենդանեայ և ննջեցեոյ**.

Արդ, ես Մարգիս ֆահանա, սրայա պսուրք աւելարանս ի հալալ ընչիս իմոյ գնոյ արծաթոյ Ծ (400) դահե//կանի ի Վահրամայ Ըշտեցոյ որպէս Աբրահամ պագարակն Եմովրայ որդոյն Քեւոա և Դաիթ վկայն Ումնեայ (Եւր. 25, 10; 2 Դար. 24, 21), վկայութեամբ Մանգասարին և Վանկանն և Ջանթանին և Թմոնոյ ֆահանայիս մեծի և փոքու և տանուրերայս առհասարակ, ի թագաւորութեանն Բագարայա և որդոյ իւրո Գերոգէ և յիշխանութեան պարոն Աղբուղային:

Արդ, առաջեմ պամենեսեան պորդիսդ Միովնի, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ կրակիս, ընթեռնելով և կամ օրինակելով, յիշեցէք ի Քրիստոս պատրաստ սուրբ աւելարանիս վՄարգիս ֆահանայ և պարոն եղբարն իմ վՄխիթար և վՏէրպրէր և վպաւակս նոցա, և վՈւմէկ և վՂամբար և վԱրպուրէկն և վայլ ամենայն վերոգրեալսն՝ վկենդանի և վհանգուցեալ, և լի բերանով և ուղիղ մտքով Աստուած ողորմի սասայէք և մեղայ թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ յԱստուծոյ: Եւ որք յիշէք զմեզ, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, որ է օրինեալ յաիպեանս. ամէն:

Քրիստոս Աստուած, եւ սուրբ ծնողիդ բարեխօսութեամբ և ամենակամ արարայ քոյ երկնատրայ և երկրատրայ ի քո ահաւոր գալստեանն և անաչառ դաւաւարանին թող զմեզս Մարգիս ֆահանային և պամենայն ապգականայ իւրոյ և յաջ//ակողմն քո դասեան և մի պահանջեր ի նմանէ զֆանար ֆահանայութեան, այլ ընդ շահաւէր ծառային լսեցոյ զձայնն քո տուրախարար, եթէ ապնի ծառայ բարի և հաւատարիմ մուր յուրախութիւն Տեառն քո և ընդ հարիւրատրսն պսակեայ և քեզ փառք յաիպեան, ամէն:

* Собственное имя?

** Добавлено мелким почерком: և բարեխօս առ Քրիստոս

Անժամանակ որդի Աստուծոյ առ քեզ ունիմք բարեխօս
 զանարայն ի կանայս զամենասրբոյի Աստուածածինն և
 զամենասուրբս զպարոն Մխիթարն երկու կենօք զարդարեան ի
 զգալի կեանս զարմօք և զաւակօք երկարամօք և խաղաղական
 կենօք պահեայ ի խնամս մարդաստեղծեանդ քո. և ի
 հանդերձեալ զաւարեանն մասին սրբոյ արժանատրեան զպարոն
 Մխիթարն և լսեցոյ զերանաւեր բարբառն ընդ աջակողմանսն
 եթէ Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ
 ձեզ զարմայութիւն (ՄՓ. 25, 34), որով ընդ սուրբս քո արժանի
 լիցի փառատրել զամենասուրբ երրորդութիւնդ, Վճայր և ՎՌդդի
 և ՎՍուրբ Հոգի այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ниже приписка другим почерком:

Ա. 314 a Մեք Երեւան դաւվաթատրք և ռամիկ ժողովուրդս երկու
 երեսու բարձր հրամանաւն զհահանաի էջեանն զհարկն և
 զպահանջն ինչ ռամիկ ժողով/ուրդ որ հակառակ լինի սուրբ
 աւելարանս նորա դարախապ լինի անէծօք ընդ Կաենի արցէ:

16

ИБ, В 28—266

Сочинения
Вардана Бардзрбердци,
1384 г., Балэш, переписчик Петрос

a

Ա. 182 6 Քփսցուն գրիչս յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած ձեզ յիշէ.
 անմեղադիր լերուք:

6

Ա. 223 a Կարարեցաւ գրութիւն [Տ]եաութեանս Դանիելի ի թվականիս
 Հայոց ՊԼԳ (833/1384 թ.) ձեռամբ ամենամեղ գրչիս՝ սուրանուն
 երիցոս Պեղորոսիս, որ անուամբ կոչեցաւ և ոչ գործով, ի դրոնսս
 սուրբ եկեղեցայ Սրբոհոյ Աստուածածնի և Ձէորգեա
 Ջօրավարին, ի քաղաքիս ի Բաղէշ: Արդ, աղաչեմ զձեզ
 զամենեսեան, կարդալով կամ արիւնակելով, մեղայ թողութիւն
 խնդրեցէք Յոհանէս քահանային և փսցուն գրչիս և ծնողայ
 իրեանց Սրեփանոս քահանային և Խոյանդին, և ջոջ մար
 մեր՝ Խութին, և ամենայն արեան մերձատրաց մերոց, և
 եղբորորդոյն մերոյ՝ Սրեփանոսին, ու[եր] մերոյ՝ Հռեփսեմին և
 որդոյ նորա՝ Գորգուն, նաև կողակցին մերոյ՝ Հռեփսեմին և
 ծաղկե[ա]լ զաւակին իւր՝ Խաչատրուն, կարդայողայ և լսողայդ
 և թղթի կոկողայ և խապողայ, և ամենամեղի գրչիս: Դարձեալ
 կրկին աղաչեմ զձեզ զամենեսեան առհասարակ, խոջորութիւն
 գրոյս անմեղադիր լերուք, զի վարդապետի չենք ծառաել, այլ
 փափագեցաւ ու գրեցաւ, թէ սղալ լինի ր /// պարտով է,
 յօրինակն ենց եղէ կ///

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 1²—70

Շափոց, 1394 թ., владелец парон Синан

а

Ջվերջի[ն] սրայօղ սուրբ մարտնիս, պարոն Սինանն, որ ըստրայալ զսա ի հալալ արդեանց իրոյ, ի վայելումն աստուածաւորս պաւակին իրոյ Արքահամին, յիշարակ իր և ծնօղայ իրոյ: Արդ, որք հանդիպիք յայսմ գեղեցկայարմար կրակիս, յիշեսցիք ի մաքրաւիայլ յաղաթս ձեր պարոն Սինանն, և զհայրն իր Վերթալայէն, և զմայրն իր Վատալա[ա]թ[ու]նն, և զկենակիցն իր Վերթիմելիս, աստուածաւորս պաւակաւսն իրովք, և զամենայն արեան մերձատրսն, և որք յիշէք յիշեալ լիջիք ի Զրիսպոսէ Աստուծոյն մերոյ:

Արդ, սրայալ գիրգս այս Հայոց յամի ՊԽԳ (843/1394 թ.), յօգոսպոսի ԺԵ (15):

Приписано: Anno Domini 1394. Ишатакаран писан по смыслу тексту, его соответствие первоначальной записи может выяснять специальное исследование.

18

ГЭ, VP 1010—465

**Четвероевангелие, 1395 г., Остан,
переписчик и художник Церун**

а

Автопортрет Церуна и запись: Շերունն է ծաղկողն:

л. 11 а

Внизу: Շերուն մեղապարտ գրիչս և ծաղկաւոյ յիշեցիք ի Զրիսպոս և Աստուած զձեզ յիշէ:

6

Փառք [...] // Արդ, ի վերայեալ աւուրս և ի սպառեալ ժամանակիս, ի թուականիս հայկապեան տումարի ՊԽԳ (744/1395 թ.) յարեալ ոմն աստուածասէր և բարի շատաւեղ սրբասնեալ ֆահանա, որո անուն յորջորջիր Խաչապոյր: Եկն առ մեզ և խնդրեաց պաւերարանս: Եւ եր Տէր Աստուած զխնդիր նորա ըստ աւերարանական հրամանին, թէ որ խնդրէ՝ առնու, և որ հայցէ՝ գրանէ և որ բախէ՝ բացցի նմա (ՄՓ. 7, 8, ՄԿ. 11, 10): Եւ եր գրել զսա և ծաղկաւ պարդարել՝ յիշարակ իր և ծնողայ իրոյ՝ հարն իրոյ Թուրանին և մարն Խունարին, հարեղբարն իրոյ Սարգիս ֆահանային, մարմուերն իրոյ Մէհային և ամենայն արեան մերձատրայն: Ընդ նոսին և Մկրտչին և ծնողայն իրոյ՝ հարն իրոյ Սրեփանոսին և մարն Շոտ[ր]իտորի, և հարեղբարն իրոյ Սիրադին, կենակցին իրոյ Խորթումէլիֆին և փութցն իրոյ: Եւ եւ Խաչապոյր ֆահանայս ելու զսա ընծա ի Սուրբ Աստուածածին և ի սուրբ Գէորգնի Բաղէ2 ֆաղափ վ[ի] կայցէ անդրդուելի ի դրան սուրբ եկեղեցեացն անջինջ յիշարակ

л. 249 б—
251 а

իւր և ծնողայ իւրոյ, և ամենայն արեան մերձատրայն և աշխատողի սուրբ փառիս: Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մեր փառք յաիւրեանս. ամէն:

Եւ արդ ես, արգրափառալ խոփան անպիւրան ծառայս սուրանուն Օերուն տեսի վսէր և զփափագ սորա, որ ունէր առ հոգևորսն, յանձն առի ըստ իմում տկար անձամբս և ամենակարող զօրութեամբն կարարեցի զսուրբ ատարարանս ծաղկաւ գարդարեցի և տնարին(?) ակամբն և ցանկաւ և կազմեցի ի յորախոթին տեսողայ և ի պայծառութին սուրբ եկեղեցոյ: Այլ և գրեցաւ սա ի քաղաքիս Ոսրան, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին և Սրբոյն Սրտփաննոսի Նախավկային, ի հայրապետութիւնն Ախթամարա տէր Դաթի և յաշխարհակալութիւնն Լանկ Թամուրի որ երևեցաւ յայսմ ամի ի յարեւելից կողմանէ և տիրեաց ընդ ամենայն տիեզերս, և ով որ հնապանդէր նմա բազում պարգևս պարգևէր նմա, և ով որ ոչ հնապանդէր՝ զնա առ ուրն հարկանէր և զաշխարհ նորա աւար հարկանէր:

Եւ դոք հանդիպեալոք սմա պարտական սուրբ քահանայք լիակարար բերանով ասասցիք Քրիստոս Աստուած, ի քո միւս անգամ գալըստեանն յորժամ գաս փառաւ հար ի // դարել զամենայն արարածս, ողորմեա՛ սրայոդի սուրբ ատարարանիս Մկրտչի և ծնաւոյ իւրոյ և ամենայն արեան մերձատրայ իւրոյ. ամէն: Ընդ նոսին և միջնորդի սորա Խաչապուր քահանայի, զի յոյժ աշխատեցաւ ի գնալն և ի գալն. Տէր Աստուած տայէ ըստ վաստակոյ իւրոյ:

Դարձեալ աղաչեմ զամենէսեան, որք հանդիպիք սմա աստուածախաւս հարք և եղբարք, միով Աստուածողորմի արժանի արարեք զփառապեալ գրիչս ԿՕերուն և զծնողսն իմ և զկենակիցն իմ և զվարպետն իմ. ընդ նոսին և զթղթի կռկաւոն, զի յոյժ աշխատեցաւ, և Քրիստոս Աստուած որ առարն է ի տուրս բարեաց տայէ ձեզ զանսպառ ուրախութիւնն, կարգայոդայոք եւ լաւաւայոք առ հասարակ, և նմա փառք յաիւրեանս յաիւրենից. ամէն:

В

Արդ, ես Խաչապուր քահանայ և Մկրտչի սրայաւ սուրբ ատարարանիս միաբանեցաւ սիրով հոգոյն սրբոյ և երոք զսուրբ ատարարանս եւ զտարեգիրն ի Սուրբ Աստուածածնին և ի Սուրբ Գ[և]որն զի կայցէ անդրդուելի ի դրան սուրբ եկեղեցեացն յիշատակ մեզ և ծնողայ մերոյ:

На л. 250 б внизу добавлено: ՋԱռափել զանպիւրան հոգիս յիշել ի Տէր աղաչեմ

На л. 250 б добавлено крупным шрифтом: Ի թվին Հայոց ՌԻԸ (1028/1579 г.).

ИВ, В 116—353

**Сборник философских сочинений,
1459 г., Татев, вкладчик Шмавон**

Ջայս իմաստասիրեալ գիրքս, որ ի վանիցս Եւստաթէի Սուրբ Առաքելոյս, մեծ հրռելտորն Գրողոր շնորհեալ էր իւր աշակերտին՝ Յովաննէս վարդապետին, մականուն Կարմիր. եւ ես, նուաստս ի վարդապետաց Շմաւոն յերնեալս յամենայնի, որ ի թվին ԶԸ (908/1459 թ.) այլ վերջստին բերաք զգիրքս ի վանս. և դոք տեսանաւոր և կարդայաւոր, միով Աստուած ողորմով գթայեք ի մեզ, և Աստուած իւր ողորմութեամբն գթայ ի ձեզ. ամէն: Եւ եղիցի:

л. 275 б

ИВ, В 57—295

**Четвероевангелие, 1504 г., новый
владелец рукописи ходжай Хазарбэк**

Փառք[...] Արդ, ես խաջայ Հապարթէկս, որդի Սարգիսի և Մուղամի, առի սուրբ Աւետարանս ի հալալ և ի քրտնաջան վաստակոց իմոց և իմացայ պունայնութիւն և ստութիւն և աշխարհիս կենցաղս և ի միտ առի պառակ իմաստնոյն որ ասէր. Երանի ունիցի պառակ ի Միոն կամ ընդանի Երուսաղէմի (Խժ. 31, 9): Նոյնգունակ ես տառապեալ ոգիս՝ խաջայ Հապարթէկս, առ[ի] սուրբ Աւետարանս պաշար երկրնայձիգ ճանապարհին և լուսայտու շառաիղ պայծառ ինձ ի կեանս: Եւ ինքն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, որ ընդունող է մեղատրայ և գրից կորոյսելոց և ընդունող է ամենայն նուիրողայ, ընդունի Հապարթէկն և ընկալցի ի ձեռաց նորա սուրբ Աւետարանս որպէս խոյն Աբրահամու և որպէս իւղն սուրբ ի ձեռաց պոռնըկին, և որպէս վերկու լումայն՝ ի ձեռաց այրոյն:

л. 1 б

Նոյն աստուածային մարդասիրութեամբն, ողորմութեամբն և գթութեամբն, ողորմեսցէ և գթասցէ ի բարի ծառայն իւր խաջա Հապարթէկն, և թողցէ զամենայն յանցանս և բարի ծնաւոյս նորա՝ խաջայ Սարգիսն և Մուղամին և եղբարցն իմոց՝ Դաւիթիկին, մահդասի Ջանքուտին և կողակցին իմոյ՝ Նաշխունին, և որդոցն իմոց՝ Միրբաբին, Ամիրվալաթին, և եղբարորդոցն իմ՝ խաջա Բարդուղին, խաջա Նորէկ և Ասանքուտին և փութայն իմ՝ Դադամխութուէ, և որդոյն՝ մահդասի Քաղուրաթին, և ամենայն արեան մերձատրայն՝ կենդանայն // և հանգուցելոցն առհասարակ և այլ ամենայն ազգականաց նորայ:

л. 2 а

Արդ, ես խաջայ Հապարթէկս գնեցի սուրբ Աւետարանս Եղիշայ էպիսկոպոսէն ԻՌ (20 000) դահեկան. իմ սրտի յաժարութեամբ ծախեցի սուրբ Աւետարանս. ոչ ում դաւէ չկայ, ոչ եղբար, ոչ փութ. ով որ դաւէ անէ՝ Եղիշայ էպիսկոպոսին անէ: Տէր Սարգիս կաթողիկոսին վկայութեամբն. րէր Աբրահամ

վարդապետին վկայություններն. ըռայիս Խաչատուրին վկայություններն. խառայ Չարովսին վկայություններն. Կեր Մաթեոսին վկայություններն. Կեր Գրիգորին վկայություններն. Աստուծոյ վկայություններն:

Եւ Կեր Եղիշայ Էպիսկոպոսս իմ սրտի յաւժարութեամբ ծախեսի խառայ Հապարէկին, Աստուած շնատր անէ իրանն թ[վին] ԶԾԳ (953/1504 թ.).

Քրիստոս Աստուած մեր և կոչեսցէ խառայ Հապարէկն յանուանէ և զծնաւոյն իր, թէ՛ Եկայք արհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զանժսպառ ուրախութիւն (Մփ. 28, 34). ամէն:

Այլ և ցաղն կենարար կողին Քրիստոսի ցաղեսցի յոսկերս նոցայ և բուռուսցէ յարն վերջին, այլ և խաչի լուսոյն, երանաւոր ձայնին Աստուծոյ տեսոյն, լուսեղէն խոնանին* եաթնասարեղան յակին, ամէնառաւոր սեղանին, անմահական բաժակին, հաշտարար պարարագին, անթառամ պսակին դասա<սա>կից հաւասարակից արասցէ Քրիստոս Աստուած խառայ Հապարէկն և զամենայն ննջեցեալսն իր. ամէն:

Եւ ես՝ տառապեալ, մեղաւոր ոգոյս Առաքեալ արեղէս, գրող սորայ, յիշման արժանի անէք, և Աստուած զձեզ յիշէ իր արհայութիւն. ամէն: Հայր մեր, որ սուրբ:

21

ИВ, А 72—185

Послания ап. Павла, 1508 г., д. Кутрашэн, переписчик Карапет Хамашинци

ա. 154 а Փառք [...] Յամի ԳԻԹ–երորդի (729/1280 թ.) թվականի գրեալ էր արինակ սորին, և հնաւեալ և եղծեալ էր գիրն և ոչ երևէր, և իմ փափաքեալ վասն սիրոյն Քրիստոսի և առաւելոյն Պաղոսի, սկսա գծագրել ըստ իմում կարի, զոր Սուրբ Հոգին շնորհեալ, և ոչ գիրեմք թէ տղաւեսաւ, թէ ճշմարիտ գրեսաւ: Ի թվականիս Հայոց ԶԾԷ–երորդի (957/1508 թ.), ի Խեցգետին կենդանակերպի, մարտի Ժ (10) գրեսաւ աստուածապարդեալ և արփիափայլ և լուսներանգ և պայծառ լոյս և լուսացոյցիչ ոգոյ և մարմնոյ մարդկան սուրբ տառս, վասն զի զսա եր սուրբ առաքեալն Պաւ/ղոս՝ անաթն ընտրութեան, փողն տարաւնայի, հնչեալ ի բարձանց, զանձն ծածկեալ յագարակի և մարգարիտն անգիտ և ցանկալի, ոռկանն ժողովող զբարի բարիսն յառազաստն հար: Ուստի և այսմ բազմերանեան բարութեանցս և առաւելական տառիս, որ ի վեր է քան զամենայն Հին և Նոր Կրակարանս և պարվական, ցանկալոյ եղէ սմա և սիրող սորին սրբութեան, ես՝ մեղսամած Կարապետ Համաշինցի, ծառայ սուրբ Խաչիկ հարն հոգևորի, և սրայա, և գրեսի զսա յաւգուր հոգոյ իմոյ և ի վարժումն և ի խրատ վաւակայ իմոյ:

Արդ, ես՝ նուաստ և ախմար գրիչս, Կարապետ երէց, յերես անկեալ աղաչեմ զհանդիպողսդ այսմ տառի, զի որք կարդայք կամ աւգրիք ի սմանէ և տեսանէք զսա, յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր սրտի մտաւ զԿարապետ գծողս և զկողակիցն իմ զԲալիմն, և զաւակն իմ՝ զԱմիրջիհ//անն և զՍտեփանոսն, և

ա. 155 а

* Вм. խորանին

վՅոհանէսն, և վՅակոբոսն, որ ի գգուանայ Դուպաթ կոչեցաւ, և զծնադոսն իմ՝ վճռարակէսն և վճղիսաբեթն, և զհարեղբայրն իմ՝ զԿլէր Յովսէփ զվարպետն իմ, և զեղբարն իմ և զհարեղբարն իմ և զկողակից նոցին ամեն, և զամենայն արեան մերձատրն իմ յիշման արժանի արարէ՛ք, զի աղաթիւք ձերով մեզ ևս ողորմութիւն արասցէ Քրիստոս Աստուած: Եւ թէ աղալ գրանէ՛ք, մի խոժոռիք, զի զկար է ամենայն մարդ ի գործ իւր:

Այլ ես ըստ իմում կարի բազում աշխատ եղէ ի գրելն, ի կազմելն. և աւարտագրչութիւն սորա եղև ի գեղս Կուրբաշէն, ի յերկիրս Վաշրվանտ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնի և Սուրբ Յովաննու, և Սուրբ Դաթի, և Սուրբ Գրիգորի և Սրբոյն Գէորգեա Ջարավարի, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ի պարոնութեան Մկէ Ժապովին և յիշխանութեանն Իվանէ:

О месте переписки и об упомянутых в ишатакаране лицах см.: Brosset 1857.

22

ИБ, С 65—444

Четвероевангелие, 1519 г., Таѣгеѧ

а

Заказчики переплета Шмаѧон и Стеѧаннос.

Թվական ԶԿԸ (968/1519 г.):

л. 70 б

Տէր Ըմանտ արեւախկոպոս և պարոն զէր ըՄարեփաննոս լուսին զսուրբ Աւետարանս, որ հնապեալ էր և փթեալ ի վաղուց ժամանակեան, եւ եր նորոգել և կազմել ի ձեռն սրբայսէր և հեղափոխի կրօնաւորին Ալեքսանտոս կոչեցեալ յիշարակ իրեանց և ծնադայ իրեանց: Սուրբ Աւետարանս գրած է աղուհայիցն. գրադն սուրբ է. Աւետարանս՝ մեռեալարոյց, որ մեռեալն յայտնապէս յարոյց:

б

Переплетчик (он же обновитель)

Алексианос. Запись на защитном листе.

Թվական ԶԿԸ (968/1519 г.): Կազմեցաւ ի վանս Տաթևոյ: Ալեքսանտոս սուրանուն արեղա մահդասի, աղաչեմ զձեզ մեկ Աստուած ողորմի ասէ՛ք, և Աստուած ձեզ ողորմի. ամէն:

23

ИБ, А 62—175

Псалтырь, 1534 г., Монастырь Сухар (Каджберуник)

а

Переписчик Маргарэ Арѧишеци.

Փառք[...]. որ եր կարողութիւն մեղսամած անձինս Մարգարի հասանել ի յաւարտ աստուածաշունչ կրակի քարանիս Դաթի ի ԶԶԳ (983/1534 г.) ամի, Կոյս կոչելոյ, ի ԼԲ (32) ամի

л. 252 а

ա. 252 6

բռնակալութեան Լարմիր Գլխոյ, եւ ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի, ի յերկիրս Քաջբերունոյ, ի վանս Սուխարայ, ընդ հովանեալ Սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս՝ Լարապետ եպիսկոպոսի և Ստեփանոս եպիսկոպոսի, և Մարգարայ վարդապետի, յընդիւր և ի ճշմարտաբան արինակէ։ Եւ սի հոգ տարեալ ստուգիւ // և բազում աշխատութեամբ գրեցի զսա՝ յիշատակ Գրիգորիս կաթողիկոսին և ծնողաց նորին՝ Մհանդարին և Շահումին, և եղբարցն՝ ամիրայ Գոտօհրէկին, որ անկաւ ի ծովն, և բազում ատուր որոնելով լալուր աչաւ և ոչ գտան, և միւս եղբօրն՝ կանաչասաղարթ բարունակին՝ Սմբատին, որ է սփոփան և ուրախութիւն վշտագնեալ և տրտմեալ սրտի անձին իւրոյ, զոր Տէր Աստուած պահեսցէ անփորձ և անսասան. ամէն։

ա. 253a

Այլ և հաւուն իւրոյ՝ Սմբատ թագաւորին և Խանոյնբէկի* խաթունին, եւ արեանառու հարեղբարցն՝ սրբապան կաթողիկոսացն տէր Ջահարիեա // նսն, որ եւր նուէր և ընծայ ի դոտն գերահռչակ կրմբեթայարկ և երկնանման Սուրբ Խաչին Աղթամարայ, որ է դոտն երկնից և ճանապարհ արքայութեան, հրեղէն հացին՝ սեղան և սփանչելի պաստէին՝ զենարան, կարապետ և յառաջնոթայ գալուստեան Որդոյն Աստուծոյ։

Եւ դուք, ճվ սրբասէր, հեգահոգի և աստուածակրօն ընթերցողք, որք հանդիպիք սրմա սաղմոս երգելով կամ արինակելով, յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զԳրիգորիս կաթողիկոսն և զեղբարն իւր զՍմբատն և զմեղաւոր գրիչս՝ զՄարգարէ Արճիշեցի, և Աստուած ձեզ ողորմի ի միասնգամ գալստեանն. ամէն։

6

Заказчик католикос Григорис Аїт'амарци

ա. 253 6

Փառք իւզ, Կիոնի ճող արեմագոյն, կիսագնդի և Դեմետրիի արարիչ։ Արինութիւն և փառք, գոհութիւն և փառաբանութիւն, և ամենայն բարեբանութիւն հանդերձ երկրապագութեամբ ամենաբարի, ամենարինեալ, ամենաթագաւոր սուրբ և երկրպագելի Երրորդութեանն և միաստուածութեանն ճշմարտի՝ Հաւր ամենակալի և միածնի Որդոյ նորա և ածելոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ և Հոգոյ նորա սրբոյ, որոյ ծառայս Գրիգորիս էի և եմ և եղէց, վիճակ և ժառանգութիւն միայն, թէ ընկալցի անարգամեծար Տէրն։

ա. 254 a

Որոյ շնորհիւն ցանկացայ աստուածային սուրբ սաղմոսարանիս և ողորմութեամբ և ազնութեամբ նորին գրի։ Արդ, ճվ աստուածասէր սիրելի և [տ]ութիացող ցանկալի և քան զականս պապականս Սուրբ Հոգոյն, նուագի բաղձալի բանից մարգարէին Դաւթի, որով ամենայն կեանք մեր սովաւ բարեաւ աւարտի։ Եթէ խաչ արինի, թէ եկեղեցի, և այլ ամենայն քահանայագործութիւն Աստուծոյ եկեղեցւոյ սաղմոսիս կալարի։ Եւ պապոսի քան մարգարէին Դաւթի ի հրեշտակաց // և ի Տեառնէն հրեշտակաց։ Նաև ամենայն հաւատարմեալ մանկունք եկեղեցւոյ ի բերան ունին զայս նուագող, իբրև ըզստին դիրադիւնցուիչ մար՝ ի քիմս ստղնդիւնայ։ Եւ ո՞ր բան յայտնի

* Об имени Ханойбэк см. САЛИ, Т. II. С. 459—460 (толкование имени) и № 1.

կարէ կացուցանել զգովասանութիւն ստրին: Այլ որ արբի ի սիրոյ ստրին՝ նա իմանայ զճաշակ և քաղցրութեան ստրին: Բայց սաստիկ աղաւաղեալ թիրեցաւ Բանֆ սաղմոսիս ի ձեռն նորոստումն գրչայ և անփո[ւ]թութեան ուսումնասիրաց և հեղաթիւր բառից և լեզուայ և յայլասացիկ սաղմոսաց և յիրահամարձակ ոմանց, որ յանձն ապաստանի ի Բերան ևս գրեն առանց արինակի:

Իսկ եւ Գրիգորիս, ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ, ի բազում ամս րենչմամբ րոշորեալ էի ի սէր ուղղաբան Սաղմոսարանի՝ ահա հանդիպեցայ ընտրիւր և լաւ արինակի, որ էր գրած յիշատակարանին, թէ գրեցաւ սայ յօրինակէ սուրբ վարդապետին Յովաննէս Գառնեցուն՝ ձեռամբ նորին գրեալ և ստուգարանեալ ճշմարտի // կրկին կրկին, որ և նայ նոյն բաղձմամբ ի խնդիր լեալ էր ուղղաբան Սաղմոսարանի, յորոյ յիշատակարանն գրեալ էր այսպէս. Եւ ապա, ասէ, գնացի ի սուրբ ուխտն Հաղբաւր և երկրպագեցի Սուրբ Խաչին և սուրբ գերեզմանի մեծի և րեսանող իմաստասիրին Հայոց սուրբ վարդապետին Յոհաննիսի մականուն Սարկաւագի, այն, որ բազում ճրգամբ վստայմոսն ի թարգմանչագիր Սաղմոսարանէ գաղափարեաց: Զոր և ի հանդիպեալ նորուն սուրբ վարդապետի Սարկաւագի ձեռագիր Սաղմոսարանին, և իմ առեալ զայն Սաղմոսարանն, համբոյրեցի և ինձ ետու գրել զսայ յիւրմէն ամենայն ստուգութեամբ՝ զբանն, զգիրն, զհարցուկն, զհանգիստն, զպտունն, զկէտն, զստորն: Բայց մը ոք իշխեսցէ րգիտարար բան թիրել և կամ գրեալսն չստուգել յարինակէս, որպէս և եւ՝ Յովաննէս Գառնեցի:

ա. 254 6

Ոնի հոգէնուագ մատենան գորդայս՝ ԿԴ (64), փոխ ՃԾ (150), րունֆ ԲՌ ու ՋՃԾԲ (2652) և Է (7) րուն՝ Փոքր էի եւ, ԺԸ (18) րուն՝ Տէր ամենակալն, Ը (8) րուն՝ Մեծացուացեն, ԺԲ (12) րուն՝ Արինեալ Տէր Աստուած Իսրայիլդին, Կ (60) րուն՝ Հարցն է: Սաղմոսս Գ (3) պարկեր է և ՃԾ (150) փոխ // Ծ (50) փոխ: Ծ (50) փոխն՝ արինութիւն է մեզ և ամենայն հաւատարեւոյ, որպէս ասէ. Աշխատեալ ի վերայ արդարոյ, և Ծ (50) փոխն՝ աղօթք է, որպէս ասէ՝ Խոնարհեցոյ, Տէր, րունկն Բ, և Ծ (50) փոխն՝ անէծֆ է սատանայի և սատանայացեալ մարդկանց, որպէս ասէ՝ Խաւարեցիին աշխույս զիմ:

ա. 255 ա.

В

Пропустив одну строку переписчик продолжает более мелким почерком:

Ով դու մըրավախ դըպիր որ շնորհացես ասալընջական թուեալ ըզպատիս համար և քննեալ յոյժ խորհրդարար որ է ի ներհուստն սէ. ի վերստին ո՞ է յանս[ա]լիման այսքան համարովս են թի. ուր կանոն սաղմոսն է ի լըման:

Эти четыре с половиной строки повторены после крупной, красными чернилами выписанной буквы **У** (или **П** ?), но перевернутые на 180°. Далее в обычной манере:

Ա[ր]ին[ութեամբ] ծանիք հոգևոր որդիք որ սուրբն Գրիգոր Լուսաւորիչն մեր յորժամ զՀայոց ազգս ի հաւատ երեր և կարգ սահմանեաց, և յերկրի քահանայս և եպիսկոպոսունս և օրինաւոր հասկ և խրաւրք հաստատեաց: Եւ րոր րեսեալ եմք ի //

л. 255 б Չ[ր]ոյ և ի կանոնաց զարբադրամն և թէ վիճէ է սրբադրամն ի յամենն տուն: Ա (1) դրամ՝ զտնականն. Ջ՝ (6) կենդան մատաղին. <Ջ՝ (6) կենդան մատաղին>. Ջ՝ (6) յանկարծամահիյն. Ջ՝ (6) տանդ ֆահանայիյն և զընդանեայ նոցա:

24

ИБ, В 54—292

Сборник, 1534 г.,
Ерзика, переписчик Алэксианос

л. 250 б Արդ, րաբունիս մեր Արապիոն վարդապետ Մոկայի փափափեցաւ սուրբ գերեզմանին Քրիստոսի և տնօրինականացն և եհաս ըղձանայն: Եւ անորի դարձեալ եկն ի գաւառս յԵկեղեցայ ի յԷջրնկան. և բնակեցաւ ի վանս Կայիփոսիս: Եւ առաջնորդ վանիցս պարոն տէր Մկրտիչ մեծարանօք պատուեաց րաբունիս մեր աշակերտօք հանդերձ, որպէս զիրեշտակ Աստուծոյ, և հանգոյց զմեզ Աստուած: Հանգչի ի Տէր՝ Մկրտչի հոգին:

Արդ, ես անարժան Ալէքսիանոսս, ծառայ րաբունապետիս մերոյ Արապիոնի, սկիսքն արարի Քարոպգրոցս և ողորմութեամբն Աստուծոյ աւարտեցի ի թվականիս Ջ և 29 (983/1534 թ.) յիշատակ վարդապետիս մերոյ և ծնօղաց նորին՝ Մովսէսին և Ջուլալին, և եղբարցն՝ Աղաջանին և Առափէին, և եղբարորդոցն՝ Խըղաթին և Դուպաթին և Յոհաննէս սարկաւագին, և հորեղբարցն՝ Բանարգէսին և Մելիպոնին, և որդոյն՝ Կարապետին և Փալսչանին, Յովսէփին և Աւետիսին, և ամենայն արեան մերձատրաց՝ կենդանեայ և հանգուցելոյ. ամէն:

Այլ և ես, Արապիոն վարդապետս, երու գրել զՔարոպգիրս մեր հոգևոր որդոյս Ալէքսիանոսիս:

Ինձ յիշատակ անջնջելի,
Ջձեզ աղաչեմ որ հանդիպի,
Տեսանիցէ և կամ ոգտի,
Օրինակէ կամ ուսանի՝
Յիշման առնէ զիս արժանի
Յաղօթն իւր սուրբ, ընդունելի:
Այլ և զորդիս իմ հարգելի,
Ջաշակերտեալս Տեառն բանի,
Ջրէր Մկրտիչն հեզահոգի,
Որ է բնական Մեծովնեցի
Եւ ի յերկրէն Ջաջբերունի,
Ջրէր Յոհաննէսն Աշեսի,
Եւ զտէր Դապարն // Եպրնկայի,
Ջրէր Պետրոսն Ուրիայեսի,
Եւ զՏիրապոսն Կարմիրվանցի,
Ջրէր Յակոբ Կամախեսի,
ՋԱլէքսիանոսս անբարի
Տըրուպ ծառայ եմ ամենի:

л. 251 а

Այլ և վարպետս մեր արի՝
Տէր Թադէոս անուն բարի:

Այլ և վաշակերպեալ մանկունսն իմ վՅակոբ վարդապետն և վԱրտեմիանոս վարդապետն, վԱռափ վարդապետն և վՅովսէփ վարդապետն յիշեսցիք առ Տէր, և դուք յիշեալ յիշիք ի Տեառնէ:

Արդ, գրեցաւ սա ի դառն և ի նեղ ժամանակի, զոր ոչ կարեմ ի միտ ածել կամ գրով արկանել, զի յոյժ պարեալ է յերկու կողմանց բարկութիւնն, մին՝ ի յԱստուծոյ և երկրորդն՝ ի մարդկանէ: Ի յԱստուծոյ մահ ի վերայ երկրի տարածեալ և բազում վնասն արար այլապցայ և քիսպտնէից: Ի յԵրուսաղէմայ մինչև ի դուռն Թավրիպոյ տարածեցաւ մահ և բազում հարուածս եղև անթուելի, բայց Աստուծոյ ի գիտելի: Եւ ի մարդկան կողմանէ ի յայլաստեղից, զոր և յարեալ կրկին Յովիանոսն, որ կոչի Ուլամայ, և կրկին խաւարացոյց զսիրտ թագաւորացն առ միմեանս, զշահին և զխոնդֆարին, և շարժեաց զօրս հոռոմանց զապգն մահմետական դէպ յարևելս, մահ և աւար էած աշխարհի: ԶՎան և վՈսպան երեք անգամ առ և աւար արարին, գերի և այլ ըստապուածս, վՇարափ-Բէկն սպանին և վԲաղէշ և զերկիրն աներեցին, վՂաթայ գեղորայքն և զհաղաքն այրեցին և աւար և գերի արարին, ի Հալապ և ի Սեբաստիոյ մինչև ի Տարօն, ի Յօսպոյ, և ի հարկապահանջութիւն ի բռին առեալ կողթեցին, ևս առաւել քան զհնումն ի յԵգիպտոս և ի Բաբելոն: Եւ այս ամենայն վասն մեղաց եղև:

Եղբարք և հայրք և որդիք, լուարոք ինձ, զղջասցոք և դարձցոք առ Աստուած օրինապահութեամբ, զի ապրեսցոք հոգով և մարմնով, և լիցոք ժառանգ երկնից արքայութեանն. ամէն:

25

ИБ, С 30—410

Четвероевангелие,
1536 г., поздний владелец Саргис

Զվերջին սրապող սուրբ Աւետարանիս՝ սուրանուն Սարգիս л. 256 а
ֆահանայիս, որ անուամբս եմ և ոչ գործով, որ ով ողորմի ասէ:
Տէր Թաթոս ֆահանայ հալալ ընչաց իմոց և ծնողաց իմոց՝
Շահպարիս, Ճ[ե]լմակիս, Յոհանիս, Սկրպչին, զմորն իմ Գորիմ,
Գովիստանիս, և կողակից իմ Գովիստանն, Ազիկիս, ողորմ[ի]
ասէ, զԱստուած վիր մեղք ոչ յիշէ. ամէն: Ի թվիս Հայոց ՋՁԵ
(185)* Թաթոս ֆահանայս Աւետարանս գնեց Փիրալ: Խիստ л. 256 б
դժար գնեցի, նալար ածի(?) ԲՃ (200) թանկայ զովի: // Աստուած

* Дата представляет собой своеобразную тайнопись. Все знаки, относящиеся к дате, находятся между знаками : и изменениям не подвергались. Перед буквой **Ճ** — два значка один над другим, которые обычно ставятся перед ошибочным написанием. Далее точка над строкой ' и буквы **ՁԵ** с конечным знаком :. Сверху один за другим два титла над буквами **ՃՁԵ** :. Эти буквы выражают цифры 100, 80, 5, их сумма составляет 185. Прибавив, как обычно 551, получим 736 г. по Юлианскому календарю. Но эта дата не подходит для написания самой рукописи. Приходится допустить, что буква **Ճ** подменяет по созвучию **Ձ** (900), и датировать рукопись 1536 г. (985+551=1536). Данный иштакаран вписан после приписки, твердо датируемой 1526 г.

ողորմի Միմաուն իրիցուն, միջնորդ էր Անեպարանիս: Մարեմիս, Մինիս, ՎԱսպուրած մեղին ոչ յիշէ: Ասպուրած ողորմի Մարեմին հոգոյն, Բահայտորին հոգոյն, Բայինտորին հոգոյն, որ տանձեցաւ ի յանարինաց ձեռն: Ասպուրած ողորմի իւրեանց հոգոյն, որ գին կանկնեցաւ Անեպար(ան)իս Կ (60) թանկայ, ՎԱսպուրած իւրեանց մեղին ոչ յիշէ վկամայ և յակամայ, Վգիտութիւն և անգիտութիւն, թողութիւն շնորհեցայմ: Որ ող[որ]միս ասէ, ՎԱսպուրած իւր մեղ ոչ յիշէ. ամէն: Հայր մեր: Ով որ դաւ սնէ, յուծով առցէ՝ պարծի մասն ի սապանայի առնէ:

26

РНБ, Арм. н. с. 14—26

**Сборник, 1554 г., Марас,
переписчик епископ Степаннос**

А. 254 а

Փառ[...], Արդ, գրեցաւ քաղցրանուագ և հոգէշունչ մարեանս Դաւթի ասպուրածիմաստ մարգարէին ձեռամբ անարհեստ և փօցուն գրչիս՝ Սրեփաննոս եպիսկոպոսիս՝ ընդունայնս պանծացեալս, կրանս ընդ հեշտութեան փոխարկեալս, և մարեամբ իմով վմագաղափս քերեցի և գրեցի զսայ յիշատակ մեզ և ծնաւորաց մերոց, հարն իմոյ Վրդանիսին և մարն իմոյ Շահրպանին, և եղբարց իմոց Գալուստին, Մաթէոսին, Միմէոնին, Յովանիսին, և փութեցն իմ Ոստիանին և Կանայֆին, եւ հարեղբարցն իմ Ներսէս եպիսկոպոսին և Կոստանդիանոս մահդասուն, և Նանում հաւատորին, և եղբատորոգացն տէր Պետրոսին և Դարամ սարկաւագին և Աղամին, և այլ ամենայն արեան մերձատրաց մերոց. ամէն:

Արդ, գրեցաւ տառս ի թվին Հայոց ՌԳ (1003/1554 ր.), յԱղամայ ի հետ ՅԶԾԴ (6754), Զրիստոսէ ՌՇԾԶ (1556 ր.), ի յելից Տաճկայ ՋԺԵ (915), որ գրեցի զսայ ի դոտն հոյակապ և գրիգորաշէն Սուրբ Աթոռոյս Մարասայ և ընդ հովանեաւ Սուրբ Ասպուրածանիս և այլ սրբոցն, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան Աղուանիս տեառն Սարգսի, և արհեպիսկոպոսին տէր Ներսէսին, ի թագատրութեան Շահ/// հմանին, ի /// որ // տեղոյս Մելիֆայապին, յերկրէս Զոչիպո, ի զեաղափաղափս Էրեք:

А. 254 б

Ով եղբայր, աստ գրեցաւ Սաղմոսն Դաւթի և ՎԱղաթամարոցն բոլոր, և զմեսեղիփս կարգաւ, և Վերկոյ ազգի տումարն, և Վժամամարերն* զամէն, Վհամարն բազմապարիկ: Որ հանդիպի սմա կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէ՛ք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր և յի բերանով ողորմի ասացէ՛ք, և Ասպուրած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Ի սորա ատուրս խոնդարն** եկաւ ի Նախէջէվան և բապում անընթած աշխարհին յայնմիկ:

* Вм. вѣдомствъ твоихъ?

** Титул турецкихъ султановъ

**Оскэпори, 1564 г., Мокс,
переписчик Хэрапет**

Յիշատակարան գրոցս. Փառ[...], որ անբաւագութ շնորհաւ
նողորմութեան փոխարէն յամենայնի /// տկար և
սարտույեալ անձին, մեղսամարտ և եղկելի ափարաճին և
փրծուն գրչի Հ[է]րապետ արեղայ, անյիշելի և անայիտան փո
ծառայի, և անձառ ներողութեամբ փոխ քաղմապարիկ չարեայ
իմոց համբերեցեր երկայնամտեալ, հասուցեր զիս ի վերջին
գիրս: Քրիստոս Աստուած իմ, քեզ անյոյելի արհնութիւն,
մշտնջենաւոր սրբաբանութիւն, բարեբանութիւն, անդադար
գովութեամբ գոհութիւն, անհատ փառաբանութիւն, անյաղթելի
մեծ վայելչութեամբ վարութիւն, բարձրագոյն իշխանութիւն,
յաւէ[ր]ծական պարիս և անհանգիստ երկրպագութիւն վեհագոյն
գիւրութեամբ իմաստութեանդ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս
և այժմ և յանըսպառ յաւիտենից. ամէն:

Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս, գառն Աստուծոյ, որ բառնաս
ըզմեղս աշխարհի, ողորմեան և արձակեան ի կապից մեղայ
զստուգաւոր սորա՝ զՅովանէս եպիսկոպոսն և զծնաւոյն՝
Մարտիրոսին, Թագուհին, եւ եղբարցն՝ Կարապետին, և կնոջն՝
Չինարին, և որդոցն Գէորգին, Սիրանին, և կենակցին Շայումին*
և դեռաբոյս Ասիշանին, // Յակոբին, Գուլաղին և Ջանաղին
[...].

Քանզի ունի սա զամենայն կանոնս առաւելոյ և
զհայրապետայ, զտառնս տէրունական և սրբոց նորա, զխրատս
մարգարէից և զբանս իմաստասիրայ, ի քաղաքէ վարդապետայ
և ի հարանց սուրբ ճգնաւորայ և յայլ վանապան և սուրբ գրոց՝
վասն պատուական սուրբ խաչին Քրիստոսի, և զարանալ տաճիկ
ազգին, վասն գալոյ փռանց ազգին և սատակման պիղծ նեղին,
վասն տիրելոյ Վերքոն արքային և զալըստեանն Յիսուսի
փրկչին: Ջայս ամենայն և այլ բազում բանս շահաւոր և
խրատականս գոյ ի սմա: Որպէս ոք իմաստուն ի ժամանակս
գարնանային ի հովիտս լեռանց շրջելով՝ զգեղեցիկ ծաղիկսն
ժողովէ և մի փունջ կապեցէ, նմանապէս երիցս երանեալ //
սուրբ վարդապետն Մովսէս Երպրակային ի յամենայն սուրբ
գրոց ժողովեալ զլաւ[ն] և զգեղեցիկն և ի միում տղփի եղեալ: Եւ
կոչի անուն սուրբ գրոցս Ոսկիփոր, վասն զի քան զամենայն
ոսկի և արծաթ և ակունս պատուական է և գեղեցիկ սա:

Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ հանդիպիք սմա
կարդալով և կամ արինակելով յիշեսցիք ի սուրբ և յերկնաբայիկ
յաղաթս ձեր զստուգաւոր սուրբ գրոցս զհեկառոգի Յովանէս
եպիսկոպոսն և զծնողն ///

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ գիրս ձեռամբ ամենամեծ և եղկելի,
անարհեստի և փծուն գրչի Հերապետ արեղայի ի թվականիս
Հայոց ՌԺԳ (1013/1564 թ.), ի յերկիրս Մոկայ, ի վանս որ

* ԲՄ. Գահումին

յորջորջի Սուրբ Վարդան, որ է հանդէպ Նանենից և Կաթանից և առ ուրն Առնօսայ. հէրապետութիւն տէր Սահ[ակայ] սկսայ և ի միս ամ[ի տէ]ր Յոհաննէսին աւարտեացաւ:

Տէր Աստուած, փրկ[ից]է յամենայն սալանայական փորձանայ զնոսա, զի հայրական գթով խնամ արկեցին և եղբայրական [սիր]ով պատուեցին և մեծարեցին, անտրտունջ կերարկէցին, աննախանձ և անտրտուն պահեցին [...].

л. 453 б Ով հայրք և եղբայրք իմ պատուական, անմեղադիր լերոյ խոշորութեան գրին և սխալանայն, զի կար մեր այս է, զի Աստուած ի կարեայ դարի զմարդ:

Ձեռն փրկի՝ ի հող դառնայ,

Գիրն յիշարակ առ ձեզ մնայ:

Ով պատուական ընթերցողք տորա,

Դու զմեղատր գծողն յիշեայ,

Եւ որ ըզմեզ յիշման առնէ արժան,

Աստուած ըզիր մեղն չյիշեայ:

Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս. ամէն:

28

ИБ, А 25—138

*Шаракноц, 1564—1566 гг.,
монастырь Амирдул, переписчик Йовсэп*

а

л. 44 а Թվին ՌԺԳ (1013/1564 թ.) ի վանս Ամիրդուլ, ընդ հովանաւ Սուրբ ա[ռաքեալ] Յովաննիսին, և անարժան գրիչս՝ Յովսէփ սուրանուն արեղես յիշեցէք ի Քրիստոս և Աստուած ողորմի ասացէք, և Աստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

б

л. 290 б [...] Գրեցաւ եղանակատր րառս ձեռամբ անիմաստ և մեղաստէր Յովսէփ խաբեղայի, թվական ՌԺԳ (1014/1565 թ.) ամին:

в

л. 185 а Յովսէփ անարժանս, որ գրեցի զսա թվին ՌԺԵ (1015/1566 թ.).

С незначительными изменениями то же на л. 191 а.

29

РНБ, Арм. о. к. 7—76

*Маштоц, 1568 г., Львов,
заказчик хочай* ԵСкандар Камахци

а

л. 114 а Գրեցաւ սակաւ գիծս ի յաշխարհս Իլիսայ, ի քաղաքս Լով, ի թագաւորութեան յայսմ աշխարհիս գրով Ժիկմոնդ ակուստոսին,

և յեպիսկոպոսութեան տէր // Գրիգոր վարդապետի Վանեցոյ, թվին Հայոց ՈՇԷ (1017/1568 ռ.), յուլիս ԼԱ (31) ասարտեցաւ: Երես անկեալ կու խնդրեմ զգաղափարողսդ, որ անարհեստութեան և խռոշութեան գրիս անմեղադիր լերով և զմեզ առանց պարսաւ//անայ թողով, եւ վԱստուած ողորմին անխնայ ասցէք և զՀայր մեր յերկինս: Եւ ձեզ յիշողայդ և մեզ յիշեցելոցս՝ առ հասարակ ողորմեսցի յառօրն անեղին, եւ երկնից արքայութեանն արժանատրս արասցէ. ամէն:

Վաթսունամեայ գոլով գծագրեսցի զգիրս, մարմինս յուծոյ էր՝ թափեր և աչխ՝ ի լուսոյ, խիստ կաղաչեմ, որ չմեղադրէք և վԱստուած ողորմին չի խնայէ[ք], զէրա այլոց խնդրուածայ դիւրաւ կողորմի մեղատրայ:

6

Երես անկեալ կաղաչեմ զձեզ՝ թերավարժ գրչակս, որ յորժամ ընթեռնով զգիրս և կամ օրինակէք, վԱստուած ողորմին չի խնայէք և զՀայր մեր յերկինս, և զՔրիստոս Որդին, և Աստուած // զձեզ յիշէ յիր միսսանգամ գալուստն. ամէն:

Եւս առաւել զստացող գրոցս յիշեցէք վԿամախայի հոճայ Ըսկանդարն, որ բազում փափագանօք գրել եր իւր հոգուն համար և իւր ծնողայն՝ Կարապետին և իւր Խաթունին, եւ հօրեղբայրն Ջաֆաթին, և ամենայն արեան մերձատրայ իմոց: // Եւ եղ յիշարակ ի Կամէնիցոյ Սուրբ Նիկոլայոս եկեղեցին:

Եւ ոչ ով չունի իշխանութիւն, ոչ ի փահանայից և ոչ յաշխարհականայ, որ հանէ ի դրանէ տրա: Եւ թէ ով ով յանդգնի գրեալ դաշանցս՝ յահեղ հրապարակին ամօթ կրեսցէ. ամէն:

30

ИБ, А 96—209

Сборник, 1571 г., переписчик и переплетчик Кóзлы

Ով պատուական եղբարք, գրոց աշակերտեալ անձինք, ի թերանով Աստուած ողորմի ասացէք այս բարեմիտ և պատուական Միմէոն սարկաւագին, որ ըստրայս զայս գիրս ի հալալ արթեանցն իւր և եր վերջսորին նորոգել և կազմել զսա՝ յիշարակ հոգոյ իւրոյ և ծընաւդայն իւր. և եղբարն իւր խոճա Շահամիրին, որ այսմ ամի փոխեսցաւ առ Քրիստոս և բազում տրամութիւն էած ի վերայ քրիստոնէից, զի բազում աղֆարօ ողորմութեան նորա արժանի լինէին. ի վաղճանելն նորա՝ բանդեալք ապարտեան և բազում ողորմութեան նորա արժանացան. և այլ եղբարցն և եղբարց պաւական իւր, և դեռաբոյս պաւական իւր Սփանդարին և Ասաթին: Եւ որ յիշէ և ի թերանով Աստուած ողորմի ասէ, յիշեալ լինի ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

Կազմեսցաւ սա ձեռամբ մեղատր Կօլլովի, ի թվին ՌԻ (1020/1571 ռ.), և Քրիստոսի փառք յափտեան. ամէն:

РНБ, Арм. о. к. 5—74

**Чашоц, 1572 г., Львов,
переписчик Йовханэс**

«. 313 6 [...] Եւ ես յերնեալ հողս մեղապարտ Յովհաննէս կոչեալ անուամբ և ոչ գործով ի կարգ քրիստոնէութեան, անպարապ անձամբ ձեռնարկեցի ի սա՝ հրամանաւ և իշխանութեամբ խոճա Ամանայէկին Թավրիպետոյ, որ և ինձ՝ թախծեալ ոգոյս, ըստ հոգոյ հայր, եր ինձ գրել ըզսա անախրան ձեռինս բռնալիր և ամենայն հոգաբարձութեամբ անհանգիստ հոգովք երկնեալ ի քառեակ եղանակս՝ զլիւ և զգիշեր, ամենայն ազնականութեամբ, ևս առաւել աղաթիւք և խնդրածովք, վասն առաւել և ջերմն սիրոյն իւրոյ, զի թերևս տեսցէ զկարարումն սորա՝ ի յիշատակ իւր և մեզ առ Տէր և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ:

Կարարեցաւ սա ի թվականութեանս Հայոց ՌԻԱ ամի (1021/1572 թ.), յամսեանն յունիսի, ի հայրապետութեան տեառն տէր Միքայէլին և յեպիսկոպոսութեան տէր Գրիգոր վարդապետի և ի թագաւորութեան գրող Ջիղմունդ ավկուստոսին, ի քաղաք Լով, ընդ հովանեաւ Սուրբ Աստուածածնին: Արդ, աղաչեմ զամենեսին զդասս լուսերամբից, որք հանդիպիք այսմ աստուածային խրախճանութեան, յիշեսցիք ի մաքրափայլ աղաթս ձեր զծնողսն իմ, զհայրն իմ՝ զՍարգիս և զմայրն իմ զԵօմէլիք, և զեղբայրն իմ՝ զԼուսիկ, ազգականաւ հանդերձ: Նաև թէ արժանի համարիք, զտկարս անարժան և զփստն գրիչ զՅովհաննէս՝ ցաակցաբար յիշել ի սուրբ և ի փառաւոր արեանն: Այլ և զհոգևոր ծնաւորսն մեր և զարդիւնաբան ուսուցիչսն զՄինաս վարպետն իմ՝ զկամեցաւ բարեաց ամենայն մարդկան իւրայօքն հանդերձ: Սրայօղն և ընթերցողն, միաբանեալք ընդ գրչին, յիշեսցին ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր իրեանց. ամէն:

Տէր իմ Յիսուս Աստուած բարի,
Յորժամ փառօք գաս հայրենի,
Ջնջեա պանսանս Յովհաննէսի,
ի իմոյ նախնեաց մերձաւորի[...]

ИБ, В 82—319

**Четвероевангелие,
1574 г., переплетчик Йоханэс**

«. 247 a Փառք[...] Զվերջին սրացող սուրբ գրոցս որ կոչի Աւետարան՝ Բարդղուիմէոս քահանայն, որ սրացաւ զսալ հալալ ընչիցն իւրոյ՝ իշատակ իւրն և իւր ծնաւորացն, հարն իւրոյ՝ Թադէոս քահանային և մարն՝ Բեկիսաւթանին, և կողակցին իւրոյ՝ Սայիպասաւթանին, և որդոյն իւրոյ՝ Մինասին, և կրսեր որդոյն՝ Թադէոս սարկաւագին, և հարեղբարորդոյն իւրոյ՝ Դաւիթ քահանային, և մարաւորն՝ Մուրվաթին, և իւր որդոյն՝ Դուլոյն, և հարն՝ Վարդիկին: Դարձեալ իշեսցիք զպարունուրէր Դաւիթ եպիսկոպոսն,

որ բազում աշխատանքն ունի ի վերայ սուրբ Անեղաբանիս: Դարձեալ իջեցէք վերստին որ այլ աշխատանք ունի վերայ գրոյս, և վերն իմոյ՝ Գուլիաշին և կողակցին իւրոյ՝ Ղուբաթին, և իւր որդոյն՝ Աստուածատուրին, և Հասանմուրադին, և աղաթատր ապաշխարողին՝ Գուհարվարդին, և կուսամանուկ Գուլիարին, // և զոհանչին՝ Գուլումին, և հարսին իմոյ՝ Թեգայգուլին:

Л. 247 6

Ի թագաւորութիւն Շահ Թահմասին, ի հայրապետութիւն տեառն Էջմիածնայ տէր Գրիգոր կաթողիկոսին, ի առաջնորդութիւն Փարբու՝ Հասանմուրադին և կողակցին իւրոյ՝ Անթառանին, և մահդասի Աստուածատուրին, և ինձ՝ անարծան Յոհաննէս կապմողինս. ամէն:

Ով սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, որք հանդիպիք այսմ տառիս կարդալով կամ արինակելով, իջեցէք ի մահափայլ աղաթս ձեր վարդապետիմէնոս ֆահանայն հանդերձ ծնողն. ամէն: Թվին ՌԻԳ (1023/1574 թ.).

33

ИБ, А 5—118

Шаракноу — Дзайнакал, 1583 г.,
Севастия, д. Чанчи, переписчик Минас Себастаци

а

Է սահմանայ անփոխելի՝
Մինչ ի գալուստն Զրիստոսի
Որք ընթեռնոյք, սիրով սրբոյի,
Յիշման արէք զիս արծանի՝
Զմեղաւ մեռեալ Մինաս գերի,
Զեղկելի հողս Սեբաստացի:

Л. 163 а

б

Եղև զրաւ մեծ տաւներիս
Յուրախութիւն տրտում հոգիս.
Եւ երանեմ զիս զեղկելիս,
Յործամ հասից յաւարտ տառիս:
Է սահմանայ անփոխելի՝
Մինչ ի գալուստն Զրիստոսի.
Որք ընթեռնուք, սիրով սրբոյի
Յիշման առէք զիս արծանի՝
Զմեղաւ մեռեալ Մինաս գերի:

Л. 329 б

в

Փառք...] Արդ, գրեցաւ տառս աստուածային, որ կոչի Չայնադ, ի լաւ և յընդիւր արինակէ, ձեռամբ մեղաւ խաւարեալ և անարծան Մինաս գրչիս, իր տիրախնամ և յաստուածապահ գաւառս ի Սեբաստիոյ, ի գետս որ կոչի Ճանճի, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Յակովբայ և Սրբոյն Պաղոսի առաքելոյն, և այլ բազմահաւաք սրբոցս:

Л. 330 а

Բայց գրեցաւ սա ի թըվականիս Հայոց Ռ և ի ԼԲ (1032/1583 ր.) մայիսի ԻԴ (24) արն հինգշաբթի: Արդ, աղաչեմ զդաս լուսերամիցդ, որք ազգիք ի սմանէ կարդալով կամ //
ա. 330 a արինակելով, անմեղադիր լինել սղականացս և խոշորութեան գրիս, զի եմք ի հարկայապահանջութին, ի դատն և ի նեղ ժամանակիս, որ սիրբս շնոր է և միբնա՝ մոլոր:

Այլ և յիշեցէ՛ք յաղաթս ձեր պանարժան գծող սորա և զուսույողս իմ՝ վԱրարիքոս քահանայ և զեղբայրն իմ՝ զՄոգոսն, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս, և մեծ մայրն մեր՝ ՎՄուղալն, և զծնաւոսն մեր, և զաշխարհոսն, և զայլ ամենայն զերեխաւորսն: Եւ որք զսոսայ յաղաթս յիշէ և լի սրբի Սաբուած ողորմի ասէ, նայ միոյն հապարապարիկ առցէ ի Քրիստոսէ՝ յուսոյն մերոյ. որ և արինեալ յառիպեանս. ամէն:

34

ИВ, С 27—407

**Ганѣзаран, 1584 ґ., әРштуникъ,
сшиватель рукописи епископ Петрос**

Յիշատակարանք գրոցս

Փառք[...] Արդ, գրեցաւ Գանձարանս այս յընդիր և ի սրոյզ արինակէ, որ ունի ամբարեալ յինքեան բաւանդակ րարոյն անմոլար գնացիւք, սկսեալ յաւոր Շնընդեան և Աւերեայ Յովակիմայ և Աննայի՝ ծնաւոյս Սաբուածածնին, միով նշաւ զայ հասանէ ի նոյն ար: Յանկացող եղեալ այսմ աստուածային և պայծառ, վայելոյ բուրաստանիս աստուածասէր միայնակեացս, նայ որ մականունն անուան կոչի, ի միւր էառ պասայեալն յեսայեայ, թէ Երանի որ ունի զաւակ ի Միոն և ընդանեակ յերուսաղէմ (Խ. 31, 9), սրացաւ ըզսայ ի հալալ արդեանց իրոց՝ յիշատակ իւրն և ծնաւոյսն՝ Միմէոնի և Քրնէշոյ, և եղբարն Յոնվաննիսայ, և այլ ամենայն արեան //
ա. 316 a մերձատրայն:

Արդ, գրեցօ ցանկալի մատեանս այս յերկիրս Ըռշտունայ և ի հրեշտակայբնակ յարկիս որ կոչի Նկար, ընդ հովանեաւ սրբութեանս և Սուրբ Սաբուածածնին և Սուրբ Սրեփաննոսին, ի հայրապետութիւն րեառն Դաւթի և յաշխարհակալութիւն Թամուր դանի, և ի րեղայապահութիւն սուրբ ուխտիս՝ իմաստուն և հեպահոգի րէր Յոհաննիսի, որ կամակից եղև գրելոյ սորայ մարմնատր պիտիւք և այլ ամենայն սպասատրութեամբ, և կան բնակեալ յայսմ անապարիս բազում կրօնատրք. այլ և Սրեփանոս և Թումայ սպասատրեցին մեզ ի պէրս կերակրոյ, այլ և զմեծ հեռեւոր զԳրոգոր վարդապետ՝ զուսույիչն մեր, որ զՏանականն սկսաւ ի գրել, և ես՝ զԳանձարանս ի Մարգայ ամիս, ի մի շաբաթ եղև սկսումն գրոցս:

Ով սուրբ մանկունք եկե/ղեցոյ, յիշեցէ՛ք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զվերնոցն յիշեցեալսն, ուղիղ սրբիւրի և լի բերանով ողորմի ասացէ՛ք, և դուք ողորմութիւն գրգիք յողորմածէն Սաբուածոյ:

Դարձեալ յիշեցէ՛ք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զրէր Սրեփանոս եպիսկոպոսն, որ վերսրին նորոգեաց զգիրն և

վԳանձարանս: Յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր վՄրեկհանոս եպիսկոպոսն և զհայրն իւր՝ Մայափն և զմայրն իւր՝ ՎԳուլաղէն, Վեղբայրն՝ ՎՄիրպաջան, ՎՄուրարն, ՎԱղաջան, Վհորն՝ ՎՋանաղէն, ՎԽանաղէն: Յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր և Աստուած ողորմի ասացե՛ք Մրեկհանոս եպիսկոպոսին, հարն՝ Մայարին, մարն՝ Գուլաղին, եղբարն՝ Միրպաջանին, ՎՄուրարին, Աղաջանին, Վհորերն՝ ՎՋանաղին, Խանաղին. յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր, և Աստուած ողորմի ասացե՛ք նմայ. ամէն:

Դարձեալ յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր Վրէր Մրեկհանոս եպիսկոպոսն, զհարեղբայրն՝ Վրէր Մելիսեթ կրաւ]նատրն, Վեղբայրն ՎՊապաջան, Վորդիհն՝ Վրէր Աբրահամն, ՎՊարսամն, Վհետր Յուսէփն, Վորդիհն ՎՅովանէս, յիշեցե՛ք ի սուրբ յաղաթս ձեր և Աստուած ողորմի ասացե՛ք նմայ. ամէն: Եւ որ Վորդորմիհն սրբով ասէ, Աստուած ուրն ողորմի յատրն դարաստանին. ամէն:

Դարձեալ յիշեցե՛ք, ո՛վ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, ի սուրբ յաղաթս ձեր ՎՊետրոս եպիսկոպոսն, զհայրն իւր՝ ՎՄիրոն, զմայրն իւր՝ ՎԽանումն, Աստուած ողորմի ասացե՛ք Պետրոս եպիսկոպոսին, Միրունին, Խանումին. ամէն: Կապեցաւ գիրքս ձեռամբ Պետրոս եպիսկոպոսին, ի թվին ՌԼԳ (1034/1584 ր.)*:

35

ИБ, А 38—151

**Шаракноц, 1584 г.,
новый владелец Минас и переплетчик У//**

[Փառք] [...] [Եւ Մ]ինաս որդի Մարգսի գն[եցի սուրբ] Ծարակնոցս ի հալալ [ընչից ի]մոց, յիշատակ ծնա[ւ]ղայ] իմոց և հոգոյ իմոյ, հաւ[րն՝ Մարգ]սին և մարն՝ Ռոմ /// Եւ եւ Ս /// անախորան կապմոդս, որ կա[ւ]մեցի] զայս Ծարակնոցս, էր թիւ [ւրումար]իս Հայոց ՌԼԳ (1033/1584 ր.), ի թագաւորութեան /// այ պարոն Սիմիոնին և /// ն պարոն Մանուշարին[...]

Половина листа отсутствует, поврежден также следующий лист с благопожеланиями упомянутым в колофоне лицам.

36

РНБ, Арм. н. с. 6—18

**Шаракноц, 1595 г., Ерзэнкай,
переписчик Петрос**

Փառք[...] Սր[դ], գրեցաւ Ծարակնոցս թվին ՌԽԴ (1044/ 1595 ր.), վանուրէրն Կիշիոն էր, դեկտեմբեր ԺԱ (11), արն հինկշա[ւ]թի // Եկեղեցայս գաւառն Երպրնկայ, ի վանսն սուրբ Կիրակոսու, ի կաթողիկոսութիւն տէր Դաւթի և հայրապետութիւնն տէր Արիստրագիսի, և վանապս հարն տէր Դուկաս եպիսկոպոսին, և կրանատրացն տէր Սիմէոնին և տէր

* Далее приписка поздним письмом. На л. 179 б, иной рукой: ԶԹուրանս սրապող գրոցս յիշեցե՛ք առ Աստուած:

Պաղտասարին, և այլ եղբարց աշխատաւորաց, և ինձ՝
անարժան և անպիտան մեղայաբար՝ Պեղորոս արեղայս, որ
խիստ դիժարութենով գրեցի, անմեղայդիւ լերոմ, զի կար մեր
այս էր, եղբարք: Աստուած ողորմի աշխատաւորացն
երախտաւորացն հոգոյն. ամէն:

37

ИВ, В 44—282

**Четвероевангелие, 1596 г.,
Астапат, переписчик Йохан**

ա. 168 а Փառո[...]
Արդ, զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս՝
հոգիւնկալ, աստուածաւեր և բարեմիտ Միքիջանն, որ ըստացաւ
զսա սրտի օժարութեամբն ըղձից և բաղձանաց տեսանել սուրբ
Աւետարանիս, փափագեցաւ և ցանկացաւ զսա հալալ արդեանցն
և ընչից իւրոց՝ յիշատակ իւրն և իւր ծնօղացն, հարն՝
Յեարիջանին և մարն՝ Սօլթանմէլիֆին, և եղբարցն՝ Պողոսին,
Եղիային և հանգուցեալ եղբարն՝ Բախշիջանին, և Բուրն՝
Գօլպիին, և կողակցին՝ Սաթիփաշէն, և հանգուցեալ որդիին՝
Յովանիսին, Դօստումին, և դուստրն՝ Սօլթանմէլիֆին: Դարձեալ
յիշեցէ՛ Պողոսն և կողակցին՝ Գուլըստանն և որդիին իւր՝
Դօստումն և Դումրիկին: Դարձեալ յիշեցէ՛ բարեմիտ, հեզահոգի
Միքիջանն և ըստ հոգոյ եղբայրն իմ՝ բաներուն և քաջ հոգեւորին
ա. 168 б տէր Զաքարիայ բարունապետն, որ առիթ և պատճառ եղև // ի
գութ և ի առն սուրբ Աւետարանիս, որ հաստատեաց սիրտ իմ ի
սէր սուրբ Աւետարանիս, և ոչ ունելով զպատակ իմ ի վերայ
երկրի, այլ ըստ բանին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի պատակ ի
Միոն և ընդանի Երուսաղէմ (Իս. 30, 19): Եւ սայ կոչեսցի մեզ
զպատակ և փրկութիւն հոգոյ մերոյ, և տուա՛ւ ընձայ, ի դուռն Սուրբ
Վարդանա, ի մէջ գէղիս Աստապատայ՝ յիշատակ հոգոց մերոց
և ծնողաց մերոց. յիշեցէ՛ և Աստուած ողորմի ասացէ՛, և
Աստուած ձեզ ողորմեսցի ատուրն դարաւարանի. ամէն:

Նորոգեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվիս Հայոց ՌԽԵ (1045/
1596 թ.) ի գետն Աստապատ, ի վանքն Սուրբ Յովանէս, և
առաջնորդ սուրբ ուխտիս Զաքարիայ վարդապետն և իւր
սրբասնեալ միաբանն՝ պարոն տէր Վարդանն, տէր Մարգարէն,
տէր Աւետիսն, տէր Յակոբն, տէր Մկրտիչն, տէր Սարգիսն, տէր
Գրիգորն, մալապ տէր Յովանէսն, Սահակ միակէցն, տնտես
ա. 169 а Նսէփն: Դարձեալ յիշեցէ՛/զՆերմիվանից միաբանն պարոն
տէր Թումայ եպիսկոպոսն, զտէր Եսայի եպիսկոպոսն, զտէր
Մարտիրոս եպիսկոպոսն, զտէր Կարապետն, զտէր Ովանէսն,
և զայլ միաբանն յիշեցէ՛ և Աստուած ողորմի ասէ՛. ամէն:

Ի թագաւորութիւն սո[լ]թան Մահամարին, ի հայրապետութիւն
տնտես Էջմիածնայ տէր Մելիսէթէն կաթողիկոսին: Ով սուրբ
մանկունք եկեղէցոյ, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ
արինակելով, յիշեցէ՛ զՄիքիջանն հանդերձ ծնողն և Աստուած
ողորմի ասացէ՛, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն: Եւ ինձ,
մեղօք լցեալ և անարժան յոհան կապմոզս և աշակերտն՝ Թումայ
սարկաւագն, ով ոք կարիցէ, լի բերանով Աստուած ողորմի ասէ՛ք
մեղաւորիս. ամէն:

РНБ, Арм. н. с. 50—62

**Четвероевангелие, 1597 г.,
переписчик Петрос**

Փառ[...]
Արդ, ես՝ նուսար հոդս և անարծան Պետրոս էրեցս, ա. 288 6
եւ շնորհին Սստուծոյ և ողորմութեամբ նորին գրեցի զսուրբ և
վկենսաունակ Աւետարանս՝ ի պայծառութիւն մանկանց նորին:
Գրեցաւ սայ ի թուականութեանս Հայոց ՌԽԶ (1046/1597 թ.)
ձեռամբ անարծան Պետրոս իրէցոյ. ով եղբարբ, անմեղադիր
լերոյ աղալանացս, սի կայր մեր այս է:

Արդ, յիշեցէի ի Զրիստոս զանարծան Պետրոս գրիչս և
զծնատուն իմ, և Սստուած վինն յիշէ իւր միսանգամ գալստեան.
ամէն:

Далее приписка другой рукой, нотрагир:

Եւ դարձեալ ծանիբ, ով հայրբ, եղբայրբ, որ յետոյ տէր Պետրոսին
տղան եկաւ առօ վԱւետարանս, թէ իմ հօրն է. գնացաւ մեք գեղով
միաբան, առաւ վԱւետարանս, թէ ով ոք երէց լինի, իմ քու չանէ
առնու ընթեռնու. վերայ միաբան գեղացոց ամէն ունէ հաւասար,
այլ տէր Պետրոսնս քնաւ լախա չկայ:

Далее рукой переписчика, заметно изменившимся почерком:

Արդ, ես՝ անարծան Պետրոս երէցս, զմտաւ ածի վալյի բան ա. 289 a
որ ասէ, թէ՝ Երանի այնոցիկ որ յիշատակ ունի ի Սիոն և
ընդանեակ յԵրուսաղէմ (Իս 31, 9), գրեցի ըստ կարեաց իմոց
զսուրբ և վկենսաւորու Աւետարանս և դրի յիշատակ հոգոյ
իմոյ և ծնողաց իմոց, հարս՝ Յովանիսին և մարս Զմրութին, և
իրիցայկնոցս իմ՝ Կեռսէ և զաւակացս՝ Յովանիսին, Սիմանին,
Պողոս սարկաւակին, և քու/երցս իմ՝ Խանիմաթին, Զոհալին, և
եղբարցն իմ, և արեան մերձատրացն իմ, և հոգևոր հարս իմ՝
Հարապետ վարդապետին, և աներոցս՝ Մարգարին, և
զաննանչիս իմ՝ Հարիպին, որ բազում աշխատանք ունէին ի
վերայ մեր, և հաւասար համարէն եաթն պորտ ննջեցելոցս իմ՝
հաւասար ամենեցուն. ամէն:

Вторая и третья записи могут быть отделены от первой
значительным промежутком времени.

ИБ, А 122—232

Сборник, 1599 г., переписчик Микайэл

Գրեցաւ պարմութիւնս Յովասափո սուրբ թագաւորին և ա. 17 a
Բարդամու սուրբ ճրգնաւորին վասն վարոյս և ծընդդէմ և
կարարման Յովասափո թվ[ին] // ՌԽԸ (1048/1599 թ.), ի ա. 17 6
վայելումն մղրեսի Ամիր Ճիհանին, ձեռամբ անարծան և
անարիեստ գրչի մեղապարտ Միքայելին: Արդ, աղաչեմ, յորժամ
որ կարդայք կամ օրինակէի, յիշեցէի զմեղապարտ գրիչս և
զծնաւորսն իմ, և Սստուած պիշոռդ յիշէ իւր միսանգամ
գալստին. ամէն: Հայր մեր, որ յերկ[ինս]...:

Ով ոք գրծողս յիշէ ի կամըս բարի
 և լի սրբիւ ասէ Աստուած ողորմի,
 անփորձ կենա յիշողն ի յայսմ յաշխարհի
 և յարժանի լիցի ղեւտուն Յիսուսի:*

Անմեղադիր լերոյ սղալին, սի յօրինակն խիստ հին էր և ես
 բազում տառապանօք գրեցի:

Արինեալ է Աստուած:

Յովասափու պարմութիւն տունս յ ի դ (324) և փոխերն ի դ
 (24) և Քրիստոսի փառք յափտան. ամէն:

40

ИБ, В 89—326

**Пояснения на соборные послания,
 1599 г., переписчик Миккэйл**

л. 330 б Փառք[...] Գրեցաւ թվին ՌԽԸ (1599 թ.) ձեռամբ մեղապարտ
 Միքայէլին: Արդ, աղաչեմ զամենեսեանդ, յորժամ որ կարդայք
 կամ օրինակէք, մէկ Հայր մեղայի մի պանարժանս և սկենակիցս
 և սօնօղսն իմ յիշեցէք, և Աստուած սիշողդ յիշէ իւր միսանգամ
 զալուարն. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինսդ ես սուրբ:

Ով ոք գծողս յիշէ ի կամիս բարի,
 և լի սրբիւ ասէ Աստուած ողորմի,
 անփորձ կենա յիշողն ի յայսմ յաշխարհի,
 արժանօր լինի ղեւտանն Յիսուսի:**

Անմեղադիր լերոյ սղալին, սի յօրինակն խիստ հին էր և ես
 բազում տառապանօք գրեցի:

41

ИБ, А 55—168

Шаракноц, 1599 г., д. Талиш

а

Переписчик Тиравак.

л. 44 б Տէր Աստուած իմ, որպէս փրկեցեր սննդաւորացիս, սոյնպէս
 փրկեալ և սիս ի ծովացեալ [մեղայ] իմոց.

л. 110 а

Երանի նաւասարդին,
 Յորժամ ելնէ եպր ծովին:
 Ի յարութեան սուրբ Միածնին,
 Եւ սիս յիշեալ, Տէր, ընդ նմին՝

* Последние 4 строки следуют размеру «Повести о Валааме и Иоасафе»,
 которой начинается рукопись. В тексте иштатакарана разбивки на строки нет.
 Ср. № 40.

** Как и в предыдущем иштатакаране (№ 40) эти 4 строки повторяют размер
 «Повести о Валааме и Иоасафе». Переписчик обеих рукописей Миккэйл —
 одно и то же лицо.

ՋՏիրաւաւ մեռեալ ոգին,
Եւ ւմուարս անապարին:
Եւ ակն ոնեմ Արարողին՝
Ջմեզ փրկէ ի հրոյ յաիտեան:

6

Заказчик епископ Мекайил.

Մեհայի եպիսկոպոսս սրայայ ի Շարակնոցս ի հալալ ընչից л. 249 6
իմոյ՝ յիշ[ար]ակ ինձ և իմ ծնողայն, հայրն իմ՝ Կէր Մարկոսն,
մայրն իմ՝ Գայիանան, պապն իմ՝ Ճանդարէ, Կապրն իմ՝
Ոստիանէ, հաւրեղբայրն իմ՝ Միրումնապար, յեղբայրն իմ՝
Դապար, փորն իմ՝ Հռուպսիմէ ապաշխարող, Մարիամ,
Թրուվանդայ, Ոհանէս, Եղիսաբեթ, ի վանս որ կոչի Հռուեկայ
Աստուածածին, ի գ[ե]աղա Թաիշ:

Արդ, երեսս անկեալ աղաչեմ, յորժամ հանդիպիք սմայ, մեկ
բերան ողորմի ասէք, Աստուած ձեզ ողորմի իւր միսանգամ
զալուսին. ամէն: Ի թվին ՌԽԸ (1048/1599 թ.):

Раздел 6 писан другой рукой.

42

ИВ, В 21—259

**Григор Татеваци, Книга вопрошений,
1603 г., Амида, переписчик Барсел**

Փառք ամենաստուրք Երրորդութեանն՝ Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն л. 382 а
Սրբոյ, որոյ շնորհով և ողորմութեամբն աւարտեցաւ գիրքս, որ
կոչի Հարցմունք Գրիգորի: Արարեալ զսա եռամեծի և երիցս
երանելոյ ռաբրունեայ պեղի սուրբ վարդապետին Գրիգորի
Տաթևացոյ, աշակերտին եռամեծին Յովհաննու Որդունցոյ, ի
մայրաքաղաքս Համիլ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կիրակոսի և Սրբոյն
Սարգսի Ջօրավարին, ձեռամբ յոգնամեղ Բարսղի պիտականուն
վարդապետի՝ աշակերտի Սրապիոն քաջ հոգեւորի, յերկրէն
Արծրունոյ, ի գեղջէն Մարմանկոյ, ի վանաւեցն Դապարու, որ
յորջորջեալ կոչի Սուրբ Առաքեալ, եւ Կարապետի նորին
աշակերտի ի նոյն վանացն Դապարու, ի յառաջնորդութիւն
մայրաքաղաքիս Համթա Կէր Սրապիոն քաջ ռաբրունապետին
իմոյ, որ յայսմ ամի, որ էր թուական մերոյ ազգիս ՌԾԲ (1052/
1603 թ.), զնայեալ յերկիրն Արևելից, հրաւիրեալ ի նոցունց
արևելեան եպիսկոպոսայ և վարդապետայ, ձեռնադրեալ եղև
կաթողիկոս ազգիս Հայոց ի սուրբ Էջմիածինն, հաւանութեամբ
ամենայն երկրի և վկայութեամբ ամենայն վարդապետայ: Ի
թուականութեան հայկապեան Կոնստնտնուպոլսի Կոնստանդնուպոլսի
ՌԾԲ (1052/1603 թ.) յորում ամի անօրէն փութն Բաղիշու
նենգութեամբ սպանեալ զպարոն իւրեանց՝ Խալաֆխան
կոչեցեալ, որ էր յոյժ ողորմած և իրաւարար ի վերայ քրիստոնէից,
որ և յայն սակս սպանաւ Բ (2) որդովն՝ Ուրուխան-Պեկին և
Բաղր-Պեկին: Եւ բազում սուր ածին երկրին Բաղիշու և երկրին
Տաթևոյ: Որ և ի սոյն ամի սկսեալ մեր զՀարցմունքս ի սուրբ

եկեղեցին Կիրակոսի, յաւորս հառասնորդայ պահոյ, և աւարտեցաւ ի Սուրբ Մարգիս եկեղեցին յաւորս ամռան յիննակին, ի տյն ամի: Բայց ոչ ժամանեցաւ կազմելոյ, այլ մնացեալ անկազմ, զի մեր գնացեալ ելաւ ի Սուրբ Առաքեալն, որ տեղապահ էաւ երկրին, և սպասատր նորին Սուրբ Առաքելոյն: Եւ ի գալ միս ամին՝ ՌԾԳ (1053/1604 ր.) թվին, դարձեալ եկաւ ի մայրաքաղաքս Համիթ, ի տեսութիւն տէր Գրիգոր կաթողիկոսին, կազմեցաւ գիրքս և աւարտեցաւ: Ջոր արտաստաթոր ակամբ հայցեմ յընթերցողայդ և ի պարահողայդ, յորժամ ընթեռնուի կամ տեսանէի, յիշեսցիք ի // մաքրափայլ յաղօթս ձեր, Աստուած ողորմի ասելով, զպառածեալս մեղօք զվերոյ ասացեալ Բարսեղ վարդապետս հանդերձ ծնողօք և ամենայն արեան մերձաւորօք և այնոփոք, որ ի վերս մեր երախտիք ունին՝ եթէ հոգևոր և եթէ մարմնատր, խնդրեսցուի ամենեցուն ողորմութիւն և մեղաց թողութիւն: Նաև զաշակերտն իմ զտէր Կարապետ հարկողարն, որ աշխատեցաւ և գրեց զշատ բաժին գրոցս: Յիշեսցիք յաղօթս ձեր և թողութիւն խնդրելով իւրն և իւրոց. ամէն:

См. также ПЗ 1621—1640, № 40, 1621 г. — тот же Барселі дарит монастырю другую рукопись.

43

СПбГУ, ВФ, Ms. Cauc. 3—461

**Йоҳаннэс Езрикаци. Толкование грамматики,
1608 г., Аринчк, последующий владелец
Месроб Клайеци**

Ընդ առաջին աշխատատրացն յիշեսցիք զվերջին սրացող Քերական կրակիս՝ զՄեսրոբ Կղայեցի, որ ըստպա պառ ինձ յիշատակ բարի, զի զսա ընկալեալ էր Յակոբ վարդապետն Աղոնցեցի ի Պողոս վարդապետէ: Եւ իմ գնացեալ ՌԾԷ (1057/1608 ր.) թվին ի Սուրբ Էջմիածինն ի Վաղարշապատ, և անտի Երևան, անտից Առինչ, և անդ շնորհեաց ինձ պակասատ//
րիս վերոյ ասացեալ Յակոբ վարդապետն և ճգնագգեաց հաջ վարդապետի աշակերտն Պողոս վարդապետն, որոյ յիշատակ նոցին օրհնութիւն եղիցի, և որ յիշէ՝ յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ. ամէն:

44

ИБ, А 60—173

Заклинания, 1618 г., переписчик Вардан

Գրեցաւ Կ[ի]պրիանոս ձեռամբ անարժան և անպիպան Վարդան իրիցու որ անուն կայ սուր և գործս ոչ, անմեղայդիք լերով, իմ եղբայրք, զի խիստ դառն ժամանակ էր, որ մեզ տարան մէջն // Գ(3) թագատր փոխեցաւ՝ սուրբան Սիմաւրն, սուրբան Մուսրաֆէն, սուրբան Ուման: Եղաւ թվին ՌԿԷ (1067/1618 ր.) էր, և Քրիստոսի մարդայսիրին փառք յափտեանս. ամէն:

РНБ, Арм. н. с. 11—23

**Четвероевангелие, 1635 г., Балэш,
переписчик и художник Сахак Балишеци**

а

Подпись под изображением Иисуса:

Քրիստոս Աստուած, գրած և մարդասէր, խնդրեմ ի քէն, վասն աղաչանայ ծնողի եւ, թողութիւն շնորհեա՛ն սխալանայ բազմամեղ Սահակ ծառայիս եւ, և յիշեա՛ն զիս յարձայութեան բում՝ վասն անուան եւ:

л. 25 б

б

Подпись под изображением Марии:

Աղաչեմ զքեզ, սուրբ կոյս Մարիամ Աստուածածին, միշտ բարեխաւսեա՛ն առ եղդ միածին, զի ողորմեսցի ինձ՝ Սահակ մեղսամած գրչի և սրբապողի:

л. 26 а

В руках у Марии свиток с записью:

Ձծնեալդ յաղախնոյս զԲանդ Աստուած, աղաչեմ ողորմես՛ Սահակ գրչի և ըստապողի:

в

На заставке, золотым еркатагиром:

ՁՍահակ նկարող Բաղիշեցի յիշեա՛ն ի Քրիստոս:

л. 37 а

г

Ձմեղսամած Սահակ գրիչս յիշեցի՛ք առ Քրիստոս Աստուած:

л. 230 а

д

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղսամած և բազմասխալ Սահակ գրչի, ի հաղախ Բաղէշ, ընդ հովանեաւ Սուրբ Սարգիս Ջաւրավարին, ի թվականութեանս Արեթական տոհմի ի Ռ և ՉԴ (1084/1635 ռ.) ամի, ի հայրապետութեան տեառն տէր Փիլիպոս սրբապան կաթողիկոսի:

л. 286 а

Արդ, որք հանդիպիք ամայ, յիշեցի՛ք Աստուած ողորմի ասելով բազմամեղ գրչիս և ծնողայ իմոյ՝ Սրբեփանոսին և Շահումին, և ամենայն արեանառու մերձատրայ մերոյ, // և Քրիստոս Աստուած, որ առաւրն է ի տուրս բարեայ, ձեզ և մեզ ողորմեսցի. ամէն:

л. 286 б

Դարձեալ, յիշեցի՛ք առ Քրիստոս Աստուած զաստուածաւոր կիսն Մարիամ և զծնողսն իւր, զհայրն՝ զՍափարն և զմայրն իւր՝ զԳոհարն, և զեղբայրն իւր՝ զՀայրապետն և զԱռաքելն, և զԳ/ւերն իւրոյ՝ Մերդրնին, և զառական իւրոյ որդոյն և զսրերայն, և ամուսնոյն իւր՝ Սևդինին, և հօրն Նուրիաղին և մօրն՝ Հորիգին, և այլ ամենայն արեանառու մերձատրայն, որ ըստապաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոյ և ի քրտնաջան վաստակոյ, և եղ ի Սաթու գեղն, ի դուռն Թովմանուկ

Սուրբ Խաչին՝ անջնջելի յիշատակ, զի միշտ ընթերցյի յունկն լսողաց և մխիթարեսցէ զհոգիս հաւաւորացելոյ:

Արդ, որ յանդիպիմ սմա տեսութեամբ և ազգիմ ինչ իմիք ի սմանէ, յիշեսցիք // ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր զստացող տառիս՝ վՄարիամն, և յի բերանով Սալուած ողորմի ասացէ իրն և ծնողաց իրոց՝ Սաֆարին և Գոհարին, և եղբարցն՝ Առաքելին և Հայրապետին և քրերցն՝ Մարգարիին և Գուլարդին և Մերդինին, և որդոցն և զստերացն և ամենայն ազգականացն, նաև ամուսնոյն իրոյ՝ Մեղինին և հարն իրոյ՝ Նորիհաղին և մօրն՝ Հրրիհին, և եղբարն և ամենայն ազգականացն, և Տէր Սալուածն ամենայնի ձեզ և նոցա, և ամենայնի առհասարակ ողորմեսցի. ամէն:

Դարձեալ կրկին անգամ յիշեցէք առ Քրիստոս Սալուած վՄարիամն և զծնողս իր և զամենայն ազգականս նորա, որ ըստացաւ զսուրբ Աւետարանս կամակցութեամբ Բարսեղ քաջ ընթրուսապետին, առաջնորդի նահանգիս Համթայ, և եղ ի դռնն Թովմանուկ Սուրբ Խաչին, որ է Սաթու գեղ, ի ձեռն քահանայիցն տէր Սալուածաւորոյ առաջ երիցուն, տէր Դանիէլին, տէր Առաքելին, Բ (2) տէր Խաչաւորիցն, տէր Ղապարին, զի պահեսցեն մեծաւ խնամով և ընթերցյիս յունկն աստուածասէր լսողաց, ի վայելումն անձանց իրեանց և որք գայցեն յեղ իրեանց:

Եւ արդ, մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ Սուրբ Խաչին ծախելով կամ գրաւելով, և թէ ոք յանդրգնի, նպովեալ եղիցի, իսկ խնամողն և լաւ պահողն՝ արիւնիս յՍալուծոյ և յամենայն սրբոց նորա, ի փառս Քրիստոսի Սալուծոյ մերոյ. ամէն:

Издание ишатакарана с купюрами: ПЗ 1621—1640, № 911.

46

ИБ, В 3—241

**Книга проповедей Лукаса Лореци,
1643 г., Львов (?), переписчик Михайэл Сисци**

Փառք[...] Ես՝ մեղաւոր և անարժան Միքայէլ ծառայն Յիսուսի Քրիստոսի և Սուրբ Նիկոլայոսի սփանչեալգործ հայրապետին, որ եղ կարողութիւն անարժան գրցիս* Միքայէլ որդի Ղապարին Սիսցի, որ գրեցի այս զսուրբ Քարոզգիրգա: [...]

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ, հայրք և տեառք իմ, խնդրեմ զձեզ չմեղադրեսցէք գրիս, յերբ սղալ կամ պակաս գրանիցէք այսուն մէջն. կու խնդրեմ օր թողութիւն շնորհեսցէք և պակաս ինչ տեղ կա գրեսցէք և ապատեսցէք տղաւորենէ գրչիս. ամէն[...]

Կալարեսցաւ այս ի թվին Հայոց ՌՂԲ (1092/1643 թ.) ղեկավարներ ամսոյ ԺԳ (13):

Յորժամ որ կարդայք, յիշեցէք ի սուրբ աղօթս զիս և ծնողս իմ, և ասացէք, թէ Սալուած ողորմի:

* Вм. գրչիս

ИВ, А 93—206

**Шаракноц, 1660 г.,
д. Аванданц, переписчик Аветис**

Փառք եռակի աստուածութեանն,
Եւ միակի ամճառ բնութեանն,
Երրորդութեան անհրնակաւ
Եւ միութեանն անսրնակաւ [...]

л. 366 б

Далее воспроизводится ишатакаран рукописи, также *Шаракноца* ИВ, А 46 (№ 159) от 1659 г., переписанной тем же Аветисом годом ранее (ПЗ 1641—1660, № 1347), с небольшими различиями в орфографии. Запись 1659 г. свидетельствует о некоторых изменениях в семье переписчика. Можно думать, что на переписку следующего *Шаракноца* в 377 небольших листов ушел один год.

ИВ, А 37—150

**Сочинения Нерсэса Шнорхали,
1662 г., обновитель Нерсэс**

Զվերջին նորոգաղ աստուածաբայ Յիսուս Որդիս, Սարգիս ահրեայիսկոպոս եպոս նորոգել հալալ ընչիւ իմոյ՝ յիշարակ հոգոյ իմոյ և ծնաւոյսն իմոյ, որ է վախճման Սանահնու Սուրբ Աստուածածնին և հրաշափառ Սուրբ Կաթողիկէին: Ոչ ոք իշխեսցէ հանել ի դրանէ սորայ: ԶՆերսէս դպիրս նորոգեցի թվիս ՌՃԺԱ (1111/1662 г.).

л. 253 а

ИВ, С 52—431

**Синаксарь, 1665 г., Карс,
переписчик Атанас**

Յիշարակարանն է.

л. 1 а

Փառք[...] որ եպ կարողութիւն տրկար և անարժան և մեղօք մեղեալ անձինս՝ Աթանաս գրչի, հասեալ յաւարտ յայսմ արեւնի: Թանսի ունի սա վրդոր տարին յինեան հաւաքեալ ըստ Հոռոմոցն ԲԺն (12) ամիսս եւ ըստ Հայոց երկուրասան ամիսս և Ե (5) օր աւելին՝ զամենայն տօնից տէրունականացն և զսրբոց նահապարկացն, զնախահարցն, զմարգարէիցն, զառաքելոցն, զհայրապետացն, զհաւանայիցն և զսարկաւազացն, <զառաքելոցն>, զճգնատրացն և զկուսանացն, զկանամբաց, զմարտիրոսաց, զծերոց և զտղայոց, զչափու հասակի, այլ և երկնային զօրացն, զաթոռոցն, զսերովբէիցն և զսերովբէիցն, զօրութեանցն և զիշխանութեանցն, զպետացն և զպետութեանցն, զհրեշտակացն և զհրեշտակապետացն: Պատմութիւն կարծրագոյն տանջանացն և զ[ս]խանչելեաց չնաշխարհ[ի]կ

ա. 1 6

վարույ սրբոյն աստ հաւաքեալ կան, որ օրըստօրէ սըռսըռեցուցանէ և սոսկացնէ պոսկերս լըսողացն և դարձուցանէ առ ի յունկնդրութիւն ախորժ մտաւորայ: // Ջոր և սիրաւորաւի տենչմամբ և եռափափաք ըղձմամբ սրտի ստացաւ պանառիկ մեծութիւնս և պայծառութիւնս սուրբ եկեղեցւոյ և վխրախութիւն մանկանց ուսումնասիրաց, հաւաքարարիմ պարոն Միքայէլ դպիրն՝ յիշատակ իւրն և ծնողացն՝ Մեսրոբ իրիցուն, մօրն՝ Շեղինարին, կենակցին՝ Վարդիթերին, որդւոյն՝ Մեսրոբին, եղբայրն՝ Շաղիկին և Գայիանին, դստերցն՝ միւս Գայիանին և Հոռոմսիմին և Աննային:

Դարձեալ յիշեցէք ի Զրիստոս վՄէսրոբ էրէցն և զմիւս կենակիցն զառաջինն՝ զԽաթունն, և զորդիսն փոխեցեալքն առ Զրիստոս: Զանկի այս Մէսրոբ էրէցս, հայրն ստացողի սորին, երկրորդ անգամ ամուսնացեալ էր, զի յառաջնոյ ամուսնոյ իրմէ ոչ էր մնացեալ զառակ, և մնացեալ դուստր մի Շաղոսկի անուն և ինքն կայր անտէ և անկարեւոր: Յետոյ գնացեալ ամուսնացաւ՝ ի բաց դնելով քահանայական կարգ և սահման, զի մի մնասցէ անժառանգ յայսմ կենցաղոյս: Գնացեալ էառ զՇեղինար անուն, կին երկիւղած և աստուածասէր, զի միշտ և հանապաղ աղօթս իւր առ Աստուած մատուցանէր արդաստաւից աշօք, ըստ հանգոյն Աննայի՝ մօրն Սամուէլի: Որ և բարերարն Աստուած ողորմեցաւ և զկամս երկիւղածաց իւրոց կատարեաց՝ ետ արինեալ արու զառակ և դուստր մի:

ա. 2 a

Յետ բազում ժամանակայ այս // արինեալ տղայն յարբունս հասեալ Միքայէլ դպիր, յետ առ Աստուած փոխելոյ հօրն, վիշտս բազում կրեաց, զի մայրն մնաց այրի և ինքն որք ժամանակ ինչ: Զի յետ առ Աստուած փոխելոյ հօրն, սրբազան և բազմերախտ աստուածամերձ քահանայն տէր Ստեփանոսն առ իւր, քանկի բարեկամ և մերձատր և ս էր: Եւ հայրաբար խնամ տարեալ, բազում աշխատութեամբ պահեաց և կարողացոյց սաղմոս և շարական և ամենայն ընթերցմունք Գրոց: Ջոր և աստուածային խնամովն հասեալ երիտասարդական հասակի՝ ուսաւ զամենայն դպրութիւնս, և արուեստ և ս քաղաքական ուսեալ եղև ժողովրդի պատրաստական, ուսեալ ի պատրաստական կնքախօրէն իւրմէ խօճա Սալանէն, որ և նա ըստ աշխատանայ իւրոց վարձս ի Զրիստոսէ առցէ: Վասն որոյ աստուածային ողորմութեամբ կամեցաւ մայրն յերուսաղէմ տանիլ. իսկ բարիատեացն սատանայ, որ հանապաղ կամի զմարդկային բնութիւնս ի կամս իւր կորցնելական արկանել, անկաւ զամենայն ստացուածն իւր ի ձեռս արանց թշուառացելոյ, վաճառ առնելով խաբէութեամբ: Ջոր և զրկեցաւ զինչ որ ի տղայութեան վաստակեալ էր, և ոչ կարաց գնալ ի սուրբ տնօրինական տեղիսն, այսինքն ի սուրբ քաղաքն յերուսաղէմ: Յետ այսորիկ հայեցեալ ժամանակ ինչ, խղճամտեալ յաղագս ուխտապանց լինելոյն, ստացաւ զսուրբ գիրքն՝ յիշատակ իւրն և ծնողացն, հօրն՝ Մէսրոբ իրիցուն, մօրն՝ Շեղինարին, կենակցին՝ Վարդերին, որդւոյն՝ Մէսրոբին, և ամենայն արեան մերձատրացն:

Արդ, և դուք, պատրաստական և քրիստոսադաւան քահանայք և ժողովուրդք և այլ եկեղեցականք, որք նստիք ի յունկնդրութիւն սուրբ գրոցս, և այլ կարողացողք և որինակօղք, յիշեցէք զստացող

սորա՝ պաարոն Միհայել դայիրն և պծնօղսն իոր՝ պվերոյգրեալսն և պայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ պկենդանիւն և պհանգույեալն:

Եւ արդ, ես՝ անպարտուս ի բարեայ և անկարգս ի կարգաւորայ, սուրանուն Աթանաս քահանայ, տեսի՝ պէր և պիտաիւք սորա՝ պՄիհայել դայիրն, պոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով իսկ րկարութեամբս և հոգաբարձութեամբ բազմաւերախոր և աշխատասէր ծերունի և ճգնանէր քահանայի տէր Մարտիրոս անոր իրիցու, որ և ծեր գոյով աշխատի պիտու մեր ի փոքու հետէ մինչև ցարդ. պի ուսուցիչ և հայր մեր է բազում կերպիւ: Աստուած պինն ընդ երկայն աւորս արասցէ և յետ աստեայս ելանելոյ ընդ սրբոցն մասնակից արասցէ: Որ և կամակցութեամբ հորս մերոյ յանձն առի և կարարեցի ողորմութեամբ Աստուծոյ, բազում աշխատութեամբ հասի յաւարտ գրոցս: Որ և յաւարտէն պտուրբ գիրքս, եղև նորընծայ արու մանուկ սրապողի սորին՝ Միհայել դայիրն: Արհնեալ է Աստուած, որ տայ պարգևս ողորմածայ իւրոյ:

Դարձեալ յիշեցէ պիս, անպիտան և փանաքաւ, տղմասէր և մեղօք ներկեալ Աթանաս սեթևեթ էրէց, որ և կրկին գաղափարեցի պալարմութին սրբոց հնոց և նորոց, յայր արարեալ աշխատասէր վարդապետայ սրբոց, ի թվիս Հայոց ՌՃԺԴ (1114/1665 թ.), ի մայիս ամսոյ ԼԱ (31), իշխանանիսոր քաղաքիս Կարույ, ի հայրապետութեան Ջուղայեցի տէր Յակոբ սրբապան կաթողիկոսի, եւ ի ժամանակի թագաւորութեանն Կառկայ սուլթան Մահումաւրին: Բայց աղաչեմ ի վայելողայոց յիշել պիս, պիցուն ծրօղս, եւ պիտեղբայրն իմ վերոյգրեալ սրբասէր քահանայն տէր Մարտիրոս և պիտեղբոր որդին Արիստաքս եղբայր մեր, արեւասայ մերում նուագի, կարարեալ ուսումնասէր, հանձարեղ և իմաստիւք լի: Եւ նորընծայ և կրկունաձև, անուշահոյ և դետահաս Մաղափայ պարանի բերկրեալ, պի վաղուց հետէ փափաք էաք արու մանկան, այժմ Տէր այց արարեալ՝ ընծայեայ մեզ լուսաւրեսիլ մանուկ: Ջոր և իննս րըւօղն և բարերարն Աստուած անփորձ և անսա[խա]ն պահեսցէ մինչև ի խորին ծերութիւն: Այլ և հանգույեալն ի Քրիստոս հայրն իմ՝ Մկրտիչն և վմայրն իմ՝ Ըաղիկն, իոր սրապողի գրոցս Միհայել դայիրն, պոր դառն աշխատեալ բազում կերպիւ և այժ[մ] ծերայեալ և անտեսայեալ, կայ ի տան ի փխրութենէ տարտամեալ, յաղագս բազմավիշտ կենցաղոյս: Ջի սա մայրս իմ ևս րկեցս ի յորդոց բազում և դստերայ, այլ ես մնացեալ միայն, և պաշտեայ պիս բազում աշխատութեամբ: Եւ պիտեղբոր կին պԳայիանէն, որ և նա անցեալ պատուրբ ունի որդի մի Արիստաքս սարկաագ, եւ պիարսներ սույին, պոր այժմ ունին պԴօլվաթն և պՄարիամն, և այլ մեծ և փոքր դստեր, և ամենայն արեան մերձաւորսն մեր՝ պկենդանիւն և պհանգույեալսն: Ջոր և խնորեմք ի վայելողայոց և ընթերցողայոց և կրկին գաղափարողայոց՝ յիշել միով ողորմայի սրապող սորին պՄիհայել դայիրն իրայնովն և մեզ՝ գծագրօղս մերայնով: Ջի սրապօղ սորա և մեք էաք ի յերկրէն Արարապուր, ի գեղջէն Թալնու, քանպի թվին ՌՁԵ (1085/1636 թ.) եկն սուլթան Մուրադ և էաք պԵրևան, և մեք գեղով մերով և ապգականօք

ա. 26

վըրարանդեալ գնացաք ի սահմանս Կիլիկեցոյ բազում վշտիւք։
 Եւ անդ աստուածասասար բարկութիւն եհաս ի վերայ մեր,
 րկեցաք որդոց և սրացուածոց, եւ եղաք ցիր եւ ցան ի բազում
 րեղիս։ Եւ այժմ եկեալ՝ յարեցեալ ի Կարս քաղաքի մեք և սրացող
 սորա՝ հռին իմ Միհայէ դպիրն։ Վասն որոյ խնդրեմք ի
 վայելողացդ և ընթերցողացդ՝ ներեցէք պակասութեան մերում։
 Զի բազում աշխատեցաք ի հետ գրոցս և // փափաքսնոք յանկ
 հանեալ աւարտեցի ըստ մերում կարի, օգնականութեամբն
 Աստուծոյ և ամենայն սրբոց նորա։ Եւ թէ ինչ ընթեմամբ սորա
 օգտիք ի սմանէ՝ Տեառն շնորհիք, եւ թէ ոչ՝ աղաչեմ անմեղադիր
 լերոք, ցի վիշտ և նեղութիւն բազում կայր։ Զանպի փոքրագոյն
 ժամկնիկ կայր Հայոց ի Կարս քաղաքի։ Անօրէն կիլիկոսք
տաճիկ նախանձեցան և առին բազում աւարաւ, եւ մեք մնացաք
 առանց ժամաւորեաց ամս Բ (2)։ Եւ յետ Բ (2) ամաց քաղաքի
 յառաջակայ պարոն Ասլանն և Խօճապապէն և այլ դօլվաթաւորք
 մեծ և փոքր, գնացեալ բազում ծախիւք յամր բերեալ ի թագաւորէն,
 շինեցին կրկին եկեղեցի ի քաղաքէ դուրս ի կողմանէ հիւսիսոյ,
 մերձ ի քաղաքի պարըսպին ի վերայ Մխտրան գետոյ, յանուն
 Սուրբ Աստուածածնին, այլ գեղեցիկ քան պառաջինն։ Որ և ընդ
 հովանեաւ նորաշէն եկեղեցոյս՝ ծիրեալ աւարտեցաք բազում
 աշխատանաւ։ Զոր և մաղթեմ ի սուրբ ընթերցողաց յիշել
 զվերոյգրեալ սրացող և աշխատող սորա և զամենայն
 երախտաւորսն մեր՝ զկենդանին և զհանգուցեալսն։ Եւ նա, որ
 առաքն է ի դուրս բարեաց, և ձեզ ողորմեսցի իւր միսանգամ
 գալթարեանն, յորժամ գայցէ փառօք Հօր և հրեշտակաց սրբոց,
 ամէն։ Հայր մեր, որ յերկինս...

Ср. № 83, 1694 г., также из Карса, начало которого совершенно идентично началу настоящего ишатакарана.

50

ИБ, В 113—350

Требник, 1665 г.,
 переписчик Аракеэл

л. 185 б—
 186 а

Յիշատակարան է Մաշտոցի։ Փառք[...] որ եւր կարողութիւն
 անարժան րէր Առաքելին գրչի հասանել յաւարտ գիծ տառիս,
 որ կոչի Մաշտոց, որ է սա կարարող եւթն խորհորդոյ եկեղեցոյ
 և ունի սա շարժեալ յինքեան զԷ (7) աստիճանաց եկեղեցոյ ի
 յանկ և ի կարարումն կենաց և մահու։

Արդ, եղև զրաւ սորին թվաբերութիւնս Հայոց ՌՃԺ և Դ
 (1114/1665 թ.), եւ ի հայրապետութեան Հայոց տեառն Յակոբայ։
 Գրեցաւ զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ Բինիւթին հայրն՝
 Մահակին, մայրն՝ Գահպապին, եղբայրքն՝ Ոհանին, Պարաթին,
 որդին իւրոյ՝ Անանիին և իւր կողակցին։ Դարձեալ յիշեցէք ի
 Զրիսպոռս...

ГЭ, АР 733—467

**Четвероевангелие, 1665 г.,
анонимный переплетчик и обновитель**

Փառք [...] համագոյ միասնական սուրբ Երրորդութեանն, Հայրն л. 272 а
և Որդոյ և Հոգոյ սրբոյ: Արդ, վկերջինն կապմոդ և պաշխարտող
սորին դեղծած գրերն որ նորոգեալ թվին ՌՃԺԴ (1114/1665 г.),
ի վայելումն*

ИБ, В 80—317

**Четвероевангелие, 1666 г.,
переписчик Йованэс Шоротци**

[Փ]առք [...] Արդ, ես տէր Աւետիսս ըստաւսայ վՍուրբ л. 272 а
Աւետարանս ի հալալ վաստակոյ իմոյ՝ յիշատակ հոգոյ իմոյ
անջնջելի, որն իմոյ՝ Վարդանին և մօրն իմոյ՝ Արուսին, և միս
մօրն՝ Խանալէկուն, փոխեցելոյն ի Քրիստոս Աստուած, եղբարս
իմոյ՝ Խլպաթին, Պապօին, որ փոխեալ է առ Քրիստոս Աստուած,
Միմոնին, Գրիգորին, Հայրապետին, Պարոնշահին և Պարսամին,
ամուսնոյն իմոյ՝ Թուրվանդային և որդոյն իմոյ՝ Ղապարին և
եղբօր որդոյն իմոյ՝ Սլրպչին, Վարդանին, Պապօին, Գրիգորին,
և այլ ամենայն առու արեան մերձատրայ իմոյ՝ կենդանեայ և
հանգուցելոյն. յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք. Աստուած
ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի միսանգամ գալըստեան իւրոյ. ամէն:

Դարձեալ ես տէր Աւետիսս ստաւսայ // զսուրբ Աւետարանս՝ л. 272 б
յիշատակ հոգոյ իմոյ և ամենայն ընտանեայ և ազգականայ
իմոյ հասարակ վերոյ գրելոյն. ամէն: Թըվին ՌՃԺԵ-ին (1115/
1666 г.) գնեցի վԱւետարանս սուրբ:

Ընդ տոսին և զիս՝ զմեղաւոր Յովանէս վարդապետս
Շողոթսի, զսակաւ յիշատակ գրիօղս յիշեցէք ի Քրիստոս
Աստուած և մեղայ իմոյ ի Տեառնէ թողութիւն խնդրեցէք.
մարդասէրն և ողորմածն Աստուած ամենայն մեղայ ձերոյ
թողութիւն շնորհեսցէ. ամէն:

Далее другой рукой перечисление имен, не связанных с
владельцем или переписчиком.

ИБ, В 170—376

Сборник, 1666 г., переписчик Парсам

Ընորհիւ Տեառն և ողորմութեամբ նորա կադարեցաւ л. 214 б.
սքանչելի Տղայութիւն Քրիստոսի ձեռամբ Պարսամ իրիցոյ և
անարժանի ի թվին ՌՃԺԵ (1115/1666 г.) Որ ողորմի ստաւսողի
և գծողի մեղասաւթր Պարսամի հայրն և մայրն, նորին կնոջն

* Оставлено пустое место, которое было заполнено от имени Закарии, сына
Даниэля.

Եղսիկին և որդոյն Գրիգորին, Նիկողոսին և դստերայն:
Անմեղադիր [լերով] զի կար մեր այս չափ է: Մի բերան ողորմի
ասէ. ամէն:

54

ИВ, А 79—192

Четвероевангелие, 1667 г., Балэш

а

Переписчик Петрос Лулѣкци.

- ա. 322 6 /// [Ո]ւարի և Կեսեալ զսորա անձառ փրկագործութեան
խորհուրդ, սրբասէր և հաւաքարիմ ծառայն Աստուծոյ՝ Բաղիշեցի
Դաւիթ վարդապետ, և ջեռմերանդ սրբիւ և սերտ հաւատով և
եռափափագ սիրով և յօժար կամօք եր գրել զսոսկալի և
զսարսափելի լուսապարար սուրբ Աւետարանն ինձ՝ մեղաւոր
և յողորդ անգէլ և յիմար Պետրոս լոկ անուամբ էրէցու, զերկու
զլուխն միայն՝ ՎՌուկաս և ՎՅոհաննէս: Որ և կապարեցի
զհրամանս նորա ըստ իմում կարի, և ծաղկեցի չորս զլուխն ի
ա. 323 6 թուաշափութեան Հայոց // ՌՃԺԶ (1116/1667 թ.), ի դառն և ի
նեղ ժամանակիս, յորում կամք իբրև զծով ծփեալ ալէկանց ի
չնչմանէ՝ մահաթոյն բռնասաստիկ հողմոյն այլասեռ խուժամուծ,
բարբարոս սարակինոսաց, զոր Տէր Յիսուս այս առնէ, և ի
հայրապետութեան Սուրբ Էջմիածնայ Յակոբ սրբազան
կաթողիկոսի, և յառաջնորդութիւն Բաղիշու ֆաղափս հոգևոր
հօր մերոյ Մետրոպ վարդապետի:

- Յայսմ ժամանակի եր գրել զսուրբ Աւետարանս քաջ
բարունապետն և անյադք փիլիսոփայն Բաղիշեցի Դաւիթ
վարդապետաց վարդապետն՝ յիշարակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւորայն՝
Ալէքսիանոսին և Խանադին, փոխեցելոյն ի Քրիստոս, և
մահդասի եղբօրն՝ Մելեսեդեկին, և ֆութրն, և ամենայն արեան
առու մերձատրացն՝ կենդանեացն և հանգուցելոյն: Որք
ա. 323 6 ընթեռնուք // սուրբ Աւետարանս, յիշեցէք ի Յիսուս Բաղիշեցի
Դաւիթ վարդապետն, զսուրբ սուրբ Աւետարանիս, որ զերկու
զլուխն ինքն իւր ձեռօքն գրեաց, և զերկուսն ինձ անարժանիս
եր գրել, և լի սրբիւ Աստուած ողորմի ասէք իւրն և ծնօղայն, և
Աստուած զձեզ և զինքն յիշեացէ յաներեկ ատուրն, յորում ծագէ
անմուր արեգակն, և արժանի լինիցիք Կեսսանել զանկեսանելին
եղականացս, և մեծաւ հրճուանօք պարիցէք ի խումբս ձեմարանի
արդարոյն. ամէն:

б

Переписчик и заказчик Давиѣт Баѣишеци.

- ա. 323 6 [Ս]րդ, ես Կրուպս և թշուառականս, յերինս ի սպասատրաց
և անարգս ի կարգս բանասիրաց, մեղուցեալ Դաւիթ լոկ անուամբ
և եթ վարդապետ գրեցի ՎՄարթէոս և ՎՄարկոս զլուխն իմով
ա. 324 6 մեղսամակարթ // մարտեամբս և զերկու զլուխն գրել երու

* Вм. ի շնչմանէ

Ղութկսի Ղեւորոս երիցուն, յիշատակ հոգո իմոյ և ծնողայ, հօրս՝ Ալեքսիանտսին և մօրս՝ Խանադին, ննջեցելոցն ի Քրիստոս, և Մելիսեդէկի երբօրս, և փութն. նաև երբօրորոյ իմոյ Բսախակ ընթերցասէր գրոց աշակերտի, և ամենայն արեան առու մերձատրայ, կենդանեացն և հանգուցելոցն:

Արդ, աղաչեմ յիշել զմեզ ի մահութ յաղօթս ձեր և Աստուած ողորմի ասել ինձ եղկելոյս, **հիփոյս** և թշուառականիս, զի միջնորդութեամբ սուրբ Աւետարանիս փրկեսցէ զծառայ ձեր վասն Քրիստոսի ի սատուելի ատոր յահագնաշարժ գալստեան կենարարին մերոյ Յիսուսի. ամէն:

55

ИБ, А 56—169

**Сборник, 1667 г., Шатик, переписчик и автор
некоторых разделов Иакоб Джулайеци**

Յիշեցեմ զՋուղայեցի կրանատր մահդասի Յակոբ ա. 245 а
վաճառականս, որ ի ծերութեան իմոյ բազում սիրով և մկրտութեամբ աշխատեցայ ի վերայ տօմարիս, որ այս նօր տօմարս յաբնեցի: Ոչ թէ ես, այլ ողորմութեամբն Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի յիւրաքանչիւր ժամանակի ամիսն վանտուն վերայ կարգեցի: Այս տօմարս է խրատ գովելի, թեթևալոյցն և դիւրահաս քան զամենայն տօմարս: Ով ոք ի սմանէ ուսանի կամ այլ ոք ուսուցանիցէ, նայ Քրիստոսի տեսութեան արժան լինի:

Ի թվականիս Հայոց ՌՃԺԶ (1116/1667 թ.) էր, որ տօմարս յաբնեցի, ձեռամբ իմով զայս գրեցի:

Ով ոք ի սմանէ օրինակ առցէ, աղ/աչեմ առ նայ, որ պիշատակս ա. 245 б
իմ գրեսցէ, նայ ի գիրն կենաց յիշեալ լիջի. ամէն:

Գրեցաւ տօմարս Շապրիկոյ յանապատումն: Ով ոք որ ի սմայ հանդիպեսցէ, վասն իմ թէ իմ ծնողացն մէկ բերան Հայր մեղայ ասէ, հայրն երկնատր նորա մեղայն թողութին շնորհեսցէ. ամէն: Հայր մեր:

56

ИБ, А 23—136

**Шаракноц, 1669 г., Гандзасар,
переписчик Иоханэс Хул**

а

Սուրբ Կուսին բարեխօսութեամբ և ամենայն սրբոց՝ թ. 269 р
ողորմեմ, Քրիստոս Աստուած, սուր մահտեսի Յոհանէս
իրիցուկի և իմ ծնաւայն՝ հոգեւոր և մարմնատր:

б

Փառք[...] Գրեցաւ եղանակատր տառս շարականայ ի ա. 431 б
թուաբերութեանս Հայոց ՌՃԺԸ (1118/1669 թ.), ի լաւ և ընդիր արիւնակէ առաջին իմաստնոց և վարժապետայն Սիսոյ, զոր էր գրեալ ձեռամբ Յոհանիսի հար Գրիգորի, մականուն Խոյլ

կոչեցելոյ, ի դառն և ի չար ժամանակի, յորում նեղիմք յանարինաց և յանիրաւ պահանջողաց, ի հայրապետութեան տեսոն Պետրոսի, ի յԱթոռ Սուրբ Գանձալարայ, որ բազում աշխատութեամբ նորոգեաց կարգաւ և կրանի:

ա. 431 6 Ծրեցաւ և գրեցաւ ձեռամբ ամենայմեղ և // թափուրս յամենայն գործոց բարեաց, սուրանուն մահտեսի ի Յոհաննէս երեցս, որ եմ մեղօք այրեալ: Վա՛յ ինձ ռբերան*, որ զանունս միայն ունիմ և ոչ գործս բարի: Վասն որոյ ա[ղա]լեմք զամենեսեան, որդիք Սիովնի, որք ազգիք ի սմանէ՝ ուսմամբ կամ արինակաւ, յիշեցէք ի Քրիստոս զծնադն իմ, զհայրն՝ Էվայն և զմայրն իմ՝ Պային, և հարազատ եղբայ[ր]ն իմ՝ Յովսէփն, աւաք տէր Գրիգորն:

Գարձեալ աղաչեմ յիշէլ ի Քրիստոս սուրբ Գրիգորն, որ արինակն շնորհեց. Սստուած իւրն արհայտին շնորհի. ամէն: Ընդ նոսին և զիմ անարժանութիւնս իմ յիշ[ա]լակել աղաչեմ և ի մեղաց թողութիւն, և խոշորութեան, տղայնաց անմեղադիր լինել, զի այս չափ էր կար մեր. որ ով յիշողացդ ող/որմեսցի Քրիստոս Սստուած, և նմա փառք այծ[մ] ու յափտենիս, և անդր քան զամենայն յափտենաւ. ամէն:

57

ИБ, В 81—318

**Четвероевангелие,
1671 г., переписчик Лѹкас**

ա. 318 6 Փառք[...] Արդ, գրեցաւ սուրբ Սեւարանս ի թվին ՌՃԻ (1120/1671 թ.) ձեռամբ նուաստ և անպիտան, մեղօք ի լի և անարժան Դուկաս սարկաւագի, որ միայն անուամբ եմ և ոչ գործով: Աղաչեմ զձեզ, որ հանդիպիք այսմ փառի // ** և կամ կարդայք, յիշեցէք ի սուրբ աղօթս ձեր և լի սրտիւ Սստուած ողորմի ասացէք, և Սստուած ձեզ յիշէ. ամէն[ն]:

ա. 319 6 Գարձեալ, յիշեցէք զստացող սուրբ անեւարանիս՝ զԳրիգորն և զծնօղսն իւր՝ Հախումն և զՇարայն, և զՀիրիխանն, և զեղբարսն իւր՝ Նուասարդն, Սարգիսն, Դուկասն, և զկիւնն իւր՝ Հոտումն, որ մեռեալ էր, և զԵթարն, և որդիքն իւր՝ Մարտիրոսն, Կիրակոսն, Դաւիթ քահանայն, զԴատութճանն և զՊապայճանն, և Յովաննէսն, և զդուստր Նազին: Ով հանդիպիք և կամ տեսանէք, լի սրտիւ Սստուած ողորմի ասացէք, և Սստուած [զձեզ] ողորմեսցի. ամէն:

58

РНБ, арм. н. с. 60—68

**Шаракноу, 1673 г., д. Олвердз,
переписчик Епрем**

ա. 196 6 Շնորհօք ամենազօրին Սստուծոյ և Յիսուսի Քրիստոսի և ողորմութեամբ նորին աւարտեցաւ փառս երաժշտական որ կոչի

* Т. е. хмцаррերան

** Продолжение другой рукой.

Շարակնոց ի գեղոն Օղվերձ, ընդ հովանեալ սրբոյն Սրեփանոսի նախավկայի և սրբոյն Սստուածածնին: Ես, նուաստս յամենից և յոգնամեղ տրտմեալ և տարակուսեալ Եփրեմ գրիչս որ անուամբ միայն եմ քահանայ և գործով մոլորեալ վասն բազում պարճառի: Նախ՝ վասն բազմամեղութեան իմոյ, երկրորդ՝ զհարապար եղբայրն իմ զՄինաս սարկաւագ, որ յայսմ ամի գնացեալ է սուրբ Էջմիածին և անդ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եղաւ ի կարգ միաբանից ի թրփս Հայոց ՌՃԻ և երկու (1122/1673 թ.) ի ղիս մանկութեան քանամեայ. և ես ողբս առեալ անմխիթար սփայի և ոչ ունելով այլ եղբայրս որով մխիթարէի. այլ յուսամ առ կենսապտուն մեր զՓրկիչն Յիսուս Քրիստոս, որ և նա տալէ ամենեցուն մխիթարութիւն և զիս սփռփէ և մխիթարէ ի միսանգամ գալստեանն իւրոյ: Սակս գեղեցկին իմոյ Մինասին անմեղադիր լերում, ճվ եղբարք[...]

59

ИБ, В 79—316

**Книга вопрошений Григора Татевази,
1673 г., Кесария, переписчик Мартирос**

Արդ, եղև պրաւ բանիս ի ժողովեալ պարմագրիս յամի շրջագայութեան արամապեան // տոհմի, հայկական սեռի, արեթական տոմարի ԻԲ (22) յոբելենի քառեակ հնկի և երկրորդի (1122/1673 թ.), մարտ ամսոյ ԻԵ (25), ի աւուրն Գ(3)-շաբաթի, ի սահմանս Կապաղովկայոց, ի քաղաքն Կեսարիայ, ընդ հովանեալ Սուրբ Սստուածածնին և այլ ամենայն սրբոց, ձեռամբ մեղսաներկ և անհմուր, անարժան, անծան և անծող յանարմար գրչի Մարտիրոս* սուրանուն կղերիկոսի որ եմ մեղօք պառածեալս:

л. 430 б

л. 431 а

Արդ, աղաչեմ զձեզ, եղբայրք, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով, աղալանայն անմեղադիր լերում, զի ոչ եմ ուսեալ ի վարպետէ, այլ կրկին աղաչեմ, զի միով Հայր մեղայի յիշեսցիք վանարժան ծառայս ձեր՝ զՄարտիրոսս և ծնօղս իմ, և Սստուած՝ արարչին երկնի և երկրի, յիշողայդ ողորմի իւր միսանգամ գալստեանն. ամէն:

60

ГЭ, V3 834—463

**Четвероевангелие, 1675 г.,
переписчик Аветис Ереванци**

Փառք[...] Եւ **սարի** և տեսեալ զսուրբ անձառ փրկագործութեան խորհուրդ, աստուածասէր և հաւատարիմ պրարի արմարն, ի բարի շառաւելէ և զընտրեալն ի դասս իողաբեր կանայն զՄարիամն և պայրն իւր զԱմիորէկն և վերստին նորոգեցին այս աստուածաբերան սուրբ Աւետարանս, և վարդաւիրքիթ

л. 315 а

* Имя записано криптограммой.

բորաստանս, և անմահական աղբիւրս, և ի միտ առին զբանն ի կայծակնամառնոր Եսայեայ մարգարէն, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի պառակ ի Սիոն և զընդանի յԵրուսաղէմ (Խճ. 31, 9) և ջերմեռանդ սրտիւ նորոգեցին զսա՝ զանձ անկողողպտելի և կրակ անդառնալի, ի հալալ և ի քրտախոնջ վաստակոցն իրեանց, յիշատակ իւրն և // ծնօղացն տէր Ապարիէն և Ասիկավաղէն, և եղբարցն տէր Դաթին և Խէրանին, և քրեարցն Աղասօլթանին և Վարթախաթունին: Որ և յուսամք յամենապարզ և հոգին Սստուած պահեսցէ վՄարիամն և պայրն իւր վԱմիքրէկն մինչ ի խորին ծերութեան, որ ետ նորոգել զսա յիշատակ պապերուն մեծն տէր Ապարիայնն և իւր որդի տէր Անանիայն, այլ և հանգուցիչն ամենայն նընջեցեղոյ Քրիստոս Սստուած յիշեցէ և Սստուած ողորմեսցի [...]

Դարձեալ յիշեցէ ի Քրիստոս վՄարիամն և վԱմիքրէկն և զորդիքն իրեանց Սարտրէկն և զԱկոբջանն և զԱպարիսանն, և զդսպերն իրեանց Պարոնխաթունն, զԱսիկավաղէն, Արուիայաթն և Բէկկավաղէն և ամենայն արեան մերձատրք յիշեցէ [...]

Կրկին անգամ յիշեցէ ի Քրիստոս վՄարիամն և զդուստրն իւր վՊարոնխաթունն և պայրն իւր վՎարդանն և զորդիքն իւր վՍարգարիւն և վՄալխասն* յիշեցէ ք:

Դարձեալ յիշեցէ ի Քրիստոս վՄարիամն և երրորդ դուստրն իւր վԲէկկավաղէն և պայրն իւր Իսային և զորդիքն իւր վՍարգիսն** յիշեցէ ք:

Կրկին անգամ յիշեցէ ի Քրիստոս վՄարիամն և զեղբարն իւր զտէր Դաթին և զկինն իւր զՀռիփսիմէն, որ ի գիշերի գող մտին ի տուն տորա չարաչար դառն մահուամբ, խեղդեցին զինքն, և զհարսն իւր, և զծառայ մի այր, տաւա **անսօղ** (?) և անյիշատակ մնացին, սոցա յիշատակն եղև այս Մարիամն, որ է քոր տէր Դաթին. գործեսցաւ այս թվին ՌՃԻԴ (1124/1675 թ.). յիշեցէ ի Քրիստոս [...]

Արդ, ես ի յերկնս ի գրչայ և անարժանս սուրա//նուն Աւետիս երէցս, որ եմ տեղեալ երևանցի, ի հայրապետութեան տեառն Յակոբ կաթողիկոսի, ի թուականիս Հայոց ՌՃԻԴ (1124/1675 թ.):

Արդ, որք ճաշակէ յաստուածային բորաստանս և յամենալի սեղանոյս, որք հանդիպիք սմա ընթերցմամբ կամ տեսութեամբ, յիշեսցիք երկնագնաց յաղօթս ձեր պառաջ յիշեցեալսն նորոգող սուրբ Աւետարանիս վՄարիամն և պայրն իւր վԱմիքրէկն և զգծողսն և զորդիսն և յամենայն նախնեալիս իրեանց՝ յիշեցէ ի Քրիստոս և յի բերանով և ուղիղ սրտիւ Սստուած ողորմի առաջցէ նոցա, և Սստուած յիշողացդ և յիշեցեղոցս ի սմա առ հասարակ ողորմեսցի: Ամէն:

Հայր մեր, որ յերկինս [...]:

Далее иным почерком:

Արդ, ես Մարիամն որ եմ թոռն այս մեծ պապերոյս տէր Ապարիային և տէր Անանին, որ այս ատարարանս նոցայ է և նոքա են գրել տուել, սոցա **սօնդ** և յիշատակ չմնաց. սոցա

* Пропущено две с половиной строки.

** Пропущено две с половиной строки.

յիշատակն այս Մարիամն է, որ նոր նորոգել ետուր ի հալալ ընչից իրոյ գնոց արծաթոյ Ը (8) ոսկի, ուղիղ սրտիւ նորոգել ետուր. յիշէ [...]

61

РНБ, Арм. н. с 34—46

**Четвероевангелие, 1676 г.,
последующий владелец Балтик**

Վերըստին կապմել ետուր զայս սուրբ յԱւետարանս Բաղդրիկն, իր հօրն հոգուն՝ Սարգսին, մօրն՝ Մեծկան, իւր եղբօր՝ Սստրատուրին, և որոցոյ՝ Շահանին, Նորհապին, Տիրատուրն, թոռին՝ Յաւափն, եղբօրն՝ Յարութին, և ամենայն ննջեցելոց հոգուն, և մեղատուր գրչիս՝ Բաղդասար իրիցուս, և որք ողորմիս ասողայն. ամէն: Հայր մեր: Որ կապմեցաւ թվին ՌՃԻԵ (1125/1676 թ.): Ով ոք ծախէ, ով գնէ, ով գրաւ դնէ, ով **յաճ. տալիճի** լինի, ով լաւ չի նայի, մասն Յուդայ ի պատիժ Կայէնի առցէ և անիծիւք լից[ի]. ամէն:

62

ИБ, С 58—437

**Чашоц, 1676 г., Халбат, переписчик
Григор Джулайеци Агамал**

а

Փառք, պատիւ և երկրպագութիւն և տեառնառաք ձայնի զոհաբանութիւն իւր միայնոյ սկսբանդ և անսկսբանդ սկսբնատրիդ սկսբանց, երբեակ անձնատրութեանդ՝ Հօր և Որդոյ և Հոգւոյդ սրբոյ, այժմ և անդրդման զամենայն յաւիտեան, ամէն: Թագաւորին մշտնջենատրի և սպեղծչին ամենայն զոյից, երկնից յօրինօղին և երկրի տրամականս, ի վեհագոնից մինչև հոսկ յերինս յիմանալեացն սեռից և ի զգալեացս համայնից, անհին ներբողական ձայնի գովեալ: Նախ քան զլինելն արարածոցս, յայտնի էր ամենապէս զհիւրութեան նորա, զոր ինչ յապաժամանակս կատարելոց էր յաշխարհի, որպէս արարածապատումն Մովսէս, շարժեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ, զհանուրց լինելութիւն յոչ էից եղելոցս արարչական հրամանաւն պատմէր: Յաղագս որոյ և զայս խորհուրդ փրկական, երանելի առաքեալն ուսեալք ի Քրիստոսէ, ևս յայտնագոյնս և պայծառագոյնս հարուցեցին ընդ ոլորտս տիեզերաց և ուսուցին զհաւաքս աստուածաշարժութեան ընդ ամենայն տեղիս: Հաստատեցին եկեղեցիս և վարդապետիցն պայծառ կարգօք, արձանապետիցն կանոնս և սահմանադրութիւնս, ողղեցին հովիւս և վարդապետս և հոգի շնորհաց պարգևեցին հետևողացն սրբապանից: Յորոց բապտիզմ ընտրեալ գրան և զմարգարէական և զառաքելական մատեանս, ըստ պատգամի ատուրց կարգեցին ի վայելումն մանկանց եկեղեցւոյ և ամենայն հաւատաւորաց ի Քրիստոս: Իսկ ի Յակովբայ եղբօրէ Տեառն կարգեցաւ ի վեցն յունուարի տօն ծննդեան Տեառն մերոյ ութօրեա խորհրդական ընթերցումօք՝ Նոյնպէս և այլ տէրունական տօնիցն, որ ականատես և

ա. 507 6

խորհրդապգայ իսկ էր տնօրէնութեանն Քրիստոսի: Նոյնպէս և երանելին Կիրեոյ կարգեաց պաղոնիացիյն կարգ երախայութեան և այլք զմարտիրոսայն: Ջոր ընկալեալ սուրբ Լուսատրչին մերոյ սրբոյն Գրիգորի և նորին շառաիղի սրբոյն Սահակայ Պարթևի և Մեսրոպայայ վարդապետի աւանդեցին Հայաստանեայս // եկեղեցւոյ: Եւ այսա օրոսպօրէ առաքապետալքի շնորհաց Սուրբ Հոգւոյն վարդապետք եկեղեցւոյ ի ժամանակս յերինս և ի վերջին դարս, ի սրբոյն Գրիգորիսէ Վկայաստիք և ի նորին շնորհալիցէ հարապարէ սրբոյն Ներսէսէ կաթողիկոսէ՝ սահմանեալ կարգեցաւ տառս այս անուամբ Տարեգիրք: Ջոր և անթերի մասամբ բովանդակեալ ունի յինքեան պրոյր տարւոյն պկարգ ընթերցմանց ըստ հոլովման և ըստ շրջագայութեան մեծ արուեստին օր յօրէ, և ի շաբաթ ի շաբաթէ, ամիս յամսոյ, կարարելով պրոյր ատուս ի տարւոջն՝ պօսնս յէրոնականս և պրովանդակ սրբոյն ամենայն ըստ պատշաճի ատուրց, սկսեալ ի Ծննդենէն և աւարտեալ մինչև ի նոյն օրն, ոչ ի կարգէ սխալեալ և ոչ ի նշանէ թիրեալ: Եւ արարին զսա ձեռնհաս, անաշխատ և դիրաւ գրանելի, մանկանց եկեղեցւոյ և զանձ յաղիտենական որդոց Սիօնի և բուրաստան ամենակալի՝ պարդարեալ պանապան կարգօք ի փառս Տեառն և ի պայծառութիւն եկեղեցւոյ: Եւ մնալ միշտ եղիցի Սպրտօղ, ի պարդ և ի պատիւ եկեղեցականաց դասուոյ:

Արդ, եղև պրաւ գրչութեան աստուածաշունչ մարենիս ի դրան մեծահռչակ սրբոյ ուխտիս Հաղբապոյայ, ի թուականութեանն հայկազեան տումարի ՌՃ և ԲԵ (1125/1676 թ.), ի հայրապետութեան տեառն Յակոբայ ի Վաղարշապատ քաղաքի և թագաւորութեանն տանս Վրաց Գեօրգի թագաւորին ի քաղաքս Տրփիսիս, ձեռամբ յոքամեղ գրչի՝ Գրիգոր Զուդայեցի, մականուամբ Աղամալ կոչեցելոյ, խնորոյ և արդեամբք տէր Աւերիլիսի արքեպիսկոպոսին Հաղբապոյայ. և զգիրքս այս եղ յիշատակ անջինջ ի դուռն Հախրապոյայ աստուածընկալ Սուրբ Նշանին, վասն փրկութեան հոգոյ իւրոյ և ծնողացն Յակոբին և Խանբէկուն, հօրեղբօրն Վերումին և եղբարցն Դաթին, Խաչիկին, Կիրակոսին, Աագին, և եղբօրորդոցն տէր Դապարին, տէր Վարդան կրօնաւորին, Հախնապարին, Ուրոխանին, Ջալինին, Մանվել սարկաւագին, Ասատուրին, Ասլանին, Ջուրաբին և ամենայն արեան մերձաւորացն: Նաև հոգևոր ծնողին իւրոյ Ալիս ապաշխարողին և հասարակաց ծնող, տաւր Գայիանէ ապաշխարողին, փակակալ և լուսարար տէր Պետրոսին և տէր Կիրակոսին. ամէն:

6

На нижнем поле, иной рукой:

ա. 32 6—
33 а

Բան բարեկենդանի առաւօտուն կարդա: // Ապա, սիրելի եղբայր, գինի փոքր ճաշակեա՛, որ կլինի ի կարդալն աշէղ շամնդաղի:

В

ա. 33 6

Բարեկենդանի կիրակէի ճաշուն կարդա և զգծօղս յիշեա՛:

**Книга проповедей Григора Татеваци,
1676 г., Кафа, переписчик Хасбэк-Хачатур**

Յիշատակարան գծողի գրիս եւ սրայողի

л. 401 б

Որք բարեացն են ցանկացող՝ միշտ յաղթող գրանին ի ներկայինս որպէս աշխատածիր մեղու տալով պէւս յօղոցն, ժողովել զմանրս ծաղկանց յաղագս վեցանկեան բժժացն: Կամ որպէս վխորէջն որք կամիցին գրանել քրոցաւիայլ մարգարիւրն յորձանուր վայրս զոր ասկըրեայն ծնանի առ ի յընծայ քազատրայ: Նոյնպէս և ես մեղուցեալ և տառապեալ գրիչս Խասպէկ-Խաչատուր* մեղուցեալ երէց գծագրեցի զտառս աստուածապարտոմ Գիրս քարոզաց, հրամանաւ և հալալ արդեանց հոգևոր որդոյն իմոյ և սիրելի եղբօր պարոն խոճա Աւերիքին, ի թուականութեանս Հայոց ՌՃ և ԻԵ (1125/1676 Բ.) ամի, ի հայրապետութեանն տեառն Յակոբայ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի և յարիիական իշխանութեան տեառն Մարտիրոս քաջ քաբունապետի Ղրիմեցոյ, ի մայրաքաղաքս Կափայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին: Քանզի սա է թագ պարծանաց և պսակ փառաց մանկանց Միովնի, և քահաւիայլ դամբար և ակն լուսավոր ի պայծառութիւն սպասատրայ բանի, համալոյս ծաղիկ յոմեքանգ բազմախայրի և յարաւիթիթ ծառք անծերանալի, տունկս և ճիւղս ունելով բարձրածայրեալ սեղան ամենալի, և յոմախորդիկ քաղցրահամ, անուշահոտ բոլորեալ շուրջանակի: Մեղան ոչ ունայնութեան որ լրութեան կա// քօրանայ, այլ յայն անծայր ենածաւալ** սեղանոյն զոր Տէրն հրամայեաց ուրել և զմահ ոչ ճաշակել: Յորոյ սեղանոյ ճաշակեցին դասք առաքինի և ճշմարիտ վարդապետացն, որք յարմարեցին զսա պէսպէս աստուծային բանի իմաստիւք զտուեալս ի Հոգոյն սրբոյ, զոր ի նոցունց գաղափարել մեզ ընծայեցաւ: Քանզի սա է պայծառութիւն րօնից սուրբ եկեղեցոյ և կրակ կենաց, և կարապետ շնորհաց, լոյս խաւարելոյ և առաջնորդ մոլորելոյ, հաց կենաց քաղցելոյ և աղբեր ծարաւելոյ, աղ անհամեղոյ և դեղ նեխեալ անդամոյ: Վասն զի սա իսկ է գերապայծառ մեծ և պատուական երկրորդ հատոր քարոզի: Մա՛ առաւելոյ պարծանք, սա՛ մարգարէից փառք, վարդապետաց քանոն, հայրապետաց հանդիսարան, մարտիրոսաց պսակ, վկայեցելոյն Քրիստոսի քաջալերութիւն, քահանայից ուղղութիւն, սարկաւազաց զգաստութիւն, միանձնացելոյ կրօնք, կուսանաց սրբութիւն, մանկանց դաստիարակ, ծերոց իմաստութիւն, ամուսնացելոյ զգուշութիւն, անմոլար և անտարաւոյս ճանապարհ աստուածասիրաց անձանց և յորդորիչ ի վարս և ի ճգնութիւնս նոցա:

л. 402 а

Արդ, ցանկացող եղեալ յայսմ հոգևոր բուրաստանիս և ծաղկաւէր դրախտիս հոգևոր որդեակն իմ պարոն խոճա

* Имя Хасбэг, Хасбэк было распространено среди духовных лиц, см. САЛИ, т. II, 1944, с. 500. Необычно, однако, что фигурирует в паре с другим именем, Хачатур.

** Вм. անծայր և անծաւալ

Աւելորին և եր գրել զսա յիշատակ և ի վայելումն անձին իւրոյ և կենակցին Մայմէլիին և ծնողացն պարոն մահդեսի Խաչատուրին, Խանիպիբային և եղբարցն խոճա Գէորգին և Մելոնին և Ղազարին և Լուսպարոնին: Եւ իւր նորաբողոքոջ և արինեալ պառակայն Պեպրոսին և Պօղոսին և ամենայն արեան մերձատրայն, որ երիտասարդ տիօք ստացաւ զսա ի հալալ ընչիւ և ի յարդար վաստակոյ՝ յաղագս պարկեշտութեան անձին իւրում ընթեռնելոյ:

Արդ, աղաչեմ զլուսերամ դասս սրբազնամաքոյ ֆահանայապետիցդ և վերձանող մաքրամիտ և բարձրաբարբառ րաբունապետացդ, ֆարսչայ և ըստուգաբան և ճշմարիտ գիր գաղափարողացդ, զի յիշեսցիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր պաարոն խոճա Աւելորին և զծնողսն իւր զմահդեսի Խաչատուրն, ֆանպի ծառ բարի պտուղ բարի առնէ (Մփ. 7, 17), ըստ Տեառն ձայնի: Եւ դարձեալ ըստ առակողին, թէ ի պտղոյ արդարութեան բուսանի ծառ կենայ (Սրբոց. 11, 30): Հուսկ յեղոյ իբրև անարգի միոջ յիշեսցիք յաստուածամերձ յաղօթս ձեր վխասպէլ մեղսամակարդ ֆարտուղարս գծագրող և ծաղկող և կազմող սորին և զծնողսն իմ զմահդեսի Մնորէասն և զմահդեսի Խա/նըմն, և զվաղամեռ որդեակն իմ զՄնորէասն, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, յոյսն ամենեցուն մանուկ տիօք Ի-Ջ (26) ամայ, և եթող ինձ մեծ սուգ և բազում տրտմութիւն, ֆանպի եհաս մահ նորա ի պանդոխտ երկրին Տամանու, և անդ թաղեցաւ ձեռամբ այլոյ, և ես սակս կարօտոյ անմխիթար տրտմութեամբ մնայի:

Վասն որոյ խնդրեմ ի ձէնջ, ճվ հոգևոր հարք և եղբարք, զի թողութիւն խնդրիցէք ինձ մեղատրիս և ծնողայ իմոյ, և վաղամեռ որդոյս, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ, յորժամ գայցէ ի նորոգել պաարկեր խոնարհութեան մերոյ: Քանպի սովոր է բնութիւն աստուածապետականին այլոյ աղօթիմն այլոյ ողորմիլ, զի ֆաղցր է և բարերար, և ոչ անտես առնէ զգործս ձեռայ իւրոյ. նոյն ողորմած և ֆաղցր և բարերարն Աստուած ֆաղցրասցի մեզ և լսել տայցէ զերանաւեր բարբառն որ ասէ՝ Եկայք արինեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զանսպառ ուրախութիւնսն (Մփ. 25, 34) որ և արինեալ յափտեան:

64

ИБ, В 10—248

Четвероевангелие, 1676 г.,
владелец Мартирос

а. 66 а Փառք [...] Ջի կարողացոյց զտկարս և արժանացոյց զի բարեայ յերնեալս ի ֆահանայից՝ ըզտէր Մարտիրոս անուամբ և եթ ֆահանայս, զոր ըղձափափաք սիրով ըստացաւ ի հալալ արդեանց իմոյ զֆառավորակ Աւելորանս, ըստ բանի մարգարէին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի վասկ ի Միօն և ընդանի Երուսաղէմ (Կс. 21, 9), ի յիշատակս հոգոյ իմոյ և ծնողայ իմոյ և բնաւ ամենայն պարմից և վառակայ, որդոյ իմոյ՝ Գրիգոր ֆահանային, և թողանցն՝ Մարտիրոս ֆահանային, // Բէրօին և ի Քրիստոս հանգուցեալ Ղազար ֆահանային, Պրատին և այլ բնաւ ամենեցուն կենդանեայ և ննջեցելոյ, և ի լուսատրութիւն մանկանց նորածնելոյ նոր Միօնի: Վասն որոյ երեսս անկեալ

а. 66 б

աղաչեմ վիսմագումար սրբազան դասք ֆահանայից, որք վայելի և լուսատրիք սովալ ի ժամաւրեղ և ի պարարագ, յիշեցիք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր պվերոյգրեալ սրայօղ սորա, ասելով ի խորոյ սրտէ, թէ Տէր Աստուած, ողորմեա՛ սոցա և ջնջեալ պճեռագիր յանցանայ նոցա. որով յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս ողորմեսցի Զրիստոս Աստուած ի միսանգամ գալստեան իրում. և նմա փառք յաւիտեան. ամէն:

Գրեցաւ թվին ՌՃԻԵ (1125/1676 թ.):

Ишатакаран писан рукой владельца рукописи на специально оставленном листе.

65

РНБ, Арм. н. с. 48—60

**Четвероевангелие, 1677 г.,
обновитель и переплетчик Влас**

Ջվերջին կազմող և նորոգող սուրբ Աւետարանիս յիշեցիք л. 242 а
վՋանդաբեցի տէր Ոսկանս և վիսնգուցեալ հայրն իր՝ Միրաֆն և մայրն իր՝ Անախաթունն, և վերայրն իր՝ վՊակումն, Տէր ողորմեսցի. ամէն: Նաև կենդանիսն յիշել յաղօթս վրէր Ոսկանն և իր որդիքն՝ Միրաֆն, Ախիճանն և իր եղբայրորդիքն՝ վԱբրահամն և որդիք նորին՝ Փիրումն, Պակումն և այլ ամենայն արեան առու զապգայինսն և զտօհմայինս յիշեցիք, և վԱստուած ողորմի մի՛ խնայէք: Զանպի զայս Աւետարանս յառաջմէ արծաթով և ոսկով կոստւած էր, ի գիշերի գող մտեալ եկեղեցին Ջանդաբու զամենայն անօթն եկեղեցուն կողոպտեալ էին և վԱւետարանս վկողմ տախտակայ սորին կտրեալ վասն արծաթոյն, և զտօղթն լոկ մերկ անդամօք տեղ թողեալ: Վասն այս պարտաւոր տէր Ոսկանս եկն երբեք առ մեզ ի վանքս Սուրբ Մարտիրոս Նախավկային և ի դրան սորայ կազմեցաք և նորոգեցաք ի թուականութեան Հայոց ՌՃԻԶ (1126/1677 թ.) և ի հայրապետութեան Էջմիածնի տէր Յակոբին, ի կաթողիկոսութեան Աղուանից տէր Սիմէօնին և տէր Երէմիային, որ ոչ ևս են կարարեալ ընդունելի ժողովրդեան, զորն Տէր յաջողեսցէ ի բարի ֆաղաֆարութեան, նաև ի յառաջնորդութեան նահանգիս մերոյ Ալանայ Շամախու և Շրուանայ արհեստիսկոպոսին՝ Կիրակոս վարդապետին, որ և նայ է ալեօք ծերացեալ ի պարծանս որդեայց իրոյ: Որ և մաղթեմ արդաստու[ա]թօր դիմօք Տէրն տէրանց[ի] տայէ նմայ վարձ ըստ վաստակ[ի] նորին. ամէն:

Եւ ըստ դրմին մաղթանօք յիշել հայցեմ անարհեստս աշակերտելոց դասուց, անորոգո[ղ] վՎլաս լոկ անուամբ վարդապետս և վհարապար եղբայրքն իմ՝ վՄարտիրոս վարդապետն, Մնատն վարդապետն, տէր Առաքել արեղայն, և զծերունի դասասած վհայրն մեր վԹումայ վարդապետն, որ ի մանկանց բազմայ դաստիարակիչ, Տէր պահեսցէ՛ ամէն:

В начале ишатакарана содержится просьба помянуть *тэр* Оскана Кандакеци как переплетчика и обновителя рукописи, в действительности же работу проделал Влас, а *тэр* Оскан был заказчиком, соответственно и новым владельцем.

ԴՅ, АР 730—466

**Служебник, 1677 г.,
переписчик Оноприос**

ա. 1 6 Պալարագամարոյս ըստ Հայաստանեայց եկեղեցոյ օգնականութեամբ աստուածային ի ձեռն աշխատանայ տէր Օնոփրիոս կրօնատրի պարոն Սալանին որդոյ յամի Բանին Սստուծոյ ՌՌՀԷ (1677) և իմ Հայկապեան սեռի ՌՃԻԶ (1126/1677 ր.) օգոստոսի Ժ (10) կալարեցաւ:

ИБ, С 59—438

**Исторические сочинения, 1678 г.,
Испахан, владелец Вардан Балишпеци**

ա. 121 а Յիշել աղաչեմ զմեղապարտս Վարդան բանի սպասատր զԲաղիշեցիս, զստացող այսմ պարմագրոցս, որ բազում աշխատութեամբ գրի զօրինակն և երոյ գրել ի քաղաքն Իսպահան, յիշտակ հոգոյ իմոյ և ծնողայ ըստ հոգոյ և ըստ մարմնոյ՝ Դարիային և Եղիային, և եղբարս իմոյ՝ Խաչատուրին և Խօշխաբարին, և իրեանց որդոցն՝ Սահակին և Ներսէսին և Միմէօնին, եւ ուսուցչին իմոյ՝ Խաչատուր վարդապետին և Յոհանէս և Բարսէղ վարդապետացն մերոց նախնեացն և աշակերտեալ մանկանցն մերոց՝ Արրահամ վարդապետին Ամթեցոյն և տէր Գրիգոր և տէր Մարգարէ արեղայիցն և Սարգիս և Ներսէս սարկաւազացն և ամենայն ազգայնոցն մերոց և երախտութեանցն, որոց Տէր Յիսուս ողորմեսցի և մեզ յուսացելոցս և ձեզ յիշողացդ ամէն, և թողութիւն շնորհեսցէ բազում մեղայ մերոց սրբանուէր աղօթիւմ հարս և որդոց բարէմիտ պատահողացդ և օգտողացդ, և անդաւադարս պահեսցէ յաներեկ և ի տոսկալի ահեղ ատուրն, յորժամ գայցէ դարել զամենայն արարածս իր. ամէն և եղիցի:

Рукопись — автограф, дата указана на л. 57 а.

ИБ, А 91—204

**Четвероевангелие, 1679 г.,
художник Сахак Ванеци**

а

ա. 17 6 Զտառապեալ Վանեցի Սահակ ծաղկողս յիշեան, և Սստուած զձեզ յիշէ. ամէն:

б

ա. 368 6 Գրեցաւ թվին ՌՃԻԸ (1128/1679 ր.)՝ յիշտակ Թարգմուկնայ Ստրապիսանին:

Փառք [...] որ եր կարողութիւն անարժանիս հասանել ի յաւարտ սորբ Աւելարանիս, որ բազում օրինակ իմն տեսանի ի սմա: Ուստի տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան // խորհուրդ բարեպաշտ և աստուածասէր Թարգուլենց Մուրադխանն և սրապա զսա ի հալալ վաստակոց իրոց՝ յիշարակ իւրն և ծնողացն՝ հօրն Գազպարին, մօրն Հռիփսիմին, կողակցուն, մեծ պապուն Թառղուոնց Խղաթին, մեծ մամուն Հռիփսիմին, հօրեղբօրն Միրաֆին և իւր կողակցուն, որդոցն՝ Գրիգորին, Թարղուոն, Բաղդասարին, իւր կողակցուն Եղիսին, հօր խոյր Ջալաբէկուն, որդոյն Սաֆարին, մեծ պապուն Բօլորկանց Աւելիսին, Թաջումին, Աստուածատուրին և ամենայն արեան մերձաւորացն. յիշեցէ և Աստուած ողորմի ասացէ, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

ա. 368 6

ա. 369 a

Դարձեալ յիշեցէ և Աստուած ողորմի ասացէ Թարգուլենց անարժան Մուրադխանիս, որ երտու // զսա ի դուռն Սուրբ Սահակայ հայրապետին՝ անջինիջ յիշարակ ինձ և իմ ծնողացն, հօրս Գազպարին և մօրս Հռիփսիմին, կողակցուս* և դարերս Նապոլիսանին, որդոյն**:

ա. 369 6

Եւ արդ, մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ Սրբոյն Սահակայ, ոչ ի մերոց և ոչ յօլարայ, և եթէ ոք յանդգնի, զմասն Յուդային առցէ և վխաշհանուայն. և լաւ պահողն և խնամ տանողն արհնին յԱստուծոյ և յամենայն սրբոցն. ամէն:

69

ИВ, В 173—379

**Хорѣрдатетр, 1680 г.,
владелец Эниат.**

Եւ, Էնիաթ, սրապա զսորբ խորհրդարեւորս և եղի յիշարակ ի ձեռն Մարգար քահանայի, յիշարակ ինձ և եղբօրն իմոյ Մինասին, և կողակցինն սայ Մելիֆին և որդոյն Մուրադին, Անտոնին, Յարութենին և դարձեալ Կարապետին և կողակցին Սառային, որդոյն Համբարձումին և ամենայն համօրէն ննջեցելոց: Քահանայք, յիշեցէ ի մահրափայլ աղօթս ձեր: Թվականիս Հայոց ՌՃԻԹ (1129/1680 թ.):

ա. 19 6

70

РНБ, арм. н. с. 18—30

**Евангелие отрочества Иисуса, 1681 г.,
Атанай, переписчик еСтепаннос**

Փառք[...] Արդ, գրեսցաւ Աւելարանս մանկութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ թվին մեծին Հայոց ՌՃԻ (1130/1681 թ.) ամին, և եղև աւարտ սորայ ի յովիս Ջ (6), ի մայրալմաղանս յԱրանայ, ի հովանին Սուրբ Աստուածածին և

ա. 193 a

* Оставлено место для имени.

** Оставлено место для имени.

Սուրբ Ըստեփաննոսին, ձեռամբ անարհեստի և անիմայ և անարժան Ըստեփաննոս, որ անուամբ էրէց կոչի և գործով ոչ, աւարար և հեռի, վարթար ի գործոյ քահանայութեան. և եթ զսա յիշարակ իւր հոգոյն և կողակցին Մուղային և որդոյն Հանեսին և իւր որդոյն Կարապետին և դստերացն Դշխունին և Պաղտարին, և հարսին՝ Շահպետէին, և ծնաւորացն տէր Ըստեփաննոսին, և Մարիամին, և եղբարն Աիտիֆին, և այլ ամենայն ազգաբոհմից մերոյ. // և ով ոք որ կարդայ զսա կամ արինակէ և զուարճանայ հոգով և մարմնով, նայ կու խնդրեմ ի ձեպանէ, հայրք և եղբայրք, յիշէք զիս յի սրտիւ միով հայրմեղայի, և դուք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ Ստրուծոյ մերոյ, և ողորմի ասէ Տէրն Քրիստոս իւր յողորմի ի միւս անգամ զալստեանն, ի յաւորն դարաստանին, ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս ես, սուրբ:

ա. 193 6

71

ИБ, А 79—192

Четвероевангелие, 1682 г., Ван, художник Григор

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ով սրբասէր մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յիշել զեղկելի Գրիգոր էրէցս, որ զԱւետարանն ծաղկեցի ոսկով և զանօրինական վարդարեցի ըստ իմում կարեայ. բայց խորանն և թփերն ծաղկագործովն ի Բաղէշ էին /// ծաղկած, և ես սակաւ ինչ ոսկեցի, բայց կատարեալ ոչ էառ, ա[ռա]ջմէ դեղած էին զամէն, վասն այնորիկ մնայ որպէս տեսանէ՞ք. աղաչեմ վասն Ստրուծոյ զձեզ, եղբարք, անմեղադիր լերուք, զի որչափ ջանացի, քան զայս անելի ոչ գծեայ դեղն. խնդրեմ յիշել յաղօթս ձեր, և Ստրուած զձեզ յիշէ:

Եւ այս եղև ի Վան քաղաք, ընդ հովանեալ Սուրբ Պօղոս Առաքելոյն, ի հայրապետութեան տեառն Եղիապարին, ի թվականիս ՌՃԼԱ (1131/1682 ռ.) ամին, ի վայելումն ընթերցողայ: Ողջ լերուք:

Եւ արդ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ, եղբարք, յիշեցէք և Ստրուած ողորմի ասացէք տէր Մինասին, որն տէր Յովաննիսին, մօրն Ջամանին, կողակցին Սննային, որդոյն Յոհաննիսին, Մաղափային, Թումին, քերն Հոփիսիմին, որդոյն Անդրէասին, որ սրացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոյ և եղ ի դուռն Սուրբ Պօղոս Առաքելոյն: Որք հանդիպիք սմա, ասացէք Ստրուած ողորմի տէր Մինասին և իւր ծնողին, և Ստրուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

ա. 325 а

Դարձեալ Ստրուած ողորմի ասացէք Սննային, որ զսորա կողերն արծաթել ետուր. յիշեցէք // և Ստրուած զձեզ յիշէ. ամէն: Դարձեալ Ստրուած ողորմի ասացէք Մարութին, կողակցին Գուպային, որդոյն Բէկկաղին, կողակցին Ջարսիին, որ զոսկէջուրն երէկ կողերուն, այլ և միւս որդոյն՝ Գրիգորին, Մելիք աղին. յիշեցէք և Ստրուած ողորմի ասացէք, և Ստրուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

ա. 325 б

Упомянутые в тексте серебряные украшения ныне отсутствуют.

ИВ, А 6—119

**Шаракноц, 1682,
д. Авенданц, переписчик Вардан**

Եւ արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառն և աստուածաբան կրակս և խնկալի տուիս և պանապան ծաղկաւէր բուրաստանս և պըրդալի դրախտս և քաղցրաճաշակ հոգեշէն կերակուրս, որ կոչի Շարակնոց՝ ի լաւ և յընտիր արինակէ, որ է *Խլիկ* կոչեցեալ, ձեռամբ յուզնայմեղ և անիմաստ գրչի՝ մեղաւոր Վարդանի: Շնորհիւ Տեառն սկսաւ և ողորմութեամբ նորին կարարեցի ի թվականիս Հայոց ՌՃԼԱ (1131/1682 թ.), ի գիտս որ կոչի Արեղանց, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Պետրոսի և Պատոսի և Սուրբ Գէորգա Ջաւրավարին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում նեղիմք ի հարկապահանջութենէ յանարինաց, քանի և ս և քան վաւ սաստկանաւ բռնութիւն և նեղութիւն ի վերա աշխարհիս, և ս առաւել ազգիս Հայոց վասըն ծովայեալ մեղաց:

л. 374 б

Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ արինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաթս ձեր վան/արժան գծողս՝ վարդան քահանայս, և ըզծնողսն իմ՝ պրէր Աւետիս, և վմայրն իմ Ջառիհան, և պապան՝ պրէր Վարդան և վերբարն իմ վթումէկ և վկարպետն իմ պրէր Աւետիս, որ բազում աշխատանք ած, և ի հանդերձելումն վերկնից արքայութիւն պապրաստեսցէ նոցա հոգոյն. ամէն:

л. 375 а

ИВ, С 6—386

**Чашоц, 1684 г.,
Ереван, переписчик Аветис**

Փառք [...] Որոյ շնորհով և ողորմութեամբն եղև աստուծոմն աստուածաշունչ գրոցս որ կոչի Ճաշոց, որ ունի պարունակեալ առ ինն վամենայն տօնս տերունականս, յաւելեաց սուրբ Աստուածածնէն մինչև սգալուստ Հոգոյն Սրբոյ մարմնաւոր տնօրէնութեամբ, նաև տօն Աստուածածնին և Խաչի, և եկեղեցոյ պահոց և Յարութեան, այլ և նահապետաց և մարգարէից, թագաւորաց և առաքելոց, հայրապետաց և ձգնաւորաց, կուսանաց և համօրէն մարտիրոսաց՝ սկիզբն տարւոյն մինչև սկստարարումն նորոյն, գեղեցիկ և յարմար շարադրութեամբ:

л. 469 а

Արդ, եղև տրաւ գրչութեանս սորա ի յերկիրս Արարատեան, ի քաղաքս Երևան, ձեռամբ յոգնամեղ և տրուպ Աւետիս գծող(ի)ս, ընդ հովանեաւ Սուրբ Կաթողիկէին և Սուրբ Երկու երեսին, Սուրբ Յակոբին և Սուրբ Սարգիս Ջօրաւարին, ի թուաբերութեանս Հայկազեան տօմարի ՌՃ և ԼԳ (1133/1684 թ.) թուի, ի թագաւորութեանն Պարսից Շահ Սուլէյմանին, ի բռնակալութեան տանս Արարատեան Ջուլիանին, ի հայրապետութեան սուրբ Էջմիածնայ տեառն Եղիապարո սրբապան հեղինակի և յաջորդութեան սուրբ ուխտիս մերոյ Ոհանավանից Սուրբ Կարապետին՝ Մարգիս քաջ հոգեւորի, ահրի և պանծալի եպիսկոպոսի և ջաւազով վարդապետի:

Արդ, աղաչեմք պամենեսեանն, որք հանդիպիք այսմ հոգիանորոգ, լուսերանգ, վարդափթիթ, անուշահոբ բուրաստանիս և աստուածաշունչ Հաշոցիս՝ յիշեցէք ի Քրիստոս պարտոն Մարգարէն և եղբայրն իոր՝ զտէր Անդրիասն և ծնողն իոր՝ Ուղոլորուն և Մայրանն, որ սրայան պշար մարգարտեա և պանաթիկ մեծութիւն և պայծառութիւն սրբոյ եկեղեցոյ՝ յիշատակ իրեանց և ծնողաց իրոց, ի միտ առեալ պանն որ ասէ. Երանի որ ունիցի պաակ ի Սիօն և ընդանեակք իցեն նորա յԵրուսաղէմ (Մե. 31, 9): Ըստ այսմ բանի ետ գրել զսուրբ գիրքս վասն փրկութեան հոգոց իրեանց:

Արդ, ցանկացող եղև յայսմ րատի՝ զպարտն Մարգարէն և // *ա. 469 6* եղբայրն իոր զտէր Անդրիասն մեծաւ փափագմամբ և յօժար սրտիւ, յետ թողեալ պամենայն հոգս մարմնականս, և ետ գրել զգիրքս յիշատակ հոգոյ իրեանց և բազմերախտ ծնողացն՝ Ուղոլորուն և Մայրանին, և կենակցին՝ Մարգարտին, և որդոցն՝ Թամրապին և Ուղոլորուն, և ամենայն նախնեալն իմ յիշեցէք, և Աստուած ողորմի զձեզ:

Կրկին անգամ յիշեցէք ի Քրիստոս զտէր Անդրիասն և կենակիցն իոր Հեղինէն, և որդիքն իոր՝ զտիրացու Ավան, Դաթին, Մարտին, Պեկորոսն և ամենայն արեան մերձատրքն յիշեցէք և Աստուած ողորմի աս[ացէք]:

Վասն որոյ յերեսս անկեալ աղաչեմք պամենեսեանդ զի որք վայելէք ընթերցմամբ կամ օրինակելով յիշմամբ արժանի առնէք պանարժան Մարգարէն և առաք եղբայրն իմ Անդրիաս քահանայն, և ետուք Աստուածաշունչ Հաշոցս մեր Կարբու Սուրբ Կիրակոս անուն եկեղեցոյն յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց: Եւ զայս ինչ անէծս կարդամ որք չարիս ինչ արասցեն յիշատակաց իմոց՝ որք գողանան ընդ Հաֆարայ րուծեսցին, որք վաճառեն ապարարար արիւնն Քրիստոսի մի գնեսցէ քեզիս նոցա, որք գրաւեն՝ քեզիս նոցա գրաւեալ լիցի ի ձեռն Բելիսարայ, իսկ որ խնամով և պատուով պահեն՝ պատուեալ լիցին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

Դարձեալ և ես Մարգարէն և եղբայր իմ տէր Անդրիասն սրայանք զսա ի հալալ արդեանց մերոց և ետուք գրել զ[ս]ա յիշատակ ծնողաց և փրկութեան հոգոց մերոց և ամենայն նախնեաց իմոց: Եւ ի մերում ժամանակի էին քահանայք Սուրբ Կիրակոսի եկեղեցոյն՝ ես, վերոյգրեալ տէր Անդրիասս, տէր Ազարիէն, տէր Խաչատուրն, տէր Էվանէսն, տէր Մինասն, տէր Դանիէն, Տէր Աստուած անփորձ և անսասան պահեսցէ. ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյ գրեալս ի սմա առհասարակ և ընդ սոցին զիս՝ պանարժան րորայ Անտրիս գծող: Յերեսս անկեալ աղաչեմք պաստուածաւոր հոգիք, որք հանդիպիք յայ/սրմ աստուածային րատիս՝ ծաղկաւէր բուրաստանիս, յիշեսցիք ի Քրիստոս պրազմամեղս և զծնողն իմ՝ զԳրիգորն և զՀովսիսիմէն, և քորդին իմ զՊեկորոսն, և ամենայն մերձատրքն:

Запись сохранилась по-видимому без заключительной части.

ИВ, В 171—377

**Маштоц, 1685 г.,
д. Гулестан, переписчик Давит**

Փառք [...] որ եր կարողութիւն րկար ոգոյ Դաւիթ իրիսո л. 229 а
անայիւրանի մեղոք վառայեալ և չարեոք ի յի սղալագիր և
վանարուեստ գրչի, հասանել ի ասարս սուրբ գրոցս, որ կոչի
Մաշտոց, որ ունի բովանդակ վէ (7) խորհուրդ սուրբ եկեղեցոյ,
ի երկիրս Բարդայ, ի գեօղս Գուրսպան, ընդ հովանեաւ Սուրբ
Սալուածածինն և Սրբոյն Մինասայ, ի հայրապետութեան րանս
Աղավանիս րետուն Միմօնի և Երեմիայ, իշխանութիւն Պարսոյ
երկրիս ապառեալ Ղուկիսանն: Որ յայսմ ժամանակի Հաճիայի
խանն ելաւ Թարիսոյ բազում րօքօք և եկեալ նսրաւ Գանջայ ի
թվիս Հայոց ՌՃԼԴ (1685), ի խնդրոյ ասրուածասէր և
բարեպաշտ կնոջն Շահումին յիշարակ իւր և ծնողայ իւրոյ:

ИВ, В 84—321

**Книга вопрошений Григора Татеваци.
1686 г., переписчик Маргар**

Գրեցաւ Հարցմանց և պարասխանագիրս ձեռամբ Մարգար л. 120 б
իրիսուէ, ի թվականիս Հայոց ՌՃԼԵ-ին (1135/1686 ր.),
հոկտեմբերի ամսոյ Ե-ին (5), Ե-շաբթի (5) օրն ասարկեցաւ:
Սալուած բարով վայելել րայէ* խոճայ Աւետիքին մինչ ի խորին
ծերութեան եւ իւր ծնողայն արհայութիւն պարգևէ Քրիստոս
Սալուած մեր: Ով եղբայրք, ով ոք կարդալով կամ օրինակելով
յիշէ և կամ ի մէջ սուրբ պարարագին յիշէ, ինքն և իւր ննջեցեալն
յիշեալ լինի առաջի Սալուծոյ մերոյ. ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս...

ИВ, В 73—310

**Книга вопрошений Григора Татеваци,
1687 г., Истанпол, отец переписчика Еремиа**

Յիշարակարան սրայոդիս. Որդի Երեմիայի որդոյ л. 480 б
Մարտիրոս իրիսու Կոստանդնուպօլսեցոյ Գրիգորիս
վարդապետ ԺԺ (19) ամսայ լեալ էառ վկարգ կրօնատրութեան
և ԻԴ (24) ամսայ լեալ՝ րան վիշխանութիւն վարդապետական:
Որ և րայեալ յԷջմիածին վերելսայրի բեմբասացութիւնսն առաջի
պարոյս եպիսկոպոսայ և րաբունապետայն հնոց և նորոց:
Ապա ի Սուրբ Կարապետ անցեալ վԿարնով և բազում րաղափօք
իբրև ղիմնեալ գայր յԲսպրանայօ: Եւ մեր ոչ զգացեալ զգալուստ
նորին կրսերաւ իմով Մաղափայի հասաւ յԷջմիածին եւ Գրիգորիս
րաբունիս մրանէ յԲսպրանայով ոչ հանդիպելով միմեանց: Եւ

* Оставлено пустое место.

կայեալ մեր անդ ի պարճառէ Աստուածաշնչի միոյ ծաղկելոյ, արգելեալ մնացի և ես ընդ Մաղափայի վասն վճարեայ: Եւ երբ եկաք յԲստանայու, դարձեալ ոչ գտաք զԳրիգորիս վարդապետ, զի գնացեալ էր յԵրուսաղէմ:

Որ և ճանապարհին սուր քիստոնեայ կոչեալ դուրսան փռանկ անողորմաբար և խստասրտութեամբ աւարեալ զնան և ԼԳ (33) օր գերի ևս պահեալ Կանի ընդ կղզիսն մերկ և չհաւոր, անօգնական և պանդուխտ. յորոյ հապի վերծեալ, այնպիսի դատարկաձեռն ոչ ախորժէ գնալ յԵրուսաղէմ, այլ դառնայ յԱյմայի և ի Սպարթա՝ բազում վշտով յեղանակս ձմերան ցրտոյ սաստկութեան մինչև զշունչ առեալ յԲկոնիոն: Ուր զօսն փրկարար պսակի կենարարին մերոյ արարեալ մխիթարութեամբ, առաւել և ի Գաղապիա: Յետ Վարագայ Սրբոյ Խաչին Կոնի եհաս յԲստանայու՝ լցով խնդութեամբ հասեալ ըղձանայ մերոյ ՌՃԼԶ (1136/1687 թ.) թվականիս, որ ՌՃԻԸ-ին (1128/1679 թ.) էր ի մէնջ հեռացեալ ի կրօնատրութիւն և դարձեալ լնոյր զեկեղեցիսն մշտաբար զվարդապետութեամբ՝ ի մխիթարութիւն ամենեցուն բարիոք քաղաքավարութեամբ: Եւ ուր ուրեք սրացեալն էր զգիրք ի հալալ արդեանց յաշխարհանայ քարոզութեան իւրոյ, խնդրեայ ի մէնջ զամենիցն իրաքանչիւրոյ ըստ արժանեաց՝ յաւարտ նոցին գրել պիշարակս իւր, զոր և կարարեցաք իսկ և իսկ: Որպէս և Կեսանի սրացեալս կոչեցեալ Գիրք հարցմանց ի Գրիգոր Տաթևայու պատգաբերեալ:

Արդ, որք հանդիպիք ի սիրելութիւն վերոյ յիշեցեալ գրոց սրացոյի Կեսան Գրիգորիս քաբունոյ՝ ընթեռնելով, Կեսանն // *ա. 481 ա* լով և օգտելով ի սմանէ, յիշեսցիք ի հեշտալոր յաղօթս ձեր, զի ընդ երկայնատրութեամբք և բարոք կենցաղավարութեամբ վայելեսցէ զսա ի հաճոյս Տեառն եւ ընդ արթուն ծառայիցն և ընդ բարի մշակացն առցէ զվարձս փոխարինի առաքինութեան իւրոյ յամենակալ Տեառնէ, որ խոստացաւ սիրելեայ իւրոց պապրի ուրախութեան մոծանել ի փառս յանուագական յաւանութիւն, զորոյ գովութիւն խորոցն անձառոյց հասողն և յափշտակեալն յերրորդ յերկինս ոչ կարաց ձառել գրեթէ միայն յայսմ եպերեայ զբանս իւր, թէ զոր ակն ոչ երես, և ունկն ոչ լուս, և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պարտաստեայ Աստուած սիրելեայ իւրոց [1 Կոր. 2, 9]: Որում և դուք յիշեցեալ լիջիք յարքայութեան Տեառն ըստ բաղձման երանելի աւագակին յաջակողման Տեառն, յորժամ զայցէ փառաւոր լինի և փառաւորել զսիրելիս իւր ամէնօրինեալ տեսեամբն զուարճանալով ամենայն ուղղափառ հաւարացելովք. ամէն:

Գրեցաւ յԵրեմիայէ՝ հօր Կեսան Գրիգորիս վարդապետի:

ա. 142 6 Իշարակ է Նորիսաթունին և որդուն նորայ՝ սարկաւարք Խաչայորին, և հօրըն նորայ՝ Ակորին, և որդուն նորայ՝ Միլոնին, և մորըն նորայ՝ Կուլվարդին, Կէր Խաչայորին, և հօրըն՝ Գրիգորին, ի թիվս չառոյ ՌՃԼԶ (1136/1687 թ.).

РНБ, арм. н. с. 1—13

**Четвероевангелие, 1688 г., [Нор Джулай],
переписчик Хочик, владелец Гаспар Джулайеци**

a

ԶԽՆԺԻԼ, տէր Խաչատուրի որդի, մեղապարտ գրչիս յիշել ի л. 87 б
Տէր, և Աստուած զձեզ յիշէ ի միսանգամ գալստեան. ամէն:

б

[Յ]իշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, ով սուրբ ընթերցող, л. 88 а
զստացող սուրբ Աւետարանիս՝ Յովայեցի պարոն Գասպարն,
որ եր իր վաստակոյն և սրայալ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ
իր հոգուն, և պարոն Սիմոնին, և Գասպարին կենակցուն և
իրեանց դեռաբոյս և նորաբողբոջ դստերայն՝ Սառային,
Սիրմային և Մանանային, և այլ ամենայն արեան մերձատրայ
իրեանց:

Արդ, երես անկեալ աղաչեմ զձեզ, որ հանդիպիք սմա
կարդալով և կամ օրինակելով, յիշեցիք յաղօթս ձեր զվերոյգրեալ
պարոն Սիմոն, և զպարոն Գասպարն և զկենակիցն իր՝
զԱննան, և զդստերսն իրեանց, և դուք յիշեալ լիջիք յԱստուծոյ
մերմէ. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս:

Ով եղբարք իմ նապելի և պարուելի, ով ոք կամեսցի ծախել
զսա կամ գրաւ դնել և կամ զվարդարանքն՝ զխաչն և զարծաթն՝
վրայէն հանել, նա մասն Յովայի առնու և պարիծն Կայենի
կրեսցէ. ամէն:

Թվին ՌՃԼԷ (1137/1688 թ.) ամին սրայալ զսուրբ
Աւետարանս պարոն Գասպարն, և եր իր հալալ վաստակոյն
և սրայալ զհոգելից բորապարանս. ամէն:

Упомянутые в записи крест и серебро утрачены вместе с
переплетом.

79

РНБ, арм. н. с. 10—22

**Четвероевангелие, 1688 г.,
Шош (Аспахан), переписчик Йовханнэс.**

Փառք [...] // Արդ, գրեսցալ սուրբ Աւետարանս յերկիրն Շօշ, л. 333 б-
334 а
որ է Ասպախան, ի դռն Սուրբ Ամենափրկչի, ձեռամբ հոգնամեղ
և անարժան Յովհաննէս քահանայի. անմեղադիր լինիք կամ
սխալանայ, կամ խռոբանայ, զի այս էր կար մեր: Ոչ էի արժան
զսա գրել, սակս ձրի գրեցի, թողութիւն շնորհեցէք մեղատրիս: Ի
թագաւորութեան Պարսիս շահ Սուլէյմանին և ի հայրապե-
տութեան տեառն Եղիապար խարապնազգեսցալ կաթողիկոսի և
հովտապետութեան ահրի քաջ բաբունապետի, հեզահոգի և
բարեւուտոյ տէր Յոհաննի. Աստուած զինքն անփորձ պահեսցէ.
ամէն:

Ի թվականութեանս Հայոց ՌՃԼԷ (1137/1688 թ.) և ապրիլի ամսի ԺԲ-ումն (12): Արդ, ի խնդրոյ բարեմիտ և երկիտայ առն Սստոծոյ պարոն Ակորջանի, որ ըս/տայսալ պտուրք Անտարանս ի հալալ վաստակոյ իրոյ և յիշատակ իւրն և իւր ծնողացն. յիշեցէք և Սստուած ողորմի):

л. 334 б

Դարձեալ, յիշեցէք պարոն Յակորջանն և զհայ/րըն՝ Բաղդասարն, մայրն Մարի տաւրն, և կողակիցն Խանումն, որդին իւր Բաղդասարն, Բաղդասարի կողակիցն Մարամ տաւրիկին, հանգուցեալ որդին իւր Գրիգորն, դուստրն Մարամ տաւրիկին, եղբայրն Սահրաւրն, Սահրաւրի կողակիցն Մարիամ խանումն, որդիւն Գրիգորն, Հէրապետն, միիւս եղբայրն Սարգիսն և կողակիցն Սիմէն, և դստերն Նորջեհանն և հանգուցեալ դուստրն Նորմհալն, Բուրն Սինախաթունն, կողակիցն Պողոսն, որդին Գալուստն, դուստրն Բէկկապէն, միոս Բուրն Խանումաղէն, կողակիցն Յովանէսն, որդին Ջանբաբէն, հորեղբայրն Յովանէսն, կողակիցն Եղսաբերթն, հանգուցեալ որդիւն Մանուկն, Յեարին, Մնացականն, դստերն Վարթախաթունն, Բէկումն, Խաթունն [...]

Конец записи отсутствует.

80

ИБ, А 50—163

**Сборник, 1688 г., Лори,
д. Ованис, переписчик священник Григор**

л. 52 а

Ի թուականիս Հայոց ՌՃԼԷ (1137/1688 թ.) գրեցաւ տեղորս ձեռամբ տէր Գրիգոր Բահանայիս ի երկիրն Լորուն, ի գիւղն Ովանիս, Հայոց տեառն Եղիսպար և մերոյ տիրեալիսկոպոս Սանահնու՝ Բարսեղ. ամէն:

81

ИБ, В 113—350

**Маштоц, 1689 г.,
последующий владелец Петрос**

л. 186 б

Շնորհիւ ամենապօրին Սստոծոյ, ես նուստր տէր Պետրոս առա զՄաշտոցս ի հալալ ընչիւս իմոյ. հայրն իմ՝ Պային և մայրն իմ՝ Թաճումն, և կողակիցն իմ՝ Մարիամն, և որդիւն իմ՝ տէր Եսային, Պակլարն, Պողոսն, Պային, և դուստրն իմ՝ կուսակոսն Եփրեմսիմային և Մաշան, և Ակուլն, և Հուտումն: Վասն որոյ, ո՛վ հարք և եղբարք, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ [հ]արեանցի ինչ, յիշեցէք յաղօթս ձեր զվերոյգրեալսս և մի բերան ողորմի ասացէք տէր Պետրոսին և այլ ննջեցեալսն. ամէն:

Գրեցաւ թուին ՌՃԼԸ-ն (1138/1689 թ.):

л. 187 а

Դարձեալ յիշեցէք զտէր Եսային և իւր լծակիցն՝ Ակուլին և որդիւն՝ Սինասն^{*}

Այլ և յիշեցէք Պեակլարն և իւր կողակիցն՝ Աղախանն, և որդիւն՝ Չալին:

* Пропущена строка.

РНБ, Дорн 641—11

**Сборник, 1693 или 1694 г., Шоп (Аспахан),
переписчик Астуацатур Фахрапатци**

Շնորհոփ, պօրութեամբ, կարօղութեամբ և ապումամբ ա. 362 ժ
ամենասուրբ Երրորդութեանն՝ Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն Սրբոյ,
ես՝ թշուառ անձին Աստուածաբան արեղայս, խօթայեալ հոգովս ա. 363 ժ
թէպէտ եմս ժիր մարմնով // սկսեալստեցի մեղսաներկ
մալամբ զգիրս արպախոյ, որ է յոյժ պիտանի, քաջ և իմաստուն
տրամաբանողական ճարտասանայ, ի թուին Փրկչին ՌՋԻԲ (1142/
1693 г.), իսկ ի թուահաշտութեանս Հայոց Մեծայ ՌՃԻԲ (1142/
1693 г.) ամին, ի վայելումն անձին իմոյ, ի յարգայանիստ
մայրաբաղափս Շօշ կոչեցելոյ, որ այժմ Ասպահան վերաձայնի
և ի գիտաբաղափս Նոր Զուղայու ընդ հովանեալ Սուրբ
Մմենապրկչի վանայս, ի հայրապետութեան // Տեառն Նահապետի ա. 363 ժ
երիցս երանեալ կաթողիկոսի Մմենայն Հայոց և
առաջնորդութեան Նոր Զուղայու Սրեփաննոսի աստուածաբան
և երջանիկ վարդապետի, ի թագաւորութեանն շահ Սուլէիմանի։
Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զսրապանսդ, որք հանդիպիք սմա
կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մահրափայլ յաղօթս ձեր
վկերոյգրեալ եղկելիս, որ եմ Ֆահրապապոյի, և զծնօղն իմ։ Եւ
դուք, յիշօղք, յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ յաւորն
որոտընդոստ գարնանային յարութեանն, որ գալոյ է դարել
վկենդանիս և զմեռեալս։ Եւ նմա փառք յաւիրեանս. ամէն։ Հայր
մեր [...]: Ամենադիր լերոք գրոյս խոշորութեան, զի կար մեր
այսման էր։

ИБ, А 13—126

**Сборник, 1693 г.,
правщик вардапет Закариай Испаханаци**

a

Առաքրեցալ դուպնափայ Քերականութեանս արհեստ ա. 88 ժ
յոխամեղ իմա//սրակէ Յովանէս յանարժան վարդապետէ ա. 89 ժ
Բապահանայու, ի գեղջէ Զուղայու, ի թվայրերութեան Հայոց
Մեծայ ՌՃԻԲ (1142/1693 г.), յամսեանն յունվարի ԻԴ (24):
Եթէ հաճոյ թուեսցի սրբապանիցդ, միով Հայրմերով յիշեսցիք,
զի և դուք յիշեալ լիջիք ի գիրն կենայ։

б

Ով բարեմիտ ընթերցօղք, յիշեցէք ի մահրափայլ յաղօթս ձեր
ըպսրբագրող տառիս Ջափարիայ վարդապետըն, և դուք յիշեալ
լիջիք առաջի Քրիստոսի. ամէն։

Имя переписчика Ջափարիայ было стерто, и восстановлено
уже К. Костанянцем, в коллекции которого оказалась рукопись.

ИВ, С 39—419

**Синаксарь, 1694 г., Карс,
переписчик Еремиай**

л. 474 а

Յիշատակարանն է.

Փառք[...] Որ եր կարողութիւն տրկար և անարժան և մեղօք մեռեալ անձինս՝ Երեմիայ գրչի, հասեալ յաւարտ յայսմ արեւնի, քանզի ունի սա պրոփոր փարին յինեան հաւաքեալ Հռոմոնցն բաժան ամիսս եւ ըստ Հայոց երկուրասան ամիսս և Ե (5) օր աւելին՝ զամենայն տօնից տօնականացն և զսրբոց նահապտականցն, զնախահարցն, զմարգարէիցն, զառաքելոցն, զհայրապետացն, զհաւանայիցն և զսարկաւազացն, <զառաքելոցն>, զճգնատրացն և զկուսանացն, զկանամբաց, զմարտիրոսացն, զծերոց և զպապոց, զշափու հասակի, այլ և երկնային զօրացն, զաթոռոցն, զսերորբէիցն և զհերորբէիցն, զօրութեանցն և զիշխանութեանցն, զպետացն և զպետութեանցն, զհրեշտակացն և զհրեշտակապետացն: Պատմութիւն կարծրագոյն տանջանացն և սխալեցեացն անաշխարհիկ վարույ սրբոցն աստ հաւաքեալ կան, որ օրըստօրէ սրտաւնդուցանէ և սոսկացնէ զոսկերս լսողացն և դարձուցանէ առ ի յունկնդրութիւն ակտրժ մտաւորաց, զոր և սիրտարփ տենչմամբ և եռափափագ ըղձմամբ սրտի սրացաւ զանառիկ մեծութիւնս և զպայծառութիւնս սրբոյ եկեղեցոյ և զխրախութիւնս մանկանց ուսումնասիրաց, հաւատարիմ պարոն Յակոբն՝ յիշատակ իւրն և ծնողացն՝ Յովսասիին, մօրն Մանուշակին, կենակցին Բաղդարին, որդոցն Թովսմանին, Սարգիսին և Յոհաննին, և թոռին Մնացականին, և հարսներն իւր Հերիմին և Հայպաթին, և հարապար եղբարցն իւր Յոհաննին, Կիրակոսին, Պետրոսին և Պողոսին, ուրն Դօլվաթին, և այլ ամենայն արեան մերձատրացն:

Արդ, և դոք պատուական և քիստոսադաւան քահանայք և ժողովուրդք և այլ եկեղեցականք, որք նստիք ի յունկնդրութիւն սուրբ գրոցս, և այլ կարգացողք և օրինակողք, յիշեցէք զստացող սորա՝ զպարոն Յակոբ և զծնօղսն իւր զվերայգրեալսն և զայլ ամենայն մերձատրոսն՝ զկենդանին և հանգուցեալսն: Եւ արդ, ես անպտուղս ի բարեաց և անկարգս ի կարգատրաց, սուրանուն Երեմիայ քահանայ, տեսի զսէր և զփափաք սորա զպարոն Յակոբին, զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով իսկ տկարութեամբս յանձն առի և կատարեցի ողորմութեամբն Աստուծոյ, բազում աշխատութեամբն հասի յաւարտ սուրբ գրոցս: Դարձեալ յիշեցէք զիս՝ անպիտան և փանաքաքան, տղմասէր և մեղօք ներկեալ Երեմիայ սէթևէթ էրէց, որ բազում տառապանքօք յանկ ելեալ կատարեցի զսա ի թվիս Հայոց ՌՃԽԳ (1143/1694 թ.), ի մարտի ԻԶ (26), իշխանանիստ քաղաքիս Կարս, ի հայրապետութեան Որֆայեցի տէր Նահապետ սրբազան կաթողիկոսին, եւ ի ժամանակի թագաւորութեան Տաճկայ Սուլթան*: Բայց աղաչեմ ի վայելողացդ յիշել զիս՝ զփծուն ծրօղս և զուսուցիչ և հայրն իմ

* Пропуск

վրէր Աթանասն, որ հան[գ]ուցեալ է առ Քրիստոս, և զմայրն իմ՝ Դօլվաթն, և զկենակիցն իմ՝ զՎիմաթն, և զամենայն մերձա-
որսն մեր՝ զկենդանին և զհանգուցեալսն: Ջոր և խնդրեմ // ի վայելողացդ և ընթերցողացդ և կրկին գաղափարողացդ յիշել միով ողորմայիս զստացող սորին՝ զպարոն Յակոբն՝ իւրայնովն և մեզ գծագրողսն՝ մերայնովն: Ջի ի ծրելն սորա շարք վիշտ և տառապանս կրեցաք վասն միայն յինելով և անօգուակար, զի հայրն իմ հանգեալ առ Քրիստոս և ես միայն եղբարքս իմով կայաք ի մէջ երկրի խեղճ և անպէր. և ես ուրախ յինէի ի վերայ եղբօրն իմոյ, զի էր Ժ (10) տարոյ Թորոս անուն. զի դեռևս նորահաս եղեալ էր ի դպրութեան ժամաւորեաց, և նա իւր տղայութեամբն գնացեալ ընդ տղայսն ի խաղալ ի ձորն, որ է բերթին՝ յեւրեն, և վասն ապոմանէ չարին և վասն ծովացեալ մեղաց իմոյ, անկեալ ի քարն ի վայր և մեռաւ: Ջի և անպերժանելի սուր հասոյց մօրն իւրոյ և ինձ ծաղր և նախապիսն արար թշնամեաց իմոյ: Միայն յոյս ունիմ առ Քրիստոս և զՄարիամ մայր Աստուածածին, որ բարեխոս է ամենայն մեղատուրս որ փրկեալ ապարեացէ զիս զմեղատուր և ամենեցուն ողաց կոխան վերեմիայս ի սաղանայական որոգայթից և ի գեհ[են]եան հրոյն փրկեսցէ: Ոչ թէ միայն զիս, այլև դասակից եղեալ քահանայսն՝ զվրէր Թորոս ալեօք ծերացեալ և տէր Միմէռնն և տէր Ներսէսն և տէր Դովասն և զվրէր Եսայի եղբայր մեր: Ջոր և յառաջմէ յեկեղեցիսն փոքր գլով շարք նեղութիւն ունեալ վասն փոքրութեան ժամաւորեաց: Յետոյ Աստուծոյ ողորմութեամբն և յաջողութեամբն գնացեալ Ալվալ չէլէպին բազում աշխատութեամբ փաշայիցն և աղաներոյն հրաման և բոյրութիւն առեալ, շինեցին մեծ և հռչակատու եկեղեցիս յանուն Սուրբ Աստուածածնի, որ յառաջմէ մեծ խորան կայր. և այս Գ (3) խորան ձևացեալ գոհութիւն Քրիստոսին, որ այսպիսի դառն և ի նեղ ժամանակիս այսպիսի լուսափայլ եկեղեցի շինեցաւ ի մերումս ժամանակի, ի վերայ Ախուրան գետոյ. և յետ սորայ զկամութեան նորոգեցաւ: Դարձեալ տեղիս հովիւ և առաջնորդ Դանիէլ վարդապետ, որ է ի յերկրէն Ամթայ, եկեալ բնակեցաւ ի վանքն Հորոմոսի, որ այժմ ասի Դօշափանք, որ ի վաղուց ժամանակէ աներեալ և քայքայեալ էր. հովիւ և խաշինք բնակէին ի միջի նորա: Որ և սա Դանիէլ վարդապետս տեսեալ այնպիսի հռչակատու եկեղեցիսն, արդատուս հարեալ և յանձն ի մահ մատնեալ, շինեալ հասարակեաց զլուսայարկ զեկեղեցիսն. Աստուած հասարակուն պահեսցէ: Ջոր և մաղթեմ ի սուրբ ընթերցողացդ՝ անմեղադիր յինել սղալանաց մերոյ և սակս խոշորութեանն սորա թողութիւն շնորհեցէք, զի կար մեր այս էր:

Դարձեալ մաղթեմ եղբարցդ իմոյ յիշել զվերոյգրեալ զստացող և աշխատող սորա և զամենայն երախտաւորսն մեր՝ զկենդանին և զհանգուցեալսն: Եւ նա որ առաւրն է ի տուրս բարեաց և ձեզ ողորմեսցի իւր միսանգամ գալստեանն, յորժամ գայցէ փառօք Հօր և հրեշտակաց սրբոյ. ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս:

Ср. примечание ** к № 49.

* Просторечная форма слова բերդ (крепость), но возможен и топоним, как полагал О. Еганян.

ИВ, В 98—335

**Сборник, 1697 г., Стамбóл (Константинополь),
переписчики Барсел-Басилиос и Ага́нас**

a

Եւ ընդ սմին զիս ամենաեղեռ սուրանուն Բարսեղ պաշ//
 Կրեակս ծրօղ աղօթիցս, նաև զսրբասէր րաբունի վԱթանաս
 եղբայր վարդապետս, որ ի միասին գնացին Երուսաղէմ, աղաչեմ
 ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր յիշեսցիք և զկրեալ աղօթումն, որոյ և
 ձեզ մասն ի Քրիստոսէ լիցի սրբոցն ի լոյս: Աւարտեցաւ
 ծաղկափաղ փարփս ի Ստամբոլ արինեալ մայրաքաղաքի, ի
 ժամուն Սուրբ Լուսատրչին, յորում նախախնամօղն ամենայնի
 Քրիստոս հաստատուն պահեսցէ զհաւանայսն և զիշխանն և
 առհասարակ մեծ և փոքր ժողովուրդին: Մեք բազում փարպեցաւ
 և նոքայ սիրով ընկալան Քրիստոսի սիրոյն և մեզ լաւ հարկիս
 արարին, Աստուած արինէ զհրեանք, աստի կենացս անփորձ
 կենօք պահեսցէ և հանդերձեալն արքայութեան արժանացուցէ:
 Գրեցաւ ի Հայկապեան ՌՃԽԶ (1146/1697 թ.) թոռք, յունիս ամսոյ
 Դ (4) զրաւ եղև:

6

Զկապմող և կապող ժողովածոյ փարպ մարենոյս յիշեսցիք
 յԱնապատոյի վՄԻՖայել շնորհապարդ և հեպահոգի, աղապատէր,
 մարդասէր, հիւրասէր ծաղկարար և պապկերսեան փրկացուն
 հանդերձ մարմնատր ծնօղով և հոգևոր վարպետօք և ուսուցչօք
 և ամենայն արեան առու մերձատրօք: յիշողդ թարց
 ձանձրանալոյ յիշեցեալք լիցիք ի Քրիստոսէ Յիսուսէ յԱստուծոյն
 մերոյ, որ է արինելոյն յափտեանս. ամէն:

Դարձեալ, ո՛վ ընթերձողք, երկակի հարապարացս բանի
 պաշտարտեկացս Բասիլիոսի և Աթանասի բազում աշխատանս
 արար և մանաւանդ կերակրօք և ըմպելօք, վասն որոյ փոխարէնն
 միտոյն հապարապարիկ և բիրապարիկ ժրեմք Կրօն ի նմա և
 հատուցանել Քրիստոսի յուսոյն մերոյ ներկայս աստի
 աշխարհիս և հանդերձեալ կեանսն. ամէն:

Գրեցաւ ՌՃԽԶ (1146/1697 թ.) թուին ի սուրբ Երուսաղէմ
 ճանապարհին, ի մայրաքաղաքին Կոստանդնուպօլսի. ամէն:

86

ИВ, А 78—191

Симэон Джулайеци, Грамматика, 1701 г.

л. 109

Թիւ գրգուկիս աւարտեցման՝
 զոյգ շրջանիկ, եզ յոքելեան,
 և մակեռակ ֆառապարկեան,
 ֆառիկ դարձեալ և մո փլսան:

Игра в числа с определением даты $(2 \times 532) + 50 + (3 \times 4) + 4 + 420 = 1150$. 1150 г. армянской эры соответствует 1701 г. нашего счисления (О. Еганян).

87

ИБ, А 111—224

**Псалтырь, 1701 г.,
Нор Джулай, переписчик Авет**

Փառն[...] Արդ, գրեցաւ այսմ հոգելի գիրքս, որ կոչի л. 288 а
Սաղմոսարան, ի դռնն Ամենափրկչի սուրբ վանացն որ է Նոր
Ջողայուն, ի թուականութեանս Հայոց Մեծայ ՌՃԾ-ումն (1150/
1701 г.) յամսեանն արամ* ԻԲ (22), զորս յիշատակեցաւ այս
սուրբ գիրքս խօջայ Խաչիկին, ևս կողակցին իր Խաթունմամէն,
և զորդիսն իր խօջայ Աղածապտորն ևս կողակցին իր
Խաթունոսկումն և զորդիս նորին զպարոն Աղայմալն և
զկողակցին իր Վելիդա խանումն // և զորդիսն իր խօջայ л. 288 б
Նապարն և զխօջայ Աղածապտորն, ևս Դուսիմսի և զդստերսն
իւր Մէրոպար խանումն, զոր և հայցեմք ըստ իրեանսն Տէրն
Քրիստոս ընդ երկար ամօք պահեսցէ անփորձ և անսասան և
փրկեսցէ ամենայն որոգայթից սաղանայի: Մանաւանդ
զհանգուցեալսն ի Քրիստոս զծնողսն զխօջայ Խաչիկն և
զԽաթուն մամէն ևս խօջայ Աղածապտորն և զնսկումն խաթունն
և զիրեանսն ինքն Քրիստոս արժանատրեսցէ անթառամ
պսակացն և ընդ երանելեաց սրբոցն դասեսցէ և իւր զետոյնն
արժանի արասցէ և հանդերձելոց բարեացն հասուցէ. ամէն:

Դարձեալ կրկին անգամ յիշեցիք ի Քրիստոս զխօջայ պարոն л. 289 а
Աղամալն որ ցանկացաւ ի հալալ վաստակէ իւրմէ և ետ գրել
զՍաղմոսարանս որ իւր հոգւոյն և իւր հանգուցեալ ծնողացն
յիշատակ, մանաւանդ և իւր որդոցն: Այլ և հայցեմք ի Քրիստոսէ
զկենդանին անփորձ պահեսցէ և յերկար ամօք պահեսցէ և
հանգուցեալսն ի Քրիստոս ընդ դասս աջակողմեանն դասեսցէ ի
հանդերձեալ կատարածի ատուրն. ամէն:

Արդ, և ես սուրանուն Աւերս երես անկեալ աղաչեմ л. 289 б
ընթերցողացդ, զի փոխ[ր] հասակաւ և արամբ շաղախեալ բազկօք
կատարեսցի մարգարէութիւն անյաղթ // փիլիսոփային Դաթի,
այլ և անմեղադիր լերոյք ի սխալմանէ և գրչին խոշոր և մանր
գրոցն. զի անկապար դիպատրութեամբ գրեսցի: Եթէ հաճեսցիք
միով հայրմեղայի յիշել ի Քրիստոս և դուր յիշեալ լիջիք ի
Քրիստոսէ. ամէն: Հայր մեր որ յերկ[ինս]:

88

ИБ, А 64—177

**Молитвы и заклинания, 1704 г., Ван,
переписчик Йарутюн**

Փառն[...] որ ետ կարողութիւն րկար և անիմաստ սուրանուն л. 147 б-148 а
Յարութեան հասանել ի յաւարտ յայսմ րառիս, որ կոչի

* Յամսեանն Արամ ան. Արաշ ? Переписчик мог спутать название шестого месяца армянского календаря Արաշ с третьим днем месяца Արամ.

Ուրբաթագիրք, լաւ և ընտիր օրինակէ: Որք հանդիպիք սմայ
լ. 148 6 կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի // մաքրափայլ յաղօթս
ձեր պանարժան գրծօղս՝ Յարութեն, և զիմ ծնօղ վարպետ
վթումա էրէցն, և մայրն իմ, և ամենայն արեան մերձատրքս
մեր. ամէն:

Գրեցաւ սայ ի քաղաքն Վան, ընդ հովանեաւ Սուրբ Էջմիածնայ
լ. 149 a և Սուրբ Գէորգայ Զօրավարի, և Սուրբ Սանդը//խտոյ կուսին և
Թաթէոս Սուրբ Ստաւելոյն, և Թովսմանտկ սուրբ անտարանին,
և ամենայն սրբոյ, որք աստ կան հաւաքեալ և ի պահպանութիւն
ամենայն հաւաքացելոյն. ամէն:

Արդ, աւարտեցաւ տառս, որ կոչուաւ Ու[ր]բաթագիրք ի
թվականիս Հայոց ՌՃԾԳ (1153/1704 թ.) ամին, ի մայիսի ԻԳ
լ. 149 6 (23), և Սրբեղծ// ողին փառք յափտեանս յափտենից. ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք և Աստուած ողորմի ասացէք աստուածասէր
կնոջն Գօլային և իւր ծնօղացն, հօր Հայրապետին, մօր՝
Շամամին, կողակցին Բարսղին, մօր Քնուշին, որդոյն
լ. 150 a Յովանիսին, դստերացն Ընիխանին և Դօստաղին, քուր/ւացն
Սառին և Մահմուտին, և ամենայն արեան մերձատրացն: Լի
սրբիւ և բոլոր հաւաքով ասէք Աստուած ողորմի իրեանցն.
ամէն:

Եւ Գօլայս գնեցի զսուրբ Ուրբաթագիրքս հալալ ընչից իմոյ
և ռիսի արի ի դուռ ընձայից Սուրբ Աստուածածնին՝ յիշ[ալ]յակ
հոգոյ իմոյ և ծնօղաց ///

Нижняя половина листа оборвана, на л. 150 б (верхняя
половина) благопожелания повторяются.

Вторая часть записи выполнена по-видимому другой рукой.

ИБ, В 21—259

**Книга вопрошений Григора Татеваци,
Константинополь, 1710 г., владелец тэр Саргис**

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, սուրբ հայրապետք և վարդապետք,
լ. 381 6 հայրք և եղբայրք իմ, անմեղադ[ր]ելի լինել մեզ, զի եւ Սարգիս
վարդապետս, որ եմ յերկրէն Կալիկիոյ, ի գիտաքաղաքէ Հաճընոյ.
ՌՃԾԹ (1159/1710 թ.) էր թվական Հայոց, և տեսի զայս Հարցմամ
գիրքս որպէս գերի անկեալ ի մեծ քաղաքն Կոստանդինուպոլիս,
ի Մեծ Վեսիր Խանին, ի ձեռն քրաճկաց, և սիրտ իմ դալարեցաւ
վասն այս գրիս, և ես էի ի մէջ նեղութեանն, ապա Աստուած
ապաւինեցայ և առի զայս Տաթևացոյ Հարցման գիրքս Ի [20]
մառչիլ՝ ի վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ հոգոյ իմոյ և
ծնողաց իմոյ, և ամենայն վարմից իմոյ, և ամենայն յարեանառու
մերձատրաց իմոյ, և զուսուցիչն իմ՝ զտէր Սահակն, զվ[ե]ին
իմ՝ զՈվանէս կաթողիկոսն, ի նոյն գիտաքաղաքէն Հաճընոյ և
Տանն Արսա, յիշել մաղթեմ և հայցեմ ի ձեզանից, որք հանդիպիք
կարդալով կամ տեսանելով կամ օրինակելով, յիշատակելով,
աղաչեմ զձեզ Աստուած ողորմի ասէլ և մի խնայել: Աստուածն

ամենայնի, որ առաւրն է ձեզ և մեզ ողորմեսցի իւր միսանգամ գալստեան. ամէն:

90

РНБ, Арм. о. к. 1¹ и 12—70

Վաշոյ, Каменец-Подольский, 1711 г.

Հաշու գիրգս այս է յիշատակ եկեղեցւոյն Սրբոյն Նիկողայոսի սփանչեալործ հայրապետին ի Կամէնիւ քաղաքի, որ գրեցաւ ի թվին Հայոց ՉՂԸ (798/1349 թ.) և յամի Տեառն 1349, յերկիրն Ղրիմայ, ի քաղաքն Սուրխաթ, ձեռամբ տէր Ստեփաննոսի իրիցու: Իսկ յետ ԽԵ (45) տարւոյ գրելոյն գնեաց պսա կամենցի պարոն Սինանն, որդի Խորթութայէի, և ետ յիշատակ վերոյասացեալ եկեղեցւոյն Սրբոյն Նիկողայոսի ի թվին ՊԽԳ (843/1394 թ.) և յամի Տեառն 1394 օգոստոսի ԺԵ (15): Այս պարոն Սինանն իւր յարուկ դրամովն շինեաց վնոյն եկեղեցին Սուրբ Նիկօլայոսի ի թվին Հայոց ՊԽԷ (847/1398 թ.) և Տեառն 1398, որպէս յայտ է ի կոնստանդնուպոլսեան նորին եկեղեցւոյ, որ ի *նաղուշն* մեր պահի, և սկսանի այսպէս. Այս իմ կամաց և հաստատութեան անձին ձեռագիր է՝ Սինանի որդւոյ Խորթութայէի [...]*

Իսկ ի թվին Հայոց ՌՃԿ (1160/1711 թ.) և յամի Տեառն 1711 գիրգս այս կազմեցաւ, բաժանեցեալ յերկուս հարորս վասն դիրքագոյն տանիւն ի բերելոյ, ձեռամբ տեառն Ստեփաննոսի Ստեփաննեան Կամէնցայոյ, տէրանի Կամէնիցու, Ստանիսլաւովովի և այլոց քաղաքաց, որ և յաւել զԸնթերցուածս և զԱնտարառնս կարգաւորեալս ըստ արարողութեան ողորպիառ եկեղեցւոյն Հայոց:

Ի փառս մեծագոյնս Աստուծոյ և Ե. Կ. Մ.**

91

РНБ, Дорн 638—8

Календарь, 1715 г., переписчик Давид

Յիշատակ է լուսայեղոցի Խոջամալի որդի Սափարին թվին ՌՃԿԴ (1164/1715 թ.) մարդի Բ (2), ձեռամբ մեղավոր էրէց Դավթիս: Եւ արդ, եղև սկիսքն գրոյս թիւն ՌՃԿԳ (1163/1714 թ.) դեկտեմբերի Ը-ումն (8), զծայգրեցի և զՌՃԿԴ (1164/1715 թ.) թվին մարդի Բ (2) հասուցի յավարտ: Ազնեա, Հոգի Սուրբ Աստուած:

92

ИБ, В 104—341

**Толкование Игнатия на Евангелие от Луки,
Сис, переписчик священник Лазарос**

Փառք [...] Գրեցաւ պայս Մեկնութիւնքս ի Տիկրանակերտ քաղաքիս ի ձեռամբ տէր Ղապարոս քահանայի արիեստատր

* Далее следует запись 1394 г., см. № 17.

** Далее лат. перевод. Иштатакаран повторен в части 1², л. 11 а.

գրչի, որոյոյ տէր Կիրակոս Բահանայի, որ և մեք ի նոյն ուղիղ գեղեցիկ օրինակէն, և սրբագործեցեալ որոյ ոչ աւելի և ոչ պակաս էր, և էր գրեցեալ յերկիրն Կիլիկիոյ, ի <ի> սահմանս Տանն Սիսիոյ, ի հապար հարիր վաճառն և վեց Հայոց թիւ, հայկապեան տօմարի ՌՃԿԶ (1166/1717 թ.), ի հովապետութեան տիրայկառոյց, արփիսպնսցող Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի, արիական գրվխոյն և սրբազան հայրապետին տեառն Աստուածապետոյ գերերջանիկ կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց:

1717 г. относится к ишатакарану и не является датой рукописи.

ИБ, В 26—264

**Толкование Григора Татеваци на Евангелие
от Матфея, 1722 г., Балю, переписчик Саргис**

а. 318 б [...] /// Նոյնպէս և Սուրբ Հոգոյն տալովեամբն արարեալ Քաղուածոյ մեկնութեան Աւետարանին Մատթէոսի՝ սուրբ վարդապետն մեր Գրիգոր Տաթևացի Ջ (6) հապոր իր ՎԴ (4) գեղոյն Եղեմարփս բաղրատութիւն առ ի յուսումն վկնի եկելոյն հաւաքեալ քաղուածոյ մեկնութեան: Վասն որոյ փափագող եղև յայսմ մատենիս հեղափոխ և բանիքուն քաջ հոգեւորն Բսահակ վարդապետն: Եւ գրեալ եղև սա ի քաղաքին Բալուայ, ընդ հովանեալ Սրբոյն Գրիգորի Լուսատրչին մեծ եկեղեցոյն, ձեռնպութեամբ և հոգաբարձութեամբ մեծ իշխանին Ասնատրին և եղբօրն իրոյ՝ պարոն Գրիգորին:

Արդ, եղև զրաւ սորայ ի թվաբերութեանս յաբեղական տօմարիս սեռիցս Հայկայ, ըստ Մովսէսի դրութեանն ՌՃՀԱ (1171/1722 թ.) ամին, սկիսբն եղև ի յունիս ամսոյ Թ (9) և ի սեպտեմբերի Ժ և Ե-ին (15) աւարտեցաւ շնորհիւ Տեառն Աստուծոյ, ի վայելումն նոյնոյ Բսահ/ակ աստուածաբանութեան վարդապետի, աշակերտի տեառն Վարդանայ սրբոյն մեծի հանգուցելոյ Բաղիշեցի, որ և Աստուած վնա ընդ բաժին վարդապետս դասեսցէ. ամէն: Ի հայրապետութեան տեառն Աստուածապետոյ կաթողիկոսին, որ ի Վաղարշապատ, եւ ի պատրիարքութեան սրբոյ Երուսաղեմի տեառն Գրիգորի երանաշնորհ վարդապետի, երկրորդ Լուսատրչի, որ և Բաղիշեցի, ի նոյնոյ շառաւիղէ, տիեզերալոյս մեծ վարդապետին Վարդանայ, որ և աջն անեղին Աստուծոյ պահեսցէ զպատուական հայրապետն մեր, զախոյեանն ճշմարտութեան զվերոյգրեցեալ ըզտէրդ մեր ի պարծանասս տառապեալ ազգիս մեր Արամեան. ամէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյ գրեցեալ խօճայ Ասնատրին և զիր եղբայրն՝ զխօճայ Գրիգորին, և զիրեանց արինեալ որդիին՝ զՄարտիրոսն, զտիրացու Սալանն, և զՈվաննէսն, և զՅովհաննէսն, և զՄիքայան, որ յոյժ երախտաւոր եղեն մեզ և օգնական յամենայն կողմանցն, և Աստուած զձեզ յիշէ իր արքայութիւնն. ամէն: Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս

վմիա հաղոյն ուխտ սուրբ եկեղեցոյն՝ վահանայք և զծողովորդն, որ յոյժ սէր և բարեկամութիւն արարին ընդ մեզ: Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ կողկողագին պաղապանօք, որք հանդիպիք այսմ սուրբ գրոցս կարդալով կամ օրինակելով և կամ վմայիք անծայրածաւալ ծովէն և փարթամանայք յանծախելի գանձուս՝ յիշեսցիք ի մահրափայլ յաղօթս ձեր պարագաւոր և պիռօկւոր եղբայրն իմ զԿրէր Աւետիք հեգահոգի և սրբակրօն փահանայն և զիս՝ պետնեալ և զանայիտան ծառայս զփծուն Մարգիս Էրէցս, որ վանտունս միայն ունիմ և զ//գործն ոչ: Որ յոյժ աշխատութեամբ գրեցի զայս սուրբ գիրքս ի տարաշխարհ՝ ի յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ Կարապետին և Խանումին. և դուք յիշեալ լինիք ի Բրիսպոսէ Աստուծոյ մերոյ. ամէն:

ա. 319 6

Դարձեալ, կրկին աղաչեմ, վերստին յիշեսցիք ի սուրբ յաղօթս ձեր պուտուցիչն իմ զԳրիգոր եպիսկոպոսն միով հայրմեղայիս, և դուք յիշեալ լինիք ի միայնոյն Աստուծոյ. ամէն: Հայր մեր:

94

ИБ, А 38—151

**Шаракноц, 1724 г., Ті́хис,
заказчик переплета Минас**

Ով տեարք իմ և եղպարք, յիշեցէ առ Տէր մեղաւոր Մինաս Էրէցս և ծնօղս իմ, վասն զի տեսի այս սուրբ Շարակնոցս վաղուց հին թագաւորաց, որ ոչ ճանաչեմք յայժմ, և ես վերստին կապմել ելոյ ի ժամանակս օսմանցոց, որ կալեալ ունին քաղաքս Տիփլիսիս, և կաթողիկոսութեան Աստուածապօրինն, և դառն ժամանակի, թ[ուին] ՌՃՀԳ (1173/1724 թ.):

ա. 332 6

95

ГЭ, V3 834—463

**Четвероевангелие, 1725 г., Эрзерум,
автор записи Мурат, сын Пилоса Тагошенци**

Յիշատակ է սուրբ անւարարանս արարումցի Թագոշենց Փիլոսի որդի Սուրարին և մորն* ի դուռն Մալուրկու Սուրբ Լուսաւորչի վանքին. ով ոք որ պայս անւարարանս արշտակէ կամ գողանայ, մասն ի Յուդայէ առնու. թվին ՌՃՀԳ (1174/1725 թ.):

ա. 246 a

96

ИБ, В 58—296

**Новый Завет, 1736 г.,
Эякиври, переписчик Елиазар**

Լուրբիտու վէ մերհամէթի իլէ Էփէնգիմիս Յիսուս Բրիսպոսըն եպօրոյնայ թէմամ օրդու պու Նոր Կրակարան Էրմէնի վէ թիւրքի տեղիլ Ալլահիմիս Յիսուս Բրիսպոսըն միւրվէթինէ վէ կենտրի պափր վալիտէսի կոյս Մարիամըն իսկէթինէ վէ ճէմի փիլիսա

ա. 411 a

* Пропуск

Եվլափլէրինին լալիմէթինէ (խառասա Էնկիւրի իւրէ) վէ փաֆ ու ապիւ, սալէի, վէ Էմին խաւրփամը Քրիստոս Եփէնփիմիսին՝ րէր Կարապետին թալապ էդիա իսրէմէսի հասէալիլէ, ֆի եապորդրը կէնրի հալալ մալընրան, վէ պէն խաֆի Եդիապար րալիսի պայիսի մփրարիմէ կէօրէ ըռւ էրմէիա, եապորմ իֆի շէրիգ րիլիլէ: Իմրի ըէճա խրէրիմ ճիւմլէնիսէ, ֆի պու ըէփարիգի օգոյուպ նէփրիսին կէօրուրսունճուպ, Վիֆր Էրէսիս սէպէպի րէր Կարապետի վէ խաւրփամը Եդիապարը, պիր Հայր մեր իլէ. սիսլէր րալիսի Վիֆր օլասըպ օմրլէր րէփիլէրինիլէ. վէ թաֆսիրաթիմէսէ մէղփուրլէթ գլասըպ: Մապուր օլա. սաղ օլուկ:

Մէնէ 1736, նոյեմբերի 1, շէիրի Էնկիւրի իշրէ:

Текст на тур. яз. арм. графикой.

97

ИБ, А 117—А 118—228

**Сочинения Налаша Йовнатана, 1736—1737 гг.,
Астапат, переписчик Абрахам Астапатечи**

Գրեցաւ Նաղաշ Յովնաթանի ասացեալ ուրախութեանն և սիրոյ րադերս ի ՌՃՁԶ (1186/1737 ր.) թուին և յամսեանն սեպտեմբերի ԺԴ (14) ի գեօղաֆաղաֆն Ասրապապը, ձեռամբ Խաչապուրի որդի վարպետ եսլիջի Աբրահամին և ի վայելումն էլ Աբրահամուն: Տէր Աստուածն ուրախութեան և երկայն աւուրփ վայելումն րացէ. ամէն:

Դարձեալ պայս վայելուչ րադերս ով ոք խնամով պահեսցէ, վարձս ի Քրիստոսէ առցէ: Նաև խնդրեմ ընթերցողի՝ յորժամ եղանակեն խրախութեանն րադերս, ի մի բերան ողորմի ասասցիք հանգուցեալ հօրն իմոյ վարպետ Խաչապուրին և Վիս գօող Աբրահամս յիշեմ, և դուք յիշեալ յիջիք ի միսանգամ գալստեանն Քրիստոսի, որ է օրինեալ միշտ յաիլտեանս. ամէն: Հայր մեր, որ յերկինս...

98

РНБ, Арм. н. с. 40—52

**Книга о сотворении мира,
1743 г., Астапат, обновитель Абрахам**

Արդ, նորոգեցաւ գիրքս վերսրին հրամանաւ րեառն Յովսէփիայ գիտնական վարդապետի և առաջնորդի վանիսս Սրբոյն Սրտիաննոսի Նախավկայի, որ յԱսրապապը, ձեռամբ րէր Աբրահամ արեղային՝ նորին աշակերտի, իսկ կապմեցաւ ձեռամբ Սողոմոն սարկաազի՝ նոյն վանիս միաբանի, ուսրի մաղթեմ ի պալրալիողայդ, Վի յիշման արժանի առնիցէք պաշխալօղ տրին. ողջ լերուք:

Ի ՌՃՂԸ (1192/1743 ր.) թվոջ հոկտեմբերի Ժ (10) նորոգմանն եղև րրաւ:

PHB, Арм. н. с. 10—22

**Четвероевангелие, 1747 г.,
Нор Джулай, владелица Анна**

[...] Ըն[դ] վերջնոյ կրկնակի յիշատակարանիս: Յիշեսցի՛ք ա. 335
վվերջին ստացող սրբոյ Աւետարանիս՝ զբարեպտոհմ և
վեհասնուիի աստուածասէր Աննային և զհանգուցեալ զայր իւր՝
զհեզակողի և ողորմածասէր զպարոն Զրիգորն և Աստուծով
զօրացեալ զվորդիսն իւր՝ զպարոն Պետրոսն, զՊօղոսն,
զՅովհաննէսն և զՍէթ աղայն, և զոշխուիի դուստր իւր զՇէկարէն,
և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն:

Դարձեալ յիշեցէ՛ք ի Տէր վնոյն զբարեսէր և զբարեպաշտօն ա. 335 6
Աննային, որ ըստացաւ զսուրբ Աւետարանս, վասն զի ցանկացաւ
ընդ մարմնականի զառակացն ունիլ եւս՝ զհոգևոր զառակ ի
սրբոյ յեկեղեցւոջ տանն Աստուծոյ, յորում կայցէ յիշատակ
մշտնջենական:

Զանպի լուեալ էր զվերանական բանս մարգարէին Եսայեայ,
զոր ասէ. Երանի որ ունիցին զառակ ի Միօնի և յընտանի
յԵրուսաղէմ (Իս., 31, 9): Եւ այս յիրաւի գոյ, զի զառակ
մարմնական ոչ են յաւիտենական, իսկ հոգևոր զառակս այս է
մշտնջենատար և յաւիտենական մինչ ի կալարած աշխարհիս:
Վասն որոյ բազում փափաքանօք ստացաւ զաստուածաւանդ
տառս և զՅիսուսեան կրակս զողորմածասէր Աննայն և իւրոյ
ամենայոժար կամօքն եւր վաղմ և յիշատակ ի հանրահոչակ
յեկեղեցին Սրբուհոյ Աստուածածնի, որ ի Նորոյ Զուղայս
յաստուածակերպեալ գոյ, զի լիցի յիշատակ յաւիտենական առ
յապայս և հանդերձելումն:

Եւ դուք, արժանաժառանգք սրբոյ եկեղեցւոյ սրբազնագործ ա. 336 а
բահանայք և սպասաւորք սրբոյ // զաճարի Տեառն Աստուծոյ,
զերիսս զայս և եթ մարթի ձեզ առնել ըստ *քրնտանայ* (?), նախ՝
սիրով ընդունիլ զգանձս աստուածային և լաւ իմն խնամով պահել
յամենայն վնասէ: Երկրորդ՝ զգուշանալ ի յանտողայից՝ մի լիցի
զի հանցեն ի յիշատակագործենէն վաճառելով կամ այլ իմն
վնասի տալով: Երրորդ՝ ըստ պատահմանն ամին յորժամ հանդիպիք,
յիշեսցիք ի Տէր Յիսուս վկերտգրեալ յիշատակաւոր զԱննայն
հանդերձ իւրայնօքն, զորս գրեցաք և յիշեցաք Եւ դուք յիշեալ լիջիք
միշտ առաջի Տեառն մերոյ Յիսուսի Զրիստոսի. ամէն:

Ի թուականի Հայոց ՌՃՂԶ (1196/1747 թ.), ի հայրապետու-
թեան տնտոն Ղապարոյ սրբազան կաթողիկոսի և ի
թագաւորութեան Պարսիս Աղջաիի բարեարար արքայի նորոյ:

Начало записи утрачено.

PHB, Арм. о. к. 19—88

**Служебник, 1755 г., Каменец-Подольский,
переписчик Оксэнтиос**

Յիշատակարան
Թվին հապառ հարիր քառսուն ինն

а. 57 6

Մարիի ինն ի սուրբ Զարկինն
 Ծնայ զարմէն ի Խոսրովեանս,
 Գրիգոր, Մարիամ ծնողայ հայեանս
 Եւ ի նախնեայ Կամենիցայ,
Օֆէնտրիոս անուանեցայ:
 Ամս ինն ոսայ գրոյ և կրօնին
 Ի դրպարականն սրբաւոյն փափին,
 Աշակերտեալ առաջնորդին՝
Վարդան բաբուն վարդապետին:
 Նորընծայ ամս չորս ֆարոսիչ
Կամենցում առ Լուսաւորիչ:

101

ИБ, А 27—140

Прокл Диадох, Богословские элементы
 1757 г., переписчик Йарутюн Полосеан

ա. 185 а Փառք[...] Արդ, ի ՌՄԶ (1206/1757 թ.) թուականիս Հայոց, ես՝
 արուսա և պիտակս, Ղայթմապեանս ԿԵՐ Փիլիպպոսս, սի կարի
 ցանկացող և փափակող եղէ պայս գրոյս՝ Պրոկլի Ծաղկապիս,
 ֆանսի ոչ գոյր ի ֆաղափս մերում ոչ դաս ասող, ոչ հեղինակ,
 ա. 185 б մինչև ի գալն սրբական հօր մերոյ և բանիբուն // փիլիսօփայի
Ճահուկեցի Աւետիս ծայրագոյն եպիսկոպոսի: Յորժամ եկն ի
 ֆաղափս նուիրակ և յառաջնորդ, ոչ ինչ փոյթ ունէր, բայ
 ֆաղպրածորան ֆարոսելոյ աստուածաբանութեան և հեպարեր
 դաս ասելոյ: Վասն որոյ և իմ յօժարեալ և յարիսցեալ ի
 ծերութեան [ժ]ամանակի սի յիսունամեայ գոլով՝ աշակերտեցայ
 առն Աստուծոյ, և նա հեշտալոր ոճիւ, Կուարթ սրբիւ սկսաւ դաս
 ասել ինձ միայն Կրամաբանութեանս, որպէս սի Կարակոսանս
 լուծանելով անդուստր համարձակեալ իմ և ապաղինեալ յոյսն
 բնաիւց, ըսկսայ թարգմանել ի վրայ բերականութիւնս՝
 թախանձմամբ Վրաս կաթողիկոսի Անտոնի, և յորդորմամբ և
 օրհնութեամբ սորին աւարտ հասաք որքան կարն մեր
 վերաբերեաց: Յետ այնորիկ Պերի արմենիասն, հանդերձ
Գրիգորի դեռաբուն աշակերտի նորին: Եւ յետ վախճանելոյ
 լուսահոգի Գրիգորի, սկսաք պայս Ծաղկապս, Օրբելեան Բանէ
 դիանբեգի, Նիկողայոս ֆահանայի և Գէորգ դիակօնի: Եւ յետ
 ուսանելոյ, Կաժանմամբ գրել ետու հեպարաբոյ աշակերտի
Պողոսեան գերիմաստ Յարութեան դպրի, որոյ յիշտական
 յաիտենական եղիցի և վարձն ի Քրիստոսէ առնուցու. Կոր
 բապում ջանիւք և աշխատութեամբ գրել ետու պայտսիկ՝ ի հալալ
 արդեանս իմոյ, առ ի վայելումն ինձ թարմաւարիս, յիշտական
 իմ հոգոյս:

ա. 186 а Յաղագս որոյ աղերսանօք հայցեմ // և խնդրեմ հարցդ
 սրբապանից եւ եղբարցդ մաքրագունից, սի յորում ատուր և ժամու
 պարտեցիք յայս մարենիս՝ Կրտութեամբ, գաղափարութեամբ
 եւ կամ ընթերցելով, յիշեսցիք միով հայրմեղայիս սիս՝ փթեալ
 ծերունիս հանդերձ ծնողիւք իմով և որդով և վերոյ յիշեցեալ

տէր Պետրոսի որդի Յարութենի և ամենայն ապագադոհմիսն՝
 անճեցեալսն և սկենդանիս մեր: Իսկ որ առաւրն է ի Կոստա
 բարեայ՝ Բրիսպոս Մսրուածն մեր, ձեզ յիշողացդ եւ զմեզ
 յիշեցելոցդ ողորմեսցի իւր միսանգամ գալստեանն եւ
 արժանատրս արասցէ Կիւր երանական ֆաղսր ձայնին, որ ասէ-
 Եկեալք օրհնեալ էք հօր իմոյ (Մֆ. 25, 34) և այլն: Որ է օրհնեալ
 անսրաւ յաիտեանս յաիտենից. ամէն: Հայր մեր որ յերկինս
 հրամայեցէ:

102

ИБ, А 35—148

**Прокл Диадок, Богословские элементы,
 1764 г., пύστιнь Лим, переписчик Йованнэс**

Փառք [...] Գրեցաւ գիրս, որ կոչի Պրոկոյի Շաղկապ, ձեռամբ ա. 216 6
 սուրանուն և մեղապա[ր]տ Յովաննէս ֆահանային, անուամբ
 միայն եմ, գործովս՝ ճշ, թիւն ՌՄԺԳ (1213/1764 թ.), որ եմք
 երկրէն Գաաշու, ի գեղէն, որ կոչի Բապականց և ի մէջ Լիմայ
 սուրբ անապարին, ընդ հովանեաւ Սրբոյն Գէորգայ Զօրավարին:

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ով հայրք և եղբայրք, որ հանդիպիք սմա
 կարդալով կամ օրհնակելով, լի սրտի ողորմի ասէք, և Մսրուած
 ձեզ ողորմի այնմ ժամու, որ ասէ. Եկալք օրհնեալ Հօր իմոյ
 (Մֆ. 25, 34): Ամենադաշիւ լերով գրոյս. ամէն:

103

ИБ, В 82—319

**Четвероевангелие, 1766 г., Баку,
 поздний владелец Киракос Гапанци**

Փառք [...] Զվերջին ստացող սուրբ գրոցս, որ կոչի ա. 250 a
 Սեւարանս, առայ Ղափանցի պարոն Կիրակոս ի հալալ
 արդեանց իմոյ, յիշատակ ծնողաց իմոյ հայրն իմ՝ Պաղտասարն,
 մայրն իմ՝ Կուլնապն, կողակիցին՝ Նապլուին, և որդոցն իմոյ
 Պաղտասարին, Գասպարին, Ղստերն՝ Անթառամին, Ոհանէսին,
 հանգուցեալ որդոցն՝ Մէլումին, և ամենայն արեան մերձա-
 [ր]ոցս. որ երու յիշատակ, Գանջեցի տէր Դաւիթին որդի տէր
 Խաչատուրին. և որք հանդիպիք կարդալով կամ օրհնակելով,
 վերոյգրեալ պարոն Կիրակոսին հանդերձ ծնողն յիշեցէք. յիշեալ
 լիջիք առաջի արեանին Բրիսպոսի. ամէն:

Թվին Հայոց ՌՄԺԵ-ին (1215/1766 թ.) գրեցաւ փերովարի
 ԻԴ-ումն (24), Բաբու:

104

РНБ, Арм. о. к. 12—70

1767 г., Каменец-Подольский

Յամի Տեառն 1756, օրն յունիսի 20, սկսաւ շինութիւն ա. 1 6
 յեկեղեցոյս Լամենիցոյ Հայոց Սուրբ Նիկողայոսի և աաարտեցաւ

յամի Տեառն 1757, օրն առաջին յուլիսի շինութեան նոյնոյ յեկեղեցոյն:

Յամի Տեառն 1767, օրն 22 օգոստոսի, եղև բերումն թափօրով հրաշագործ պատկերին Երանտիոյ կուսին ի նոյն եկեղեցին:

Выше та же запись на польск. яз.

105

ИБ, А 56—169

**Сборник, 1767 г., монастырь св. Карапета
в Ернджаке, сын Тамраза Ананиас**

1766-ումն, Հայոց ՌՄԺԵ-ումն (1215/1766 թ.), ես Հաշրա-
նիսանցի Թամրասի որդի տէր Անանիաս եկի Երնջակայ Սուրբ
Կարապետն և թվին ՌՄԺԶ (1216/1767 թ.) և մարտի Ժ-ումն
(10) Նախջիվան Երեմ խորանումն ձեռնադրվեցայ անարժանս
բահանայ՝ ձեռամբ տեառն Կարապետ երանաշնորհի և ծերագոյոր
վարդապետի: Ստրուած վայելումն տայէ ի բարին. ամէն:

106

ИБ, В 11—249

Сборник, 1773 г., покупатель Араке́л

а

Այս քարոյի գիրն, որ է մեծաբար[ոյ] Վարդան վարդապետին,
ես տէր Առափըրս տեսի որ գողացեալ էին ժողովուրդն կու ծախէին
և ես առի առանց գնոյ թվին ՌՄԺԲ-ին (1222/1773 թ.)

б

Ես անարժան տէր Առափը յոյժ անառակ,
Նաև չեմ առեալ վարժումն, գիտութեան եմ խակ,
Կարդացողք գրոյս, յիշեցեմ վիս, որ եմ գործով տարդակ,
Խնդրեմ ի Քրիստոսէ, որ ահեղ արեւնին չառնէ
վիս խայտառակ:

Почерк второй записи отличается от первого. На л. 01 а и
95 б криптограммы: Տէր Առափըրս գրոյ է и др.

107

ИБ, С 29—409

**Библия, 1778 г.,
Ахр́калак, даритель Маргар**

Յիշարակ է Ստրուածաշունչ սուրբ տառս Մարգարին և իւր
կողակցոյն, և որդոյն Յովսէփին, որ ետ իւր հալալ արդեանցն
յիշարակ իւր հոգոյն ի դուռն Այրբալաֆայ Սուրբ Ստրուածածնայ
եկեղեցին՝ ձեռամբն աւաք տէր Աբրահամին, թվին ՌՄԺԷ-ին
(1227/1778 թ.). Ստրուած լուսաւորէ իւր առ հասարակ
ննջեցելոյն հոգոյն. ամէն:

ИВ, С 29—409

Библия, 1783 г., монах
Й[о]всэһ

а

Յօվ որ հարցանէ, թէ այս Աստուածաշնչիս գրողի անուն, Գրիգոր աստուածաբան վարդապետն է գրել, Հախապարայ Սուրբ Նշանին յիշարակ ա տվել: Օվ [ո]ր կարդա, ամենայն բերան ողորմի ասէ, Աստուած ողորմի ասողայ հոգոյն. ամէն:

Գրվեցաւ ՌՄԼԲ (1232/1783 թ.) օգոստոսի ԻԳ (23), ի ձեռամբն սոսկ տէր Յ[ո]վսէփին վանական վեդբարն իվր յ[ի]շէցէ, և դո՛ւք յիշայլ լինիջիք գալստայն իվրում. ամէն:

б

Օման խանն, որ էկավ Լօռի բերթի թվին ՌՄԼԲ (1232/1783 թ.) մախի մուրն

ИВ, В 29—267

Степанос Шахумеан, История Давит-бэка,
1787 г., Змюрин переписчик Даниэл

Սակաւագին ճառս վիպական
Վիպէ պարարս քաջին Դաթեան
Որ ի յԱբաղ տան Սինական
Վասն հաւատոյ քրիստոսական,
Դօղեալ ելով ի խորշ անկեան
Ի տան մեծի քաջապարմեան
Աստուածաբորոյ մեծ Ապրօեան
Յորմէ առաք պապաճէն սորայն՝
Ձեռամբ Դանիէլ չնչին դըպրի
Յօրինակեալ գծագրորի
Ի ծովեպրեայ մեծ քաղաքի,
Որ է Զմիտին անուամբ հրճուի:
Եռամ բառիկս առ քեզ կալեալ,
Զգայարանդ վեցապարկեալ
Երբ թին Հայոց տեսցես յայտնեալ
Լեր ի յաղօթադ սիէզս յիշեալ:

Եւ Քրիստոսի յուայն մերոյ փառք յաւիտեանս. ամէն:

Расшифровка даты: 5+1000+1+200+(5×6)+551=1787 г.
(О. Еганян).

ИВ, В 48—286

Сборник, 1791 г., Դարս

ա. 18 6 Յիշատակ է մարտանս որ գոչի Կրակ Յիսեան, պարոն առ Տէր գնացե[ալ] ///

Արդ եղև զվարդարին,
ՌՄԽ-ին (1240/1791 թ.), յունվարին թվին,
Ի ժամանակս մահ տարածամին,
Ջոր Աստուած ազարէ Դարս քաղաքին:
Տաճկաց Ճ (100) սարակէին,
Հայից Լ (30) մեռանէին,
Մինչև սրբոյ Աթոռէն Դ (4) մասունք բերին:
Աստուծով փարարեցաւ. ամէն:

ИВ, А 9—122

**История Александра Македонского,
1792 г., Карин, автор записи Йоханнес**

ա. 85 а Աշխարհակալ արքային Աղէֆանորի Մակեդոնացոյ պարմագիրն, որոյ պթերին լրացուցեալ մարտուցաւ ի հրճուանս մեծարգոյ իշխանապետ Ասլան աղայի, բարեժառանգ որդի շեղաշոյ Կարապետ աղային, յորմէ այժմս պարգևեցաւ Բասենոյ Պաշգիտցի բարեհամբաւ մահտեսի Գէորգ մեծի և գիտնական դարի, որպէս զի ի յնթետնող և ի յընթետնողն իւր՝ սովաւ մշտապէս աղօթս արասցէ վասն կենաց վերոգրեալ յարգելեաց, ընդ որոց, եթէ դէպ և արժան համարիցի, յիշեցէ և զիս՝ պետնեալ ծառայս նոյն պարտուեալսն պաշտօնեայ Յոհաննէս չպէտ նօտարս, որ զսոյն բան գրեցի ի ՌՄԽԱ (1241/1792 թ.) թուոցս և յուլիսի Ե (5), ի քաղաքս Կարին:

Издание текста: Симонян 1989, с. 89.

РНБ, Дорн 31—1

**Шаракноц, 1814 г., Санкт-Петербург,
даритель Йарутюн Валааршапатци**

ա. 402 6 Ընծայեցի սոյն Շարականս ի Հասարակաց գրքատունն Ռուստայ կայսերութեան ի թագաւորութեանն ամենայն Ռուստայ Աղէֆանոր յառաջին և հայրապետութեանն Հայոց Եփրեմ յառաջին, որ եմ Յարութին Վաղարշապատցի, ՌՄԿԳ (1263/1814 թ.) թվին:

Записи с приблизительной
или сомнительной датировкой

113

ИБ, С 29—409

Библия, 1298 г. (?), Млич,
заказчик Григор Аревелци

а

Բարեխաւոթեամբ սուրբ և ընտրեալ պնահարակայն որ
կարարեցան վասն Բո, Բրիստոս Աստուած իմ, ողորմեան
ստացողի մարենիս Գրիգոր անարժան արեղայի և ծնաւոյ
իրոյ և եղբարց և ամենայն պարմից իւրոյ, և սիրելի եղբարց
իմոյ Վանական վարդապետի և Բարսեղի սրբասնեալ Բահա-
նայի: Ով եղբայր, յայսմ ատուր անարին ազգն Հագարո, որ
կոչի Ղարաման, զոր վանեսց[է] և կործանեսցէ պնա տէր
Աստուած մեր, եկն այրեաց զսուրբ ուխտն Միքի և գերեաց
զաշխարհն ամենայն և տարաւ. որոյ փրկեսցէ պնոսա տէր
Աստուած մեր, և զմեզ ի սպարանայէ և զձեզ, որք ոգտիք ի սմանէ.
ամէն, եղիցի:

ա. 205 6

6

Ընտրիւ Տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կարարեցի
զգիրս զայստսիկ՝ յիշատակ ինձ և ծնողայ իմոյ: Արդ, որք
ընթեռնոյ կամ արինակ առնոյ, յիշեսցիք զԳրիգոր պանարժան
արեղայ ի մաքրափայլ և յարժանատու յաղաթս ձեր, ընդ նմ[ին]
և զերջանիկ վարդապետն զՎանականն և զբարեբարոյ
զեղբայրն իմ՝ զԲասիլիոս և զծնաւոսն իւրեանց յիշեսցէք ի
Բրիստոս, և զխոշորութիւն գրոյս թողութիւն շնորհեսցէք, զի
այսչափ էր կար մեր:

ա. 220 a

Ձոր արինակ նա խոռվեալ փութա ի նաւահանգիստ, նոյնպէս
և գրիչն ի վերջին գիծն: Յայսմ ամսոյ նահարարեցաւ թագորդին
պարոն Թորոս և սպանաւ յեղբարէ իւրմէ, որոյ ողորմեսցի
Բրիստոս Աստուած և հանգուսցէ յերկնիցն արքայութիւն և
զվերջին մնացեալն ի խաղաղութիւն պահեսցէ. ամէն:

В

Արինեալ է Աստուծոյ անչափ մարդասիրութիւն, որ ներեաց
ամենաթշուառի յանդգնութեան, և վայ է ինձ, որ պոյժ պիտանին
ինձ ի բաց եմ թողեալ՝ զխոստովանել մեղացն և զողորմել
աղաքին, և զսիրելն զընկերն, և զոչ բարկանալն տարապա-
րոյ, և զջերմեռանդ արդաստաւ աղաթն, և միայն զգերելոյս
զփոյթն ունիմ և ոչ զգիրս հրամանացն կարարումն. և կարի
վարանգիմ ի յարարութիւնս և ի պանդխտութիւնս, զի ի գործոյս
իսկ երևի, զի խիստ ճարտար կու գրի, թէ Աստուած ճանապարհ
տա, որ երթամ առ իմ ծնողսն: Այլ վառեալ իմ ի յայս յոյս, թէ որք
հանդիպիք գրոցս, ազնուի յիշէք սրտի մտաւ զանարժան
աշխատողիկս, որ այսպիսի բազում տառապանաւ վասն
տկարութեան և պանդխտութեանս, և փստն գրով ձաքորեցի:

а. 341 a

Այլ թէպէտ և է խոշորապէս գիրս, այլ արինակն լաւ է, զի ի Գորգ պարդապետին* արինակէն է, և նա յոյժ աշխատեցաւ ի բովանդակ Սստրուածաշունչ գիրս և պայծառացոյց նախադրութեամբ և զլիսահամարով, զի դիրաւ գրանիցեն բանի խնդրաւոյն զինչ կամիցին:

Արդ, աղաչեմ զհանդիպեալսդ, յիշեցէ՛ք սրտի մտաւ Կորգ վարդապետ և զգոյն երիցանց զարինակիս շնորհաւոյ: Այլ և զիմ անարժանութիւնս Կորիզոր Արևելցիս, ծնաւորսն իմով և ամենայն վարմիւ, և որք աշխատեալ են ի յիս ուսմամբ և խրապոյ, և Սստրուած իւր շնորհէ ողորմութիւն՝ որ մեզ խնդրէ ողորմութիւն ի Բրիստոյէ. ամէն:

Как было отмечено в описании рукописи (№ 409), возможно, что данный иштатакаран воспроизводит частично или полностью записи 1298 г.

114

ԴԶ, АР—1011—468

**Библия, кон. XIII—нач. XIV в.,
Киликия, переписчик и художник Йусэп**

ա. 30 6 Ջաստրուածաւէր պարոն Սմբաւր զորդի ի Բրիստոս հանգուցեալ սպարապետին Հայոյ Աւոնի աղաչեմ ի մեղաց թողութիւն իւր և ծնողաց իւրոյ. ընդ նմին և վանարժան գրիչս Յուսէփ աղաչեմ թողութիւն մեղաց հայցել յՍստրուծոյ ինձ և ծնողացն իմոց և րոտողն թողութեան թողցէ և ձեզ պանցանս ձեր. ամէն:

ա. 122 6 Տէր Յիսուս Բրիստոս, ողորմեա՛ անարժան ծառայի և սուրանուն քահանայի և փստուն գրչի Յուսէփայ և ծնողաց և վարմից իւրոյ, ամէն, և Տէր ձեզ ողորմեսցի և խոշորութեանս անմեղադիր լերուի, զի շրապով կու գրէի վասն արինակին որ չէին ի թողոյ:

Записи переписчика см. также л. 49 а, 50 б, 63 б, 82 а, 98 б, 110 а, 151 б, 166 а, 276 а, 427 а/69 а, 446 а/88 а, 457 б/99 б, 475 б/117 б.

115

ИБ, В 60—298

**Йовханнэс Ванакан. Толкование на кн. Иова,
XIV в. (до 1387 г.), переписчик Йакоб**

а

ա. 107 а Զմեծ ներրապաւիտն** և զքաջ րաբունապետն, զառապա-
ձեռն և զառապամիտն և զթարգմանող Հին և Նոր կտակա-
րանաց պօղրն Արեւիաննոս յիշեցէ՛ք ի Տէր Յիսուս, ո՛վ ոք որ
հանդիպիք այսմ րատիս:

* ԲՄ. վարդապետին.

** ԲՄ. մերրապաւիտն.

Չանարժան և Կսուրանուն գրչակս վՅակորս աղաչեմ յիշել ի Տէր Յիսուս, ով ընթերցողդ: ա. 266 6

Աղաչեմ Կամենեսեան ով որ հանդիպիք այսմ գրի ընթերցող կամ արինակել՝ չմեղադրել գրոյս և աղալանայս, ևս առանել Կարհիական գլովսդ: ա. 278 a

116

ИБ, В 11—249

Сборник, XIV в., заказчик ԹՐԵՏԱԿԷՍ

Քրիստոս Աստուած, սուրբ առաքեալս և աւերարանչիս Յոհաննու սիրելոյն և Պրովսորոնի բարեխաւսութեամբ թողութիւն շնորհեաւ սրապողի գրոյս Ըռստակիսի Բահանայի և ծնողայ իրոյ, և ամենայն արեան մերձատրայ, ապգականայ, և ինձ՝ նուաստ, թարմաւար գրչի, և կարդայողայ, և լսողայ, և հաւարով ունկնդրողայ, և իւր փառք յամենայն ապան: ա. 271 6

Ближкие по содержанию записи см. также на л. 21 а, 40 а, 97 б, 108 а, 116 б, 148 б. и др.

117

ИБ, А 37—150

Сочинения Нерсеса Шнорхали, XIV в.

Ձամենայն արհնութեան արժանատրսն վԱվաք պարուն՝ վայելող գրոյս, և Կիւրսն ամենայն, նաև Կարդարամիւր և Կրնութեամբ բարին վՄիսիթար <ս>աղա մոտդասին և Կպարուեալ ծերունին վՖրէրն, որ Կօրինակն շնորհեցին, նայև Կիս՝ Կողորմելի և Կեղկելի ծերս, Կփրցփրցուն գծողս և Կանարհեստ կազմողս յիշեսցիք ի Տէր, Կի և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյն մերոյ: ա. 103 6

118

ГЭ, АР—1011—468

**Библия, первая половина XV в.,
Киликия, последующий владелец Карапет**

Ով սուրբ ընթերցողդ, յիշեսցիք յաղաթս ձեր Կվերջին սրապող վԿարապետ վարդապետն և Կծնողսն իւր և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ: ա. 6 6

ՋԿարապետ վարդապետն և Կծնողսն իւր յիշեսցիք ի Քրիստոս և դուք յիշեալ լիջիք և վՄարտիրոս Բանի սիրող որ Կգիրս գրեցի: ա. 175 6

См. также л. 6 б, 82 а, 98 б, 110 а, 151 б, 166 а, 179 б, 276 а, 343 а, 427 б/69 б, 446 б/88 б, 488 б/130 б., записи от имени Карапета выполнены Мартиросом.

119

ИБ, А 16—129

Шаракноц, XV—XVI вв., переписчик Нерсэс

а

л. 116 а

Ի Յարութեան կիրակիս,
Եւ հրաշափառ սուրբ Զարկիս,
Տեսող յաւորըս պարճառիս,
Զիս յիշեցէ՛ք զողորմելիս.
ԶՆերսէս վանարժան դպրիս,
Զգծագրող սուրբ Կառիս՝
Զըսրբալոյս Շարակնոցիս:

Եւ զծնաւոյն մեր արժանի արասցէ մասին սրբոյ. ամէն:

б

л. 263 а

Զդառապեալ զգրիչս՝ վներսէս սարկաւազս և զծնաւոյն իմ յիշեայ:

В первой записи переписчик представляется чтецом, во второй дьяконом.

120

ИБ, А 17—130

**Шаракноц, XV—XVI вв.,
поздний переплетчик Григор**

л. 334 а

Զվերջին կապմոյս զ~~Գրիգոր~~ սուրանուն արեղան աղաչեմ յիշել ի Տէր, և Սարուած զձեզ յիշէ յիւր միսանգամ գալուարն. ամէն:

121

ИБ, В 47—285

**Книга вопрошений Григора Тагёвацци,
XV—XVI вв., переписчик Горг, заказчик Бардулимэос**

л. 391 б

Փառք [...] Գրեցաւ աստուածային գանձարանս որ կոչի Հարցմունք Գրիգորի, վեհիմաստ հեռեպորի և քաջ իմաստասիրի և վարդապետի Հայոց, մանաւանդ ախոյեանի ուղղադաւանիցն և ընդդիմի հարկանող շարափառացն դասուց, առ դուրս Սուրբ Սարուածածնիս և Նախավկայիս Սուրբ Սյրեմիանոսի, ձեռամբ բազմամեղ անձին Գորգի, ի վայելումն մանկանց Սիոնի:

Արդ, ո՛վ դասք լուսերամից, որք հանդիպիք ի սմայ տեսութեամբ կամ գաղափարելով և կամ ընթերցմամբ, յիշեցէ՛ք ի մեղսաբաւիչ

յաղաթա ձեր սրայցող սորայ՝ վճարողոյիմէն արեղայ և զեռին սորայ՝ վԱստուածապտուր հէրալերն Սուրբ Առաքելոցս և զըծնաւոյ սորայ՝ վճարթէլ և զմայրըն Սըթլայիալ և զեղբայրն վճարունակ և զկոյրն վՍասանխաթլուն և զիւր որդիին՝ վճարապետ և վճարապետ սարկաւագն և Աստուած ողորմի ասացէ՛, և Աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն:

Այլ արդ, անարգս ի սեռս մարդկային ազգի, անպիտանս և անարժանս ի մանկունս եկեղեցոյ, ոչ թէ վասն գրչութեան արհեստից և կամ յարագութեան մտայ և յորդորումն մարանց բունս հարաք ի հանճարիմաստ և ի բազմահեղ մարեանս, այլ վասն սիրոյ և հրամանաց, գերապայծ և երանաշնորհ և պանծալի բարունապետիս մերոյ՝ Թումայի քաջ հոգեւորի, զի բազում անգամ թղթով և պարզամաւ առաքէր, և մեք հարկեցաք ըստ րգէյր և ըստ փանափ անպօրութեան մերում աւարտեցաք:

Այլ և համշիրաք եղբայրս մեր Գրիգոր, և սայ ևս առաւել խնդրէր, վասն զի Գ (3) հեւոյ այլ ոք եր և ոչ առին յանձն. և մեք վասն եղբայրական գթոյ սորայ և սրբասէր և մաքուր անձին և բաղձանայ սրբին կախարեցաք զհայցելիս սորա:

Դարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, թէ պարահմամբ և թէ ընթերցմամբ՝ անմեղադի[ր] լինիք սխալանայ գրիս և խռոքութեան. այլ և աղաչեմ զձեզ խնդրել ի Տեառնէ՛ զլուսայումն անլուսնայի բազում մեղայ // իմոյ. և դոք յիշեալ լիջիք առաջի ահեղ արեւնին Քրիստոսի, որ ասէ. Եկաք առ իս ամենայն աշխարհոյ և բեռնաւորք, և ես հանգուցից զձեզ (Մփ. 11, 29):

Դարձեալ, աղաչեմ զամենեսեան, որք ընթեռնոք կամ արինակէ՛ք յիշեցէ՛ք ի սուրբ յաղաթըս ձեր զառաջ յիշեցեալ սրայցող սուրբ գրոցս՝ վճարողոյիմէն արեղայ և վԱստուածապտուր հէրապետ և զծնողք սոցայ, և զեղբայրն և զազգն ամենայն առհասարակ. ընդ նմին և զհոգևոր հայրն սոցայ և զուսուցիչն՝ վճարապետ արեղայ. և ինքն որ զուողն է բարեայ, րայց ձեզ զուր երկնից արեղայութիւն. ամէն: Եւ ինձ մեղաւոր Յոհաննիսիս Աստուած ողորմի ասացէ՛, և ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս Աստուած:

Записи на л. 77 а и 77 б сделаны рукой заказчика Бардулимэоса, на л. 224 б — переписчика Горга. Его же рукой написан и данный иштатакаран, но строки, относящиеся к заказчику, отличаются и почерком, и цветом чернил. Возможно, эти части вписаны Йоҳанэсом, который просит помянуть его в самом конце записи.

ԶՍարգիս անարժան քահանայ և զհանգուցեալ ծնողսն իմ և զկոյրն իմ՝ զգնացեալսն առ Քրիստոս, աղաչեմ յիշել և մեղայ մերոց թողութիւն խնդրել, և որ յիշէ սրբի մկաւք, Քրիստոս Աստուած զինք յիշէ, զի ծաղկի զարդարեցի զսուրբ րառս րայս:

**Йовханныс Ерзнкаци, Толкование грамматики,
XVI в., переписчик Кюракос**

Ն. Յ Յ Ոհ, աղաչեմ, պմեղույեալ առին գրող յիշեմ:

Ն. 10 ժ Ոհ, Կմեղաւոք Կրառապեալ հոգիս Կհրակ[ոս] աղաչեմ յիշել ի
Տէր:

Ոհ, ոհ, ընդ որս և ես աղաչեմ աղերսանամ, գրող ստրին,
 յիշել ամեկ հանդերձ ծնողաւ մերալի ի մեղաց թողութիւն, և
 յիշողացդ գլրանել յՄարութիւն Կողորմութիւն: Եւ սխաղանաց և
 պակասութիւն Կոր ինչ ի գիրս, աղաչեմ չլինել մեղադրելի, քի
 միտնա յով շիտթեալ էր, նաև չէր խելկունմա ի վերայա:

ИВ, В 1—239

**Ветхий Завет, XVI—XVII вв.,
переписчик Костандин, заказчик Костандин**

Ձարապատը ստորք մալոննիսս՝ Կարբասէր եպիսկոպոսն Կրէր
Լուսաբանոյին և Կժնաւոսն իւր յիշեսցիք ի Տէր. ընդ նոսին և Կիս՝
 Կեղկեղի գծաւոյ ԿԼուսաբանոյին անաբժան քահանայ, և որ յիշէ՝
 և ինն յիշեալ լիցի ի Զրիսպոսէ Ասպռոծոյ մերոյ. որ է արինեալ
 յալիտնանս. ամէն:

Та же запись в сжатой редакции на л. 235 б.

ИВ. В 1—239

**Ветхий Завет, XVI—XVII вв.,
последующий владелец Йовханнэс.**

л. 478 а

[Յ]աշխարհէս ըսգայական,
մարդ մի եղէ ես անայիւրան,
Որ բնաւ չունիմ գործ փրկութեան,
հան թէ ամենն ամաւթական:
Հոգոյ մարդկան բժշկարան՝
գիւրեմ վայս գիրքս պարտական,
Առնուլ ծաղիկս վանապան,
խառնել ի պէրս փրկութեան:
Նախնի ստապատն արիական՝
յլեր Երասրանդին այր պարտական,
Նախ գնացեալ յաղենական.
Ճանապարհաւ մեծ փրկութեան,
Էական հայրն ի նման,
մեկ մի ունի ես ապգական,

Միրսն լայն վանց գիտութեան,
 պամէն էր գրոց ասպնջական,
 Վարդապետ էր ղաղարքան
 եպիսկոպոս յոյժ սրբական,
Անդրիասանցս ի մենաստան
 էր առաջնորդ հաճոյական,
 Բամից խմբիցն անմարմնական,
 հոգովն երգէ սաղմոսարան,
 Դամբարան որ գերեզման,
 մարմնովն է աստի ի պատիկման:
 Արդ, ես ծառայս քո անպիտան,
 Քրիստոս փրկիչ ազգի մարդկան,
 Պետ կոչեցայ խիստ անարժան,
Յոհաննէս անուն ըստ մանգութեան:
 Եւ կու ըղձամ ընթերցման,
 կարաւոր յաւելո՞ւ միջոց գիտութեան,
 Տունալ զգանձս մարմնական՝
 ստացայ զգիրս ինձ վարժարան:
 Մեղան հոգոց անծախական՝
 ինձ և իմոցն որ յերոյ գան,
 Գրել ի սիրոյս հոգեկան,
 բոլոր վխաւար անգիտութեան:
 Բամեալ բոլորք ամենեւեան,
 որք հանդիպիք այսմ յիշման,
 Եթէ կարգաւ կայք յաստիճան,
 թէ ի ճանապարհս իմաստութեան,
 Յույժք ինձ գութ ողորմութեան,
 եւ վայելաղ գրոցս ըստ պատահման,
 Առնող շընորհիւ թողութեան,
 ի Յիսուսէ Աստուածն բան,
 Դատիլ գործոց մեր չարութեան,
 ծածկել մեղաց մեր պապութեան,
 Առնող ըզփառս երանական,
 զտեսութիւն աստուածութեան,
 Զմոռանալ խիստ է արժան,
 կու աւանդեմ՝ որ հետ մեր գան
 Աղաթս առնել անձանձրական,
 Կէր Ստեփանի որ մեր հօրեղբայր և ազգական
 Նաև ծնաղայ մեր մարմնական
 ննջեցելոց ու որք այժմ կան:
 Քրիստոսի որ վմեզ սրելո՞ւ ձեռքն արարչական,
 Նմա փառք, պատիւ, գովութիւն և գոհութիւն ի յաւիտեանն
 անսրտական. ամէն:

Начальные буквы нечетных строк образуют акrostих:
 ՅՈՒՆՆԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏՍ ԳՐԵՑ ԱՂԱԶՆԵՔ:

ИВ, А 37—150

**Сочинения Нерсэса Шнорхали, после 1662 г.,
сын Мэрайба, вызволивший рукопись из «плена»**

- л. 164 б Ես, Մերայրի որդիս, այիս գիրս գերի էր /// առայ Շուրիս վայ[ն]ն դրգէցի իմ զոգուս համայ:

ИВ, А 33—146

**Псалтырь, XVI—XVII вв.,
переписчик Мкртыч**

- л. 150 б Զմեղատր և վանայիւրան, հող և մոխիր վմկրտիչ անուն յիշեցէի ի Տէր:

ИВ, А 49—162

XVII в.

а

Переписчик Срапион.

- л. 365 б Զմեղատր քարտողարս և վմեղս[ա]թաւալ գծայգրողս Սրապիոն արեղայն յիշեցէի ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, ով եղանակատրբ:
- л. 314 а Մամեղադիր լերոյ սխալանայս, ծարաւ է միւրս ի ջուրն է. միւրս ի հեղ փողին չէր, վմիջին փուն մոռայս: Ոհ, վղարիբութիւն, թէ ինչ դատն է ամենայն. մալափու չեմ կէրեր, ասէր, թէ ջուր բեր:

б

Художник Йованнэс.

- л. 26 а Զսակաւ ծաղկող սորայ՝ Յովաննէս էրեսս յիշեցէի և Աստուած ողորմի ասացէի վասն Աստուծոյ սիրուն. ամէն:

ИВ, А 58—171

**Четвероевангелие, 1756 г. (?), Эчмиадзин,
переписчик Маргар**

- л. 272 а ... Վայ, ես ամենաթշուառս և բիր պարտատր, մեղօք վառածեալս իմով մեղսամած ձեռօքս ծրեցի ի թվականութեանս մերոյ Հայկապեան *ՌՄԵ (1205/1756 թ.) թվին, ի Սրբոյ Աթոռն Էջմիածնի,* ի բազմավիշտ, ի յօգնավորանգ, ի դժնաբեր և ի բանտակալոյն ժամանակի աւարտ հասուցի յաջողութեամբ Տեառն:

* Слова между звездочками приписаны на полях.

Ի հայ//րապետութեան Տեառն Յակովբայ գերերջանիկ և ա. 272 6
 սրբապան կաթողիկոսին Սրբոյ Էջմիածնի և ի յաջորդութեան
Սրբոյն (Երոյ)սատիմայ տեառն Թեոդորոս պատրիարզին, և ի
 իշխանութեանն դաւիթայ, որք տիրեալ էին յարևելականայ և
 յարևմտականայ, բայց երկիրս արևելեան ոչ գոյր թագաւոր, և
 ամենայն ոք ինքնագլուխ թագաւորէր. իսկ ապգին քրիստոնէից
 գային ի մէջ մեծի եղութեան, վրանգի և պէտպէս փորձութեան.
 զաղաղակն, ողբն, տագնապն և զշարշարանսն ո՛վ կարէ գրով
 ճառել, քանզի գրէթէ ուրիշ մինչև սգովս չիք առողջութիւն, սի
 աշխարհս ամենայն կայր ի մէջ նեղութեան և վշտակութեան:

Աստուծոյ մատթեմ սիրելի և ի բարի պաշտօն վայելողայոյ
 այսր վայելուչ և ի հոգեպարոյ տեառնաւանդ զՍուրբ Անտարանս,
 յիշել ի ջերմեանդագոյն աղօթս ձեր զտառապետ և զմեղսամած
Մարգարայ իբրոյ և եթ վարդապետ, որ անուամբ միայն եմ և
 գործովս ունայն և վաւր//թարագոյն, և ևս առաւել զհանգու- ա. 273 a
 ցեալն առ Քրիստոս ծնողայս՝ հօրն իմոյ Լալային և մօրս՝
 Թարճանին, սի և դուք յիշեալ լիջիք ի մեծի տիեզերական ահեղ
 արեւնին Քրիստոսի. ամէն.*

130

ИБ, А 39—152

XVIII в., обновитель Григор

Յիշատակ է տառս Յօհաննու Որոտնեսցուն և մշտահոս ա. 1 6
 աղբիւր շնորհաց գիտութեանն աստուածաբան ընտիր
 Քարոզգիրս և վերջին նորոգող տէր Գրիգորն և իւր որդի տէր
 Հոսէփին, եղբարսն՝ Պօղօսին, Պետրոսին, Օվանէսին, որդոյն՝
 Ռհանէսն, Անտիսն, Իսրայելըն, հանկույցեալ Հակոբեանն,
 հանգուցեալ մայր Հորիսաղըն, հարսն՝ Հերիմայն, Վառվա-
 ռեանն, Մարիեանն, Մարմարիոն, Մալվարն և հանգուցեալ
 որդոյն և տատերայսն, որ ի Քրիստոս ն[ն]ճեցելոյ և ամենայն
 արու արեան** ընթերցողայ և որք ողորմի ասողայ՝ Աստուած
 ողորմեսցի:

Արդ, խնդրեմք ի ձեռք, օվ ընթերցող, կարդ[ալով] խնդրեմք ի ա. 1 a
 ձեռք, օվ ընթերցողք սրբալուս հեմից, որք հանդիպիք սմա
 գարդալով, մէ լիաբերան ողորմի ասէք, Աստուած զձեզ ողորմեսցի
 ի միւս անկամ գալստեանն ուրոյ, ուր անճառ ցնձութիւն է և
 ամպապում ուրախութիւն, որ է օրինեալ յաւիտեանս յաւիտեանից.
 ամէն:

Переписчик явно списывал колофон с образца, лежащего перед его глазами, отсюда повторы во второй части текста.

* В хронологии заметно некоторое противоречие. Согласно приведенному иштакарану, рукопись переписана в 1205/1756 г., при католикосе Йакобе V Шемахеци, который занял престол в 1759 г., тогда как упомянутый здесь же иерусалимский армянский патриарх Тэодорос I Хоренаци занимал престол в 1752—1761 гг.

** Բմ. արեան

Указатель имен к Приложению

- Արրահամ, сын Синана, которому отец подарил приобретенную им рук. 17
Արրահամ, *вардапет*, свидетель при продаже рук. 20
Արրահամ Ամթնյի, *вардапет*, учитель «наших юнцов» 67
Արրահամ, վարպետ եպիսկոպ, переписчик 97
Արրահամ, արեղայ, обновитель рук. 98
Արրահամ, փէր, принял рук. от дарителя 107
Ազիկ ապաշխարող և հաւարակայ ծնօղ, духовный отец переписчика 62 а
Ազնատուր, մեծ իշխան, покровитель переписчика 93
Աթանաս, переписчик 49
Աթանաս, *вардапет*, переписчик 85
Աթանաս, отец и наставник переписчика 84
Ալեքսանդր, обновитель и вторичный переплетчик рук. 22 а, б
Ալեքսանդր, переписчик 24
Ալիծ, дочь киликийского царя Костандина 14
Ալիծ, тетка по матери Костандина, сына Հերոս ջամրոյան-а, брата
Հովսի 14
Ակորջան, Յակորջան, заказчик рук. 79
Ահմար, султан 44
Ադամայ, խօջայ, պարոն, заказчик рук. 87
Ադրուպայ, պարոն, իշխան 15
Աղէֆանդր, ամենայն Ռուսպայ թագաւոր, царь Александр I 112
Աղէֆանդր Մակեդոնայի 111
Աղլան, Պարսից բարեխարար արքայ 99
Ամանպէկ Թավրիպպի, խոճայ, заказчик рук. 31
Ամիրբէկ, вместе с супругой Мариам оплатил обновление рук. 60
Ամիր Ճիհան, մղբեսի, заказчик рук. 39
Այվազ, չէլէպի, добился разрешения на строительство церкви 84
Անանիաս, Հաշտարխանյի Թամրապի որդի, փէր, автор записи 105
Աննա, որ տրայ կողերն արծաթել ելուր 71
Աննա, последующая владелица рук. 99
Անդրէաս, заказчик рук., передавший ее монастырю 71
Անդրիաս, заказчик рук. 73
Անտոն, отшельник, побудивший переписчика (также иллюстратора)
приступить к работе 7
Անտոն, կաթողիկոս Վրայ (1757 г.) 101
Առաքնայ, արեղայ, записавший акт о покупке рук. 20
Առաքել, автор приписки 18
Առաքել, վարդապետ, соученик (?) переписчика 24
Առաքել, փէր, участник передачи рук. монастырю 45 д
Առաքել, купивший украденную рук. 106 а, б
Առաքել, переписчик 50

Ասլան, առաջակայ պարոն Карса 49
 Ասլան, աղայ, прежний владелец рук. с утраченными листами 111
 Աստուածավոր, переписчик-иллюстратор, священник 7 а, 6
 Աստուածավոր, անագ երէյ, участник передачи рук. монастырю 45 д
 Աստուածավոր, католикос (1717, 1722, 1724 гг.) 92, 93, 94
 Աստուածավոր Ասրօեան, предоставил образец рук. 109
 Աստուածավոր Ֆահրապալայի, արեղայ, переписчик 82
 Աստուածավոր, հէրպետ Սուրբ Առաքելոյ 121
 Ավաք, պարոն, վայելող գրոյս 117
 Արիստազէս, հայրապետ 36
 Արիստաքս եղբայր մեր (переписчика), արեւնասայ մերոմ նուագի,
 կարարեալ ուսումնասէր, հանձարեղ և իմաստիւք լի 49
 Աագ, *вардапет*, переписчик 13
 Անդ, переписчик рук. 87
 Անդրիս, րէր, получатель рук. 52
 Անդրիս երէյս, որ եմ րեղեալ երևանյի 60
 Անդրիս, արեպիսկոպոս Հաղբալայ, заказчик рук. 62 а
 Անդրիս, учитель в мастерстве переписчика 72
 Անդրիս, переписчик 73
 Անդրիս Ճահուկեյի, բանիրոն ֆիլիսօֆայ, ծայրագոյն եպիսկոպոս, учи-
 тель переписчика 101
 Անդրիք, խոճա, պարոն, заказчик рук. 63
 Անդրիք, խոճայ, заказчик рук. 75
 Աշին, отец царя Лёвона 8

 Բագարապ, царь 15
 Բաղրապաշ, автор и переписчик поздней записи 61
 Բաղրիկ, обеспечил вторичное переплетение рук. 61
 Բադր-Պեկ 42
 Բազունի, պարոն 14
 Բարդուղիմէոս, священник, заказчик переплета 32
 Բարդուղիմէոս, արեղայ, заказчик рук. 121
 Բարսեղ, переписчик 1
 Բարսեղ, обновитель рук. 3
 Բարսեղ, վարդապետ, переписчик 42
 Բարսեղ, բաջ բարոնապետ, առաջնորդ նահանգի, посредник при за-
 казе рук. 45 д
 Բարսեղ, անդրեպիսկոպոս Սանահնու 80
 Բարսեղ-Բասիլիոս, переписчик 85 а, 6
 Բէկի խաթուն 23

 Գասապար Ջոդայեյի, պարոն, заказчик рук. 78 6
 Գէորգ, դիակօն, участвовал в переписке рук. 101
 Գէորգ, թագաւոր րանս Վրաս (1676 г.) 62 а
 Գէորգ Պաշգիւղայի, մահրեսի, գիւրնական դպիր, новый владелец рук.,
 утраченные листы которой восполнил переписчик 111
 Գէորգէ, сын царя Багарата 15
 Գորգ, *вардапет*, владелец образца рук. 113 в
 Գորգ, переписчик 121
 Գորգիբէկ, ամիրայ 23 а

Գրիգոր, получатель рук. 6
 Գրիգոր Տաթևացի 19, 42, 76, 93, 121
 Գրիգոր, свидетель при продаже рук. 20
 Գրիգոր Իանեցի, վարդապետ, епископ 29 а, 31
 Գրիգոր, католикос 32
 Գրիգոր, Գրիգորիս, հայրապետ, католикос 23 а
 Գրիգոր Լուսառնիչ 23 б, 62 а
 Գրիգոր, վարդապետ, учитель переписчика 34
 Գրիգոր, католикос (1604 г.) 42
 Գրիգոր, получатель рук. 57
 Գրիգոր, предоставивший образец рук. 56 б
 Գրիգոր Ջուղայեցի, մականուամբ Աղամալ կոչեցեալ, переписчик 62 а
 Գրիգոր, էրես, художник 71
 Գրիգոր, священник, переписчик 80
 Գրիգոր, армянский патриарх в Иерусалиме 93
 Գրիգոր, епископ, учитель переписчика 93
 Գրիգոր, ученик грузинского католикоса Антона, участвовал в переписке рук. 101
 Գրիգոր, արեղայ, заказчик рук. 113 а, б
 Գրիգոր Արևելյի, переписчик 113 в
 Գրիգոր, поздний переплетчик 120
 Գրիգոր, брат переписчика, побуждал его к переписке рук. 121
 Գրիգոր, обновитель рук. 130
 Գրիգորիս, переписчик 2 а
 Գրիգորիս, կաթողիկոս (1508 г.) 23 а, б
 Գրիգորիս Վկայաէր 62 а
 Գրիգորիս, *вардапет*, заказчик рук. 76
 Գրիգոր, աստուածաբան վարդապետ, переписчик 108 а
 Գուպ, приобрела рук. и даровала монастырю 89
 Դանիել, րէր, участник передачи рук. монастырю 45 д
 Դանիել, *вардапет*, восстановил церковь в монастыре Հոռոմոս 84
 Դանիել, դպիր, переписчик 109
 Դավիթ, էրես, переписчик 91
 Դավիթ, հայրապետ Ախթամարայ 18
 Դավիթ, հայրապետ 34
 Դավիթ, епископ, много поработавший над рук. 32
 Դավիթ, католикос 36
 Դավիթ Բաղիշեցի, *вардапет*, заказчик рук. 54 а, б
 Դավիթ, священник, переписчик 74
 Դավիթ-(բէկ), герой истории 109
 Եղիազար, հայրապետ Էջմիածնայ (1682, 1684, 1688 гг.) 71, 73, 79, 80
 Եղիազար, переписчик 96
 Եղիշայ Էպիսկոպոս, продавший рук. 20
 Եսայի (Նշեցի), մեծ վարժապետ 11
 Երեմիայ, отец заказчика рук., автор ишатакарана 76
 Երեմիայ, переписчик 84
 Երէմիայ, կաթողիկոս Ադուանից (1676 г.) 65

Երեմիայ, հայրապետ Կանու Աղավանիս 74
 Եփրեմ, переписчик 11
 Եփրեմ, ֆահանայ, переписчик 58
 Եփրեմ, армянский католикос (1814 թ.) 112
 Զապուն, сурругա Վերում ջամբուլայն-ա 14
 Զարիփ, որ Կոստէջուրն երէր կողերուն 71
 Զաֆիէանսն, սրբապան կաթողիկոսայն Կէր 23
 Զաֆարիայ, ըարունապետ, побудил переписчика взяться за перо 37
 Զաֆարիայ, настоятель монастыря 37
 Զաֆարիայ, սրբագրող Կաթիս, *варданет* 83 6
 Զուլսան, բռնակալ Կանու Արարապետն (1684 թ.) 73
 Էնիաթ, заказчик рук. 69
 Էռստակէս, ֆահանայ, владелец рук. 116
 Էսկանդար Կամախսի, հոճայ, заказчик 29 6
 Թադէոս, վարապետ, учитель переписчика 24
 Թաթոս, священник, посредник (?) при покупке рук. 25
 Թահմապ, շահ 32
 Թամուր դան 34
 Թէոդորոս, иерусалимский армянский патриарх (1752—1761 թթ.) 129
 Թմոֆ, священник, свидетель при покупке рук. 15
 Թորոս, աբեղա, у которого нашел приют переписчик-иллюстратор, его племянник Астуаѓатур, и которому он вверил рук. 7 а, б
 Թորոս, епископ, автор колофона 14
 Թորոս, брат переписчика, погибший в десятилетнем возрасте 84
 Թորոս, соученик переписчика 84
 Թորոս, թագորդի (1298 թ.?) 113 6
 Թումայ, обеспечивал питание переписчика 34
 Թումայ, дьякон, ученик переписчика (?) 37
 Թումայ վարդապետ, դասաւանդ, որ ի մանկանս բազմայ դաստիարակիչ, отец обновителя 65
 Թումայ, ֆաջ հոնկոր, ըարունապետ մեր, устно и в посланиях побуждал переписчика к переписке рук. 121
 Թորան, поздний владелец рук. 34
 Թիկմունդ, Ջիդմունդ, գրու, ակուպոս 29 а, 31
 Բսահակ, ընթերցասէր գրոս աշակերտ, ученик переписчика 54 6
 Բսահակ, *варданет*, заказчик рук. 93
 Բվանէ, при котором (Եիշխանութեանն) была переписана рук. 21
 Բանէ Օրբելեան, դիւանբեգ, участвовал в переписке рук. 101
 Լանկ Թամուր 18 6
 Լևոն, царь, сын Авшина 8, 9, 10
 Լևոն, պարոն 14
 Լևոն, սպարապետ Վայոս 114
 Խալաֆիսան, парон Балэша 42
 Խանդյնբէկ, խաթուն 23 а
 Խաչապոս, священник, посредник при заказе рук. 18 а, б, в

Խաչափոր, ընայիս, свидетель при продаже рук. 20
 Խաչափոր, *варданет*, учитель заказчика рук. 67
 Խաչափորիցն Բ, двое Хачатуров, участники передачи рук. монастырю 45 д
 Խաչիկ, духовный отец переписчика Карапета Хамашинци 21
 Խասալէկ-Խաչափոր, переписчик 63
 Խոճիկ, переписчик 78 а
 Խոսրով, автор Толкования литургии 10
 Խոճապապ, առաջակայ պարոն Կарса 49
 Ծերոն, переписчик и художник 18 а, 6
 Կարապետ, որ մականուն Վայրի կոչի, священник, переписчик 9
 Կարապետ Համաշինցի, переписчик 21
 Կարապետ, առաջնորդ ուխտի, епископ 23 а
 Կարապետ, հարկուղար, ученик переписчика 42
 Կարապետ, *варданет*, рукоположивший переписчика в священники 105
 Կարապետ, *варданет*, последующий владделец рук. 118 а, 6
 Կարապետ, արեղայ, духовный отец и учитель переписчика 121
 Կարմիր Գուլս, բոնակալ 23 а
 Կիրակոս, настоятель монастыря 1
 Կիրակոս, վարդապետ, առաջնորդ նահանգի Ալանայ Շամախու և Շրուանայ 65
 Կիրակոս Ղափանցի, պարոն, поздний владделец рук. 103
 Կիրակոս, переписчик 123
 Կիրեղ (Кирилл Александрийский) 62 а
 Կոստանդին, киликийский царь 14
 Կոստանդին Պէհեսնցի, получатель рук. 4
 Կոստանդին, владделец рук. 8
 Կոստանդին, царь, сын Հերոմ ջամբուլայն-а, брат Ճուֆրի 14
 Կոստանդին, сын Հերոմ ջամբուլայն-а 14
 Կոստանդին, епископ, заказчик рук. 124
 Կոստանդին, переписчик 124
 Կոստանդին, րէր, прежний владделец рук. 125
 Կոստանդին, католикос (1244 г.) 2 б
 Կօպլո, переплетчик 30
 Հապարբէկ, խոջայ 20
 Հայկ, прародитель армян 93
 Հաճիալի, хан (1685 г.) 74
 Հասանմուրափ, Փարբու առաջնորդ 32
 Հարապետ, վարդապետ, духовный отец переписчика 38
 Հերոմ, ջամբուլայն 14
 Հէրապետ, արեղայ, переписчик 27
 Ղապար Եղնկապի 24
 Ղապար, րէր, участник передачи рук. монастырю 45 д
 Ղապար, католикос (1747 г.) 99
 Ղապարոս, переписчик 92

Դուլիսան, իշխան Պարպոյ երկրի 74
 Դուկաս, епископ, настоятель монастыря 36
 Դուկաս, սարկաւազ, переписчик 57
 Դուկաս, соученик переписчика 84
 Զուֆրի, Զուֆրէ, сын Շեքում ջամրոյան-а 14
 Մաթէոս, свидетель при продаже рук. 20
 Մահամադ, սօլթան 37
 Մահումադ, սուլթան թագաւորութեանն փաճկաւ 49
 Մանգաւար, священник, свидетель при покупке рук. 15
 Մարգար, վարդապետ 23 а
 Մարգար, священник, при посредничестве которого заказчик передал рук. церкви 69
 Մարգար, переписчик 75
 Մարգար, даритель рук. 107
 Մարգար, *вардапет*, переписчик 129
 Մարգարէ Արճիշեցի, переписчик 23 а
 Մարգարէ, заказчик рук. 73
 Մարիամ, заказчица рук. 45 д
 Մարիամ, вместе с супругом Амирбэком оплатила обновление рук. 60
 Մարտիրոս, священник, приютивший переписчика-иллюстратора Астуацатура и помогавший при брошюровке рук. 7 а
 Մարտիրոս, священник, учитель переписчика 33 в
 Մարտիրոս, սուփանուն կղերիկոս 59
 Մարտիրոս, քաջ ռաբունապետ Դրիմեցի 63
 Մարտիրոս, տէր, владделец рук. 64
 Մարտիրոս, բանի սիրող, переписчик 118
 Մելիգալա 26
 Մետրոք Կալեցի, последний владделец рук. 43
 Մետրոպ, *вардапет*, епископ, духовный отец переписчика 54 а
 Մետրովա վարդապետ (Маштоц) 62 а
 Մեհայի, епископ, заказчик 41 б
 Մզէ Ճապով, при котором (ի պարունութեան) была переписана рук. 21
 Մէլիսէթեկ, католикос 37
 Մէրայրի որդի, вызволил рук. из плена 126
 Մինաս, վարպետ, учитель переписчика 31
 Մինաս Սերապապետ, переписчик 33 а, б, в
 Մինաս, новый владделец рук. 35
 Մինաս, երէց, заказчик нового переплета рук. 94
 Միրիջան, новый владделец рук. 37
 Միգայէ, հայրապետ, տէր (1572 г.) 31
 Միգայէ, переписчик 39, 40
 Միգայէ Միսցի, переписчик 46
 Միգայէ, դպիր, заказчик рук. 49
 Միգայէ Անապապետ, сшиватель и переплетчик 85 б
 Միլիթար, католикос (1349 г.) 12
 Միլիթար, աղա, մուղղաւի, предоставил переписчику образец рук. 117

Մկրտիչ, заказчик рук. 18 б, в
 Մկրտիչ Մեծովնի, настоятель монастыря 24
 Մկրտիչ, переписчик 127
 Մովսես Երզնկացի, վարդապետ 27
 Մուրադ, султан 49
 Մուրադ, արքունի Թագոշնյ Փիլոսի որդի, которому посвящена позд-
 няя запись 95
 Մուրադխան Թարդուկնյ, заказчик рук. 68 б, в
 Յակոբ, переписчик 6
 Յակոբ, католикос (1331 г.) 9
 Յակոբ Կամախեցի 24
 Յակոբ, *варданет* соученик (?) переписчика 24
 Յակոբ Առնջեցի, *варданет* промежуточный владеец рук. 43
 Յակոբ Ջուղայեցի, католикос 49, 50, 54 а, 60, 62 а, 63, 65
 Յակոբ Ջուղայեցի, կրթական մահաշահ, վաճառական, переписчик и
 автор некоторых разделов рук. 55
 Յակոբ, պարոն, заказчик рук. 84
 Յակոբ, անարժան և փութանուն գրչակ, переписчик 115 б
 Յակովր, армянский католикос (1759—1763 гг.) 129
 Յարութին, переписчик 88
 Յարութին Պողոսեան, գերիմաստ դպիր, ученик переписчика 101
 Յարութին Վաղարշապատցի (Артемий Арабатский) 112
 Յոհան, переплетчик 37
 Յոհան, հովուապետ, տիրի քաջ բարունապետ 79
 Յոհաննես, переписчик 4
 Յոհաննես, священник, переписчик 9
 Յոհաննես, переплетчик 32
 Յոհաննես, մականուն Խոյ կոչեցեալ, իրիցուկ, переписчик 56 а, б
 Յոհաննես վարդապետ, մականուն Մարկաւազ 23 б
 Յոհաննես, возможный автор части записи 121
 Յոհաննես Մշեցի 24
 Յոհաննես, եպիսկոպոս 27
 Յոհաննես, տէր, տեղապահ ուխտի, поддерживал переписчика матери-
 ально 34
 Յոհաննես, поздний владеец рук. 125
 Յովաննես Շողոթցի, *варданет*, переписчик 52
 Յովաննես Իսապահանայի, *варданет*, автор грамматики 83 а
 Յոհաննես, տէր, հէրապետ (?) 27
 Յովաննես, получатель рук. 1
 Յովաննես, получатель рук. 9
 Յովաննես վարդապետ, մականուն Կարմիր 19
 Յովաննես Գառնեցի, *варданет* 23 б
 Յովաննես, ֆահանայ, переписчик 102
 Յովաննես, էրէյ, ծաղկող, художник 128 б
 Յովհաննես, переписчик 31
 Յովհաննես, переписчик 79
 Յովհաննես, մականուն կոչեցեալ Սամադար, священник, получатель
 рук. 11, 13

Յովհաննէս Յօհան Արքունեցի, даритель рук. переписчику 14, 42, 130
 Յօհաննէս, չպէր նօսրար, переписчик 111
 Յովսէփ, արեղայ, переписчик 28 а, б, в
 Յովսէփ, переписчик 5
 Յովսէփ, священник, наставник (վարպետ) переписчика 21
 Յովսէփ, գիրնական վարդապետ, առաջնորհ վանից, повелел обновить рук. 98
 Յովսէփ, վարդապետ соученик (?) переписчика 24
 Յ[ո]վսէփ, րէր, автор записи 108 а
 Յովհաննոս որ կոչի Ովամայ 24
 Յուսէփ, переписчик 114 а, б
 Յօհաննէս, չպէր նօսրար, восполнил отсутствующие листы рук., автор записи 111
 Եահապետ Արֆայեցի, католикос (1694 г.) 84
 Եերսէս, переписчик 10
 Եերսէս, արհեստիւնաւոր (Աղուանից) 26
 Եերսէս, поработавший над рук. 32
 Եերսէս, դպիր, обновитель рук. 48
 Եերսէս (Շնորհալի) 62 а
 Եերսէս, соученик переписчика 84
 Եերսէս, переписчик 119 а, б
 Եիկողայոս, священник, участвовал в переписке рук. 101
 Եահամիր, брат переплетчика, щедрый благотворитель 30
 Եահում, заказчица рук. 74
 Եարաֆ-Բէկ 24
 Եմատն, вкладчик рук. в монастырь 19
 Եմատն, архиепископ, заказчик обновления и вторичного переплетения рук. 22 а
 Ոսկան Բանդախեցի, րէր, обновитель рук. и переплетчик 65
 Ոսկանշ րէր, доставивший в монастырь рук. 65
 Ոսման, султан 44
 Ովանէս, католикос (1710 г.) 89
 Ոլոխան-Պեկ 42
 Չարուխ, խաջայ, свидетель при продаже рук. 20
 Պարսամ, երէց, переписчик 53
 Պետրոս, священник, переписчик 16
 Պետրոս Արախայեցի 24
 Պետրոս, епископ, сшил рук. 34
 Պետրոս, արեղայ, переписчик 36
 Պետրոս, երէց, переписчик 38
 Պետրոս Դուրթկլի, երէց, переписчик и художник 54 а, б
 Պետրոս, հայրապետ Գանձաւարայ 56 б
 Պետրոս, священник, поздний владелец рук. 81
 Պրոկղ (Прокл Диадох) 101, 102
 Պօղոս, *вардапет*, промежуточный владелец рук. 43

Զանգան, священник, свидетель при покупке рук. 15
 Զեսար, *ишхан*, отец заказчика рук. 11
 Մահակ, փէր, հէրապետ 27
 Մահակ Բաղիշեցի, переписчик и художник 45 а—д
 Մահակ Պարթև 62 а
 Մահակ Վանեցի, художник 68 а
 Մահակ, учитель переписчика 89
 Մարգիս, брат переписчика Астуацатура, которому он вверил рук. 7 а
 Մարգիս, священник, получатель рук. 15
 Մարգիս, поздний владелец рук. 25
 Մարգիս, հայրապետ Աղուանիս (1554 г.) 26
 Մարգիս, կաթողիկոս, свидетель при продаже рук. (1504 г.) 20
 Մարգիս, *սահրեպիսկոպոս*, заказчик обновления рук. 48
 Մարգիս, епископ, настоятель монастыря Оханаванк 73
 Մարգիս, *вардапет*, вызволил рук. из плена 89
 Մարգիս, էրէս, переписчик 93
 Մարգիս, ֆահանայ, художник 122
 Մաֆար, Խօջամալի որդի, в память которого переписана рук. 91
 Միմաուն, священник, посредник при покупке рук. 25
 Միմէոն, սարկաւազ, покупатель рук. 30
 Միմէոն, католикос Ալյանка (1677 г.) 65, Միմոն, հայրապետ Վանս Աղավանիս (1685 г.) 74
 Միմէոն, соученик переписчика 84
 Մինան, պարոն, получатель рук. 17, 90
 Մմբար, թագաւոր 23 а
 Մմբար, сын покойного *спарапета* Лев она (кон. XIII—нач. XIV в.) 114
 Մողոմոն, переплетчик 98
 Մուլէման, персидский шах (1684, 1688, 1693 гг.) 73, 79, 82
 Մրտէփաննոս, Մրտէփանոս, переписчик 12 а, б
 Մրտէփաննոս, отец анонимного заказчика рук. (?) 12
 Մրտէփաննոս, епископ, переписчик 26
 Մրտէփաննոս, առաջնորդ Նորո Ջոդայոն 82
 Մրտէփաննոս, փէր, թարգմանող Հին և Նոր կրակարանայ 115 а
 Մրտէփանոս, обеспечивал питание переписчика 34
 Մրտէփանոս, փէր, усыновил заказчика рук. 49
 Մրտէփանոս, епископ, обновил рук. 34
 Մրտէփանոս, учитель заказчика рук. 49
 ռՄրտէփաննոս, պարոն, заказчик обновления и вторичного переплетения рук. 22
 ռՄրտէփաննոս, էրէս, переписчик 70, 90
 Մրտէփաննոս Մրտէփանեան Կամէնցայի, փէֆան Կամէնիս 90
 Մրտէփանոս, епископ 23 а
 Մրտէփանոս, վարդապետ соученик (?) переписчика 24
 Մրապիոն վարդապետ Մոկայի, բարոնի, заказчик рук. 24
 Մրապիոն, քաջ հռեւորդ 42
 Մրապիոն, արեղայ, переписчик 128 а
 Վահրամ Ըշտեցի, продавший принадлежавшую ему рук. 15

Վանիկ, священник, свидетель при покупке рук. 15
 Վարդան, երէց, переписчик 44
 Վարդան Բաղիշեցի, заказчик рук. 67, 93
 Վարդան, переписчик 72
 Վարդան, րարուն վարդապետը глава духовного училища 100
 Վարդան, վարդապետը, автор 106 а
 Վէպիր Խան Մեծ 89
 Վիրհուն, արմայ 27
 Վլաս, *варданет*, последующий обновитель рук. 65
 Տիրապոտր Կարմիրվանյի 24
 Տիրաւաթ, переписчик 41 а
 Փիլիպոս, католикос (1635 г.) 45 д
 Փիլիպոս Դայթմազեանս, заказчик рук. 101
 Փիրալ, продавший рук. 25
 Օման, խան (1783 г.) 108 б
 Օնոֆրիոս, переписчик 66
 Օսմէնփրիոս Խոսրովեանս, переписчик 100
 Ֆրէր, предоставил переписчику образец рук. 117

**Указатель
этно-географических названий к Приложению**

Ալանայ Շամախու և Շրուանայ նահանգ 65, 74

Ալմալի 76

Ախթամար, Ադթամար 18 6, 23 a

Ախուրան, река 49, 84

Ախրալախ 107

Աղավանիս Կոն, см. Աղուան

Աղբեր, որ մակագրեալ կոչի Գաձոր 11

Աղուան 26, 65, 74

Ամիթ, см. Համիս

Ամիրդուլ, վան 28

Այրարալ, երկիր 49

Անարպարայ 14

Անդրեսասան, пустынь 9, 125

Արնդան, деревня 72

Առինչ 43

Առնու 27

Ասպահան, см. Շօշ

Աստապալ 37, 98, գետաբաղալ 97

Ատանայ, մայրաքաղաք 70

Արամեան ապգ 93

Արարատեան երկիր, Կոն 73

Արնելիս երկիր 42

Արծրունայ երկիր 42

Արբայկաղին 9

Արանդ, собств. Հարանդ 109

Բաբելոն 24

Բալու, город 93

Բաղէշ 16, 18 6, 24, 42, 45 д, 54 a, 71

Բասեն 111

Բադականս գիւղ 102

Բարդայ, Պարպոյ երկիր 74

Բաբու 103

Գաղարիա 76

Գանձայսարայ Աթոռ Սուրբ 56 6

Գանջայ 74

Գաւաշ, երկիր 102

Գաձոր, см. Աղբեր

Գուրսարան, деревня 74

Եգիպտոս 24

Եկեղեայ, գաւառ 24, 36

Երեւան 15, 43, 73, Էրևան 49
 Երնջակ 105
 Երրուսաղէմ 7 a, 24, 49, 76, 85 a, 6, 93, 129
 Եսափաթէի վանք (Տաթև) 19
 Զմիտին (Смирна) 109
 Էրպընկա 24, 36
 Էնկիւրի 96
 Էջեւանն (Բջեւան) 15
 Էջմիածին 32, 37, 42, 43, 54 a, 58, 65, 73, 76, 92, 129
 Էիեք, գիտաբաղաք 26
 Ըռչտունայ երկիր 34
 Թագուոր, շէն 8
 Թալին, деревня 49
 Թալիշ, деревня 41 6
 Թալրիկ, Թարիկ 24, 74
 Թեոդոյպոլիս, նահանգ 7 6
 Թովսմանուկ, որ է Սաթու գեղ 45 д
 Իլախայ աշխարհ 29 a
 Իկոնիոն 76
 Իսպահան, քաղաք 67
 Իստրանպոլ, Իստրանպոլ, Ստրամբոլ, Կոստանդնուպոլիս 76, 85 a, 6, 89
 Լիմ, սուրբ անապատ 102
 Լոռուն երկիր 80, Լոռի 108 6
 Լոկ, քաղաք 29 a, 31
 Խանապոստոն, անապատ 1
 Խորին, անապատ 8
 Կամէնիկ, Կամենիկ 29 6, 90, 100, 104
 Կայիփոսիս, монастырь 24
 Կապադովկայայտ սահման 59
 Կարբի 73
 Կարին 1, 76, 111
 Կարս, Կարսի քաղաք 49, իշխանանիստ քաղաք 84, Գարս 110
 Կաթան (Կաթանիկ հանդէպ?) 27
 Կաֆայ 63
 Կելիկիոյ աշխարհ 14, Կիլիկիայի սահման 49, 92, Կալիկիոյ երկիր 89
 Կեսարիայ 59
 Կուրթաշէն, ի յերկիրս Վաշլուկանու 21
 Կոստանդնուպոլիս, см Իստրանպոլ и др.
 Շագարտու ապգն, որ կոչի Գարաման 113 a
 Շալէպ 24
 Շաղբար, սուրբ ուխտ 23 6, 62 a, Շախապատ 108 a
 Շաճըն, գիտաքաղաք 89
 Շամիտ, մայրաքաղաք 42, Շամիթ 45 д
 Շայոյ ապգ 23 в, 72

Հայք 84, 110, 114
 Հայք Մեծ 82, 83 a, 87
 Հոնայ աշխարհ 12
 Հոռոմոսի վանքն , որ այժմ ասի Ղօշավանք 84
 Հոռոմք 84
 Հոռոմեկայ Աստուածածին, монастырь 41 6
 Հոռոմ, գլուխ աշխարհայ 7 a
 Ղարաման, см. Հազարու ապգն
 Ղարս, см. Կարս
 Ղկաթ 24
 Ղրիմ, երկիր 12, 90
 Ղօշավանք, см. Հոռոմոսի վանք
 Զանճի, деревня 33 в
 Զէն город в стране франков (Генуя) 7 a
 Մալուրկու Մուրք Լուսաուրչի վանք 95
 Մարաս 26
 Մարմանք, деревня 42
 Միս Կիսարիա 7 a
 Միիճ 113 a
 Մոկայ երկիր 27
 Յարանդ 109
 Նախիջւան, մայրաքաղաք 5, Նախէջէվան 26, Նախջիվան Երեւ
 խորան 105
 Նանենք (Նանենից հանդէպ?) 27
 Ներիվանք 37
 Նկար, հրեշտակայրնակ յարկ 34 a
 Նոր Ջուղայ, գիւղաքաղաք 82, 875 99
 Նօսուլ 24
 Շամախ, см. Ալանայ Շամախու և Շրունայ նահանգ
 Շարիկ, пύстынь 55
 Շուլիս, монастырь 126
 Շրուան, см. Ալանայ Շամախու և Շրունայ նահանգ
 Շօշ, որ է Ասպահան 79, արքայանիստ մայրաքաղաք 82
 Ոհանավանք 73
 Ովանիս, деревня 80
 Ուրան 18 6, 24
 Ումեկ, монастырь 13
 Պաշգիւղ 111
 Պարսք 99
 Պարսպոյ երկիր, см. Բարդայ
 Ջուղաուց գիւղ 83 a
 Ռուստայ կայսերութիւն 112
 Սաթու, деревня, см. Թուխմանուկ 45 д
 Սանահին, 48 (վախմ), 80

Մարակինոս 54 a
 Մերաստիա 24, 33 a
 Միս 56 6, 92, մայրաքաղաք 2 6, Սըսա Կոն 89
 Միոնական Կոն 109
 Մկնոյ, святая обитель 4
 Մոխար, վանք 23 a
 Մուրխաթ, մայրաքաղաք 12, 90
 Մպարթա 76
 Մպեր, գաւառ 7 6
 Մրամբոյ, см. Բսփանայոյ, Բսփանայոյ
 Մդանիսլավով 90

 Վան 24, 71, 88
 Վաղարշապատ 43, 62 a, 93
 Վաշըվանու երկիր 21
 Վրաց Կոն 62 a, Վրաց կաթողիկոս 101

 Տաթև 22 6
 Տաճիկ 26, 27, 49, 84, 89, 110, 129
 Տամանու երկրի 63
 Տարոն 24, 42
 Տիկրանակերտ 92
 Տփլիս 13, 62 a, 94

 Փարբի 32

 Քանանու ապ 1
 Քանդաք 65
 Քաջբերունի, Քաջբերունյ երկիր 23 a, 24
 Քոչիկու երկիր 26

 Օղվերձ, деревня 58
 Օսմանյիք 94

 Ֆռանկայ աշխարհ 7 a, որ մականուն կոչի Լափինայոյ 7 6, Ֆռանգ
 ապ 27, փռանկ 76

Список сокращений

ВВ	— Византийский Временник
ВМ	— Вестник Матенадарана, Ереван
ГПБ	— Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина
САЛИ	— Словарь армянских личных имен
СГЭ	— Сообщения Государственного Эрмитажа
ТГЭ	— Труды Государственного Эрмитажа
Մր.	— Մրարիւր, Эчмиадзин
ՀՄ	— Հանդես Ամսօրեայ, Вена
LeM	— Le Muséon, Louvain
REArm	— Revue des Etudes Arméniennes, Nouvelle série Paris

- Абрамян 1973 — *Абрамян А. Г.* Армянское письмо и письменность. Ереван, 1973 [арм.].
- Аганян 1894 — *Աղանեան Գիրք. Դիւան Հայոց պարմութեան. Գիրք Գ. Թիֆլիս, 1894. Стб. 845—852.*
- Агафангел 1909 — *Ագափանգէլայ Պարմութիւն Հայոց. Աշխարհութեամբ Գ. Տէր-Ստրկոյեան եւ Ստ. Կանայեան. Տիֆլիս, 1909.*
- Адонц 1915 — *Адонц Н.* Армения в эпоху Юстиниана. Политическое состояние на основе нахаарарского строя. СПб., 1908. Переиздание — Ереван, 1971.
- Амалян 1966 — *Амалян Г. М.* Лексикографические памятники средне-вековой Армении (V—XV вв.), Ереван, 1966 [арм.].
- Анасян, Библиология — *Анасян А. С.* Армянская библиология V—XVIII вв. Т. 1—2. Ереван, 1959—1976 [арм.].
- Антабян 1962 — *Антабян П. П.* «География» Вардана Аревелци и ее четвертое издание // ВМ. Вып. 6. 1962 [арм.].
- Аревшатыан 1956 — *Аревшатыан С.* Трактат Зенона Стоика «О природе» и его древнеармянский перевод // ВМ. Вып. 3. 1956.
- Аристакэс Ластивертци 1963 — Повествование Аристакэса Ластивертци / Текст подгот. и снабдил предисл. К. Н. Юзбашян. Ереван, 1963 [арм.].
- Арутюнян 1971 — *Арутюнян Э.* Гукас Лореци и его «Книга проповедей» // ВМ. Вып. 10. 1971 [арм.].
- Ачарян, Рукописи Тавриза — *Adjarian H.* Katalog der armenischen Handschriften in Tabris. Wien, 1910. [арм.].
- Берберян 1960 — *Դերպերեան Հ. Աշխարհայոյս Վարդանայ Վարդապետի. Բարիւ, 1960.*
- Газикян — *Հայկական նոր մարենագիտութիւն և հանրագիտարան: Կազմեց Հ. Ղապարոս Արսէն Ղապիկեան, մխիթարեանց Հ. Ա. Ա—Մ, Վեննիկի, 1909—1912.*
- Григор Магистр 1910 — *Գրիգոր Մագիստրոսի Թղթերը. Բնագիրն յառաջարանով և ծանոթութիւններով առաջին անգամ լոյս ընծայեց Կ. Կոստանեանց. Աղէֆանդրապոլ, 1910.*
- Джаукян 1954 — *Джаукян Г.* Грамматические и орфографические труды в древней и средневековой Армении (V—XV вв.). Ереван, 1954 [арм.].
- Егише 1957. — *Егише.* О Вардане и армянской войне / Подгот. к печати и предисл. Е. Тер-Минасяна. Ереван, 1957 [арм.].
- Измайлова 1961 — *Измайлова Т. А.* Армянская рукопись, написанная в Генуе в 1325 г. и ее серебряный оклад 1347 г. // ВВ. Т. 20. 1961.

* Библиография охватывает работы, названные во всех разделах каталога, за исключением Введения. Работы на арм. яз., имеющие контр-тителы на рус. яз., цитируются по последним.

- Измайлова 1962 — *Измайлова Т. А.* Киликийская рукопись 1290 года и ее мастер Торос Философ // СГЭ. Т. 23. 1962. С. 45—49.
- Измайлова 1969 — *Измайлова Т. А.* Армянские иллюстрированные рукописи Государственного Эрмитажа // ТГЭ. Т. 10. 1969. С. 110—141.
- История Агван 1861 — История Агван Мойсея Каганкатвацци / Пер. К. Патканьян. СПб., 1861.
- Каталог Матенадарана — Каталог рукописей Матенадарана им. Маштоца. Т. 1—2 / Сост. О. Еганян и др. Ереван, 1966—1970 [арм.].
- Киракос Гандзакеци 1961 — *Киракос Гандзакеци.* История Армении / Текст подгот. и снабдил предисл. К. А. Мелик-Оганджяня. Ереван, 1961 [арм.].
- Картлис Цховреба 1953 — Древнеармянский перевод грузинских исторических хроник («Картлис Цховреба») / Груз. оригинал и древнеарм. пер. с исслед. и вокабулярием издал И. В. Абуладзе. Тбилиси, 1953 [груз.].
- Книга канонов — Армянская книга канонов. I—II / Предисл., научно-критический текст и примеч. Вазгена Акопяна. Ереван, 1964—1971 [арм.].
- Костанянц 1885 — *Կոստանյանց Կ. Սրբեփաննոսի Օրպելեանի ողբ ի Ս. Կաթողիկէին Էջմիածնի. Թիֆլիս, 1885.*
- Костанянц 1903 — *Կոստանյանց Կ. Նոր ժողովածու. Դ արակ. Վաղարշապատ, 1903.*
- Лалаян 1915 — *Լալայեան Ե. Յուսակ հայերէն ձեռագրայ Վասպուրականի. Թիֆլիս, 1915.*
- Левонд, 1862 — История халифов вардапета Гевонда, писателя VIII века / Пер. с арм. [К. П. Патканова]. СПб., 1862.
- Магакия 1870 — Մաղափայ արեղայի Պապմութին վասն ազգին ներդրուի. ի լոյս ընծայեալ Զ[երովրդէ] Պ[ապկանեան]. Ս. Պետերբուրգ, 1870.
- Магакия 1871 — История монголов инока Магакии, писателя XIII века / Пер. и объяснения К. П. Патканова. СПб., 1871 г.
- Марр 1892 — *Մարր Ե. Հայկական ձեռագիրք Ճեմարանի Արևելեան Լեզուի Պետերբուրգ. ՀԱ, 1892. С. 45—54, 80—85, 111—117.*
- Марр 1895 — *Марр Н. Я.* Сказание о католикосе Петре и ученом Иоанне Козерне. СПб. 1895.
- Марр, Притчи Вардана — *Марр Н. Я.* Сборники притч Вардана. Материалы для истории средневековой армянской литературы. Ч. 1. Исследование. СПб., 1899; Ч. 2. Тексты; Ч. 3. Приложения. СПб., 1894.
- Марр, Список рукописей Севанского монастыря — *Մարր Ե. Ծույակ համառոտ ձեռագրայ վանույ Սևանայ. Յամառնային ՌՅԼԹ ք. ի Հայաստան Ճանապարհորդութենէ. Սոսկուա, ՌՅԽԱ.*
- Мелик-Оганджяня 1966 — Повесть о Париже и Вене / Текст подгот. и снабдил предисл. К. А. Мелик-Оганджяня. Ереван, 1966 [арм.].
- Мехитар Айриванский 1869 — Хронографическая история, составленная отцом Мехитаром, вардапетом Айриванским / [издал К. П. Патканов] // Труды восточного отделения Императорского русского археологического общества. Ч. XIV. СПб., 1869. С. 224—418.

- Минас Ҳамдеци 1870 — Մինաս վարդապետի Համդեսոյ ազգարանը
ընդին Հայոց. Ի Վաղարշապատ, 1870.
- Мирзоян 2001 — *Мирзоян А. С.* Армянская рукопись XIV в. в собрании Государственного Эрмитажа (новое поступление) // Государственный Эрмитаж. Культура и искусство христиан-негреков. Тезисы докладов. СПб., 2001.
- Мовсес Каланкатуаци 1983 — *Мовсес Каланкатуаци.* История страны Алуанк / Критич. текст и предисл. В. Д. Аракеяна. Ереван, 1983 [арм.].
- Мовсес Хоренаци 1991 — *Мовсес Хоренаци.* История Армении / Критич. текст и предисл. М. Абегяна и С. Арутюняна. Факсимильное изд., с доп. А. Б. Саргсяна. Ереван, 1991 [арм.].
- Мурадян—Юзбашян 1974 — *Мурадян П. М., Юзбашян К. Н.* Новооткрытый фрагмент «Истории» Лазара Парбеци // ВМ. № 11. 1974 [арм.].
- Назарян 1955 — *Назарян III.* Неопубликованная поэма Гевонда Пиргалямяна // Известия АН Армянской ССР, 1955. № 1 [арм.].
- Назарян 1957 — Պապմութիւն Ֆարման մանկան. Հրաբարակութեան արարածներու Շուշանիկ Նապարդանը. Երևան, 1957.
- Новые армянские мученики — Հայոց նոր վկաներ. Վաղարշապատ. 1903.
- Отчет 1814 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1814 г. СПб., 1815.
- Отчет 1815 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1815 г. СПб., 1816.
- Отчет 1852 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1852 г. СПб., 1853.
- Отчет 1857 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1857 г. СПб., 1858.
- Отчет 1878 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1878 г. СПб., 1879.
- Отчет 1882 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1882 г. СПб., 1884.
- Отчет 1887 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1887 г. СПб., 1890.
- Отчет 1891 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1891 г. СПб., 1897.
- Отчет 1899 — Отчет в управлении Императорскою Публичною библиотекою за 1899 г. СПб., 1903.
- Отчет 1914—1938 — Краткий отчет рукописного отдела за 1914—1938 гг. Л., ГПБ. 1940.
- Отчет 1950—1951 — Труды Отдела рукописей. Краткий отчет о новых поступлениях 1950—1951 гг. Л.: ГПБ, 1953.
- ПЗ V—XII — Памятные записи армянских рукописей V—XII веков / Сост. А. С. Матевосян. Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1988 [арм.].
- ПЗ 1401—1550 — Памятные записи армянских рукописей XV века. Часть 1 (1401—1450 гг.) / Сост. Л. С. Хачикян. Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1955 [арм.].

- ПЗ 1451—1580 — Памятные записи армянских рукописей XV века. Часть 2 (1451—1480 гг.) / Сост. Л. С. Хачикян. Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1958 [арм.].
- ПЗ 1481—1500 — Памятные записи армянских рукописей XV века. Часть 3 (1481—1500 гг.) / Сост. Л. С. Хачикян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1967 [арм.].
- ПЗ 1601—1620 — Памятные записи армянских рукописей XVII века. Т. 1. 1601—1620 гг. / Сост. Вазген Акопян, Ашот Иоаннисян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1974 [арм.].
- ПЗ 1621—1640 — Памятные записи армянских рукописей XVII века. Т. 2. 1621—1640 гг. / Сост. Вазген Акопян, Ашот Иоаннисян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1978 [арм.].
- ПЗ 1641—1660 — Памятные записи армянских рукописей XVII века. Т. 3. 1621—1640 гг. / Сост. Вазген Акопян. Ереван, изд-во АН Армянской ССР, 1984 [арм.].
- Рукописи Алеппо — Ցույակ հայերէն ձեռագրայ Հալէպի Ս. Քառասուն մանկունք եկեղեցւոյ և մասնաւորայ. Կազմեց Արքաւապղ արքեպիսկոպոս Սիրմէեան, առաջնորդ Հայոց Հալէպի. Հ. Ա-Բ. Երուսաղէմ, 1935—1936.
- Рукописи Венеции, I — Մայր ցույակ հայերէն ձեռագրայ Մարենադարանին Մխիթարեանցի Վենետիկ. Հալոոր առաջին. Յօրինեց Հ. Բարսեղ վ. Սարգիսեան, Մխիթարեան ուխտէն. Վենետիկ, 1914.
- Рукописи семинарии Нерсисян — Ցույակ հայերէն ձեռագրների Թիֆլիսի Ներսիսեան հոգևոր դպրոցների. Կազմեց Սրբեփան Կանայեանց. Թիֆլիզ, 1893.
- Рукописи Тавриза — Ցույակ հայերէն ձեռագրազ Թարիզի. Կազմեց Հր Աճառեան. Հանդէս Ամսօրեայ, 1910.
- САЛИ — Р. Ачарян. Словарь армянских личных имен. Ереван, 1942—1962. Т. 1—5 [арм.].
- Себэос 1862 — История императора Иракла. Сочинение епископа Себеоса, писателя VII в. / Пер. с арм. [К. П. Патканова]. СПб., 1862.
- Себэос 1879 — Պարմութիւն Մերէնսի եպիսկոպոսի ի Հերակլն և սկիզբն նորագիւր պարմութեան Մխիթարայ Անեցւոյ. Ս. Պետրերբուրգ, 1879.
- Себэос 1979 — История Себеоса. Сводный критич. текст, предисл. и коммент. Г. В. Абгаряна. Ереван, 1979 [арм.].
- Симонян 1989 — Повесть об Александре Македонском. Армянские редакции / Подгот. текстов, исслед. и коммент. Асмик Симонян. Ереван, 1989 [арм.].
- Стасов 1887 — Стасов В. В. Славянский и восточный орнамент по рукописям древнего и нового времени. Атлас. СПб., 1887.
- Ташьян — Ցույակ հայերէն ձեռագրայ Մարենադարանին Մխիթարեանցի Վիեննա. Կազմեց Հ. Յակովբոս վ. Տաշեան, Մխիթ. ուխտէն. Վիեննա, 1895.
- Тер-Давтян 1994 — Степанос Лехацци. Великое зеркало / Критич. текст, исслед. и коммент. К. Тер-Давтян. Ереван, изд-во ААН, 1994.
- Тигранян, Книга канонов — Тигранян, Сиракан. Древнеармянская книга канонов. Очерки описания и исследования памятника. I.

- Описательная часть. Отдельный оттиск из Записок Российской Академии наук. VIII серия. Т. 13. Пг., 1918.
- Торосян 1975 — *Мхитар Гош*. Судебник / Сводный критич. текст, предисл. и коммент. Хосрова Торосяна. Ереван, 1975 [арм.].
- Философские труды — Философские труды в армянских рукописях Матенадарана (Краткий библиографический указатель) // ВМ. Вып. 3. 1956.
- Хачикян 1949 — *Хачикян Л. С.* Армянский перевод сочинения Зенона «О природе» // Сборник научных материалов Государственного Матенадарана. Вып. 2. 1949. [Арм.].
- Хачикян 1956 — *Хачикян Л.* Жизнь и творчество Матеоса Джугаеци // ВМ. Вып. 3. 1956. [Арм.].
- Хачикян 1959 — *Хачикян Л.* Назидательное послание Костандина Бардзрбердци, отправленное в Восточную Армению в 1251 г. // ВМ. Вып. 4. 1958. [Арм.].
- Юзбашян 1971 — *Юзбашян К. Н.* Анийская рукопись 1298 г. // Вестник Ереванского университета. Вып. 2 (14). 1971.
- Brosset 1838 — *Brosset M.* Notice des manuscrits arméniens appartenant à la Bibliothèque de l'Institut Asiatique établi près le Ministère des affaires étrangères, lu le 29 sept. 1837 // Bulletin scientifique, publié par l'Académie impériale des Sciences de St.Petersbourg, 1838. T. 3.
- Brosset 1839 — *Brosset M.* Notice d'un manuscrit arménien offert à l'Académie par S.E.M. le Baron de Hahn // Bulletin scientifique, publié par l'Académie impériale des Sciences de St.Petersbourg, 1839. T. 5, N 8.
- Brosset 1840 — *Brosset M.* Explications de diverses inscriptions géorgiennes, arméniennes et grecques // Mémoires de l'Académie impériale des Sciences de St.Petersbourg. Classe historico-philologique, 1840. T. 4.
- Brosset 1844 — *Brosset M.* Lettre de M. Korganof, procureur du Synode arméno-géorgien, à l'Académie des Sciences // Bulletin de la classe historico-philologique de l'Académie impériale des Sciences de St.Petersbourg, 1844. T.1, col. 59—64.
- Brosset 1851 — *Brosset M.* Additions et éclaircissement à l'histoire de la Géorgie depuis l'antiquité jusqu'en 1469 de J-C. SPb, 1851.
- Brosset 1857 — *Brosset M.* Notice sur un manuscrit arménien des Epîtres de S. Paul // Mélanges Asiatiques tirés du Bulletin historico-philologique de l'Académie Impériale des Sciences de St-Petersbourg. T. 3, 1er livraison, SPb, 1857.
- Brosset 1860—1861 — *Brosset M.* Les ruines d'Ani, capitale d'Arménie sous les rois Bagratides, aux Xe et XIe s. SPb, 1860 [Кн. 1 — исследование]; 1861 [Кн. 2 — атлас].
- Brosset 1870—1871 — *Brosset M.* Deux historiens arméniens: Kiracos de Gantzak, XIIIe s., Histoire d'Arménie; Oukhtanès d'Ourha, Xe s., Histoire en trois parties; traduits par M. Brosset. 1re livraison. SPb, 1870; 2e livraison. SPb, 1871.
- Brosset 1873 — *Brosset M.* Samuel d'Ani, revue générale de sa chronologie. Bull. de l'Acad. T. XVIII. 1873.
- Brosset, 1874—1876 — *Brosset M.* Collection d'historiens arméniens. T. I—II. SPb, 1874—1876.

- Brosset 1878 — *Brosset M.* Notice sur un manuscrit arménien nouvellement acquis pour la Bibliothèque Impériale Publique // *Mélanges Asiatiques*. T. VIII. 1878.
- Bruns-Sachau 1880 — K. A. Bruns und E. Sachau, *Syrisch-römisches Rechtsbuch aus dem fünften Jahrhundert*, Leipzig, I Teil, 1880 (также стереотипическое издание, Scientia Aalen, 1961).
- Conybeare — *Conybeare F. C.* A Catalogue of the armenian manuscripts in the British Museum. London, 1913.
- Dédéyan 1880 — La chronique attribuée au connétable Smbat. Introduction, traduction et notes par Gérard Dédéyan / Documents relatifs à l'histoire des croisades publiés par l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. XIII. Paris, 1980.
- Der Nersessian 1959 — Sirarpie Der Nersessian, *The Armenian Chronicle of the Constable Smpad or of the Royal Historian*. *Dumbarton Oaks Papers*, XIII. 1959.
- Dorn — *Dorn B.* Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Impériale publique de St. Pétersbourg. St. Pétersbourg, 1852.
- Dowsett 1976 — *Dowsett C. J. F.* The newly discovered fragment of Lazar of P'arp's History. *LeM*, 1976. T. 89, fasc. 1—2.
- Izmailova 1971 — *Izmailova T. A.* Le manuscrit enluminé d'Ani de 1298. *REArm.*, 1971. T. VIII.
- Karamianz 1888 — *Karamianz N.* Verzeichniss der armenischen Handschriften in Königlischen Bibliothek zu Berlin. Berlin, 1888.
- Langlois 1863 — *Langlois Victor*. Le Trésors des chartes d'Arménie ou Cartulaire de la chancellerie royale des Roupeeniens... Venise, 1863.
- Mkhithar d'Aïrivank 1869 — Histoire chronologique par Mkhithar d'Aïrivank, XIIIe s., traduite de l'arménien, sur le manuscrit du Musée asiatique par M. Brosset. St-Pétersbourg, 1869 (Mémoires de l'Académie impériale des Sciences de St.-Pétersbourg, VIIe série. T. XIII, N 5).
- Macler — *Macler F.* Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale. Paris, 1908.
- Notitiae — Manuscrits, Correspondance et Ouvrages de feu Mr. M. Brosset // *Musei Asiatici Petropolitani Notitiae* IV. V. VI. Curante C. Salemann. *Известия императорской Академии наук*, 1904, июнь. Т. XXI, N 1.
- Patkanof, *Manuscrits arméniens* — Les manuscrits arabes (non compris dans le N 1), karchounis, grecs, coptes, éthiopiens, arméniens, géorgiens et babys de l'Institut des Langues Orientales, décrits par MM. D. Güntzburger, V. Rosen, B. Dorn, K. Patkanof, J. Tchoubinof // *Collections scientifiques de l'Institut des Langues Orientales du Ministère des affaires étrangères*, 2e fascicule. SPb, 1891. P. 260—266.

SUMMARY

The present catalogue seeks to introduce to readers the collections of Armenian manuscripts held at the National Library of Russia (113 items), at the St. Petersburg Branch of the Institute of Oriental Studies (410 items), the St. Petersburg State University (5 items), the State Hermitage (8 items), the St. Petersburg Branch of the Russian Academy of Science Archive (1 item), and the Institute of Russian Literature (1 item), 537 items in all. After the collections in Matenadaran (Erevan), Venice, Vienna and Jerusalem, the Petersburg collections make up one of the largest in the world.

A significant part of the Armenian manuscripts in St. Petersburg collections are miscellanies and their thematic description would greatly obfuscate any general sense of the manuscripts. And thematic division of the material is, at best, formal. In the catalogue of the Armenian manuscripts it was considered expedient to take as the basic unit of description the manuscript book as such (rather than the individual work) and to follow the order in which the manuscripts are listed and stored. The description structure is as follows:

1. Description number (running total).
2. Call number of the item.
3. Heading of the description in accordance with the content of the copy.
4. Heading of the work according to the copy. If there is no heading, it is reproduced from other sources and noted as such. The work's heading is given according to the colophon or other remarks in the manuscript.
5. Definition of the work — descriptive or with a translation of the heading (in parentheses), with references to catalogues, specialized literature, editions, etc. In some cases, the definition is contained in the heading of the description. Works are described in the order of their appearance in the copy and are indicated with Roman numerals; linked works are listed with Arabic numerals.
6. Information of the manuscript's artistic merits: illustrations, illumination, marginalia, etc.
7. Information of the time and place of the copy's creation, names of copyists, receivers (clients), binders and other persons who had a hand in the manuscript's appearance and its subsequent history.
8. External description of the manuscript in the following order: collection; dimensions in cm; number of folios; columns of text; number of lines per folio; material; writing; binding. Defects are noted only for heavily damaged manuscripts.
9. Bibliography for the copy (not the work).

In reproducing text, *titlo* abbreviations are explained and ideograms are conveyed with letters. The orthography of the original is retained in all cas-

es. In some instances of distortion, correct readings are given to clarify the meaning. Punctuation in Armenian texts has been adjusted in accordance with contemporary practice, as has the use of upper- and lower-case letters.

Following in long-standing tradition of describing Armenian manuscripts, the catalogue reproduces all more or less significant colophons, added comments, and annotations (Arm. *yishchatakaran* and *yishchatak-agrutiun*, that is memorial annotations and comments; the term *ishatakaran* has been adopted in Russian scholarly practice). Such appendices are a characteristic feature of most Armenian manuscripts. The annotations could arise not only at the time of the manuscripts creation, but also much later. In Armenian book culture, they exhibit a literary genre of their own and are sometimes of greater interest than the manuscripts actual content. The text of the annotation is given in the catalogue in full, with the exception of formulaic glorification, which is usually omitted after the title word. The catalogue also provides all annotations for any scholarly interests. The only exceptions are those *ishatakarans* already published in the well-known series *Pamiatnye zapisi armianskikh rukopisei* (Memorial Annotations in Armenian Manuscripts).

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	3
Описание рукописей	17
Указатель имен	210
Указатель этно-географических названий	227

ПРИЛОЖЕНИЕ

Памятные записи армянских рукописей	232
в петербургских собраниях	
Указатель имен к приложению	320
Указатель этно-географических названий к приложению	330
Список сокращений	334
Библиография	335
Summery	341

К. Н. ЮЗБАШЯН
АРМЯНСКИЕ РУКОПИСИ В ПЕТЕРБУРГСКИХ СОБРАНИЯХ
Каталог

ПРАВОСЛАВНЫЙ ПАЛЕСТИНСКИЙ СБОРНИК
Выпуск 104

Редактор *Е. А. Гольдич*
Корректор *Е. А. Гольдич*
Компьютерная верстка *И. Р. Нордстрем*
Издательство «Дмитрий Буланин»

**Налоговая льгота — общероссийский классификатор
продукции ОК-005-93; 95 3001 — книги,
95 3150 — литература по истории и историческим наукам.**

Подписано к печати 25.10.05.
Формат 70×100 ¹/₁₆. Гарнитура SchoolBook. Бумага офсетная.
Печать офсетная. Уч. изд. л. 20.
Тир. 500. Заказ № 1484

**Отпечатано с готовых диапозитивов
в ГУП «Типография «Наука»
199034, Санкт-Петербург, 9 линия, 12**

Заказы присылать по адресу:
ДМИТРИЙ БУЛАНИН
199034, С.-Петербург, наб. Макарова, 4
Институт русской литературы (Пушкинский Дом)
Российской Академии наук
Телефон/телефакс: (812) 542 52 23
E-mail: dbulanin@sp.ru
<http://www.dbulanin.ru>

ISBN 5-86007-457-3

9 785860 074576